

NABEEL QURESHI

BAŞKA İLÂH YOKTUR!

Eskiden Müslüman Olan Birinin
İslâm ile Hristiyanlığa Dair
Kanıtlar Üzerine Araştırması

ALLAH mı İSA mı?

New York Times'in
En İyi Satanlar Listesinde
Yer Alan
Seeking Allah, Finding Jesus
Kitabının Yazarı

GDK

BAŞKA İLÂH
YOKTUR!

ALLAH mı, İSA mı?

BAŞKA İLÂH YOKTUR!

ESKİDEN MÜSLÜMAN OLAN BİRİNİN
İSLÂM İLE HRİSTİYANLIĞA DAİR
KANITLAR ÜZERİNE
ARAŞTIRMASI

ALLAH mı, İSA mı?

NABEEL QURESHI

New York Times'ın En İyi Satanlar Listesinde Yer Alan
Seeking Allah, Finding Jesus Kitabının Yazarı

GDK: 474

KİTAP: BAŞKA İLAH YOKTUR! ALLAH MI, İSA MI?
ORİJİNAL ADI: NO GOD BUT ONE ALLAH OR JESUS?
YAZAR: NABEEL QURESHI
ÇEVİRİ: NESLİHAN ORANCI
KAPAK TASARIM: ZEKİYE DAYAR
MİZANPAJ: AYSUN ALSANCAK

ISBN: 978-625-7927-36-9

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 16231

© Gerçeğe Doğru Kitapları

Davutpaşa Cad. Emintaş

Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/87

Topkapı, İstanbul - Türkiye

Tel: (0212) 567 89 92-93.

E-mail: yaybilgi@gmail.com

www.gercegedogru.net

Baskı

Anadolu Ofset (0212) 567 89 92-93

Davutpaşa Cad. Kazım Dinçol San. Sit.

No: 81/87 Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 1631

Haziran 2021

*Bu kitap harika bir dost ve tam bir şaşkın olan
David Wood'a adanmıştır.*

NABEEL QURESHI *New York Times*'in en iyi satanlar listesine giren bu kitabın yanı sıra, *Seeking Allah, Finding Jesus* ve *Answering Jihad* kitaplarının da yazarıdır, ayrıca inanç savunmacılığı konusunu daha derinden ele aldığı *Seeking Allah, Finding Jesus Video Study* adlı çalışması bulunur. 1983 yılında doğan Nabeel Qureshi, Amerika'da dindar bir Müslüman ailenin oğlu olarak İslâm savunuculuğu üzerine eğitim görerek büyüdü. Hristiyanlarla girdiği dini diyaloglar esnasında, uzun süreli derin araştırmalar neticesinde 24 Ağustos 2005'te Hristiyan oldu. Eastern Virginia Medical School'da lisans eğitimini tamamladı, Biola Üniversitesi'nde Hristiyan inanç savunmacılığı üzerine yüksek lisans, Duke Üniversitesi'nden din üzerine yüksek lisans ve Oxford Üniversitesi'nde Yahudilik ve Hristiyanlık üzerine felsefe yüksek lisansı yaptı. Evli ve bir kız çocuğu sahibi Nabeel Qureshi, Oxford'da Yeni Antlaşma çalışmaları üzerine doktorasını yapmak üzereyken 2017'de 34 yaşında vefat etti. Hristiyan olduktan sonra dünya çapında yüzü aşkın üniversitede konuşmalar yaptı, çok sayıda münâzaraya katıldı. Konuşmalarından bazı kayıtlar halen mevcuttur ve izlenmektedir.

İÇİNDEKİLER

<i>Teşekkür</i>	11
<i>Önsöz</i>	12
Giriş: Fâtima'nın İkilemi	17
1. SORU: İSLÂM ile HRİSTİYANLIK ARASINDAKİ FARKLAR NELERDİR?	25
1. KISIM: Şeriat mı, Müjde mi? İki Farklı Çözüm	29
1. Yaşama Ulaştıran Yol: Hüküm mü, Kişi mi?	32
2. Şeriat ile Müjdenin Karşılaştırması	33
3. Lütfü İrdelemek	39
4. Teşhis ve Kurtarılış	45
2. KISIM: <i>Tevhîd</i> mi, Üçlübirlik mi? İki Farklı Tanrı	49
5. İslâmi Engizisyon	51
6. <i>Tevhîd</i> ile Üçlübirliğin Karşılaştırması	57
7. Karmaşıklığı İrdelemek	67
8. Müslümanlar ile Hristiyanlar Aynı Tanrı'ya mı Tapınıyor?	73
3. KISIM: Muhammed mi, İsa mı? İki Farklı Kurucu	77
9. İznik Konseyi	79
10. Elçi ile Mesih Karşılaştırması	85
11. Tanrıinsan Kavramını İrdelemek	93
12. Libya'nın En İyi Arkadaşı	99
4. KISIM: Kur'ân mı, Kutsal Kitap mı? İki Farklı Kutsal Yazı	105
13. Kutsal Yazı'nın Yakılması	107
14. Kur'ân ile Kutsal Kitap'ın Karşılaştırması	111
15. Metinleri İrdelemek	119
16. Kur'ân'ın Yakılması	125

5. KISIM: Cihâd mı, Haçlı Seferleri mi? İki Farklı Kutsal Savaş	129
17. İlk Haçlı Seferi	131
18. Kurucuların Geleneklerinin Karşılaştırması	141
19. Hristiyan Barışseverliğini İrdelemek	149
20. İsa ile Cihâd 155	
2. SORU: İSLÂM'IN mı, YOKSA HRİSTİYANLIĞIN mı DOĞRU OLDUĞUNU NASIL BİLEBİLİRİZ?	161
6. KISIM: İsa Çarmıh Üzerinde Öldü mü?	169
21. Savın Doğrulanması: Fikir Birliği Gösteren Kayıtlar	171
22. İslâmî Karşılık: Öyle Gibi Gösterildi	181
23. İslâmî Karşılığın Değerlendirmesi: Kur'ân ve Tarihte Yer Alan İsa ..	185
24. Sonuç: İsa Çarmıh Üzerinde Öldü	193
7. KISIM: İsa Ölümünden Dirildi mi?	195
25. Savın Doğrulanması: Yaşananlara Dair En İyi Açıklama	197
26. İslâmî Karşılık: Hepsini Pavlus'un Suçu	207
27. İslâmî Karşılığın Değerlendirmesi: Pavlus ile Havâriileri Doğru Bakış Açısıyla Ele Almak	211
28. Sonuç: İsa Ölümünden Dirildi	219
8. KISIM: İsa Tanrı Olduğunu Öne Sürdü mü?	221
29. Savın Doğrulanması: İsa Her Zaman Tanrı'ydı	223
30. İslâmî Karşılık: İsa Gerçekten de "Tanrı'yım" Dedi mi?	233
31. İslâmî Karşılığın Değerlendirmesi: Bağlama Kulak Vermek	237
32. Sonuç: İsa Tanrı Olduğunu Öne Sürdü	243
2. Sorunun Yarısında Bir Özet: Hristiyanlığın Savını ve İslam'ın Hristiyanlığın Asıl Kaynağını Temel Alma Çabalarını Değerlendirmek	245
9. KISIM: Muhammed Tanrı'nın Peygamberi mi?	251
33. Savın Doğrulanması: Gâibden Haber Verme Timsali	253
34. İddiaya Karşılık: Aleyhte Bulguları Mutlaka Hesaba Katın	259
35. Karşılıkların Değerlendirmesi: Hadis ile Tarihin Karşılaştırması ..	269
36. Sonuç: Tarihte Yer Alan Muhammed'le İlgili İkilim	275
10. KISIM: Kur'ân Tanrı'nın Sözü mü?	277
37. Savın Doğrulanması: Benzeri Başka Kitap Yok	279

38. Karşılık: Hangi Yönden Mûcizevî?	283
39. Sonucu Değerlendirmek: Kur'ân Nasıl Bir Kitap?	293
40. Sonuç: Kur'ân'ın Tanrı'nın Sözü Olduğunu Düşündürecek İkna Edici Bir Gerekçe Yoktur	297

2. Sorunun Yanıtı: İslâm mı, Hristiyanlık mı? Bulgu Ortada	299
SONUÇ: GERÇEK ÖLMEYE DEĞER mi?	303

<i>Dipnotlar</i>	<i>307</i>
<i>Editörün Notu (Türkçe Yayına Özel)</i>	<i>329</i>
<i>Nabeel Qureshi ile Soru & Cevap</i>	<i>331</i>
<i>Ek Videolar</i>	<i>340</i>

TEŞEKKÜR

Bu kitaba büyük bir gönül ve uzun saatler alan uğraş verilmiştir. Bu yolda yaşanan birçok engelle ve viraja rağmen Zondervan ekibinin beni cesaretlendirmeyi sürdürmesinden ötürü derin minnet duyuyorum. Özellikle her an desteğe hazır Madison Trammel'e, stratejik bakış açısıyla Jesse Hillman'a, uzun süren sabrından ötürü Brian Phipps'e ve bu kitabın somut hale gelmesini sağlayan öngörüsünden ötürü Stan Gundry'ye teşekkür ediyorum. Ayrıca sezgisi, hikmeti ve sadık dostluğundan ötürü Mark Sweeney'e de teşekkürü borç bilirim.

Bu kitabı daha iyi hale getirmek üzere işe el atan birçok kişiye de ayrıca teşekkür etmek istiyorum: Richard Zetter, Richard Shumack, Matthew Thomas, John Njoroge, Shawn Hart ve Betsy Duncan. Sevgili zevcem Michelle'e de, kitabı yazarken kendisinden uzak kalmama rağmen beni sevgiyle cesaretlendirdiği için teşekkür etmem gerekir. Ayrıca güzel kızım Ayah'a da, bu projenin tam ortasında doğup yaşamımı renk ve sevinçle doldurduğu için teşekkür ediyorum.

Son olarak ama en önemlisi de, kendimde ne varsa bu işe dökmemi sağlayan güdüyü ve imkanı bana verdiği için Rabbim Tanrım'a teşekkür etmek istiyorum. Bunun tümüyle O'nu ve halkını yücelten bir kitap olmasını diliyorum. Amin.

ÖNSÖZ

S evgili Okur,

Bu kitaba vakit ayırdığınız için içtenlikle teşekkür ediyorum. Benim açımdan ve benim gibi milyonlarcası için bu sayfalarda işlenen konu bilgiden ötedir. Gerçek Tanrı ve gerçek Yaşam arayışında yüreğin ve aklın tam bir birleşimidir. Burada paylaştıklarım, yüreğimi hızla çekiveren ve yaşamımı tümüyle değiştiren, on beş yıllık bir araştırmanın özetidir.

Belki İslâm'dan Hristiyanlığa yolculuğumu anlattığım *Seeking Allah, Finding Jesus* kitabımı okumuşsunuzdur. Hikâyemin Tanrı'yı ararken yüreğimde yaşadıklarım ile ilgili yönü, ilişkilerimin detayı, duygularım ve ruhsal çatışmalarım o kitapta yer alıyor. **BAŞKA İLÂH YOKTUR! ALLAH mı, İSA mı?** kitabım hikâyemin mantık yönüdür, dinleri ve iddialarını irdeleyerek. Bu kitabın amacı doğrultusunda, özellikle şu iki kapsayıcı meseleyi izah edebilmeyi umuyorum: İslâm ile Hristiyanlık arasındaki farklılıkların büyük çıkarımları olduğunu ve tarihsel kanıtların Hristiyanlığın iddiasını güçlü desteklediğini.

“TANRI”, “ALLAH” ve “YAHVE”

Başlamadan evvel, kitabın başlığına biraz açıklama getirmek gerekir. İslâm da Hristiyanlık da monoteisttir, “Tanrı’dan başkası olmadığına” inanır, ancak bu Tanrı’nın, Allah mı yoksa İsa mı, kim olduğuna dair temel ayrılıkları vardır.

Arapça *Allah* kelimesinin en azından dört yaygın kullanımını görürüz. İlk ve en sık kullanılan, Müslümanların Tanrı’dan söz ederken kullandığı İslâm tanımıdır. Bunun böyle olması da doğaldır. Basitçe Tanrı anlamına gelen ikinci kullanım daha geneldir; tıpkı Türkçedeki *Tanrı* kelimesindeki gibi, Allah kelimesinin de mutlaka belirli bir dini îmâ etmesi şart değildir. Ancak bu iki terimin şu kullanımları bizi biraz şaşırtabilir: Arapça konuşan birçok Hristiyan *Allah* kelimesini birdeüç olan Hristiyanlık Tanrısı’nı ifade etmek üzere kullanır ve bazen de Hristiyanlar bu terimi Üçlübirliğin ilki olan Baba’yı anlatmak üzere kullanırlar.

Biraz daha karmaşık meselelere değinecek olursak, Hristiyanlar birlik halindeki üç mevcüdiyet olan Tanrı’dan söz ederken çoğunlukla aralarında net bir ayırım yapmazlar. Mesela, “İsa Tanrı’dır” dedikten hemen sonra “İsa Tanrı’nın Oğlu’dur” gibi sözler söyleyerek Müslüman arkadaşlarının kafalarını karıştırırlar. İki anlatım da teknik olarak öğreti açısından doğru olmasına karşın, *Tanrı* kelimesinin bu şekilde birbiri yerine kullanılması sadece kafa karışıklığına yol açacaktır. Müslüman arkadaşları da buna karşılık, “Yani İsa O’nun kendi oğlu mu?” diyebilirler ve konuya açıklık getirilmesi açısından bunu sormakta haklıdırlar.

Bu kitapta, bu kelimeleri kullanırken çok özenli olmaya çalışacağım. *Allah* terimi özellikle Müslüman görüşüyle Tanrı’yı ifade edecek, *Yahve* (Kutsal Kitapın Türkçe çevirilerinin çoğunda Yahve için büyük harflerle “RAB” çevirisi tercih edilmiştir. Ancak yazarın kendi sözleriyle Yahve’yi tanımladığı yerler bu kitapta olduğu haliyle bırakılmıştır.) terimi özellikle Üçlübirliğin bireylerinin hepsini ifade etmek istediğimde kullanılacak, *Tanrı* terimi genel kullanımı vermek veya bilerek belirsiz bırakmak gerektiğinde kullanılacaktır. *Baba*, *Oğul* ve *Kutsal Ruh* terimleri Üçlübirliğin belirli bir bireyini ifade etmek üzere kullanılacaktır. Son olarak, bu paragrafı anlamakta zorlanıyorsanız, bu kitabı okuduğunuz için gerçekten minnettarım. Lütfen ikinci kısma biraz daha vakit ayırınız.

ANLAMBİLİMİN YARATTIĞI ZORLUK

Dînî tartışmaların en büyük zorluklarından biri kelimelerimizi nasıl tanımladığımızdır. Bazıları “İslâm” dediğinde, esasen Müslüman bir arkadaşın yerine getirdiği dînî uygulamaları ifade ediyordur. Ancak bu arkadaşın yaptıkları Suudi Arabistan’daki bir imamın yaptıklarından oldukça farklı görünebilir, o zaman hangisinin İslâm’ı daha esaslı temsil ettiğine nasıl karar verebiliriz? İslâm’ın gereklerini yerine getirdiği iddiasında birçok tarikat ve mezhep mevcut, bu durumda gerçekten Müslüman olup olmadıklarını nasıl bilebiliriz? Kendini Müslüman olarak tanımlayan herkesin İslâm’ı temsil ettiğini mi varsayalım? Öyle yaparsak, İslâm’ı temsil etmiyorken kendini açıkça Müslüman olarak öne süren İŞİD gibi terörist grupların iddiasıyla nasıl başa çıkacağız?

Bu sorun görüldüğünden de çetin, ancak terminolojimizi hedef haline getirmekten kaçınmak için en azından tanımı sınırlamamız gerekir. Bir dînî grubun tarihsel bakış açısıyla tanımlanması gerektiğini düşünüyorum. Bu gruba, kendi geleneksel anlatımına bakıldığında, özgünlük katan ve onu başlangıç noktasında öbür gruplardan farklı kılan nedir? Müslüman açısından, kendisini tanımlayan amel Muhammed’in peygamber olduğunu ve Allah’ın buyrukları olarak yalnızca onun öğretişlerine uymayı ikrar etmektir. Bu kitapta, bunu yapan herkesi Müslüman kabul edeceğiz. İslâm’ı da, dînî kimliğin o ilk oluşum dönemindeki Muhammed’in öğretişleri olarak kabul edeceğiz.

Aynı gerekçeyle, başlangıçta Hristiyanlar da kendi kimliklerinin Romalı Grek yönünü İbrani Kutsal Kitap’ının Tanrısı’na inanışla belirginleştirmişlerdi; yine de öbür Yahudilerden Mesih’in dirilişi meselesinden ötürü ayrı tutulmalarına rağmen, İsa’nın bizzat İbrani Kutsal Kitap’ının Tanrısı olduğuna inanıyorlardı, en azından bir açıdan. Buna göre, bir yandan İbrani Kutsal Kitap’ın monoteizminden yanayken diğer yandan kutsal, dirilmiş İsa’nın takipçisi olanları ben Hristiyan kabul ediyorum. Böylece, Hristiyanlık kendi kimliğinin o ilk oluşum döneminde anlaşıldığı haliyle İsa’nın öğretişlerine dayanır diyebiliriz.

SON EKLEMELER VE DUA

Bu kitap benim onlarca yıldır hayalimdi. Tanrı'yı debelenerek arayan ve İslâm ile Hristiyanlık arasındaki bitmeyen tartışmalar arasında sıklıkla binlerce insanla tanıştım. Tarafsız biri olduğumu ileri sürmüyorum ama bu tartışmanın iki tarafında da yer aldım ve bütün delilleri elden geçirmenin her açıdan ne denli külfetli olabildiğini biliyorum. Duam şu ki bu kitap araştırmalarının pençesinde olan birçoklarına ulaşsın ve dua ediyorum ki onları tek gerçek Tanrı'nın sunağına yönlendirsin. Bu sizseniz, sizin için dua ettiğimi ve gözyaşları döktüğümü, bu kitabın sizin için yazıldığını biliniz.

Eğer bu kitabı bireysel bir çatışmadan ötürü değil de daha çok öğrenmek için okuyorsanız, lütfen bir durun ve İslâm ile Hristiyanlık arasında mücadele edenler, Tanrı'yı tanıma açlığı duyanlar için dua edin. Dua edin ki O onlarla karşılaşsın ve sizi de onların yolculuğuna ortak kılsın.

Şimdi Yahve'ye, dileyebileceğimizden veya hayal edebileceğimizden çok dahasını ölçülemez oranda gerçekleştirebilecek Evrenin Tanrısı'na, dua ediyorum. Bu kitabı sana adıyorum Rabbim, tanınasın ve yüceltilsin diye. Senden yaşamları kurtarmanı ve dünyayı tümünden değiştirmeni diliyorum. Birçokları senin kurtuluş sağlayan bilgine ve hem senin hem kendilerinin yüreklerini sevinçle dolduran ilişkiye kavuşmasını dilerim. İsa'nın adıyla dua ediyorum. Amin.

* Türkçe yayıma özel editörün notu için lütfen kitabın bitimde, dipnotlardan önce yer alan Editörün Notu adlı kısma bakınız.

GİRİŞ

FÂTİMA'NIN İKİLEMİ

“Tövbe et! Yoksa küfretmiş olursun!”

Ağabeyi öfkeden köpürmüştü, sözleri hâlâ Fâtima'nın kulağında yankılanıyordu. *Tövbe et! Yoksa küfretmiş olursun!* Sözlerinin içinde tehdit vardı: Küfrün cezası ölümdü. Sahiden küfür mü etmişti? Öyle demek istememişti. Alevlenen bir tartışma yaşanmıştı ve kazâen ağzından bazı sözler dökülmüştü... peki şimdi ne olacaktı? Bu duruma nasıl gelmişti? Akli selim düşünmekte güçlük çekiyordu. Bizzat yaşamı söz konusuydu.

Ellerinin arasındaki başını kaldırdı, Fâtima bilgisayarına bakış attı. En mahrem düşüncelerini ve içsel çatışmalarını döktüğü, yeni fikirler üzerinde konuşmalar yaptığı ve dinlemeye hevesli olanlarla düşüncelerini paylaştığı yerd burası. Bilgisayarı onun arkadaşlara ve özgürlüğe açılan kapısıydı.

Ama bilgisayar bugün ona ihanet etmişti. Sonucunda saatlerce odasına hapsedildi ve öldürülmekten korktu. Ağabeyi her an dönebilirdi ve tövbe etmediği takdirde her şey bitebilirdi. Düşünmeliydi. Çok çabuk ve akli selim halde düşünmeliydi.

İhanetine rağmen bilgisayar hâlâ başvuracağı tek yerd. Daha önce birçok kez yaptığı gibi, bu süreçte kendisine yardım etmesi için laptopuna geçti. Arapça foruma girdi ve yazmaya başladı.

Tarih: 24 Temmuz 2008, 05:15

Yazar: Rania

Yıllardır “Rania” adıyla giriş yapıyordu ama forumdakiler onu iyi tanıyorlardı. Onun aslında capcanlı genç bir kadın, tutkulu bir öğretmen, milliyetçi bir Suudi ve yakın zamanda Hristiyan olmuş yirmi altı yaşındaki Sâra Fâtima el-Mutayri olduğunu biliyorlardı.

El-Kasım eyaletinde doğan Fâtima'nın ailesi sayılı Bedevi kabilelerden di ve onu atalarının dini olan İslâm doğrultusunda yetiştirmişlerdi. Kızının dini bütün olmasını arzu eden annesi onu küçük yaşta Kur'ân kursuna yazdırmıştı, Fâtima da İslâm inancını günden güne daha ciddiyetle yerine getiriyordu. Kur'ân'ı öğrenmeye başladı, gönüllü olarak başını *türbanıyla* kapattı, hatta haftada iki kere oruç da tutuyordu. Muhafazakârlıkta ailesini de geçmeye başlamış, televizyondan ve seküler müzikten uzak durmuş ve nihayetinde arzularına gem vurmak uğruna arkadaşlarından da uzaklaşmıştı.

Fâtima'nın annesi endişelenmeye başlamıştı. Kızının dindar olmasını istemişti, fanatik değil. İslâm bu değildi. Kararından pişman oldu, Fâtima'yı Kur'ân kursundan aldı ve devlet okuluna yazdırdı.

Takip eden yıllarda Fâtima'nın hayatı normale dönmüştü, yine de dine bağlılığını sürdürüyordu. Agnostiklerle ve mürtedlerle online tartışmalara giriyor, değerli peygamberini ve dinini onların saldırılarına karşı savunuyordu. Bu görüşmeler uğruna, inancının tetkiklere dayanabileceği güveniyle, İslâm tarihi ve ilâhiyatı üzerinde dikkatle çalışmaya başladı. Ancak bu tartışmalar esnasında, içinde yaşadığı ıstırap ve umutsuzlukla, artık İslâm yolunda ilerlemediğini fark etti. Birkaç gün ağzına lokma koymadı, depresyona girdi ve ateist oldu.

Fakat bir şeyler ona bunun çözüm olmadığını söylüyordu. Tanrı'yla ilgili araştırmalarına baştan başladı, bu kez O'ndan yardım diledi. Ardından Müjdeler'e rastladı, özellikle Matta'ya. Onu etkilemişti. Dört kez okudu, en çok Dağdaki Vaaz'dan etkilenmişti. Aylarca süren araştırmaların ve kafa yormanın ardından, bildirilen mesajı benimsedi. İletişim halinde olduğu Hristiyan topluluk, Arabistan'da İslâm'ı terk etmek ölümle cezalandırıldığından ötürü, ona inancını saklı tutmasını önerdi. Hevesli ve dışadönük Fâtima için bu zordu, ancak konuşmalarını herkesten gizledi, kendi düşüncelerini bilgisayarında saklı tuttu ve Hristiyan toplulukla görüşmelerini sadece online sürdürdü.

Şimdi laptopunun başında, ağır bir çaresizlik içindeyken yazdığı online topluluk buydu. Kısaca düşündükten sonra, yazısına başlık attı ve devam etti:

Tarih: 24 Temmuz 2008, 05:15

Yazar: Rania

Başlık: Başım fena halde dertte

Metin: Rabbimiz ve Tanrımız ve İsa Mesihimiz'in selametiyle. Başım fena halde dertte. Annem ve ağabeyimle bu akşamki tartışmamız yüzünden ailem benden şüphelenmeye başladı...

Ağabeyi. Fâtima'nın forumdakilere onunla tartışmaya girmenin ne denli tehlikeli olduğunu açıklamasına gerek yoktu. Fâtima'nın ağabeyi de (aynı) ailede benzer adımlardan geçmişti, ancak onunki bambaşka bir yol almıştı. İslâm'a tutkunluğu çocukluğundan başlamıştı ve fanatik hale gelmişti. Nihayetinde, "Ahlakın Teşviki ve Kötülüğün Önlenmesi Komisyonu"na katılmış, Suudi Arabistan'ın din polisi (mutavva) olmuş, Suudi vatandaşlarına İslâm'ın katı halini uygulamaya kendini adanmıştı. Birçok Müslüman'ın özellikle Komisyon'dan veya Suudi Arabistan'ın genel olarak İslâm'ı dogma haline getirmesinden rahatsızlık duymasına karşın, dinî katılık Fâtima'nın ağabeyi gibi milliyetçi gençleri cezbediyordu.

Fâtima'nın parmakları klavye üzerinde uçuşuyor, akşamın dehşet verici anlarını anlatırken kelimeleri resmen dökülüyordu. Bir anlık boşluğuna gelip İslâm'ın dinî özgürlükten yoksun olmasından yakınığını açıkladı. Ailesi ne demek istediğini sorunca, "Mesih'in yolu Peygamber'in yolundan daha pak, aralarında dağlar kadar fark var!" deyivermişti. Ağabeyi öfkeden delirmiş, "Tövbe et! Yoksa küfretmiş olursun!" diye tehdit etmişti. Fâtima özür dilemeye çalıştıysa da ağabeyi odasına dalmış, bilgisayarını almış ve dosyalarını kurcalamaya başlamıştı. Sonunda Fâtima'nın günlüğünü, Hristiyan olduğunu açıklayışını ve hatta bir çarmıh resmi bulmuştu.

Ağabeyinin en korkulu rüyası gerçek olmuştu. Keskin bir kötülük dolmuştu gözlerine. Kardeşini orada bıraktı, ona yaptıklarını düşünmesi için dört saat verdi.

"Tövbe et! Yoksa küfretmiş olursun!"

Yazısının sonuna geldiğinde basit bir ricada bulundu: "Hâli beni çok korkuttu. Ona güvenmiyorum. Benim için dua edin, lütfen..."

Dört saat dolmuştu. Ağabeyi her an dönebilirdi. Seçim yapması gerekliyordu: Tövbe edip İslâm'ı mı benimseyecekti, yoksa muhtemelen hayatına mâl olacak Hristiyan inancında kalmaya direnecek miydi? Hangisi olacaktı, İslâm mı, Hristiyanlık mı?

İSLÂM mı, HRİSTİYANLIK mı?

Fâtima açısından gerçekten de her şey bu soruya bağlıydı. Kanaati ne kadar güçlü olursa olsun, ölüm tehdidiyle yüz yüze kaldığında, herhalde inancından ne denli emin olduğunu değerlendirdiği bir an olmuştur: *Mesih'in yolu sahiden de Peygamber'in yolundan o kadar çok farklı mı? Hangi dinin gerçek olduğundan gerçekten emin olabilir miyiz? Öyle olsa bile, bu gerçek ölmeye değer mi?*

Her yıl milyonlarca insan Fâtima'nın yüz yüze kaldığı ikilemi yaşıyor: İslâm yolundan veya Hristiyanlık yolundan gitmek, Allah'a tapınmak veya İsa'ya tapınmak. Arayış içindeki kişi Fâtima gibi, dinini ismen bulduran veya seküler sürdüren bir ortamda yaşamıyorsa, tehlikeye attığı çok şey vardır: Ailesini kaybedebilir, arkadaşlarını kaybedebilir, işini kaybedebilir ve muhtemelen hayatını kaybedebilir. Arayış içindeki bu kişiler için mesele sadece hangisinin doğru görüldüğü değildir. Emin olmaları gerekir ve fedakârlıkta bulunmaya değer olduğundan emin olmaları gerekir.

Benim açımdan, İslâm'ı bırakmamın üzerinden onlarca yıl geçti ve kararımın sonuçları her gün kabusum oldu. Böyle olacağını biliyordum, dini bırakmamın çok öncesinde de; aynı zamanda emin olduğumu da biliyordum. İslâm ile Hristiyanlığın yalnızca yını Tanrı'ya giden yol olmamakla kalmadığını, çok farklı yönlere götüren çok farklı yollar olduğundan da emindim. Müjde'ye inanmamı sağlayan tarihsel açıdan üstün gelen gerekçelere sahip olduğumdan emindim. İslâm'ı sevmeme karşın, temellerini güdük kılan sorunlu kısımlarını yok sayamayacağımdan emindim.

Hepsinden öte, tek gerçek Tanrı'nın yolundan gitmenin tüm denenmelere ve sıkıntılara değer olduğundan emindim. Kanıtın ve gerçeğin yolundan gitmeliydim, neye mâl olursa olsun.

Yirmi iki yaşında dinimden ayrıldım, 2005'te İsa'nın takipçisi oldum. 2009'da tıp fakültesinden mezun olduktan sonra, Hristiyanlığın mesajından, Müjde'den öğrendiklerimi paylaşmak uğruna tıbbi bırakmaya karar verdim. Bu mesajın yürekleri dönüştürme ve dünyayı değiştirme gücüne sahip olduğuna içtenlikle inanıyorum. Bunu bildiren Tanrı başka hiçbiri-

ne benzemiyor, O'nun hikâyesinin ve insanları O'nunla tanıştırmamanın bir parçası olmak tarifsiz bir onurdur.

Bu mesajı başkalarıyla paylaşırken çoğunlukla iki türden kişiyle muhatap oluyorum: İslâm'ı eleştirmekten hoşlanan Hristiyanlar ve öğrenmekten ziyâde tartışmak isteyen Müslümanlar. Bu kitabı ikisi için de yazmıyorum. Fâtima ve benim gibi, şu sorulara cevap arayan insanlar için yazıyorum:

- İslâm ile Hristiyanlık arasındaki farklar neler?
- İslâm veya Hristiyanlık arasından doğrusunun hangisi olduğundan emin olabilir miyiz?
- Gerçek ölmeye değer mi?

Bu soruları cevaplamak benim dört yılımı aldı ve devamında bunlar üzerinde çalışmalar yaptığım bir on yılı daha devirmişken de benim için hâlâ aynı önemi taşıyorlar. Bu kitap benim özetlenmiş cevabım. Bulgularımı paylaştıktan sonra, Fâtima'nın aynı sorulara nasıl cevaplar bulduğunu göreceğiz ve hikâyesinin âkıbetini keşfedeceğiz.

1. SORU

İSLÂM ile HRİSTİYANLIK ARASINDAKİ FARKLAR NELERDİR?

Ağustos 2005'te, hayatımın en acı verici farkındalığını yaşadım: Artık İslâm'a inanmıyordum. Geri adım atmamı gerektirecek bir şey kalmamıştı ve yıllardır mücâdelesini verdiğim kaçınılmaz sonu daha fazla geciktiremezdim.

Çocukluğumda İslâm sevgisiyle yetiştirildim. Kur'ân'dan bölümler ezberlemek ve namazda bu duaları okumak hoşuma gidiyordu. Ramazanda ailemle birlikte oruç tutmayı dört gözle bekliyordum, sabah ezanına ve akşam hep birlikte iftar yapmaya bayılıyordum. Her bayramı akrabalarım ile birlikte hevesle kutluyordum. Hayatım tümüyle İslâm çerçevesinde şekillenmişti ve atalarımın Müslüman oluşuyla gurur duyuyordum.

İlginçtir ki inancımı kırılma noktasına taşıyan da yine İslâm'a duyduğum îtimat oldu.

2001'de lisans eğitimime başlamamın hemen ardından, fakülteden Hristiyan bir arkadaşımı İslâm'ın gerçek olduğunu değerlendirmeye davet ettim. Câmilerden ve âlimlerden duyduğum gerçekleri kullanarak, İslâm öğretilerinin ispatlanmış doğrular olduğunu ama Hristiyan öğretilerin yanlışlığının ispatlanmış olduğunu savundum. Yanıtları, sonunda dört yılı bulan araştırmalara ve irdelemelere yöneltti. Zaman içinde, tarihsel bakımdan ne kadar irdelenirse irdelensin, Hristiyan öğretinin sağlamlığını keşfettim tekrar tekrar. Yaşamım boyu Hristiyanlık karşısında tuttuğum iddialar kusurlu ve zayıftı ve Hristiyanlık bunlar karşısında sağlam duruyordu.

Ancak asıl sonra yaşadıklarım benim dünyamı alt üst etti ve beni en derinden sarstı. Arkadaşım benim Hristiyan öğretilere karşı öne sürdüğüm eleştiri yönteminin aynısıyla beni İslâm'ı irdelemeye davet etti. İstikrarlı irdeleme altında İslâm'ın temelleri dağıldı.

2005 yazı itibariyle, Müslümanlığın "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, Muhammed de O'nun kulu ve elçisidir" sözleriyle özetlenen ikrarı *kelime-i şahâdet*teki sözlere artık inanmadığımı fark ettim. *Kelime-i şahâdet* getirmek Müslüman olmanın minimum şartıdır ve ben açıkça buna inanmıyordum. Canı gönülden inanmak istiyordum, çünkü sevdiğim her

şey İslâm'ın içindeydi; ailem, arkadaşlarım, kültürüm, geleneklerim, geçmişim. İslâm'ı bırakmak bildiğim her şeyi feda etmek ve en sevdiğim insanları mahvetmek anlamına geliyordu.

Diğer yandan, Hristiyanlık da beni cezbetmiyordu. Ailem Hristiyan değildi, yalnız üç Hristiyan arkadaşım vardı, kiliseye gittiğim tek sefer bende pek bir tesir bırakmamıştı, Noel'i ve Paskalya'yı putperest gelenekler olarak görüyordum ve gerçekten de Hristiyanlığın bana göre olabileceğini düşünemiyordum bile. Hristiyanlığa inanmayı hiç istemiyordum.

Ancak artık çok geçti; Hristiyanlığın doğru olduğuna çoktan inanmıştım ve içtenlikle *kelime-i şahâdet* getiremediğim için Müslüman da olmadım. Geriye, bir adım daha atıp inançta ilerleyip ilerlememe kararı kalmıştı. Tesirli kanıt bulmam başka bir şeydi, bu kanıt doğrultusunda inancımı yön vermem bambaşka bir şeydi, özellikle üstesinden gelmesi güç sonuçları söz konusuyken.

24 Ağustos 2005'te, daha çok direnemeyeceğim bir noktada, İsa'ya diz çöktüm ve O'na imanı ikrar ettim. Hemen ardından ailem yıkılmıştı ve hayatımın sonraki yılı neredeyse katlanamayacağım kadar yürek parçalayıcı geçmişti. Hem ailem hem İslâm çevresinden bütün arkadaşlarım tarafından dışlanmıştım. İlk ölüm tehdidi alışımından hemen birkaç hafta öncesiydi. On yılı geçtiği halde hâlâ düzenli olarak ölüm tehdidi alıyorum, eski arkadaşlarıma bir daha hiç kavuşamadım ve ailemle aram asla eskisi gibi olmadı. Kararımın acı verici sonuçlarını her gün yaşıyorum.

Bu yüzden İslâm ile Hristiyanlığın aslında aynı olduğunu söyleyen insanları duyduğumda, hemen pimpirikli bir karşılık vermemek için kendime hâkim olmaya çalışıyorum. İslâm ile Hristiyanlık aynı mı? Ailem kesinlikle böyle düşünmüyor, kaybettiğim onlarca arkadaşarımdan herhangi biri de. Bu ezber, İslâm'dan Hristiyanlığa veya Hristiyanlıktan İslâm'a geçen yüz binlercesinin suratına çarpan tokattır.

Bu dinler farklı olmakla kalmıyor, bu farklılıklar inancımı değiştirdiğim zaman fark ettiğimin de ötesinde çetrefilli detaylara da sahip. İki dinin tarihsel öğretilerinin farklı olduğunu biliyordum ama öğretiler bir boşlukta yer almıyor. Dünyaya bakış açımıza etkide bulunmak üzere dinle işbirliği içindeler ki bu da nihayetinde kimliğimizi değiştiriyor.

Örneğin, Müslümanlıktaki Tanrı, biz burada *Allah* diyeceğiz, Hristiyanlıktaki Tanrı'dan farklı nitelikler taşıyor. Elbette en bariz fark, Hristiyanlığın tek Tanrısı Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olmak üzere üç kimlikte mevcutken Allah'ın birdeüç olmayışı. Tanrı'nın kimliği meselesi İslâm ile Hristiyanlık arasında öyle keskin ayrım yaratıyor ki Hristiyanlığın temel "İsa Tanrı'dır" söylemi ortalama bir Müslüman'ın nezdinde küfür olarak

görülür. İki dinin de Tanrı'dan başka ilâh olmadığını öğretmesine karşın, daha Tanrı'nın kimliğini ele alma aşamasındayken Tanrı'nın karakteriyle alakalı belirgin ölçüde görüş ayrılığı sergilerler.

Tanrı'nın karakteriyle alakalı düşüncelerimizin O'nun yarattığı dünyaya bakış açımıza olağanüstü etkisi vardır. Tanrı insanı neden yarattı; onlarla yakın bir ilişki kurmak için mi, onları sınavdan geçirmek için mi? İnsanları nasıl görüyor; kulları olarak mı, evlatları olarak mı? Yaşamımızı nasıl sürdürmemizi istiyor; sevgiye odaklanarak mı, hükümlere odaklanarak mı? Ölümden sonrası hakkında bize ne söylüyor; bilinmeyen bir yargıyı endişeyle tahmin etmemizi mi, O'nun lütfundan ötürü sevinç dolu bir imana sahip olmamızı mı? İslâm'ın Tanrı'yla ilgili bakış açısı ile Hristiyanlığın bakış açısı onları farklı yanıtlara yönlendirir ve bu sorulara yanıtlarımız kendimizle, başka insanlarla ve yaşadığımız çevreyle ilgili görüşümüzü değiştirir.

Müslümanlar da, Hristiyanlar da, Tanrı'dan başka ilâh olmadığına inanırlar, ancak bu Allah mıdır, İsa mıdır? Size kendi deneyimimden yola çıkarak ve tüm içtenliğimle söyleyebilirim ki bu soruya yanıtımız, kendi kimliğimizi değiştirme gücüne sahiptir.

1. KISIM

ŞERİÂT mı, MÜJDE mi?

İKİ FARKLI ÇÖZÜM

YAŞAM TARZI

Genç bir üniversite öğrencisi olarak, okulumda dîni bakış açıları geniş bir perdeden ses buluyorken İslâm'ın bir sözcüsü olmaktan gurur duyuyordum. Düşüncelerin çeşitliliği güzeldi, çünkü eleştirel düşünmenin teşvik edildiği bir çevrede gerçekleşiyordu. Fikirlerimizi ve görüşlerimizi öne sürdüğümüzde, karşıt fikirdekiler bizim bakış açımızı eleştirmekte veya içgörü edinmekte özgürdüler ve bu da hepimizin eleştirel etkileşimle bilenmemizi sağlıyordu.

İşte tam meslektaşlarımızdan birinin en kıymetli itikadları üzerine bir tartışmanın ortasında onunla dost olduk. David Wood, Old Dominion Üniversitesi'nde benimle birlikte münâzara ve adli tıp ekibindeydi, onu Kutsal Kitap okurken gördüğüm an kitabın güvenilirliğini ve tahrif edilip edilmediğini tereddüt etmeden sorguladım. Tanrı ve gerçeğe bizim de tutkun olması nedeniyle, görüşlerimiz güçlü bir şekilde çatıştığı halde, anında anlaştık. Kendimizi temel konularda o kadar sürekli bir anlaşmazlık içinde bulduk ki, sırf amfinin arkasında oturup tartışabilmek için derslere çoğunlukla birlikte kaydoluyorduk.

Ancak tartışmanın alanı genişlediğinde ve diğer bakış açıları tartışmaya dahil olmaya başladığında şaşırtıcı bir eğilim kendini gösterdi. İlkın, Marie adında agnostik bir takım arkadaşımız argümanlarımızdan birini duyup tartışmaya katıldı. David ile ben kendimizi onun görüşlerine karşı hemfikir halde birbirimize yandaş bulduk. İkincisinde, Zach adında bir Budist arkadaş Budist olmasının nedenlerini bize açıklamıştı ve David ile ben aynı nedenlerle ondan farklı düşünüyorduk. Ne zaman başka dünya görüşlerinden insanlarla görüşsek, tartışmalar İslâm ile Hristiyanlık arasındaki benzerlikleri ortaya çıkarıyordu.

Din yelpazesi genişledikçe İslâm ile Hristiyanlığın yakınlaştığından kuşku yok. İkisi de monoteist, dünyanın en büyük iki inanç topluluğu ve birçok benzerliğe sahipler. İkisi de, “evrenin egemeni ebedî, her şeye gücü yeten, her şeyi bilen Tanrı'dır” öğretisini öğretir. İnsanlığı bir erkek ve bir kadından yaratan Allah'tır, ancak insanlık O'na sırt çevirir. Her ikisi bir gün dirilişin ve yargı gününün olacağını öğretir. Bunlar olmadan önce Tanrı'yı aramamız ve O'nun izinden gitmemiz bizim en büyük önceliğimizdir.

Ancak İslam ile Hristiyanlık arasındaki benzerlikler, monoteizm kısıncısından daha da derinlere uzanır: Her ikisi de İbrahim soyuna sahip çıkar; her ikisi de Tanrı'nın insanları Kendi'ne yöneltmek amacıyla insan veya melek aracılar gönderdiğini öğretir; her ikisi de Tanrı'nın insana rehberlik etmek üzere ilâhî yazılar esinlediğini öğretir; ikisi de Şeytan'ın dikkatsiz olanı saptıran bir aldatici olduğunu öğretir ve her ikisi de inananların birbirleriyle fedakârlık göstererek ilgilenmesi ve inanmayanlara hakikati duyurması gerektiğini öğretir.

Belki de en şaşırtıcı ortak özellik, İsa'ya duyulan saygıdır. Hem İslam hem de Hristiyanlık, İsa'nın bir bakireden doğduğunu ve yaşamış en mücizevî adam olduğunu öğretir. Hem İncil hem de Kur'ân, İsa'nın cüzzamlıları iyileştirdiğini, körlerin gözlerini açtığını ve hatta ölüleri dirilttiğini öğretir. Nitekim her iki kitap da İsa'nın Mesih olduğunu öğretir ve Hristiyanlar gibi Müslümanlar da O'nun ikinci gelişini beklemektedir.

Dolayısıyla, İslâm ile Hristiyanlık arasında pek çok ortak nokta olduğundan kuşku yok. David ile okulumuzda tanık olduğumuz gibi, dünya görüşlerinin ateizmden panteizme uzandığını düşünürsek, bunu görmezden gelmek önyargınlık olur.

YAŞAMA ULAŞTIRAN YOL: HÜKÜM mü, KİŞİ mi?

Birçok ortak noktanın bulunması farklılıkların önemsiz olduğu anlamına gelmiyor. İnsanlar ile şempanzelerin DNA'larının yüzde doksan beşi ortak, ancak kalan yüzde beş muazzam bir önem taşıyor! İslâm ile Hristiyanlık da böyle. Ortak birçok DNA mevcut ama ikisi yapısal açıdan tümüyle farklı.

Farklılığın en önem taşıdığı unsur her iki dinin nihai mesajında bulunur. İslâm'a göre cennete götüren yol, Allah'ı hoşnut eden ve O'nun rızasını kazanmayı sağlayan hükümler olan şeriattır. *Şeriat*ın kelime anlamıyla birebir çevirisi "yol"dur. Hristiyanlığın bildirisine, yani müjdeye göre, ebedî yaşama götüren yol İsa'dır. "İsa, "Yol, gerçek ve yaşam Ben'im" dedi. "Benim aracılığım olmadan Baba'ya kimse gelemez" (Yuhanna 14:6). İslâm'da yol şeriattır, Hristiyanlıkta yol İsa'dır.

Nasıl oluyor da yol dinlerin birinde bir hükümken diğer inançta bir kişi oluyor? Anlamak için şeriat ile müjdeyi karşılaştırmamız gerekir.

2. BÖLÜM

ŞERİAT ile MÜJDE'NİN KARŞILAŞTIRMASI

İSLÂMÎ BAKIŞ AÇISI

İslâm'ın kelime anlamı "teslîmiyet"tir ve İslâm'ın temel mesajı tam olarak şudur: İnsanlar Tanrı'nın hükmüne tümüyle râzı olmalıdırlar. Allah evrende insanı O'na tapınsınlar diye yaratmıştır (Kur'ân 51/Zâriyât, 56). İnsanlığa yol göstermek üzere, Allah bütün insanlara onları cehaletten kurtaracak peygamberler göndermiştir (Kur'ân 4/Nisâ, 163-165). İslâm'daki peygamber kavramının Kutsal Kitap'takiyle aynı olmadığını belirtmek önemlidir. İslâm'daki peygamberler diğer insanlardan daha yüksek bir konuma sahiptirler, Tanrı tarafından insanlığa önderlik etmek üzere seçilmiş adamlardır. Kur'ân bu terimi ilâhî yoldan atanmış önderi ifade etmek üzere kullanır, peygamberlik bildirisi iletmış her kişiyi değil.

Adem ilk peygamber kabul edilir, ancak Kur'ân'da Nuh'tan, İbrahim'den, İsmail'den, İshak'tan, Yakup'tan, Eyüp'ten, Musa'dan, Yunus'tan, Harun'dan, Süleyman'dan, Davut'tan ve elbette İsa'dan da (örn., Kur'ân 4/Nisâ, 163) peygamber olarak söz edilir. Tüm bu isimler Allah'a teslîmiyet içinde olduklarına göre, teslim olarak da yaşamışlardır (İslâm'a göre). Allah'a teslîmiyet içindeki bu peygamberlerin tüm takipçileri Müslüman kabul edilir, Muhammed'den nesiller önce doğmuş olsalar bile.

Allah her bir peygambere insanların ihtiyacı doğrultusunda ve kaldırabilecekleri ölçüde rehberliğini buyurmuştur. Örneğin, Musa'nın halkının Firavun'a isyan etmesi gerekiyordu, bu yüzden Allah "göze göz, dişe diş" buyurmuştur. Ancak İsa'nın halkının barışsever olması gerekiyordu, bu yüzden Allah onlara "öbür yanağını çevir"meyi öğretti. Musa'ya da İsa'ya da, diğer peygamberler gibi, ilâhî yazılar verilmiştir. Melekler Allah'ın vahyini onlara yazdırmış, böylece vahiy Tora (İbranice Torah. Kelimenin okunuşunda -h sesi belli belirsiz olduğundan kitapta Tora olarak Türkçeleştirdik.), İncil (Müjde) ve diğer kitaplar da yazılı halde indirilmiştir (örn., Kur'ân 5/Mâide, 46).

İnsanların Allah'ın kendilerine gönderdiği peygamberleri sadakatle takip etmemeleri çok acıdır. Bu yüzden Allah lütfedip Muhammed'i gön-

derir ve ona Kur'ân-ı Kerim'i verir. Böylece, Allah insanlığa son, mükemmelleştirilmiş dini vermiş olur (Kur'ân 5/Mâide, 3). İslâm buna göre, İslâmî öğretiş çizgisinden çıkış yapmış Yahudiliğin, Hristiyanlığın ve diğere tüm dünya dinlerinin ulaşabileceği nihai zirve noktasıdır. Muhammed'in gelişinden sonra da hâlâ bu dinleri takip eden insanlar ya aldanmıştır ya da isyankârdır ve kıyâmet gününde onlardan İslâm'dan başka bir din kabul edilmeyecektir (Kur'ân 3/Âl-i İmrân, 81-85).

Orada, kıyâmet gününde, kişi İslâm yolunda gitmenin en büyük şevkine varacaktır. Kur'ân o gün tüm insanların Allah'a günahlarının hesabını vereceğini vurgular (Kur'ân 6/En'am 164; 17/İsrâ 15; 35/Fâtır 18; 39/Zümer 7; 53/Necm 38). Müslümanlık ruhunda iyice kemikleşmiş anlayış şudur: Tanrı merhametli ve günahlarımızı affedici olabilir ama aramızı düzeltmeye başka kimse muktedir değildir. Müslümanlar cennete yaklaşımlarını mümkün kılacak kadar iyi bir hayat sürmeli ve Tanrı'nın merhametli yargısının onları kurtarışının teminatı olacağına umut bağlamalıdır.

İSLÂMÎ ÇÖZÜM: ŞERİAT

Bununla beraber, İslâm insanlığın temel sorununun cehalet olduğunu, insanın iyi (sâlih) yaşam sürmesi için yönlendirilmeye ihtiyacı olduğunu öğretir. İnsanlar neye inanacaklarını, yani *akîdeyi* (imânı) ve nasıl yaşayacaklarını, yani *şeriatı* öğrenirlerse, Allah'ın memnuniyetini kazanırlar.

Doğru inanıştan söz edilirken, İslâmî bağlamdaki monoteizm vurgulanır: Allah Baba değildir ve Allah Oğul da değildir (Kur'ân 112/İhlâs). Birdir, tek varlıktır. *Akîdenin* diğere temel unsurlarından yukarıda da söz edilmişti: peygamberlere itikad, ilâhî vahiyle bildirilmiş kitaplara itikad, görülmeyene ve meleklerle itikad, kıyâmet gününe itikad ve Allah'ın her şeyi önceden bilen hâkimiyetine (kadere) itikad. Bunların tümüne *İmânın Altı Şartı* denir. İslâmî itikad bundan çok dahasını kapsar, ancak temeli budur.

İslâm'da doğru uygulama, "suya ulaştıran yol" anlamına da gelen *şeriat* denen İslâmî Hüküm aracılığıyla öğrenilir. Özellikle çöl halkı açısından anlam çok güçlüdür: Şeriat yolunda gitmek, bizzat yaşam yolunda gitmektir. Şeriat her dindar Müslüman'ın hayatının her yönünü; hangi gıdaların yenebileceğini, elindeki nakdi hangi birimlerle bulundurabileceğini, namazda hangi duaların kelimesi kelimesine okunacağını, bilfiil emreder. Tüm İslâmî uygulamalar arasında bu beşi başı çeker: İslâm düs-

turunu, *kelime-i şahâdeti* ilan etmek: “Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur, Muhammed de O’nun elçisidir;” günde beş vakit namaz kılmak; *Ramazan* ayı boyunca oruç tutmak; zekât vermek; Mekke’ye hacca gitmek. Bunların hepsine *İslâm’ın Beş Şartı* (Bazı dillerde “*İslâm’ın Beş Sütunu*”) denir.

Akîde de, şerîat da nihai olarak Muhammed’in hayatına ve öğretişlerine dayanır. Muhammed İslâm’ın beden almış halidir ve bu sebepten ötürü Müslümanlardan onu mükemmel örnek olarak almaları beklenir. Yaşarken yaptıkları ve söylemleri engin edebî derlemelerde kaydedilmiştir, toplu olarak hepsine *hadis* edebiyatı denir. Hadisler o kadar önemlidir ki Kur’ân’ın ardından şerîatın ikinci basamağını oluşturmuşlardır.

Kur’ân’daki öğretişlerin genişliğine ve hadis edebiyatının muazzam ölçüdeki kapsamına bakıldığında, şerîatın idrâki öğrenenlerin vazifesidir. Müslüman fıkıh uzmanları, *fetâvâ* (*fetvanın çoğulu*) adı verilen resmi hükümleri vermeden önce yayılmış gelenekleri ve yasal emsalleri inceler. Bu adamlara teknik olarak *fukahâ* denir, ancak çoğunlukla Müslüman önder için kullanılan *imam* adı altında yer alırlar. Toplu olarak bu âlimlerin ittifak etmelerine *icmâ* denir ve şerîatın üçüncü basamağı olarak görülür.

Son olarak, İslâm’ın mesajını idrak etme konusuna geldik. Şerîat yalnızca İslâm hükümleri değildir. İnsanlığın cehaletine çözümdür ve buna uyulursa Allah ile huzurlu bir yaşam ve O’nun nimetlerinin refahı sürülür. Şerîat Kur’ân’dan türemiştir, Muhammed’in hayatında görülmüştür ve imamlar tarafından açıklanmıştır. Son günde, itaat etmişsek ve layığıyla yerine getirmişsek, Allah bize merhametini bahşedebilir ve ebedî ödüllere sahip olacağımız cennete girmemize müsaade edebilir.

Özetle, İslâm’da kurtuluş konusuna gelince, şerîat kelimenin tam anlamıyla “yol”dur ve Tanrı’nın iradesine teslimiyet ibadetimizin aslî göstergesidir.

HRİSTİYAN BAKIŞ AÇISI

Hristiyan bakış açısının başlangıcı tek Tanrı'dır, Yahve'dir. Birbirini eksiksiz seven üç kimlikte mevcuttur. Buna göre, kendi öz varlığında tek Tanrı sevgidir. Bu sevgiyle Tanrı insanlığı kendi benzerliğinde yarattı, Tanrı insanı sevsin, insan da Tanrı'yı sevsin diye.

Bu sevgi kavramının, dildeki çeşitli kullanımından ötürü, Müslümanlar tarafından çoğunlukla yanlış anlaşıldığını önemle belirtmek gerekir. Sözünu ettiğimiz belirli sevgi kavramı çoğunlukla *agape* sevgisi olarak adlandırılır. Romantik ilişkideki gibi bir sevgi değildir; pek duygu da ifade etmez. Kutsal Kitap bu sevginin güzel bir tarifini 1. Korintliler 13. bölümde bize verir, ancak esasen şudur: Başkalarından keyif duyan diğerkâmlık. Tanrı böyledir, yüce ama en alçakgönüllü, evrenin merkezi ama diğerkâm. Diğerkâm sevgiyle bizden hoşnut olmak için, biz de O'nda hoşnut olalım diye insanı yarattı.

Ancak bu sevginin kıymetli olması için gönüllülük içermesi gerekiyordu, böylece Tanrı insana O'nu sevme veya O'nu reddetme seçeneği tanıdı. İnsan Tanrı'ya itaatsizlik ettiğinde, Tanrı'yı reddetmiş olur. Yaşamın Kaynağı'nı reddederek kendi üstümüze ölüm getiririz. Bunu tekrar söylemekte fayda var: Günahın sonucu ölümdür, çünkü bu Yaşamın Kaynağı'nı reddetmektir.

Bundan dolayı Hristiyan bakış açısında Tanrı'ya karşı günah işlemek bir şeyleri yanlış yapmaktan ötedir. Evreni Sürdüren'e karşı bir isyandır. Kâinat düzeninin en yıkıcı unsurudur, kederli her yüreğin, dağılmış her ailenin, anlamsız her savaşı, her menfur soykırımın nihai köküdür. Günah habis kanser gibi nesillere yayılır ve medeniyetleri veba gibi kökünden kazır. Günahın etkisi tahripkârdır. Aynanın balyozla kırılması gibi, günah da insanın yaratıldığındaki Tanrı benzerliğini darmadağın eder. Adem günah işlediğinde, Tanrı'ya benzerliği onarılamayacak ölçüde tahrip oldu.

Hristiyan bakış açısı işte budur: Günah ruhlarımızı ve tüm dünyayı harap etmiştir. Günah işlemez hale dönmemizin hiçbir yolu yoktur. Sadece birkaç sevap işleyerek ruhlarımızı toparlayamayız. Dünyada yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Bizi yenilemek ve bu dünyayı kurtarmak için bir mucize gerekir, Tanrı'nın müdahalesi gerekir.

HRİSTİYANLIĞIN ÇÖZÜMÜ: MÜJDE

Ancak Hristiyanlık mesajında bununla ilgili iyi bir haber vardır. Grekçede iyi haber için kullanılan kelime *evangelion*, Türkçeye “Müjde” olarak çevrilmiştir. İyi haber de şudur: Tanrı’ya erişemediğimiz halde, büyük sevgisinden ötürü, Tanrı bize erişmiş ve bize yol sağlamıştır. Bizzat Tanrı bizim günahlarımızın bedelini ödemiş ve ruhlarımızı ebediyen yenilemiştir. Tüm yapmamız gereken isyankarlığımızdan tövbe etmek, yaptıklarına iman etmek ve O’nu izlemek.

Bizim günahlarımızın karşılığını ödemek için Tanrı –özellikle Üçlü-birliğin ikinci kimliği– dünyaya geldi. İlahi doğasını değiştirmeden Tanrı insan doğası aldı. İnsan olarak doğdu ama Adem’in hasarlı neslinden değil. Kusursuz doğdu, insanın asıl olması istendiği gibi, mucizevi şekilde yeniden yaratıldığımızda nihai olarak bizim de olacağımız haliyle. “Tanrı kurtarır” anlamına gelen *İsa* adını aldı. İnsan doğasına duyduğu saygıyla insan olarak büyüdü, insan olarak yemek yedi, insanlarla sıkıntı çekti ve sonunda bir insan gibi öldü. Tüm bunlar sırasında hiç günah işlemedi, böylece bizim günahlarımızı üstlenebilir oldu. Bizim sürmemiz gerektiği gibi bir hayat sürdü, böylece bizim hak ettiğimiz ölümle öldü. Bizim yerimize ölerек dünyanın günahlarını kendi üstüne aldı, böylece O’na inanan ve bunu yaptığını kabul eden herkes ebedî hayata sahip olacaktır.

İsa’yı gören bir insanın bakış açısından, sıradan bir adamın sıradan bir ölümü gibi görünmüş olmalı. Bundan dolayı dünyaya O’nun ölümünün sıradan olmadığını, dünyaya yaşam getiren bir ölüm olduğunu ve kendisinin de belirttiği gibi sahiden de Tanrı olduğunu kanıtlamak üzere ölümden dirildi. Diğer yandan, İsa’nın gerçekten doğaüstü bir yetkiye sahip olduğundan ve sözünün dinlenilmesine layık olduğundan şüphe duyan herkese de bir belirti olmuştu bu. Diğer yandan, O’na inananlara ölümün yenildiğinin bir göstergesi olmuştu. İsa bizim için ölüme galip gelmişti.

Tanrı’nın bizim yerimize kendini feda ettiğini kabul etmeyi arzulayan bizler günahlarımızdan tövbe etmeli ve kendimizi O’nu takip etmeye adanmalıyız. Bunu yaptıkça Tanrı –özellikle Üçlübirliğin üçüncü kimliği– yüreklerimizi kutsal bir tapınak haline getirir ve bizde yaşar. Bizi içten dışa dönüştürür. Diğer deyişle, İsa’yı takip ettikçe O’na benzeriz, hasarsız birine ve Kutsal Ruh başka türlü onarılması mümkün olmayan ruhlarımızı adım adım yenileme mucizesine başlar. İsa gibi, diğerkâm sevgiyle doldurulduk ve kendimiz yerine başkaları uğruna yaşamaya başladık, tıpkı Tanrı’nın bizim uğrumuza yaşaması gibi. İsa’ya benzerlikte daha da ilerlemiş

olanlarımız, tıpkı İsa'nın bizim uğrumuza ölmeye razı olması gibi, başkaları uğruna ölmeye razı olarak O'nu yansıtırlar. Gittikçe Tanrı'ya daha da benzerler: Başkalarından diğerkâmlıkla keyif alarak.

Son olarak, Hristiyanlığın mesajını idrâk etme konusuna geldik: İnsanlığın temel sorunu günahdır ve kendimizi kurtarma gücümüz yok. İyi haber şu ki Tanrı bizi seviyor ve bizim cezamızı çarımıhta üstlenerek bize bir yol açtı. İsa ölümden dirilerek Yaşamın Yazarı (Elçilerin İşleri 3:15'teki "Yaşam Önderi") olduğunu kanıtladı. Tövbe eden ve İsa'yı takip eden bizler O'na ve O'nun kurtarışına imanımızı sergileriz, Tanrı da bizde etkin olmaya başlar. İsa'yı takip ettikçe Kutsal Ruh bizleri O'na daha da benzer kılar ve Tanrı'nın diğerkâm sevgisiyle insanlığı sevmemiz için bizi dünyaya gönderir. Hayatlarımızı başkalarının önüne bile serebiliriz, İsa'nın bize örnek olduğu gibi. O'nunla yaşamak ve ebediyen O'nu sevmek üzere yenilediğimizde, hasarsız hale getirildiğimizde, nihai dönüşümümüz mücizevî meyvelerini verecek.

Dolayısıyla Hristiyanlıktaki kurtuluş konusuna gelince, İsa kelimenin tam anlamıyla "yol" dur ve Tanrı'ya duyduğumuz sevgi bizim tapınmamızın aslı göstergesidir.

3. BÖLÜM

LÜTFU İRDELEMEK

2013'te tarafıma Hristiyan düşünürlerden ve müjdecilerden oluşan küresel bir ekip olan Ravi Zacharias Uluslararası Hizmetleri'ne katılma şerefi bahşedildi. İlk buluşmalarımdan biri Hong Kong'da, aslında ünlü bir müzisyen olmak üzere hayallerinin peşinden doğuya seyahat ediyor-ken nihayetinde müzik piyasasında uğradığı hayalkırıklığıyla huzuru İslâm'da bulmuş Karizmatik Mısırlı bir Müslüman'la gerçekleşti. O zamandan beri *daîdir*, yani kendini İslâm'ı tebliğ etmeye adanmıştır.

Çok sıcakkanlı ve misafirperverdi ve münâzaramız hararetli geçmiş olsa da teşvik edici ve geliştirici bir ahenge sahipti. Konuşmalarımızın sonunda birbirimizi kabullendik ve ayrılmadan evvel dinleyicileri bize sorular sormaya teşvik ettik. Hemen sonrasında, anneleri tarafından gönderildiği belli olan on iki ve on yaşlarında biri kız biri oğlan iki çocuk bana yaklaştı. Sorularını sorduklarında gülümsemeden duramadım, çünkü onların yaşındayken aynı şekilde büyüklerim tarafından yönlendirilerek Hristiyanlara aynı soruyu sorduğumu anımsadım: “Madem Tanrı bütün Hristiyanları bağışlıyor ve hiçbiri cehenneme gitmiyor, neden bir Hristiyan istediği kadar günah işleyebilecekken iyilik yapсын?”

İslâmî mesaj ile Hristiyanlığın mesajı arasındaki farklılıkları gözden geçirdiğimiz için bu soru bizi şaşırtmamış olmalı. İslâm'da şerîata uymanın ödülü cennettir ve itaatsizliğin yaptırımı cehennemdir. İnsan ödül alacağı kendisine zaten vaat edilmişken neden zor ahlaki kararlar vermek durumunda kalsın? İslâm'da insanın sorununa çözüm hükümken, Müjde'nin yüreğin Tanrı tarafından tümüyle değiştirilmesi fikri, bu çocuklara olduğu gibi, birçok Müslüman'a yabancı gelir. Şeriat ile Müjde arasındaki bu kopukluk Müslümanların Hristiyanlara sorduğu başka yaygın sorulara da yön verir.

ASLÎ GÜNAH ÖĞRETİSİ

İslâm her insanın günahını kendisinin üstlenmesi gerektiğini öğrettiği için Müslümanlar çoğunlukla aslî günah öğretisini sorar: Nasıl oluyor da

Adem'in Tanrı'nın önündeki duruşumuzla bir ilgisi oluyor? Şükür ki Müslümanlar da Adem'in günah işlediğinde bahçeden kovulduğuna inandıkları için Müslümanlar ile Hristiyanların bu konuda birbirlerini anlaması mümkün. Ayrıca, Hristiyan düşünürler arasında aslı günahla ilgili farklı görüşler olduğunu belirtmek de yararlı olacaktır. Hâlâ Müslümanken en faydalı bulduğum görüş, sular durulduğunda Müslümanlar ile Hristiyanların pek de fikir ayrılığı yaşamadığını gösteriyordu.

Bu görüşe göre, Kutsal Kitap kimsenin atalarının günahlarından sorumlu olmadığını öğretir (Yasanın Tekrarı 24:16; Hezekiel 18:20), yani insanlar Adem'in günahından ötürü birebir suçlu değildir. Yargılandığımızda, sadece kendi günahlarımızdan ötürü yargılanacağız, ancak tüm bunları başlatan Adem'in günahı. Günahın yıkıcılığına dair Hristiyan görüşü hatırlarsanız, Adem günah işlediğinde ruhu sanki un ufak olmuştu. Adem Tanrı'nın benzerliğinde yaratılmış olmasına karşın, Adem'in soy mirası Tanrı'nın parçalanmış, onarılmaz ölçüde harap olmuş benzerliği olmuştu (Yaratılış 5:3). İnsanlık Adem'in bu harap benzerliğini miras aldığından dolayı, tüm insanlar harap ve günaha meyillidir. Onun günahlarından ötürü yargılanmıyorlar ama onun günahından ötürü, bizler, onun soyu, harap doğduk. Onun günahından ötürü eninde sonunda günah işliyoruz.

Aslı günahla ilgili görüşümüz ne olursa olsun, Hristiyanlar herkesin günah işlediğine ve insanların sırf kendi günahlarının bile Tanrı'nın yargısını hak ettiğine inanır. Bu noktada Müslümanlar genellikle hemfikirdir.

TANRI'NIN ADALETİ: EN BÜYÜK GÜNAHLARDA MERHAMET GÖRÜRKEN, EN KÜÇÜK GÜNAHTAN ÖTÜRÜ ÖLMEK NASIL OLUYOR?

İslâm'ın en temel ilkelerine göre, Allah bizi yargılarken iyiliklerimiz ile kötülüklerimizi tartacak. Genel hatlarıyla, Müslümanlar az günah işleyenin az kaygılanmasının yeterli olduğuna inanır. Bundan dolayı da Tanrı'nın en küçük günah için bile neden adalet isteyeceğini çoğunlukla sorarlar. Münâzaramız esnasında Hong Kong'daki *dâin* de bana sorduğu gibi, "Yargıcın sırf kırmızı ışıktaki geçtiniz diye size ölüm cezası vermesi âdil olur mu?"

Bu soruyu sormakta hakkı var, ben de Müslümanken aynı soruyu soruyordum ve Hristiyanların verdikleri yanıtları çoğunlukla tatmin edici bulmuyordum. Genellikle “günahın ücreti ölümdür” öğretisinin bulunduğu Romalılar 6:23’ü bana referans gösteriyorlardı. Onları her zaman dürüstçe yanıtlıyordum: “Kutsal Kitap’a inanmamak için bir sebep daha. Hiç mantıklı değil. En küçük günah için bile ölüm cezası vermenin sebebi ne?” Münâzaramız esnasında daî de aynı sorgulamayı yaptığında şaşırmamıştım.

Bununla bağlantılı diğer soruyu iletdiğinde de şaşırmadım: “Seri kâtileri ve soykırımcı diktatörleri bağışlamaya razı bir Tanrı nasıl âdil olur? Hitler Hristiyanlığı kabul etseydi cennete gidebilirdi mi diyorsunuz bana?” Duygusallıkla sorulmuş bir soru bu ama düzgün bir yanıtı da hak ediyor.

Tümüyle anlamak için şu iki noktayı hatırlamamız gerekir: günahın doğası ve Tanrı’nın doğası.

Unutmayın ki Hristiyan öğretiğine göre günah sırf bir şeyleri yanlış yapmak değildir. Tanrı’ya, Yaşamın Kaynağı’na karşı isyana kalkışmaktır. Ölüm yaptıklarımızın cezası olmaktan ziyâde sonucudur. Tanrı’nın bizi kırmızı ışıktaki geçtiğimiz için mahkum etmesi değil, kırmızı ışıktaki geçerken bize tırın çarpması söz konusu.

Tanrı’nın doğası gereği bizi kesin olarak sevdiğini anımsayalım. Tıpkı evladı ne yaparsa yapsın evladını seven mükemmel bir baba gibi, cenneteki Babamız da ne yapmış olursak olalım bizi sever. Örnek olarak, oğlunu hırsız olsa bile seven bir baba. Suçunun sonuçlarıyla yüzleşmesi için oğlunu yetkililere teslim bile edebilir ama sonunda iyileşmesi uğruna sevdiği için bunu yapacaktır. Bunun gibi, Tanrı da evlatlarını günahlarına rağmen sever, yine de belki tövbe ederler ve yollarından dönerler diye onları dünyada yaptıklarının sonuçlarına katlanmaya bırakır. Tüm bunlar arasında bizi hep sever, çünkü O bizim mükemmel Babamız’dır ve kendisi sevgidir.

Ancak böyle bir sevginin en az şu iki yönü vardır ve bunlar birbirlerini çoğunlukla bariz zıtlıklarda açığa çıkarırlar: merhamet ve adalet. Baba suçlu evladını merhamet ederek sevebilir ama aynı zamanda babanın mağdur edilmiş evladını adalet isteyerek de sevmesi gerekir. Merhamet de adalet de Tanrı’nın mutlak sevgisinin göstergeleridir. Bu şu ikilemi ortaya çıkarır: Tanrı bu ikisi arasındaki sınırı nasıl belirler? Adalet buyursa suçluya merhamet gösterilmeyecek mi? Merhamet gösterse mağdurun hak ettiği adalete ne olacak? Keyfi davranamaz, çünkü O Tanrı’dır. Öyleyse sınırı nerede tutacak?

Bu ikilem ne kadar büyükse Tanrı da o denli mutlaktır. Gözümüzde canlandırmak için, yargıç olan bir insanın bütün suçlar için hiçbirine taviz vermeden adalet buyurduğunu hayal edelim. Merhamet göstermemesine karşın oldukça âdil bir yargıç olacaktır. İşte Tanrı da tüm günahları cezalandırmasaydı bu insan yargıçtan daha adaletsiz olurdu. Sahiden de Tanrı'nın adalet anlayışının bir insaninkinden daha zayıf olabileceğine inanabilir miyiz? Tabii ki inanmayız. Bunun gibi, yargıç olan bir insanın bütün suçları affettiğini hayal edelim, çok merhametli bir yargıç olurdu ama hiç de âdil olmazdı. Tanrı her günahı bağışlamadıysa, bu insan yargıçtan daha merhametsiz demektir. Ama Tanrı en merhametli olandır; hiçbir insanın merhameti O'nunkini geçemez.

Bu ikilemin çözümü nedir? Tanrı merhamet ile adalet arasındaki sınırı nasıl belirler?

Tanrı sevgisinin dehası ve uçsuz bucaksız oluşu işte bu çözümde yatıyor: Sınır belirlemez. İşlenmiş her bir günah için adalet buyururken herhangi bir günah işlemiş herkese merhamet gösterir. Bizim günahlarımızın sonucunu bizzat kendi üstlenmeyi teklif ederek yapar bunu. Günahlarımızın sonucu ölümdür ve Tanrı tüm evlatlarının yerine ölmeye razıdır.

İSA NASIL İNSANLIĞIN GÜNAHLARI UĞRUNA ÖLEBİLİR?

Müslümanlar ile Hristiyanlar arası diyalogda en sık sorulan soru herhalde budur ve Müslümanların bu soruya ilgisini hatırında tutmak önemlidir: İslâm her insanın kendi günahlarından sorumlu tutulacağını vurgular. Hiçbir insan diğerinin Tanrı'yla arasını düzeltemez.

Ancak neredeyse görüş birliğine varılmış konulara bir örnek daha vardır: Hristiyanlar da Müslümanlar gibi, hiçbir insanın diğerinin günahlarını üstlenecek durumda olmadığına inanırlar. Bunun farkında olarak, Hristiyanların İsa'nın Tanrı olduğuna inandığını hatırlatmam gerekir. Müslümanlar Tanrı'nın günahları bağışlayabileceğine inanırlar ve Hristiyanların Müjde aracılığıyla öğrettikleri de tam olarak budur: İnsanlığın günahını bağışlayan Tanrı'dır. O'nun çarmıhtaki ölümü, günahlarımızın üstüne getirilen merhametin somutlaştırılmasıdır. Uzak gelecekteki yargı gününde sadece bizi bağışlamak yerine, zamanın ve mekanın belirli bir noktasında, ilk yüzyılda, çarmıhta, bizim günahlarımızın bedelini ödemiştir.

Diğer soru da bunun peşi sıra gelir: “Tanrı’nın günahları başkasına geçirmesi âdil mi? Hiç kimse diğerinin yüklerini üstlenemez, bu haksızlık olur.” Tam burada iki noktayı dikkate almanın faydası olacaktır. Öncelikle, insanlar her zaman başkalarının yüklerini gönüllü olarak üstlenirler ve bunda bir haksızlık olmaz. Örneğin, genç çiftler bankadan kredi çekmek istediklerinde ama banka tarafından buna uygun şartlarda görülmediklerinde bir kefil bulmaları gerekir, genellikle bu kişi anne veya baba olur, onlara teminat sağlar. Borçlarını ödeyemezlerse, yükümlülüğü yerine getirmek onlara teminat sağlayan ailelerine düşer.

Müjde, aynı şekilde, iyi ve sevecen Baba olan Tanrı’nın bizim için teminat sağladığını öğretir. Yargılama sonucunda suçlu bulunduğumuzda, cezamız onu ödemiş olan Tanrı’ya yüklenir.

Faydalı olacağını düşündüğüm diğer nokta da, Kur’ân’ın esasen kimsenin başkasının günahlarını üstlenemeyeceğini öğretmediğidir. İlgili Kur’ân ayetlerine bakıldığında, beşinin de “yükleri olan kimsenin başkasının yüklerini üstlenemeyeceği”ni öğrettiği görülür. Hiç kimsenin başkasının günahlarını üstlenemeyeceğini söylemiyor, zaten kendisi günahkâr olan kişinin başkalarının günahlarını üstlenme durumu olmadığını söylüyor. Müslümanlar İsa’nın hiçbir günahı üstlenmediğine inandıklarına göre, teoride İslâmî ilâhiyatın İsa’nın başkalarının yüklerini taşıdığına hemfikir olması beklenir.

HRİSTİYANLAR HANGİ SEBEPLE İYİLİK YAPMALILAR?

Hong Kong’daki küçük kardeşler bana sorularını sorduklarında, onları yanıtlamanın yollarını düşündüm kısa süreliğine. Yanlarına oturdum, anellerini başımla selamladım ve sorularına soruyla karşılık verdim: “Anneleri seviyor musunuz?”

Bir an afalladıktan sonra net bir şekilde yanıtladılar: “Tabii!”

Gülümseyerek onlara basit bir soru sordum: “Sizden bir şey yapmanızı istediğinde, mesela odanı temizle gibi, onu sizce ne mutlu eder; onu sevdiğin için odanızı temizlemeniz mi, yoksa temizlemezseniz sizi cezalandıracağından korktuğunuz için odanızı temizlemeniz mi?” Tereddüt etmeden kardeşlerden kız olanı yanıtladı, “Onu sevdiğimiz için.” Yanıt dudaklarından döküldüğü an yüzünde farkındalık belirdi: Tehdit altındayken itaat etmek hiç de itaat değildi, mecburiyetti. Hristiyan itaati, tehditten arındırılmıştır ve sevgide köklenmiştir, tam Tanrı’nın istediği gibi.

Ona ve erkek kardeşine Müjde'ye karşılık verdiğimizde ve Tanrı'nın evlatları olarak yaşadığımızda, Babamız'ın yüreklerimizi değiştirdiğini ve bizim sevgiden ötürü itaat eden insanlar yaptığını anlatmaya başladım. Sonraki birkaç dakikada hevesle bana sonu gelmez sorular sormayı sürdürdüler, anneleri onları çekip alana dek.

4. BÖLÜM

TEŞHİS ve KURTARILIŞ

2009 ilkbaharında, tıp fakültesinden mezun olmak üzereyken Physicians for Peace (Barış Doktorları diye tercüme edilebilir.) adında bir insani yardım kuruluşunun projesinde gönüllü oldum. Dünya çapında müthiş bir iş çıkarıyorlardı, benim de yardım etmeyi seçtiğim proje Santo Domingo'nun kenar mahallelerindeki genç annelerin eğitimine yönelikti.

Rio Ozama nehri Dominik Cumhuriyeti'nin bu başkentinden boylu boyunca geçer ve nehir yatağındaki metal kulübelerde binlerce kişi yaşar. Yağmurlar her yıl Ozama'nın gelişigüzel yapılmış barakalara doğru taşmasına yol açar ve orada yaşayanlar sel suları çekilene dek haftalarca dönemezler, döndüklerinde de evler birer hastalık yuvasına dönüşmüştür. Bu dönemlerde yenidoğan ölümleri yüksek olur, çünkü genç annelerin kaliteli bir sağlık sistemine sahip olacak güçleri yoktur ve bebeklerinin ölümüne seyirci kalmak durumunda kalırlar. Barış Doktorları bu kenar mahallelerden seçilmiş kadınları, bizim kaynak anneler dediğimiz anneleri, yenidoğanların hastalıklarını önlemek ve hijyenlerini sağlamak konusunda eğiterek donatmak üzere harekete geçti. Çalışmaları sayesinde, yenidoğan hastalık ve ölüm oranları önemli ölçüde düşüş gösterdi.

Ekibe katıldığımda, genç annelerin henüz tanısı konamamış ama git-tikçe vahim hâl alan bir hastalıktan muzdarip olduğunu fark ettim: Depresyon. Kültürel çevrelerinde depresyon dengesiz kadınların uydurma hastalığı olarak damgalanagelmişti. Katıldığım projede, kaynak annelere kendilerinin eğitim verdiği genç annelerde görülen majör depresyon ile doğum sonrası depresyonu ayırt etmelerini sağlayacak eğitimi verdim. Kaynak annelerin birçoğu, özellikle kendileri de depresyondan muzdarip olanlar, bunun gerçek bir hastalık olduğunu duyunca şaşırıldılar. Onlara hep depresyonun onların kafalarından uydurduğu bir şey olduğu söylenmişti ve aslında sadece biraz "neşelenmeye" ihtiyaçları vardı; ancak ne kadar çabaladılsa da depresyon gerçektir.

Klinik depresyon insanı her yönden kuşatan bir hastalıktır ve teşhis edilmediği takdirde sonuçları feci olabilir. Bu kadınlar her şeyi denemişlerdi, ancak hiçbir şekilde derman bulamamışlardı, çünkü asıl problemi bilmiyorlardı. Depresyon gerçeği hakkında onlarla konuştuğumda çoğu

hastalıklarının gerçek ve çaresi olduğunu duymanın verdiği rahatlamayla gözyaşları döktü.

Bu hikâyeyi paylaşmamın sebebi, ruhsal âlemin fiziksel durumlara benzer olduğuna inanmam: Bize sıkıntı vereni teşhis edemezsek tedavi işe yaramayacak ve acı çekmeye devam edeceğiz. İslâm'ın dünyanın sorununa teşhisi cehalettir ve bunun ilacı olarak, yerine getirilmesi gereken hüküm, şeriatı sunar. Hristiyanlığın dünyanın sorununa teşhisi harap halde oluşudur ve bunun ilacı olarak, Tanrı'yla yüreğin dönüşümünü sağlayacak ilişkiyi, bizzat Tanrı'yı önerir.

İnsanlığa sıkıntı veren gerçekte nedir ve çaresi var mı?

Benim açımdan Müjde gerçekte uyumludur: İnsanın yüreği ve ruhu harap haldedir ve biz ne kadar eğitilmiş veya kendimizi irdeleyen biri olursak olalım, kurallara uymak sorunumuza çözüm getirmeye pek de yeterli görünmüyor. İnsanlığın sorunu bizim yaptıklarımızdan çok daha derindir; kimliğimize işlemiştir. Çeşitli bağımlılıklardan ötürü hayatları mahvolmuş mahzun ve ezilmiş insanlarla çalışmalar yapmış biri olarak, onların sorununun cehalet olduğunu düşünmüyorum. Onların sorunu harâbiyet. İstismar veya öfkeden ötürü dağılmış aileleri görmüş biri olarak, çözümün bilgide veya kurallara uymakta değil, yürek değişiminde yattığını biliyorum.

Bu da beni ikinci gözlemime yönlendiriyor: İnsanlık kendini kurtarmaya muktedir görünmüyor. Kendi doğal halimizle, yıkım getiren ne varsa sürekli yapıyoruz. Yüreğlerimiz harap, biz de başkalarının yüreğini harap ediyoruz. İstismara uğradık, biz de başkalarını istismar ediyoruz. Ailemiz parçalanmış, biz de ardımızda parçalanmış aile bırakıyoruz. Sevdiklerimiz öldürüldüğünde, biz de öldürerek intikam alıyoruz. İnsanlığın hep yaptığı bu, bu yüzden bu dünyanın dışından bir çözüme ihtiyacımız var; bu döngüyü kıracak köklü bir çözüme. Tanrı'nın bizi kurtarmasına ihtiyacımız var.

Bu köklü çözüm Müjde. Tanrı'nın bu dünyanın dışından bir lütf sunduğunu, hangi günahlarımız olursa olsun bizi bağışladığını bize öğretir. Taşkın bir sevgisi vardır: "Eminim ki, ne ölüm, ne yaşam, ne melekler, ne yönetimler, ne şimdiki ne gelecek zaman, ne güçler, ne yükseklik, ne derinlik, ne de yaratılmış başka bir şey bizi Rabbimiz Mesih İsa'da olan Tanrı sevgisinden ayırmaya yetecektir" (Romalılar 8:38-39). O bizi sever, bizler bağışlandık. Ruhumuz sevecen Babamız'da ve O'nun tümüyle kucağlayan lütfunda huzur bulur.

Günahlarımızın ne denli haysiyetsizlik olduğunu ve Tanrı'ya karşı isyankârlığımızın ne denli derin olduğunu fark ettiğimizde, O'nun lütfunu

kavramaya aklımız yetmez. Böylesi bir bağışlamayı hak edecek ne yapmış olabiliriz? Hiçbir şey! Kendimiz kazanamadığımız halde, O'nun uçsuz bucaksız sevgisi ve kayıtsız şartsız merhameti bizi tümüyle kaplar.

Yüreklerimizin zehrini akıttığımız işte bu taşkın lütuf selidir. Bizler bunca bağışlanmışken, yol arkadaşlarımızı çok daha küçük şeylerden ötürü suçlamayı nasıl sürdürürüz? O'nun sevgisinde yüreklerimiz yeni hale getirilmiştir. Artık kin tutmuyoruz, öç almayı arzulamıyoruz. O'nun içimizde oluşturduğu yeni halimizle, istismara uğrayanları ayağa kaldırmayı ve harap olanları onarmayı arzuluyoruz. O bizim yüreklerimizi dönüştürüyor, biz de karşılığında kendi dünyamızı, çevremizi dönüştürmeye yöneliyoruz.

Bu da beni şu son noktaya götürüyor: Müjde tümüyle Tanrı ve Tanrı'nın yaptıkları hakkındadır. Tanrı dünyaya yaşamı sundu, biz isyan ettik ve şimdi Tanrı bizi bundan kurtarır. Tanrı'ya karşı günah işlediğimizde, Tanrı günahlarımızın bedelini öder. Birbirimize karşı günah işlediğimizde, Tanrı bize yenilenme lütfu sağlar. Bu mesaj tümüyle O'nun hakkındadır, bizim yapabileceklerimizle veya kendi çabamızla kazandığımız şeylerle hiçbir ilgisi yoktur. Bu sadece bizi kendimizi kurtarma kaygısından özgür kılmakla kalmaz, kuralları başarıyla yerine getirmenin kibrinden ve kendi kurtuluşumuzu kazandığımız yanılgısından da özgür kılar. Kaygının ve kibrin yükünden böylesine sıyrılmış olmak bizi başkaları için yaşayabilecek hale getirir. Yani Müjde insanlığın sorununa tam olarak parmak basmıştır ki bu da bizim kendi harap halimizdir. Dünyadışı, göksel lütfu aracılığıyla bizi dönüştürür ve bizi yıkım yaratma döngümüzden kurtarır. Tüm bunlarla birlikte, her şeyin merkezinde durup kibir ve kaygı düğümünü çözerek kendimiz yerine başkalarına odaklanmamıza yardımcı olur. Müjde sadece çözüm sunan bir yanıt değildir, işe yarayan tek yanittir.

2. KISIM

***TEVHÎD* mi, ÜÇLÜBİRLİK mi?**

İKİ FARKLI TANRI

İSLÂMÎ ENGİZİSYON

İslâm'ın kılıçla yayıldığı zannına birçok itiraz olsa da, İslâm'ın ilk yıllarında kılıcın belirgin ölçüde rol oynadığına şüphe yoktur. Muhammed'in ölümünden hemen sonraki yıllarda Müslüman orduların Kuzey Afrika'yı yerle bir edişi ve Pers İmparatorluğu'nu fethi kılıçla olmuştu. Muhammed'in ardılları olan halifeler, yüksek mevkiide suikastların hücumuna uğradılar: İslâm'ın ikinci halifesi Ömer Perslerin intikamıyla bıçaklandı; İslâm'ın üçüncü halifesi Osman Müslüman âsiler tarafından tuzağa düşürüldü ve katledildi; dördüncü halife, Muhammed'in kuzeni Ali de muhâlifler tarafından öldürüldü ama Muhammed'in genç gelini Ayşe'nin ordusuna karşı yürümeye başlamasının ardından. İlk İslâmî iç savaştır bu, çoğunlukla İlk Fitne adıyla anılır ve o gün savaş alanında on bin Müslüman birbirlerini öldürmüşlerdir. Onların dökülen kanlarıyla Şîî ile Sünnî ihtilafının ilk tohumları atılmıştır. İslâm'ın bu ilk yıllarında kılıç hiç kınına girmemiştir.

Sonrasında gelen Muhammed'in Sahâbeleri (Dostları) döneminde, isyan baş gösterip savaş başlayana dek doksan kısa yıl süresince İslâmî imparatorlukta Emevî Halifeliği hüküm sürmüş, ardından Abbasî Müslümanlar kontrolü ele geçirerek yedi yüz elli yıl hüküm sürecek bir hanedanlık kurmuşlardır. Yedinci Abbasî halifenin hükümdarlığı etkileyicidir; kendisi İslâmî Engizisyon'u, *Mihne*'yi dayatmış kişidir.

Me'mûn, önceki halifenin, kardeşinin başının kesilmesiyle sonuçlanan güç savaşının ardından 813 yılında halife olmuştur. Başından beri Me'mûn'un hükümdarlığı debdebeliydi, çok az müttefiki vardı. Şiîliği hiç bir zaman benimsememiş olmasına karşın, Şiîlerin gözüne girmeye çalışmıştı. 827 yılında Me'mûn resmi olarak Muhammed'in kuzeni Ali'yi, Şiîliğin timsali ve onların ilk imamını, Muhammed'in Sahâbelerinin en iyisi ilan etti. Şiîlerin gözüne girmek için giriştiği bu hamleden daha da çarpıcı olanı, Şiî akılcılığıyla aynı safta yer alması oldu: Kur'ân'ın mahlûk (yaratılmış) bir kitap olduğunu (Halku'lKur'ân meselesi olarak bilinir.) ilan etti.

Bu oldukça sarsıcı bir beyândı; etkisinin genişliğini anlamak için aynı döneme ait İslâmî ilâhiyat karşıtlıklarını ele almamız gerekir. O günlerde, Müslüman ilâhiyatçılar arasında *tevhid* üzerine Kur'ân münâzaraları şiddetlenmişti. *Tevhid* Allah'ın *mutlak birliğini* öğretir; bazı düşünürler

arasında doğal olarak Allah *mutlak* bir olduğu için sıfatları da olamaz sonucuna varılmıştı. Sıfatlar, hâlihazırda kendinde olanlara zıt sayılabilecek nitelikler ekleyerek, O'nun mutlak birliğini zedeleyebilirdi.

İslâmî felsefenin bu çıkarımını biraz daha açmak gerekir. Tanrı sıfatlarına sahipse, kendisi değişmez olduğu için, her daim bunlara sahip olmuş olması gerekirdi. Bu da o sıfatların ezeli ve ebedi olduğu anlamına geliyordu. Bu ezeli ve ebedi sıfatlar O'nun varlığının, özünün birer parçası değillerse, zamanın başlangıcından beri Tanrı'dan başka bir şey Tanrı'yla birlikteydi. Allah'ın özünden ayrı ezeli ve ebedi mevcûdiyetlerin varlığı Tanrı'nın mutlak birliğine, *tevhîde* adanmış Müslüman ilâhiyatçılara hakaretti.

Bu felsefi münâzaranın en önem taşıdığı anlar Kur'ân'ın söz konusu olduğu anlardı. Kur'ân'ın Allah'ın Sözü (Kelâmullah), O'nun kelâm sıfatı olduğu anlaşılıyordu. Allah'ın kelâmı ezeli ve ebedi midir? Öyleyse, Allah'tan ayrı bir şey, O'nun kelâmı ezeli ve ebedi olmalıydı. Ezelde Allah'ın yanı sıra mevcut olmalıydı. Cehmiye ve Mu'tezile gibi, *tevhîd* yanlısı ilâhiyatçılar, bunu Allah'ın mutlak birliğine küfür olarak görmüşlerdi. Sebebi açıktı: Allah ve Kur'ân olmak üzere ezeli ve ebedi iki mevcûdiyet olduğu anlamına geliyordu.

Savlarını ilâhî metne dayandırmak üzere, akılcılar tarihi bağlamına uyduğunu gördükleri Kur'ân ayetlerine atıfta bulundular. Kur'ân Muhammed'in hayatından, Bedir Savaşı gibi, olaylara atıfta bulduğuna göre, Allah'ın nasıl ezeli ve ebedi kelâmı olabilir? Daha ikna edici olarak, "Biz, onu Arapça bir Kur'ân yaptık" denen, Kur'ân'ın 43/Zuhruf Sûresi 2. ayetinden alıntı yaptılar. Kur'ân yap dıysa nasıl ezeli ve ebedi olabilir? Bundan yola çıkarak mantıkçılar Kur'ân'ın yaratıldığını ve kendi yaratılışına dair öğretiyi ilettiler. Buna katılmayan herkes *tevhîd*in düşmanıydı.

Me'mûn Kur'ân'ın yaratılmış bir kitap olduğunu ilan ettiğinde, savını haklı çıkarmak üzere, "Kur'ân'ın yaratıldığını ikrar etmeyen *tevhîd* inancı yoktur" demesinin sebebi de buydu. Kur'ân'ın ezeliyetine ve ebediyetine inananlar, Me'mûn'un iddiasına göre, "Müslümanların en kötüsü"ydü ve "şeytanın dili"ydi. Böylece sorgulamalarını, engizisyonlarını başlattı.

On beş yılı aşkın süreyle ve üç halifenin hükümdarlığı süresince, Kur'ân'ın ezeliyetine ve ebediyetine inanan büyük kentlerdeki Müslüman düşünürler *tevhîde* karşı geldikleri gerekçesiyle sorguya çekildiler, kırbaçlandılar ve idamla tehdit edildiler. Bir keresinde Ahmed bin Nasr el-Huzâî, kendisini Kur'ân konusunda sorguya çeken Halife el-Vâsık'ın huzuruna

getirildi. Ahmed'in yaratılmışlığına değil ezeliyetine ve ebediyetine inananlardan olduğu açıkça anlaşıldığında, halife hiddete kapıldı ve kellesini bizzat uçurdu. Ahmed'in başı Bağdat'a götürüldü ve aynı hatayı yapmaya yeltenecek başkalarına uyarı olarak aleni sergilendi.

Bu tür infazlar yaygın olmasa da, büyük Sünnî fıkıh mektebi kurucusu Ahmed ibn Hanbel gibi güzide ilâhiyatçılar da *Mihne*'nin kurbanı oldu. Nihayetinde, *Mihne*'yi yürürlükten kaldıran kişi onuncu Abbâsî halifesi El-Mütevekkil oldu. İlahiyatına daha az düşkün biri olarak, Kur'an'ın doğası hakkındaki tartışmaları men edip geçti. İslâmî engizisyon böylelikle sona erdiği halde, Kur'an hakkındaki tartışmalar bitmedi. Nihayetinde, Müslümanların büyük çoğunluğu *tevhid* yanlılarının tam tersi görüşe sarıldılar. El-Eş'arî adındaki adamın konumundan güç alarak, bugün ortalama bir Müslüman *tevhid* açısından yarattığı soruna rağmen Kur'an'ın ezeli ve ebedî olduğuna inanır. Peki el-Eş'arî akılcıların delillerine nasıl karşı geldi? Kur'an Allah'ın mutlak birliğine tehdit olmadan hangi sebeple ezeli ve ebedî olabildi? Yanıtı meşhurdur: *Bilâ keyf*, yani "sebepsiz". Diğer deyişle, akılcı bir çözümlenme yoktu; Kur'an'ın ezeli ve ebedî oluşu sadece doğrudu ve *tevhid*le çakışmıyordu. Bu ilanla el-Eş'arî vahiy ve geleneği sebep ve akılcılıktan çok vurgulamıştı ve yöntemi o günden beri hâlâ Müslüman düşünürler arasında baskındır.

Zamanla ve tümüyle mantıklı bir savunma olmaksızın el-Eş'arî'nin *tevhid* konusundaki duruşu standart hale gelerek İslâm tarihini ebediyen değiştirdi. Duruşu bununla öyle özdeşleşti ki şaşırtıcı biçimde bugün Me'mûn'un duruşunu benimseyenler zulme maruz bırakılır oldular. 1995'te Nasr Ebû Zeyd adındaki oldukça saygın Mısırlı âlim, Kur'an'ın kısmen yaratılmış olduğuna inandığından ötürü, şeriat mahkemeleri tarafından mürtet ilan edildi. Evliliği resmi olarak feshedildi, ölüm tehditleri aldı ve bilfiil sürgüne zorlandı. Yine de, Türkiye gibi daha hoşgörülü Müslüman çevrelerde, *tevhid* ve Kur'an üzerine münâzaralar hız kesmeden sürmektedir.

Mihne artık İslâm tarihi tarihçeleri içinde göze pek çarpmayan dipnottan başka bir şey değildir. Bugün Müslümanların çoğu iman atalarının gözünde Kur'an hakkındaki itikadlarının *tevhide* aleni bir ihlal teşkil ettiğinin farkında değiller. Yine de eski dönemlerin münâzaraları günümüzde de izlerini hissettirmektedir. Bir Müslüman'a Kur'an'ın ezeli ve ebedî oluşunun *tevhide* nasıl tehdit oluşturmadığı sorulsa, bin yılı aşkın süre öncesinde el-Eş'arî'nin verdiği yanıtı vermek durumundadır: *Bilâ keyf*. Akılcı bir yanıt yoktur.

TEVHİDDEN EMİN AMA ÜÇLÜBİRLİĞE KARŞI ŞÜPHECİ

Tecrübelerime göre dindar Müslümanlar, Tanrı'nın tek başınalığı kavramları olan *tevhîd*le gurur duyarlar. Bunun karşısında, Üçlübirliği çoğunlukla savunulacak yanı olmayan, kendiyle çelişen, politeist öğreti olarak görürler, özellikle de Hristiyanların çoğu Üçlübirliği anlaşılır şekilde ifade etmeye ve nasıl monoteist olduğunu açıklamaya hazırlıksız olduğundan. Üçlübirliğe kıyasla *tevhîd*den daha emin olunmasından ötürü Hristiyan Müslüman diyaloglarının en yaygın konularından biridir bu.¹

Müslümanlığın gereklerini yerine getiren biri olarak, *tevhîde* dair bu çelişkili görüşlerden de, bunun Müslümanlar arasındaki ilişkide her an patlak verebilecek bir mesele olduğundan da hiç haberim yoktu. Ben ve tanıdığım Müslümanların çoğu İslâm'daki Tanrı öğretisinin tüm açıklığıyla tanımlandığını, fikirbirliğine varıldığını ve tümüyle sorunsuz olduğunu düşündük hep. Diğer deyişle, hiç irdelemeksizin *tevhîd*in kendisine tesir edilemez bir öğreti olduğuna inanmıştık.

Ancak *Mihne* Müslümanların *tevhîd* üzerinde anlaşmazlıkları olduğunu ve İslâm'da birçok görüşün mevcüdiyettini gösterir. *Mihne*'de *tevhîde* dair kan akıtılmasına yol açacak kadar çatışmalı iki görüşü zaten keşfettik. Üçüncüsü, onlar kadar ihtilaf çıkararak, Sûfilerin çoğunun *vahdet-i vücûd* görüşüdür. "Varlığın birliği" anlamına gelen bu öğreti, tüm evrenin Tanrı olduğunu öğretir. Bazı Müslümanlar için bu o kadar rencide edicidir ki Sûfileri *kâfir*, münkir ve panteizm etkisinde olmakla itham ederler. Diğer yandan Sûfi Müslümanlar çoğunlukla Allah'a dair bilgilerinin İslâm'ın en yakın ve arı hali olduğuna inanırlar. Bunlar, *tevhîd* hakkındaki İslâm tarihi boyunca dindar Müslümanlar tarafından geniş ölçüde tutulan muhâlif görüşlerden sadece üçüdür.

Sıradan bir Müslüman bunun farkında değildir. Belki diğer sebeplerden çok, Üçlübirliğe karşı eleştirilerimi sunarken o kadar emin olmamın sebebi benim cehaletimdi. *Üçlübirlik* kelimesinin Kutsal Kitap'ta geçmediğine ve öğretinin pürüzlerinin giderilmesinin yüzyılları bulduğuna dikkati çekerdim. Hristiyan ilâhiyatında bu denli temel olan bir öğretinin nasıl oluyor da böylesine uzun ve karmaşık bir geçmişi oluyordu? Ama *tevhîd*in geçmişi üzerinde çalışma yapmadığım için tam olarak aynı eleştirinin İslâm için de geçerli olduğunu bilmiyordum: *Tevhîd* kelimesi Kur'ân'da geçmiyordu ve bu öğretilerdeki pürüzlerin giderilmesi de yüzyılları almıştı.

Bu iki öğretiyi yakından ele aldığımızda, başka şaşırtıcı açılardan da *tevhîd*in Üçlübirliğe benzerliğini görüyoruz, ancak İslâmî ve Hristiyan

dünya görüşlerinde benzerliklerimiz olsa da, farklılıklar kat'îdir. Bu kısmın sonuna gelirken, Üçlübirlîğin âhenkli olmakla kalmayıp bizi gerçekte insan yapan unsur olduğunu, *tevhîd* öğretisinin nihai olarak kendini haksız çıkarttığını göreceğiz.

6. BÖLÜM

TEVHİD ile ÜÇLÜBİRLİĞİN KARŞILAŞTIRMASI

2003'te İslâm'ı seçsin diye hâlâ arkadaşım David Wood'un gırtlığına çöküyorken onunla münâzaraları izlemeye başladım. İzlediğimiz onlarca münâzaranın arasından en çok saygı duyduğum Müslüman münâzaracı Shabir Ally oldu. Canayakın konuşuyordu, sahnedeki duruşu güçlüydü ve hem İslâm'a hem Hristiyanlığa çok âşinâ görünüyordu. Sonraki yılda memleketimde neredeyse binlerce Müslüman ve Hristiyan'ın önündeki münâzarasını canlı izleme ayrıcalığına eriştim. Dünyadaki en iyi münâzaracı oydu benim gözümde ve itiraf etmem lazım ki onu canlı izleyince biraz hayranlarından biri olmuştum.

Bir gün onunla bizzat münâzara yapacağımı söyleseler hayatta inanmazdım!

2015 ilkbaharında Michigan'daki Wayne State Üniversitesi'nde Dr. Ally ile münâzara yapmak üzere davet aldım. Çok kez dua ettikten ve etraflıca düşündükten sonra, kabul etmeye karar verdim ve konuyu Dr. Ally'ye bıraktım. Ondan yanıt geldiğinde hevesim sönmüştü: Üçlübirliği münâzara etmek istiyordu. Dokuz yıldır imanlı olmama ve bunun beş yılında da tam zamanlı hizmet etmeme karşın, Üçlübirlik öğretisinin en iyi ihtimalle Hristiyanların açıklayabileceği ve savunabileceği bir şey olarak hissediyordum hâlâ; zorlayıcı bir öğreti değildi ve kesinlikle insanların ilgisini çekecek bir şey değildi. Ancak münâzarayı artık kabul etmişim ve konu seçimini Dr. Ally'ye bırakmışım, geri dönüşü yoktu. Bana öyle geliyordu ki dünyanın en iyi Müslüman inanç savunucusuyla Hristiyanların savunmakta en zorluk çektikleri konu üzerinde münâzara etme işine bulaşmışım. Ne yapacaktım?

Dua etmek ve gayretle çalışmaktan başka yapacak bir şey yoktu! Böylece, iyi dostlarımin ve iş arkadaşlarımin da katılımıyla, pek çok saati dizlerimin üstünde geçirdim ve pek daha çoğunu burnum kitapların içinde. Tam bu dönemde, dualar ve çalışmalar sayesinde, Üçlübirliğin ne denli muazzam olduğunu ve Kutsal Yazılar'da izlerini ararken ve ipuçlarını anlarken ne denli zorlayıcı olduğunu keşfettim. Üçlübirlik öğretisi üzerinde çalışmak benim Tanrı'ya duyduğum sevgiyi büyük ölçüde arttırdı.

Mihne hikâyesiyle de yolum bu çalışmalar sırasında kesişmişti. Olanları keşfettiğimde çok olmuştum. *Tevhîd* İslâmî engizisyona mı uğramıştı! *Tevhîd*in gelişim süreci mi vardı? *Tevhîd* üzerine yaptığım daha dikkatli çalışmalar esnasında edindiklerim Müslümanlara Üçlübirliği anlatma güvenimi daha pekiştirdi.

İlk keşfettiklerim *tevhîd* ile Üçlübirlik arasındaki benzerliklerdi. İlahiyat açısından, Hristiyanlar arasında yapılan Üçlübirlikle ilgili münâzaralar şaşırtıcı ölçüde Müslümanlar arasındaki *tevhîd* münâzaralarına benzer şekilde izah ediliyordu. Bunu anlamak için Kur'ân ile İsa'nın kendi değerli dinleri içinde denk görüldüğünü belirtmek çok önemlidir. İslâm'da Kur'ân Tanrının ezeli ve ebedî Kelâmı'dır, Hristiyanlıkta da İsa Tanrının ezeli ve ebedî Kelâmı'dır (Yuhanna 1:1-14).

Dilbilimsel bir tesadüften dahası söz konusudur. Müslümanlar için Allah fiziksel dünyada kendini Kur'ân'la ifade etmiştir, Hristiyanlar için de Yahve kendini fiziksel dünyada İsa'yla ifade etmiştir. Her iki dinin onların ezeliyetini ve ebediyetini öğretmesinin sebebi budur: Onlar ezeli ve ebedî bir Tanrının ifadeleridir.

Ancak bu öğretilerin ikisi de din içi münâzaraların örsünde dövülerek şekillenmişlerdir. Gördüğümüz gibi, İslâm ilâhiyatı için belirgin bir sorun teşkil etmiştir, çünkü *tevhîd*de geleneksel olarak Allah içinde bir bölünme olmadığı öğretisi vardır. Nasıl olur da Kur'ân Allah'tan bir anlamda bölünmüş bir şey olarak, Allah'ın mutlak birliğini tehlikeye düşürmeden O'nun ezeli ve ebedî ifadesi olur? *Bilâ keyf*.

Diğer yandan, Hristiyan ilâhiyatı, Tanrı'dan bir anlamda ayrı olan Tanrı Sözü'nün Tanrının ezeli ve ebedî ifadesi olmasıyla bir sorunu yoktur, çünkü Tanrının mutlak birliğini öğretmez. Yahve'nin bir hâldeki üç olduğunu öğretir.

Peki Tanrının bir hâldeki üç olması ne demektir? Hristiyanların neden buna inandığını irdelemeden evvel Üçlübirliğe dair elimizde iyi bir tanımlama olduğundan emin olalım.

ÜÇLÜBİRLİĞİ TANIMLAMAK: KENDİYLE ÇELİŞİYOR MU?

Üçlübirlik, öğretisinin Tanrının tek olduğu diğer tüm monoteist öğretiler gibidir. Bunu gözdardı edersek diğer her şey anlamsız olur! Hristiyanlık her zaman tek Tanrı olduğunu öğretmiştir. Hristiyan ilâhiyatını monoteizmin diğer türlerinden ayıran tanrıların sayısı değil, Tanrının kimliği

kavramıdır. Üçlübürlük öğretisi tek Tanrı'nın üç kimlikte mevcûdiyetini öğretir.

Müslümanların çoğunlukla kendiyile çelişme eleştirisi getirdiği nokta budur, ancak durum hiç de öyle değildir ve sebebi de şudur: *Kimlik, varlık* anlamına gelmez. *Varlığınız* sizin *ne* olduğunuzu niteleyen unsurdur, ancak *kimliğiniz* sizin *kim* olduğunuzu niteler. Örneğin, bizler insanız. Bu bizim *ne* olduğumuzu anlatır. Bundan ötürü insan *varlıklar* olarak tanımlanırız. Ancak *ne* olduğumuz ile *kim* olduğumuz aynı şey değildir. Biri bize “Siz kimsiniz?” diye sorduğunda “İnsanım!” demeyiz. Bu yanıt ne olduğumu anlatır, kim olduğumu değil. Ben Nabeel'im, benim kimliğim bu. İnsanım, varlığım da bu. Varlık ile kimlik birbirinden ayrıdır.

Tek kimliğe sahip insan varlığının aksine, Tanrı'nın üç kimliği vardır. Tek varlıktır, Yahve'dir, üç kimliktedir: Baba, Oğul ve Ruh. Mevcûdiyetin böyle olmasına muktedirdir, çünkü O Tanrı'dır. Tanrı'nın insanlar gibi tek kimliğe sahip olması gerektiğini söylersek, Tanrı'yı kendi gördüğümüz gibi şekillendirmiş oluruz. Tanrı'yı sınırlama haddimiz var mı? Kim olduğunu söylemek Tanrı'ya düşer. Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki tartışma konusu esasen şu olmalı: Vahiy. Kendi mantığımızla Tanrı'nın doğasını açıklayabilirmiş veya hatta çözümleyebilirmiş gibi kavramsal bir “Üçlübürlük ile *tevhid* karşılaştırması” temelinde olmamalı. Kendi geleneksel öğretilerine baktığımızda, Müslümanlar ile Hristiyanların Tanrı'nın bizim aklımızın alabileceğinden çok daha büyük, kavrayabileceğimizden çok daha karmaşık olduğunda hemfikir olmalılar. Tanrı'nın doğasının çetrefilliğini çözecek durumda değiliz. Bize tek kimlikte tek varlık olduğunu bildiriyorsa buna inanmakla yükümlüyüz. Bize “Üç kimlikte tekim” diyorsa, Tanrı'ya “Hayır, değilsin” deme hakkımız var mı? Vahiye inananlar olarak, Tanrı hakkında bilgi almak üzere Kutsal Yazılar'a bakmalıyız.

KUTSAL KİTAP'TAKİ ÜÇLÜBİRLİK

Hristiyanların üçlüğe inanmaları Kutsal Yazılar'a dayanır. Üçlübürlük öğretisi Kutsal Kitap'ın en iyi yorumudur. Kur'ân *tevhid* öğretisini sistematik açıdan tefsir etmediği gibi, Kutsal Kitap da Üçlübürlük öğretisini belirli bir yerde tefsir etmez. Bununla birlikte, Kutsal Kitap metinleri boyunca Üçlübürlüğün kendini en iyi açıkladığı beş unsurun tekrarlandığını görürüz:

1. Tek bir Tanrı vardır (örn., Romalılar 3:30)
2. Baba Tanrı'dır (örn., Yuhanna 6:27)
3. İsa Tanrı'dır (örn., Yuhanna 20:28; Romalılar 9:5; 2. Petrus 1:1)
4. Kutsal Ruh Tanrı'dır (örn., Elçilerin İşleri 5:3-5)
5. Bu üçü ayrı kimliklerdir (örn., Yuhanna 14:16-17)

Tanrı olan üç ayrı kimlik mevcut olduğuna, aynı zamanda tek bir Tanrı olduğuna göre, doğal olarak Üçlülük öğretisine yönlendiriliyoruz: Üç kimlikte mevcut tek Tanrı.

Bu üç ayrı kimliğin birliğini bildiren ayet Matta 28:19'dur ve orada şöyle denir: "Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un *adıyla* vaftiz edin." Üç kimlik de bu ayette tek adı paylaşır, çünkü tek varlıktırlar.¹

Üstteki ayetlerin Yeni Antlaşma'da yer aldığını fark etmemişsinizdir. Müslümanların genel olarak sorduğu soru, "Tanrı Üçlülükse bunu görmek için neden Yeni Antlaşma'ya kadar beklemek zorunda kaldık? Tanrı neden daha öncesinde Üçlülükte dair bir ipucu bile vermedi?" Yanıtım onları çoğunlukla şaşırtır: Verdi, hem de Kutsal Kitap'ın ilk ayetinden başlayarak.

Yaratılış 1:1'de, "Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı" denir. "Tanrı" olarak çevirdiğimiz sözcüğü, *Elohim*'i, yakından incelediğimizde, çoğul olduğunu görürüz. Birebir çevirmiş olsaydık "Tanrılar" diyecektik. Ancak böyle çevirmememizin nedeni cümledeki fiilin tekil olması. *Elohim* sözcüğü çoğul, ancak ayet tekil isim olarak ele alıyor. Yani Kutsal Kitap'ın daha ilk ayetinde Tanrı'nın bir anlamda çoğulken bir anlamda tekil olduğunu görüyoruz. Üçlülük yapısına birebir uyuyor bu: Tanrı kimlikleri bakımından bir anlamda çoğul, ancak varlığı bakımından bir anlamda tekil. Bu ayetten Tanrı'nın tek başlılığı (monad) yorumunu çıkartmak pek mümkün değildir.

Elbette bu tek istisna olsaydı, konusu bile edilmezdi ama Yaratılış 1. bölümde Tanrı'nın çoğulluğunun üç noktada belirtildiğini görüyoruz. İkincisi 26. ayette bulunuyor, Tanrı'nın "Kendi suretimizde insan yarattım" sözünde. Kendinden çoğul bahsediyor. Tanrı neden kendine "biz" desin? Bazı insanlar bunun saygınlık ifadesi olduğunu söyler; bir hükümdar kendinden söz ederken "biz" diyebilir ve Allah da Kur'an'da kendinden tam böyle söz eder. Gerçi bu açıklamanın modası geçmiştir. Yahudi Kutsal Kitap'ında saygınlık çoğulu kullanılmaz ve böyle bir edebî düstur muhtemelen icat edilmemiştir. Kutsal Kitap'ın saygınlık anlatan çoğulu kullandığını söylemek, Kutsal Kitap'ta sonrasında geçen sözlerin ve yazıların da

bunu içerdiğini söylemek anlamına gelir ki bu da zayıf bir metodolojidir. Tanrı burada kendini “hükümdar ben” olarak tanımlamıyor. Tanrı, bir anlamda, çoğul oluşuna işaret ediyor.

Çoğulluğunun belirtildiği diğer nokta 27. ayette bulunur: “Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, *onu* Tanrı’nın suretinde yarattı. *Onları erkek ve dişi* olarak yarattı.” Tanrı’nın insanı kendi suretinde yarattığı ifade edildikten sonra, Kutsal Kitap onları erkek ve dişi olarak yarattığını söyler. Tanrı’nın cinsiyeti olduğu anlamına gelmez bu, O’nun suretinde çoğulluk olduğu anlamına gelir. Kutsal Yazılar’ın insanı ifade etmek üzere *onu* dedikten sonra *onlar* sözcüğünü kullanmasıyla bunu görürüz. İnsanlık bir anlamda tekildir, tek insanlıktır, ancak diğer anlamda çoğuldur, erkeklerden ve kadınlardan oluşur. Tanrı’nın sureti budur: Hem tekil hem çoğul.

Yani bölümü dikkatle okuduğumuzda, Kutsal Kitap’ın daha ilk bölümünde üç yerde Tanrı’nın çoğul ve tekil olduğunun belirtildiğini görürüz. Üçlülük Kutsal Kitap’ın daha ilk ayetinde bulunur, daha ilk bölümünde de birkaç kere.

Devam etmeden önce, Üçlülükün Eski Antlaşma boyunca imâ edildiğini belirtmemiz yerinde olur. Yaratılış 18. bölümde, Yahve’nin insan olarak İbrahim’e gelip onunla konuştuğunu, Sodom ile Gomora’yı yerle bir edeceğine dair bilgilendirdiğini görürüz. Ardından 19:24’te, Kutsal Kitap’ta, “Ve RAB Sodom üzerine ve Gomorra üzerine RAB tarafından göklerden kükürt ve ateş yağdırdı” denir (Kitabı Mukaddes çevirisi.). Yahve’nin (Kutsal Kitap’ın Türkçe çevirilerinin çoğunda Yahve için büyük harflerle “RAB” çevirisi tercih edilmiştir. Ancak yazarın kendi sözleriyle Yahve’yi tanımladığı yerler kitapta olduğu haliyle bırakılmıştır.) hem yeryüzünde hem gökte olduğu anlaşılmaktadır, yerde dururken göklerden kükürt yağdırmıştır.

Yaratılış’ın bunu ifade etmediğini farz etsek de, Amos 4:11 az önceki yorumu doğrular: “Allah Sodom ve Gomorra’yı nasıl alt üst etti ise, öylece aranızda şehirler alt üst ettim... RAB’İN sözü.” (Kitabı Mukaddes çevirisi.) Burada Yahve Tanrı’dan üçüncü kişi olarak söz eder. Eski Antlaşma’yı Üçlülük merceğiyle okumadığımız sürece bu noktalar monoteist çerçevede pek bir anlam ifade etmez.

Son olarak, Üçlülükün üç kimliğinin de tanrısallığının gösterildiği Eski Antlaşma kısımlarından bir örnek daha Yeşaya 48:12-16’da bulunur. Beyânın açıklığı, açıklayanın hâkimiyetiyle ilgili yapılmış birçok açıklama arasına karışarak bulanıklaşmış olabilir, ancak bu ara açıklamaları çıkarırsak ilgili ayetleri şu şekilde okuyabiliriz: “Ben O’yum; ilk Ben’im, son da Ben’im. Yeryüzünün temelini elimle attım... Egemen RAB şimdi beni

ve Ruhunu gönderiyor.” Burada, Alfa ve Omega, kendisinin Egemen RAB ve O'nun Ruhunu tarafından gönderildiğini söylüyor. Sonraki ayette “RAB” (Yahve), “kurtarıcı” ve “İsrail'in Kutsalı” olduğunu söylüyor. Bu kısımda, Yahve'nin Yahve ve Yahve'nin Ruhunu tarafından gönderildiği belirtiliyor; Üçlülük merceğinden bakılmadığı sürece pek bir anlam ifade etmeyen sözler bunlar.

KUR'ÂN'DA ÜÇLÜBİRLİK ve TEVHÎD

Hristiyanların Üçlülükte inanmalarının Kutsal Kitap'a dayanması gibi, Müslümanların bunu reddetmesinin dayanağı Kur'ân'dır. Kur'ân'da Üçlülükte reddedilişi en net 4/Nisâ 171'de görülür. İsa'nın tanrısallığının reddedilmesinin ardından, “(Allah) üçtür’ demeyin. Kendi iyiliğiniz için buna son verin. Allah ancak bir tek ilahdır” denir.

Ancak Kur'ân üzerinde daha dikkatli bir çalışma yaptığımızda, Kur'ân'ın esasen Üçlülükten ziyade politeizmi, İsa'nın Tanrı'nın yanı sıra tanrısallığa sahip ikinci kişi olduğunu reddettiği anlaşılıyor. Örneğin, İsa'nın Tanrı olduğunu reddettikten sonra 5/Mâide 73'te, “Andolsun, ‘Allah için üçüncüsüdür’ diyenler kafir oldu. Halbuki bir tek ilah başka hiçbir ilah yoktur” denir. Kur'ân Üçlülükte Allah birinci İsa da ikinci olmak üzere üç tanrı olarak görüyorsa üçüncü kimdir? 5/ Mâide 116'dan da açıkça anlaşılacağı gibi Meryem'dir. Orada Allah İsa'ya şöyle der: “Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara Allah'ı bırakarak beni ve anamı iki ilah edinmiş dedin?”

Öyleyse Kur'ân'ın reddettiği üçlülükte esasında triteizmdir, üç tanrıdır: Allah, İsa ve Meryem. Bu noktada, Hristiyanların bazıları Kur'ân'ın Üçlülükte yanlış anladığını, bunun da Kur'ân'ın bu fikrini çürüttüğünü savunur. Müslümanlar çoğunlukla yanıt olarak Meryem, İsa ve Tanrı'ya üçlülükte tapınan Hristiyanların varlığının pek de iyi bilindiğini ve Kur'ân'ın bu ayetlerinin doğrudan onlara hitap ettiğini savunurlar. Ben bu tartışmayı yok saymayı, bunun yerine Kur'ân'ın Hristiyanlığın geleneksel olarak öğrettiği Tanrı'nın birdeüç olması kavramını değil, bilfiil politeizmi, üç tanrıyı reddettiğini vurgulamayı tercih ediyorum.²

Kur'ân'ın diğer kısımları boyunca Allah düzenli olarak tek bir Tanrı olduğunu söyler (örn., 16/Nahl 51; 47/Muhammed 19; 112/İhlâs 1) ama her seferinde politeizm karşıtlığı olarak. *Kur'ân asla tek Tanrı'nın üç kimlikte mevcûdiyetinin mümkünliğini reddetmez.* Muhammed'den Kur'ân'ın

indirilmesinden önce yüzyıllar boyunca Hristiyanlığın ortodoks (Kelime ‘doğru’, ‘sağlam’ anlamına gelir) öğretisi olagelmış bir meselenin zikredilmemesi dikkate değerdir.

ALLAH’IN DOKSAN DOKUZ İSMİ VE FAZİLETLERİ

Politeizmi reddetmenin yanı sıra Kur’ân Allah’ın, kendini özellikle insandan ayrı tutmak üzere kendi için belirlediği, faziletlerini tefsir eder. Allah perdenin arkasında kalır, olduğu yerden insanlarla yalnızca melekler aracılığıyla konuşur. 42/Şûrâ 51’de şöyle denir: “Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla, yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir.”

Bu ayet iki sebepten ötürü aydınlatıcıdır. Son cümle, “O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir”de Kur’ân’ın Allah’ı tanımlarken kullandığı doksan dokuz isim de denen, sıfatlara bir örnek görürüz. Kur’ân Müslümanlara Allah’a isimlerinden biriyle hitap etmesini söyler (17/İsrâ 110), Müslümanlar da Allah’a dair daha derin bilgi edinmek adına birbirilerini bu isimleri öğrenmeye heveslendirirler.

Allah’ın faziletlerinin îmâ edilmesi ayrıca şu bakımdan aydınlatıcıdır: O’nu yakından bilmek insana düşmez. O’nun doksan dokuz isminde de, Allah’ın insanla yakınlık kurma arzusunu içeren bir isim bulunmamasıyla da, bu aksettirilir. *el-Vâli* ve *el-Vedûd* buna iki istisna sayılabilir. Bazıları *el-Vâli*’yi “Arkadaş” anlamında alırlar ama esasında “Baş Yönetici” anlamına gelir ve Allah’ın korumasını ifade eder, O’nunla ilişkiyi değil. Diğer kelime *el-Vedûd*, “Sevilen” anlamına geldiğinden dolayı biraz daha yakındır ve Kur’ân’da iki kez kullanılır. Ancak kelimeyi daha yakından incelediğimizde, ilişkisel gayeden ziyâde görünümle ilgili bir gaye anlatır, “Muhabbetli” gibi. Kılı kırk yarıyormuşuz gibi gelebilir ama mühim bir farktır. Yalnızca Allah’ın doksan dokuz isminden biri O’nun insanla yakınlık kurmak istediğini îmâ eder ve bu kelimeye de dikkatle bakıldığında ilişki gerektirecek bir şey sunmadığı görülür.

Elbette terimle ilgili daha çok bağlama sahip olmamızın faydası olurdu, ancak kelimenin Kur’ân’da sadece iki istisnasını görüyoruz; bunlar sıfatlar oldukları için de etrafındaki diğer kelimeler anlamı netleştirmektedir. Daha geniş bağlamda ele almak yine de izah edici olur: 11/Hûd 90’da, *el-Vedûd*, uyarı içeren şu ayetin hemen ardından Allah’ı tanımlamak üzere kullanılır: “Bana karşı olan düşmanlığınız... bir felaketi sakin sizin de başınıza getirmesin.” 85/Burûc 14’te de, şu uyarıdan sadece

iki ayet sonra bulunur: “Şüphesiz, Rabbinin yakalaması çok çetindir.” İki durum da Allah’ın insanlarla yakın bir ilişki kurmak istediğine dair bir güvence telkin etmiyor.

İşin gerçeği, Kur’ân’ın hiçbir yerinde Allah’ın insanlarla bir ilişki kurmak istediğine dair bir delâlet görünmüyor. Özellikle baba evlat ilişkisi açısından durum böyle; Kur’ân belirgin şekilde Allah’ın baba olduğunu reddeder (112/İhlâs 3) ve 5/Mâide 18’de Tanrı’nın ruhsal babalığı fikrine çıkışır: “(Bir de) yahudiler ve hıristiyanlar, ‘Biz Allah’ın oğulları ve sevgili kullarıyız’ dediler. De ki: ‘Öyleyse (Allah) size neden günahlarınız sebebiyle azap ediyor? Hayır, siz de onun yarattıklarından bir beşersiniz.’”

Bu ayet söylüyor. Yahudiler ve Hristiyanlar Tanrı’nın çocukları olduklarını îmâ ettiklerinde, Kur’ân onları paylıyor ve hepsi insan olduklarına göre O’nun kullarından başka bir şey olmadıklarına dair onları bilgilendiriyor. Ayrıca bu ayetin Arapçada “sevgi”yi anlatmak üzere kullanılan ilk ve en iyi sözcük olan *habb*’i, gerçekten de bilhassa insanların Tanrı’nın sevdikleri olduğunu kat’i suretle reddetmek üzere kullandığının farkına varmalıyız.

Benim gibi, Allah’ın bizi sevdiği öğretilerek yetişmiş Müslümanları çok edebilir bu. Müslümanlar arasında yaygın olarak böyle öğretilir, ancak Kur’ân öğretisi bu değildir. Allah’ın bize yakınlığının anlatılmak üzere sıklıkla kullanılan ayet 50/Kâf 16’dır, orada Allah’ın insanlara şah damarından yakın olduğu söylenir. Bana öğretilmeyen ve tanıdığım Müslümanların çoğuna da öğretilmeyen, bu ayetin genişletilmiş bir uyarı bağlamında yer aldığıdır: Allah size öyle yakındır ki sizin inanç sarsıcı düşüncelerinizi gayet iyi bilir ve şüpheye düşenleri cehenneme atar.³

Yani gerçekten de, *tevhîd* anlayışımızı, Allah’ın kendini nasıl açıkladığını da dahil ederek yeniden ele almamız gerekir. Allah insanın bir kulun efendisiyle arasındaki ilişkiyi amaç edinmesinden söz eder, bir evladın babasıyla arasındaki ilişkiyi değil. Kur’ân’da Allah’ın insanlıkla yakınlık kurmayı arzuladığını îmâ eden hiçbir şey bulunmaz. O’nun sevdikleri değil; sadece yarattıklarından biriyiz.

TABIATSIZ mı, İLİŞKİ İSTEYEN mi?

Allah insanlarla ilişki kurma arzusuna sahip değilken Yahve’nin sahip olmasının aslî bir nedeni var. *Tevhîde* göre Allah tek başınadır; tabiatı ilişki kurmaya yönelik değildir. Diğer yandan Yahve üç kimliktedir; tabi-

atı ilişkiye yöneliktir. Çıkarımlar birbirinden çok uzaktır. Müslümanlar “*Allahu ekber*” dediklerinde “Tanrı büyüktür” demektedirler, Hristiyanlar da buna katılırlar.⁴ Müslümanlar da Hristiyanlar da Tanrı'nın evrenin en büyük varlığı olduğuna inanırlar. Ancak Allah en büyükse ve tabiatın yoksunsa ve bir ilişki kurmayı arzulamıyorsa, İslâm tabiatsızlık ve ilişki-den uzaklık niteliklerini övmektedir.

Diğer yandan, Yahve en büyük varlıksa ve tabiatı ilişkiye ve sevgiye yönelikse, Hristiyanlık ilişkileri ve müşterekliği övüyordur. Kitabımızın 2. bölümünde söz etmiştik, tek Tanrı birbirini diğerkâmlıkla seven üç kimlikte mevcuttur; bundan ötürü sevgi Tanrı'nın ana ilkesidir (1. Yuhanna 4:8). Diğerkâm sevgisiyle bu evreni yaratmıştır ve kendisini yansıtabilecek şekilde sevgiyle sürmesini beklemektedir. Tam bu sebepten ötürü Kutsal Kitap bunun ne olduğunu öğretir: “‘Tanrının Rab’bi bütün yüreğinle, bütün canınla ve bütün aklınla seveceksin.’ İşte ilk ve en önemli buyruk budur. İkine benzeyen ikinci buyruk da şudur: ‘Komşunu kendin gibi seveceksin’” (Matta 22:37-38). Tanrı en büyük, ilişkiye yönelik ve sevecen varlık olduğuna göre, ilişkiler ve sevgi insanlık için en önemli buyruklardır.

Hristiyan öğretişe göre Tanrı Babamız'dır. Mükemmel bir Baba olarak bizi sever ve bizi her zaman böyle sevecek. O'nunla yakın bir ilişki kurmamızı istiyor bizden, korkularımızla ve başarısızlıklarımızla, hayallerimizle ve zaferlerimizle O'na yönelmemizi istiyor. O'nunla birlikte sevinmemizi ve O'nda sevinç bulmamızı istiyor. Bunların hepsi Tanrı'nın birdeüç olmasından ve tabiatında kendisinin sevgi olmasından. İslâm'ın Allah'la ilgili geleneksel öğretilerinden tamamen farklı bu.

KARMAŞIKLIĞI İRDELEMEK

1920'lerde yapılan bilimsel bir keşif dünyada ebedi bir devrim yarattı. O zamana dek, fizik en sabit, en iyi anlaşılmiş bilimsel bilgi alanı olarak kabul ediliyordu. Isaac Newton'un ilkelerinin sağlamlığı yüzyıllar boyu tekrar, tekrar ve tekrar kanıtlanmıştı. PierreSimon Laplace gibi, bazı on dokuzuncu yüzyıl fizikçileri, bilimin tüm evrendeki olmuş ve olacak her hareketi açıklamaya artık yeterli olduğuyula iftihar etmeye başlamışlardı bile. İnsan öyle görünüyordu ki fiziği fethetmişti.

Ancak yirminci yüzyıla yaklaşıldığında, bilim insanları dünyayla ilgili anlayışlarında kusurlar olduğunu fark etmeye başladılar. Bilhassa, ışık her zaman Newton'un aygıtına uygun davranmıyordu. Max Planck, Albert Einstein, Niels Bohr ve Erwin Schrödinger gibi entelektüel devlerin çalışmaları sayesinde, fizikçiler ışığın gizlerini keşfetmeye başladılar. Paul Dirac, 1920'lerden beri ortaya atılmış tüm çıkarımları derleyerek, *The Principles of Quantum Mechanics* (*Kuantum Mekaniğinin İlkeleri* diye tercüme edilebilir) kitabını yayımladı ve dünya bir daha asla eskisi gibi olmadı.

Dirac'ın öğrencilerinden John Polkinghorne, Dirac'ın keşfi nasıl açıkladığını Cambridge'deki öğrencilerine anlattı: "Eline bir tebeşir aldı ve ikiye böldü. Parçaların birini kürsünün bir yanına, diğerini öbür yanına yerleştirdikten sonra Dirac klasik ifadesiyle tebeşirin 'burada' olduğu söyleniyor ve birinin de 'orada' olduğu söyleniyor ve bunlar sadece iki olasılık. Tebeşirin yerini değiştirsek, mesela elektron aracılığıyla, artık kuantum dünyası bakımından sadece 'burada' ve 'orada' değil, bu olasılıkların karışımından oluşan diğer tüm durumların birleşimi söz konusu olur; hem biraz 'burada' hem biraz 'orada'."¹

Diğer deyişle, herhangi bir şey mantığa aykırı olacak şekilde aynı anda iki yerde bulunabilir. Polkinghorne'a göre, "Kuantum teorisi, normalde birbirini aynı ölçüde ekarte eden durumların aynı anda mevcut olmasına izin verir. Klasik fiziğin gündelik dünyası ile kuantum dünyası arasındaki sınırları çizen işte bu mantık dışı olasılıkların eklenmesidir."² Bu farkındalık, yani mantık dışılığın ve görünürde kendiyile çelişen şeylerin varlığını fark etmek, insanlığın daha önce ancak hayal edebileceği teknolojide görülecek yirmi birinci yüzyılın gelişmelerine açılan bir kapıdır: MR gibi teknolojiler, akıllı telefonlar ve Blu-Ray oynatıcılar varlıklarını kuantum

fiziğine borçludurlar ve kuantum hesaplama ve kuantum optiği gibi alanlar gelecek vaat etmeyi sürdürmektedir.

Bir Müslüman olarak, bana Üçlübürlük öğretisinin mümkün olmadığı öğretildi, çünkü çokça karmaşıktı, hatta kendiyile çelişiyordu. Ancak insanlık evreni inceledikçe, onun baş döndürücü karmaşasını daha çok keşfediyoruz. Dünyayla ilgili daha derin gerçeklere gözlerim açıldıkça, karmaşıklığın bir şekilde Üçlübürlüğü ihlal etmediğini kabul ettim. Neden Yaratıcı bu yaratılıştan daha basit, anlaması daha kolay olsun?

Tersinin de doğru olduğunu söylemem gerekir: Tanımlamaya çalıştığımızda, Tanrı'yı idrak edemiyoruz. Aklımızı Tanrı yarattığına göre, aklımızın idrak edebileceğinden daha büyük olmalı. Biz kimiz ki O'nun bizim kolayca anlayabileceğimiz kadar anlaşılır olması gerektiğini söylüyoruz?

Ancak göreceğimiz gibi, Üçlübürlük kendiyile çelişmez. Üç kimlikte bulunan tek Tanrı fikrini müdafaa etmekte çelişen bir şey yok. Müslümanlardan sıkça gelen, Üçlübürlüğün akıl almaz ölçüde kendiyile çelişkili ve karmaşık olduğu eleştirisi geçerli bir sorun değil. Tam tersi, *Mihne* hikâyesinde de öğrendiğimiz gibi, İslâm'ın sunduğu tanrısallığın anlaşılabilirliği çözümü Kur'an'ın ezeli ve ebedî oluşuna dair açıklamada sorun yaratıyor. Şimdi öğreneceğimiz üzere, *tevhîd*in anlaşılabilirliğinin başka bir hatası var.

TEVHÎD, ÜÇLÜBÜRLÜK VE TANRI'NIN KENDİNE YETERLİĞİ

Şimdi birlikte *tevhîd*in temel öğretişini yeniden ele alalım: Tanrı mutlak tektir. Yani, ezelde, henüz hiçbir şeyi yaratmamışken, Allah yalnızdı. Tek O vardı, tek başınaydı. Allah hiçbir ilişkisinin olmadığı evreni yaratmaya karar verene dek bu böyleydi. Bu mühim bir ilâhiyat sorunudur, çünkü doksan dokuz isim ve haricindekiler aracılığıyla, İslâm Allah'ın ilişkiye yönelik bir varlık olduğunu öğretir. Ancak evreni yaratmadan evvel ilişki halinde bulunduğu hiçbir şey yoktuysa, nasıl ilişkiye yönelik olabilirdi?

Burada belirtmem gerekir, *ilişkiye yönelik* ifadesini yakınlık hissiyatı anlamında değil, bir şeyle mevcut ilişki anlamında kullanıyorum. Örneğin, İslâm Allah'ın *Rahman ve Rahim*, Koruyan ve Bağışlayan olduğunu öğretir. Her dindar Müslüman bunu bilir, çünkü bunlar Allah'ın en sık dile getirilen isimlerinden ikisidir. Ancak bu nitelikler Allah'ın, *birilerini* koruduğunu ve *birilerini* bağışladığını, ilişkiye yönelik olduğunu îma eder. Koruyan olma potansiyeli kendiliğinden mevcut olabilir, ancak korumasını gösterdiği biri olmadığı sürece gerçekten de koruyan olmaz. Bağışla-

yıcılıkta da aynı şey geçerlidir; Allah haddi zatında bağışlayıcı olduğuna göre, bir şeylerin var olması ve O'nun bağışlayıcılığına kavuşması gerekir.

Yani Allah'ın gerçekten koruyan ve bağışlayan olması için öncelikle evreni yaratması gerekti. Diğer deyişle, Allah'ın Allah olması yarattıklarına bağlı. Bağışlayacağı ve koruyacağı dünyayı yaratmadan evvel *Rahman* veya *Rahim* olamaz. *Allah'ın nitelikleri yaratılışa bağımlıdır*. Yoksa, geleneksel İslâmî öğretişteki gibi, Allah'ın haddi zâtında koruyucu veya bağışlayıcı olduğunu veya doksan dokuz isimden birinde bulunsun bulunmasını ilişkiye dayalı başka davranışlar gösterdiğini söylemek mantık dışı olur. Allah tek başınaysa, ilişki için yarattıklarına ihtiyacı vardır.

Diğer yandan, Üçlülük öğretisi Tanrı'nın üç kimliğinin birbirini diğerkâm sevgiyle sevdiğini öğretir. Tanrı her zaman ilişkiye yönelik, her zaman seven olmuştur. Merhameti ve adaleti yarattıklarına bağlı değildir, çünkü bunlar O'nun insanlara yönelik ebedî sevgisinin ifadeleridir. İnsanlığın varlığına bağlı bir sevgi değildir bu.

Tevhîdden ötürü, Allah'ın Allah olması insanlığa bağlıdır. Birdeüç doğasından ötürü Yahve tümüyle bağımsız ve kendi kendine yetendir.

Tevhîdin anlaşılabilirliği gelenekçi İslâm için iki açıdan ölümcül hata içerdiğini göstermiştir: Birincisi Kur'an'ın ezeli ve ebedî oluşuna açıklık getiremeyeşi, ikincisi Allah'ın yarattıklarına bağlı olmasının getirdiği sonuçlar. Üçlülükün kendisiyle en ufak noktada çelişmeyen karmaşıklığı, O'nun mantık açısından tutarlı ve kendine yeten olmasını sağlar.

Müslümanların Kutsal Yazılar'a yönelik sorduğu daha yerinde bir soru var. Yahudiler ile Müslümanlar Tanrı'nın üç kimlikte değil, tek başına olduğunda hemfikirdir. Yahudiliğin monoteizme bakışı Kutsal Kitap'tan kaynaklanmıyor mu ve Kutsal Kitap Üçlülükü inkâr etmiyor mu?

ŞEMA: “TANRIMIZ RAB BİRDİR”

Yahudi monoteizmi açısından en önemli Kutsal Yazı ş'madır (Sözcük geleneksel olarak *şema* diye okunur. Kitabın devamında bu okunuşuyla verilmiştir.). *Kelime-i şahâdetin* Yahudi muâdilidir ve Yasa'nın Tekrarı 6:4'te bulunur. Şöyle denir: “Dinle, ey İsrail! Tanrımız RAB tek RAB'dir.” Ancak İbraniceyi ve nüanslarını anlamaya özen göstermek gerekir. İlk olarak ayet şöyle de çevrilebilir: “Dinle, ey İsrail! Allahımız RAB bir olan RABDİR.” (Kitabı Mukaddes çevirisi.) Ancak, “bir olan RAB” çevirisini tercih etsek bile, İbranicede “bir”le ne kastedilir? *Tevhîd* öğretisindeki gibi mutlak bir-

lik mi, Yaratılış 1. bölümde gördüğümüz, erkek ile dışının tek insanlığı oluşturması gibi, alaşmış bir birlik mi?

Şemada geçen “bir” için kullanılan kelime *ehaddır* ve çoğunlukla Eski Antlaşma'nın alaşım birliği ifade etmek üzere kullandığı kelime budur. Tasvir etmek üzere yeniden Yaratılış 1. bölüme bakalım. 5. ayette akşamın ve sabahın bir gün olduğu söylenir. Kutsal Yazılar çoklu alaşımdan oluşmuş tek bir şeyden söz ederken *ehad* kelimesini kullanır. Çölde Sayım 13:23'te, salkım üzümü, bir salkım birçok üzümünden oluştuğundan dolayı, *ehad* kelimesiyle tanımlamıştır. Hezekiel 37:17'de Hezekiel'e iki çubuğu bir arada tutması söylenir; burada da, İbranice kelime *ehad* alaşmış birlik tarif eder. Son örnek olarak, erkek ve dışının anlatıldığı yere yeniden baktığımızda, Kutsal Kitap evlilik yoluyla erkek ile kadının bir olduğunu söyler. Peki, Kutsal Kitap'ın ikili birliği anlatmak üzere kullandığı kelime? Elbette *ehad*. Yani şemada, “RAB *ehaddır*” denilmesiyle Kutsal Kitap bilhassa alaşmış birlik anlamına gelebilen bu kelimeyi kullanmıştır.³

Bölümün başından itibaren ele aldığımız Kutsal Yazı referanslarının hepsini birleştirdiğimizde, Kutsal Kitap'ın sadece bir Tanrı, Yahve olduğunu söylediğini görüyoruz. Yeni Antlaşma her biri Tanrı olan ama hiçbirini birbirinin yerini almayan üç ayrı kimlik konusunda nettir. Yani tek Tanrı'nın üç kimlikte mevcûdiyeti sonucuna varmamız gerekir. Eski Antlaşma, ilk sayfadan itibaren, Tanrı'nın çoklu kimlikte olduğunu dürüstçe imâ etmiştir ve şema, Yahve'nin O'nun üç kimlikte tek Tanrı olduğunu bilmemizi istediğini düşündürten üslup kullanmıştır.

YAHUDİLER VE ÜÇLÜBİRLİK

Müslümanlara bu bulgulardan söz ettiğimde, bana çoğunlukla neden Yahudilerin Kutsal Yazıları tek Tanrı'nın çoklu kimliği veya ifadesi olabilir gibi yorumlamadıklarını sorarlar. Bazılarının böyle yorumladığını söylediğimde şaşırırlar! Örneklerden biri Zohar'dır, Yahudi mistik düşüncenin meşhur ve epey saygın kaynak metnidir. Şemadaki kelimelerin ele aldığı yerde şöyle denir: “Bunların üçü birdir... Böylece, ‘RAB, TANRIMIZ, RAB’ tarafından tasarlanmış Kutsal üçübirarada ifadenin gizeminde; tek birlik biçiminde üç hâl.”⁴

Yahve'nin çoklu kimlikte veya ifadede olduğu inancı mistik rabbilerin döneminden bizzat İsa'nın dönemine dek uzanır. Alan Segal, Yahudi âlim, ilk yüzyıl Yahudilerinden bazılarının Tanrı'nın “binitaryan” (İkilik.

Tek Tanrı'nın iki doğası olması) olduğu beyânından yana olduğunu öne sürdü.⁵ Daniel Boyarin, kendisi gelenekçi Yahudi ve âlimdir, rabbilerin bu türden beyânları yalnızca Hristiyan ilâhiyatına yanıt olarak kullanılma-ya başladığında, öncesinde değil, sapkın ilan ettiklerini öne sürdü.⁶ Diğer deyişle, önemli Yahudi âlimlerden bazılarına göre, Üçlülük gibi görüşler İsa İsrail'de öğretişi sürdürürken Yahudiler arasında mevcuttu. Sadece Yahudiler ile Hristiyanların yollarının ayrılmasının ardından rabbiler, Hristiyan ilâhiyatına tepki olarak, bu tür beyânları sapkın ilan ettiler.

8. BÖLÜM

MÜSLÜMANLAR ile HRİSTİYANLAR AYNI TANRI'YA mı TAPINIYOR?

2015 Nisan'da, Hristiyan öğrencileri Müslüman komşularına ulaşmak üzere yüreklendirme fırsatım oldu. New York eyaletinin kuzeyinde bir Hristiyan üniversitede bulunan bir şapeldeydik ve çoğunluğu beyaz dinleyicilerin tam ortasında, Müslüman kadınların yaygın olarak kullandığı başörtüsü olan, *türbanıyla* rahatça ayırt edilen Iraklı bir kadın vardı.

Dinleyicilere hitap ettiğimde, mesajımı olabildiğince insanları fazlasıyla gücendirmeden sunmaya çalışmam gerektiğini acı bir yoldan öğrenmek durumunda kaldım. İnsanların müjdeyi özellikle benim sunumumda gücendirici bulmamasını tercih ederdim. Bana ayrılan süre boyunca, benim iddialarıma ve tanıklığıma tepkilerini anlamaya çalışmıştım, ancak nedense hiç tepki vermiyordu. Sadece dinliyordu. En azından net bir şekilde gücenmemişti; şimdilik iyi gidiyordum!

Sunumumun tam sonunda, dinleyiciler arasından bir kadın bana tartışmalı bir soru sordu: "Müslümanlar ile Hristiyanlar aynı Tanrı'ya mı tapınırlar?" Bu soruya yanıtım geçmişte bazı Müslümanları gücendirmişti, yine böyle olmasından endişeleniyordum. Ancak soru sorulduğunda doğrudan yanıtlamam gerektiğini de zor yoldan öğrenmiştim. Böylece içimden hızlıca dua ettim ve başladım.

En belirgin noktayı vurgulayarak başladım: Hristiyanlar Üçlübirlik Yahve'ye tapınırken, Müslümanlar tek başına olan Allah'a tapınırlar. Tesadüfi bir fark değildir bu; İslâm Üçlübirliği küfür olarak var gücüyle kınama gayretindedir (4/Nisâ 171). Kur'ân Tanrı'nın baba olmadığını (5/Mâide 18) ve oğul da olmadığını (112/İhlâs 3) söyleyerek ilişkiye yönelik unsurları olduğunu reddeder. Kendi Tanrı öğretisini, *tevhîdi*, Üçlübirliğin tam tersini ifade edecek şekilde, oluşturan budur ve bu öğreti İslâm ilâhiyatının temel öğretisi haline gelmiştir.

Hristiyanlar ile Müslümanların aynı Tanrı'ya tapındığını söyleyen insanların çoğu bu ayrımın farkındadır, ancak bunu konuyla ilgisizmiş gibi görür. Elbette alelâde bir fark değildir bu; mühim sonuçlar doğurur. *İnsan birdeüç Tanrı'nın suretinde yaratıldığından dolayı, sevgi bizzat doğamıza işlenmiştir.* Üçlübirlik bize fedakâr ve diğerkâm olmamızı mümkün kılan en tutarlı, en güçlü temeli sağlar.

Konuyu açmak için önemli bir noktadır bu. Tabii ki dünya görüşü ne olursa olsun çok diğerkâm olan birçok insan vardır. Seküler hümanistlerin de gösterdiği gibi, insanın başkalarıyla içtenlikle ilgilenmesi için Tanrı'ya inanması şart değil. Hiçbir ahlâkî sisteme inanmayan ama yine de insanlarla ilgilenmeye heves duyan insanlar bile var. Nihayetinde, temele dayanmayan bu tür diğerkâmlık bir histir, insanın yalnızca yapmak istediği bir şeydir. Kendinden öte bir temele dayanmayan diğerkâmlık, insanın başkalarıyla ilgilenme arzusu neredeyse geçici heves gibidir, değişkendir ve kısa ömürlüdür. Ahlâka bağlı olmayan dünya görüşüne göre, insanın düşünceli davranmasını gerektirecek hiçbir şey yoktur. Bu dünya görüşüne göre, diğerkâmlığa özendikleri halde hemen ardından bencil olmayı seçseler bile tutarlılıkları kesinlikle sarsılmış olmaz.

Bazıları esasen evrim teorisinden türetilmiş bir ahlâk sistemine inanırlar. İnsanlar birbirleriyle ilgilenmeye yükümlüdür, çünkü yaşamı ileri taşıyan gaye hayatta kalmaktır, kendi türümüzün diğer üyelerine düşünceli davranmakla yükümlüyüz. Diğerkâmlığa bir anlamda dayanak oluştursa da, bu nihayetinde zayıf bir temeldir: Düşünen birey olarak, neden yaşamı ileri taşımanın bir parçası olayım? Belki insanlığın hayatta kalmasını istemiyordum? Dahası, asıl hedefim kendi türümle, dolayısıyla kendimle ilgilenmek olduğu için ilgilenmek olduğunda gerçekten de diğerkâmlık mı etmiş oluyorum?

Ateist diğerkâmlık içten ve uygulanabilir olsa da, nihayetinde geçici hevese dayalı ve faydacıdır veya bencilcedir. Diğerkâmlığı daha sıkı köklendirmek için teist yapılara ihtiyaç duyulduğu dikkate alınmalıdır. İslâm söz konusuysen, Allah Müslümanlara yetimlerle, dullarla, fukaralarla, seyyahlarla vs. ilgilenmeyi buyurur. Müslüman cehennemden kurtulma veya cennetten yoksun kalma arzusu gibi bencil çıkarları olmadan buna itaat edebilir veya Tanrı'yı hoşnut etme arzusundan buna itaat edebilir. Böylece teizm, İslâm söz konusuysen, daha derin köklenmiş bir diğerkâmlık sunar.

Ancak Hristiyan teizmi bundan öteye gider. Çok daha öteye. Tanrı'nın ezeli ve ebedî sevgisinin O'nun öz varlığında olduğunu, Üçlülüğün her kimliğinin diğerini diğerkâmlıkla sevdiğini hatırlayın. İnsanın yaratılması O'nun diğerkâm sevgisindedir. Diğer deyişle, diğerkâm ve seven Tanrı'nın suretinde yaratılmışız, bundan ötürü öz yapımız diğerkâm ve sevecen olacak şekilde biçimlendirilmiştir. Diğerkâm olmak yerine kendimize odaklı olduğumuzda, kendi öz doğamıza aykırı davranmış oluyoruz.

Hristiyan bakış açısına göre, insanlar diğerlerini diğerkâmlıkla sevmeye yükümlüdür, yalnızca iyi bir fikir olduğundan değil, Tanrı'yı hoşnut

ettiğinden de değil. İnsanlar diğerlerini diğerkâmlıkla sevmeye yükümlüdür, çünkü biz buyuz. İnsanlar diğerkâm bir Tanrı'nın suretinde yaratılmışlardır; bizi gerçekten insan yapan, başkalarına duyulan sevgidir. Başka hiçbir dünya görüşü insanı birbirini sevme ve birbiriyle ilgilenme yükümlülüğüne böylesi derinlikle bağlı kılmaz. Diğerkâmlık kaynağı olmasından, hiçbir şey Üçlübirlige üstün gelemez.

Ben de bu kadının sorusunu Hristiyan tapınmasındaki birdeuç olan Tanrı'ya ve bunun bizim kendimize ve çevremizdeki dünyaya bakışımızı nasıl büyük ölçüde değiştirdiğini vurgulayarak yanıtladım. Yanıtımın hemen ardından Iraklı kadın yanıma geldi. Belirgin Arap aksaniyle sunum için bana teşekkür etti, ben de belirgin Amerikan aksanıyla sabırla dinlediği için teşekkür ettim. Hristiyan arkadaşları olduğunu varsayarak Hristiyan üniversiteye hangi sebeple katıldığını sordum. Yanıtı beklediğimden de dahasıydı.

Daha beş hafta önce İsa'yı rüyasında gördüğünü söyledi. Onu Kendisiyle ilgili gerçeği öğrenebileceği kasabadaki belli bir kiliseye yönlendirmiş. Kilisede bir kadın onunla arkadaş olmuş ve müjdeyi paylaşmış. Tereddüt etmeksizin İslâm inancını bırakmış ve İsa'nın iyi haberini kabul etmiş. O günden beri Tanrı hakkında mümkün merteye her şeyi öğreniyormuş ve arkadaşı Hristiyan üniversitede konuşma yaptığımı fark ettiğinde beraberinde onu da getirmiş. Aynı Tanrı'ya inanıp inanmadığımızı soran da onun arkadaşymış!

Dinleyiciler arasındaki Müslüman kadının aslında Müslüman olmadığı, yeni bir Hristiyan kız kardeş olduğu böylece ortaya çıktı. Merakımdan, neden hâlâ türban takıyor diye arkadaşına sordum, o da İsa'yla ilgili o kadar yoğun konuşuyoruz ki bu konuda konuşmaya henüz fırsatımız olmadı dedi. Bu yanıtı duyduğuma çok memnun olmuştum. Baş örtüsü takmanın hiçbir zararı yok, buna odaklanmak İsa hakkındaki gerçekleri mukayese ederek öğrenirken vakit kaybı olur.

Müslümanların veya Hristiyanların aynı Tanrı'ya tapınmaları meselesi karmaşıktır ve dile getirilmesi gereken çok daha detay vardır.¹ Nihayetinde, Üçlübirlige anladığımız zaman, öğretinin yalnızca ilâhiyat merakından ibaret olmadığını fark ederiz. Nasıl yaşamamız ve dünyayı nasıl görmemiz gerektiğine dair geniş kapsamlı ifadelere sahiptir, bu da Hristiyanların Tanrısı'nı Müslümanların Tanrısı'ndan farklı bir kategoride tutar. Tanrı'ya ilişkiye yönelik kıldandır, sevgisini ezeli ve ebedi kılandır. Tanrı'nın, Baba olarak bize hâkimken ve Oğul'da bizim için acı çekiyorken, Kutsal Ruh aracılığıyla bizde olabilmesini mümkün kılandır.

Ayrıca, Hristiyanlığın Tanrısı'nı Müslümanlığın Tanrısı'ndan ayıran unsur Oğul'dur. Yalnızca Üçlülük merceğinden değil, O'nun dünyadaki yaşamının merceğinden de bakarak O'nu tanımamız gerekir. Üçlülük öğretisini, yani tek Tanrı'nın üç kimlikte mevcut olması öğretisini anladıkça, Hristiyanların üç kimliğin ikincisinin insan olarak İsa ismiyle bu dünyaya geldiğini söylediklerinde neyi ifade ettiklerini daha iyi anlarız.

3. KISIM

MUHAMMED mi, İSA mı?

İKİ FARKLI KURUCU

9. BÖLÜM

İZNİK KONSEYİ

İlk üç yüzyıl boyunca kilisenin elinde politik veya askeri güç yoktu, zulümle yüz yüze kaldığı halde imanla ve sebatla varlığını sürdürüyordu. Hristiyan şehitlik elde kılıçla ölmek değil, imanı yerine yaşamını feda etmek anlamına geliyordu. İsa'nın sözleri tüm diriliğiyle hâlâ hatırlarındaydı – "...Kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecek" (Matta 26:52)– ve genç kilise her ne olursa olsun hiçbir savaşta yer almamıştı.

İlginçtir ki kiliseyi doğurtan da Roma'nın öldürme gayreti olmuştu. İsa'nın çarmıha gerilmesini emrederek Hristiyan inancının temellerinin atılmasına bilmeden yardımcı olan kişi Yahuda'nın Roma valisi Pontius Pilatus'tu. Birkaç yıl sonra, Nero kendi işlediği cinayetten ötürü çirkin bir şekilde Hristiyanları suçladı. Roma tarihçisi Tacitus Nero'nun, "çoğunluk tarafından Hristiyan olarak adlandırılanları yanlış yere suçladı ve en korkutucu işkencelerle cezalandırdı"ğını belirtir.¹ Petrus ile Pavlus'u idam ettiren imparatorun zulüm döneminde olmuştu bu. Ancak Roma İmparatorluğu İsa'yı ve kilise babalarını öldürmekle Hristiyan ruhunu körüklemiş oldu: Birçokları, kendilerine Tanrı uğruna sıkıntılar çekerek Rab'bi ve havârilerini örnek alma onuru verilsin diye memnuniyetle şehit oldu. Tertullian bu azimli ruhla ilgili gördüklerini şu sözlerle anlattı: "Sizin tarafınızdan ne zaman biçilsek, oradan çoğalıyoruz; Hristiyanların kanı tohumdur."²

Hristiyanlar bu imparatorluk baskısına veya yerel baskılara kısım kısım neredeyse üç yüzyıl boyunca maruz kaldılar ve gece şafaktan hemen önceki en karanlık yüzünü göstermeye başladı. Şubat 303'te, İmparator Diokletianus, Roma İmparatorluğu'nun dört bir yanına gönderdiği fermanla kilisenin ve Kutsal Yazılar'ının yok edilmesini buyurdu. Tarihçi Eusebius bu olayla tanık olan biri olarak, *Ecclesiastical Historie*'de (*Kilisenin Geçmişi* diye tercüme edilebilir) bize şunu anlatır: "Kiliselerin yerle bir edilmesinin ve Kutsal Yazılar'ın yakılmasının buyrulduğu imparatorluk fermanları her yerde çoğaltılmıştı..." Baskıların sonraki günlerde daha da kuvvetlendirildiğini söyleyerek devam eder: "İlk emirlerin ardından... (Roma tanrılarına kurban sunmayı) reddedenler defalarca işkenceden geçirilmeli emrini içeren diğerleri geldi. O dönem, yeniden, kim şehitler yığınınını sayabilirdi?" Hristiyanların Roma İmparatorluğu tarafından en

büyük ve sürekli zulmüne uğratıldığı bu dönemde, Konstantin isimli genç bir adam imparatorluk makamına yükseliyordu.

Ekim 312'de, Konstantin kendi ordusunun iki katı büyüklüğünde bir orduyla savaşa hazırlanıyordu. Eusebius'un yazılarına göre, Konstantin savaş arefesinde ilerleyen askerlerine öncülük ederken, bir görümle gözleri kamaşır: Gökyüzünde güneşin üzerinde göz alıcı bir haç üzerinde "Bununla, fethet" yazılıdır. Görüm Konstantin'e esrarengiz gelmiştir, ancak tam o gece, İsa rüyasında kendisine görünür ve ona tüm muharebelerinde bu simgeyi bir muhafız olarak kullanmasını söyler. Böylece Konstantin adamlarına kalkanlarına Hristiyan sembolünü kazımalarını emreder. Askerlerin zulüm altındaki bir azınlığın simgesini kalkanlarında taşımaya isteksizliklerini hayal etmek güç olmasa gerek. Ne var ki askerler emre riayet eder ve ertesi gün kat'i bir zafer elde ederler. Konstantin Roma'ya muzaffer İmparator olarak giriş yapar.

Doğaüstü karşılaşmayı yaşamasının ardından, Konstantin Diokletian'ın zulüm dönemini telafi etmek üzere derhal işe koyuldu. 313'teki Milano Fermanı'nı ele alarak, Hristiyanlık ve onlar kadar zulüm görmüş diğer azınlıklara, tüm dinlere tapınma özgürlüğü tanıdı. Kilise tarihinde yüreklere su serpildiği andı bu: Hristiyanlara hayatları tehlikeye girmeden yalnızca tapınmalarına izin verilmekle kalınmamış, Kutsal Yazılar'ına ve gizlenmeden toplanmalarına izin verilmişti. Son olarak, İsa'nın çarmıha gerilişinden beri ilk defa tüm Hristiyan önderler artık gizlenmeden bir araya gelip imparatorluğun himâyesinde, karşılığında cezalandırılmadan, kendi Kutsal Yazılar'ı ve öğretileri üzerine konuşabiliyorlardı.

İZNİK KONSEYİ ve ARIUS KARŞITLIĞI

Episkoposların ilk ve en büyük meselesi, Konstantin tarafından açıklanan mesele, kilise içinde Arius ismindeki bir adamın ve tarafı olduğu öğretinin yarattığı fikir ayrılığıydı. Arius'u alaşağı etmek için Konstantin, günümüzdeki İspanya'dan Suriye'ye uzanan, Roma İmparatorluğu boyunca, bin sekiz yüz episkoposu 325'te İznik'te yapılacak oturuma davet etti. Yolculuklarını ve misafirhanelerini karşılamayı teklif ettiği halde yalnızca 318'i gelebildi. Roma Episkoposu gibi bazıları katılamayacak kadar yaşlıydılar, bazılarıysa zulüm döneminden kalma veya başka sebeplerden kaynaklı sakatlıklarından ötürü fiziksel açıdan yolculuk yapamayacak durumdaydılar. Katılabilenler, kilise tarihçisi Theodoret tarafından "şehitler

heyeti” olarak tanımlanmışlardı. Günümüzdeki Türkiye topraklarından bir episkopos, Niksar episkoposu Pavlus’u “Licinus’un zalimliğinden çok çekmiş” olanların bir temsilcisi olarak tanımlar ve devam eder: “İki eli, kaslara hareket sağlayan sinirler kızgın demirle dağlanarak büzülüp tahrip edildiğinden dolayı kullanamayacağı hale getirilmişti.” Konseydeki diğer episkoposlar, Mısır episkoposu Pafnutius gibi, gözleri oyulmuş veya uzuvları kesilmiş haldeydi. Yine de görüşmelere katılmak uğruna İznik’e uzun yolculuk yapmaya cesaret bulmuşlardı.

Bu adamlar Hristiyanların kilisenin gördüğü en büyük zulüm sürecinde yaşamış, işkenceden acı çekmiş ve imanlarından taviz vermektense kötürüm kalmışlardı. Arius’un şu tartışmalı öğretileri üzerinde görüşmelere çağrılmış adamlar bu adamlardı: “Oğul’un başlangıcı olduğuna ama Tanrı başlangıçsız olduğuna göre... O Tanrı’nın ne parçasıdır ne yanbaşındaki özdür.”

Konsey Arius’a durumunu paylaşacak ve savunacak zemini sağladı. Açıklığa kavuşturmak adına, Arius’un İsa’nın tanrılığına inandığını vurguladığını belirtmek gerekir. İznik Episkoposu’na yazdığı mektupta da söylediği gibi, Arius Oğul’a dair şuna inanıyordu: Oğul “mevcûdiyetini başka maddeye dayandırmaz; bizzat kendi iradesiyle ve basiretiyle zamanın öncesinde, çağların öncesinde, mükemmel tanrı, biricik (“only begotten”; “Tek edinilmiş olan”, “tek doğurulmuş olan” anlamlarına gelen terim, Kutsal Kitap Türkçe tercümeleme çalışmalarında “biricik” sözüyle tercüme edilmiştir.) ve değişmez olarak mevcut olmuştur ve O doğurulmadan veya yaratılmadan veya niyet edilmeden veya var edilmeden evvel yoktu. Çünkü doğurulmamış değildi.”

Yani Arius İsa’nın gerçekten tanrı olduğuna inanıyordu ama Tanrı olduğuna inanmıyordu. Baba “doğurulmuş veya yaratılmış veya niyet edilmiş veya var edilmiş” İsa’ya zamanın ve evrenin yaratılışının öncesinde sahipti; Tanrı ikinci bir tanrı yaratmıştı. Arius’un inancı anlaşıldığında, konsey onun öğretilerinin politeizm olduğunu fark etti ve kilise daima monoteizmi öğrettiğinden Arius’u sapkın addettiler. 316 episkoposun oyuyla, konsey kilisenin tarihteki ilk ekümenik kararı olan İznik Bildirgesi’ni resmen yürürlüğe koydu.

HERKESİN HAFIZASINDAKİ İZNIK

Bin yedi yüzyıl geçmişken, İznik Konseyi herkesin hafızasındaki yerini korumaktadır, ancak detaylar çoğunlukla yanlış anlaşılmıştır, Haziran 2010’da genç bir Müslümanla sohbetimizde açığa çıktığı gibi. David Wood ile Michigan Dearborn’da bir Arap festivaline katıldık, iki yüzü aşkın Arap’ın ilgisini çekecek bir faaliyet olacağını duymuştuk ve bize insanlarla İsa hakkında konuşmak için harika bir fırsat sağlayacağını düşünmüştük. Böylece, üstüme “İsa Seni Hep Seviyor” yazılı bir tişört geçirmiş halde festival boyunca David’le yürüdüm ve soru sormak üzere insanların bize yaklaşmasını bekledim.

Aydınlatıcı birçok tartışmayla dolu canlandırıcı bir gün geçirdik. Çıkmak üzereyken bir grup ergen genç bizi durdurdu ve soruları olduğunu ifade etti. O dönem gençlik pastörüydüm, inanç meseleleriyle ilgilenen gençlerle görüşmek bana her zaman teşvik veriyordu, ancak özellikle bu görüşme gönlümü sevindirmişti, çünkü bana kendi gençliğimi hatırlatan bir havaları vardı: İslâm’dan emin bir şevk ve Hristiyanlığa dair sonuna dek bir şüphecilik. İlk sorularından birinin İznik’le ilgili olmasına hiç şaşırmamıştım. Gençlerden biri İznik’te “İsa’nın Tanrı olduğuna ilk kez karar verdiklerini” güvenle ileri sürdü.

Konseyin ana konusunu doğru tanımlamasından gerçekten etkilenmiştim. Gençken katıldığım câmilerde, çoğunlukla Hristiyanların İznik’te Kutsal Kitap’tan kitaplar çıkarttığı ve yerine başka kitapların eklendiği tekrarlanırdı. Yıllar önce David’e bu mesele hakkında karşı durmuştum, ancak konsey üzerinde birlikte çalıştığımızda, temelinin tamamen farklı olduğunu keşfetmiştik. Kutsal Kitap’taki kitaplar İznik’te tartışılmamıştı bile. O zamandan beri, gerekçe ne olursa olsun, insanların kiliseye dair hayal edilebilecek her türden komplo teorisini bu konseye yakıştırmayı tercih ettiğini fark ettim. Bundan dolayı bu gencin meseleyi doğru anlaması bana teşvik vermişti, ancak beyânatın bağlamını tamamen yanlış anlamıştı. Kilisenin sonunda İsa’nın Tanrı olduğuna karar verildiği zaman değildi bu.

Diğer yandan, kilise aralıklarla üç yüzyıl süren zulmün ardından nihayet ekümenik konsey için bir araya gelebildiğinde, öncelikli konuları inançlarının temel taşını ihtilaftan çıkartmaktı: “İsa kim?” 318 episkoposun hepsi İsa’nın tanrılığında hemfikirdi. Kimse İsa’nın sadece bir insan olduğunu söylemiyordu. İki taraf da bütün argümanları dinlediğinde, İsa’nın bizzat Tanrı’dan daha alt seviyede olmadığına katılanlar yüzde

doksan dokuzun üstündeydi. Sadece insan değildi, sadece bir peygamber değildi, sadece bir tanrı değildi, Tanrı'ydı: "Tanrı'da Tanrı." Görüş birliğinin bir sebebi vardı: İsa'nın "Tanrı'nın özünde" olduğu inancı kilisenin daha ilk inanışlarından biriydi. Müjde Tanrı hakkında daima katışıksız olmuştu, Tanrı'nın insan için yaptıkları hakkında da: Onları yarattı, onları sevdi, onların arasında yaşadı, onları kurtardı, onlara yol gösterdi ve egemenliği gelmek üzere. İnsan bunu anlamadan müjdeyi anlayamaz. İsa'nın uluhiyeti öğretisi Hristiyan inancının nasıl etkin olduğuna ve İsa'yı takip etmenin ne anlama geldiğine dair muazzam bir fark oluşturur.

İsa'nın uluhiyetinin Hristiyan ilâhiyatının temeli olması gibi, Muhammed'in peygamberliği İslâm ilâhiyatının temelidir. Müslümanların *keli-me-i şahâdet* getirdikleri her seferinde Muhammed'in peygamber olarak konumunun beyân edilmesinin bir sebebi var. Muhammed bir peygamber değilse, gelenekçi İslâm dağılır.

İnsanlar Hristiyanlık ile İslâm'ı aynıymış gibi yorumladıklarında, şu temel gerçeği göz ardı etmiş olurlar: İsa'nın Hristiyanlıkta, Muhammed'in İslâm'da olduğundan çok farklı bir yeri vardır. Uluhiyet peygamberlikten farklıdır.

İslâmî ve Hristiyan öğretileri birmiş gibi ele almadığımız sürece, takipçilerine örnek olmak haricinde, İsa'nın konumu ile Muhammed'in konumu arasında bilfiil hiçbir paralellik yoktur. Şimdi, hangi açılardan tam olarak farklı olduklarını ve bunun neden mühim olduğunu anlamak üzere, Hristiyan görüşü açısından İsa'yı dikkatle ele alalım ve Müslüman görüşü açısından Muhammed'le karşılaştıralım.

10. BÖLÜM

ELÇİ ile MESİH KARŞILAŞTIRMASI

İslâm'dan ayrılalı on yıl oluyor; o dönem akrabalarımın aramızda İsamîmî sohbetlerimiz oldu. Birçok soyut ilâhiyat meselesinin arasında, insanın gerçekteki fikirlerine dair ipucu sağlayan, daha derinden kaynaklanan soruları gözden kaçırmamaya gayret ettim. Bana sıkça sorulan bu tür sorulardan biri, “Biz İsa’ya saygı duyuyoruz, peki Hristiyanlar neden Muhammed’e saygı duymuyorlar?” sorusudur.

Bu soruyu sormakta bir anlamda hakları var. Müslümanlar, nadir durumlar haricinde, İsa hakkında olumsuz hiçbir söz söylemezlerken Hristiyanlardan Muhammed hakkında epey olumsuz sözler duymuşumdur. Hristiyanların hassas konuları özenle ele almaları gerektiğine katılıyorum, ancak bu soru Müslüman ile Hristiyan bakış açılarının olmadık şekilde birbirine karıştırılmasına tipik bir örnektir. Tecrübelerime göre, Müslümanların “saygı”sı genel olarak İslâm’daki İsa anlayışı temelindedir, Hristiyan anlayışı temelinde değil.

Örnek olarak, bana diğerlerinden yakın olan bir akrabam bir keresinde benimle Hristiyanların Muhammed’e saygı göstermemesine rağmen Müslümanların İsa’ya saygı göstermesinden ötürü duyduğu üzüntüyü paylaşmış, ancak hemen ardından İsa’nın çarmıhta öldüğüne göre “zayıf ve aciz Tanrı” olduğunu söyleyivermişti. Bunun İsa’ya saygısızlık etmek anlamına geldiğini belirttiğimde bunu bir türlü anlayamadı. Benim açımdan bu ifadenin oldukça gücendirici olduğunu ona göstermem birkaç dakikamı aldı. Hangi noktanın gücendirdiğini anlamakta güçlük çektii tabii, çünkü kendi açısından bakmaya çok alıştı.

İsa’yı Hristiyanlık açısından anlaması için İsa’nın en baştan kim olduğunu anlaması gerekiyordu.

DÜNYAYA GELEN TANRI

Önceki bölümde işlediğimiz gibi, Kur’ân Allah’ın perdenin arkasında kaldığını apaçık söyler, bundan ötürü Müslümanlar Tanrı’yı dünyaya girmemiş bir varlık olarak tasavvur ederler. Hristiyanlar buna inanmaz tabii,

çünkü Kutsal Yazılar'ı tam tersini öğretir: Kutsal Kitap Tanrı'nın kendi halkının arasına geldiğini tekrar tekrar gösterir.

Yaratılışın üçüncü bölümünden itibaren, Kutsal Kitap'ın en başında, Tanrı'nın Adem ile Havva'nın bulunduğu bahçede yürüdüğünü görürüz (Yaratılış 3:8). Yaratılış 18. bölümde, Tanrı İbrahim'e bir insan halinde görünür ve onunla bir insan halinde konuşur. Mısır'dan Çıkış 34:5-6'da, Tanrı Musa'yla birlikte ve onun önünden yürümektedir. Mısır'dan Çıkış 24:9-11'de, Harun, Musa ve ihtiyar heyetinden yetmiş iki kişinin hepsi Tanrı'yı aynı anda görürler, hatta O'nunla akşam yemeği yerler. Daha da gözle görülür bir deneyim, Yaratılış 32:24-28'de Yakup'un Tanrı'yla görüşmesidir. Mısır'dan Çıkış 13:21'de, Yahudiler çölde nereye gideceklerini bilemediklerinde, Tanrı bizzat onlara gündüz bir bulut sütunu içinde gece de ateş sütunu içinde rehberlik etti. Başka, önemli bir meselede, Tanrı Yahudilere kendisine bir tapınma çadırı, aralarına inmesi ve "aralarında yaşaması" (Mısır'dan Çıkış 25:8-9) için bir yer yapmalarını buyurdu. Yapının tamamlanmasının ardından, Tanrı tapınma çadırını görkemiyle doldurdu (Mısır'dan Çıkış 40:34). Tanrı'nın dünyada böyle görüldüğü anlar çoğunlukla *teofani* terimiyle tanımlanır.

Tora'daki, Mısır'dan Çıkış 3:4'teki diğer teofani esasında Kur'an'da da geçer. Bu kısımda, Tanrı Musa'ya yanan bir çalıdan seslenmektedir. Çalı Tanrı'nın oradaki mevcüdiyetini göstermek üzere yanmaktadır, bundan ötürü Tanrı, "... Çarıklarını çıkar. Çünkü bastığın yer kutsal topraktır" der (5. ayet). Bastığı yer kendiliğinden kutsal değildir, Tanrı'nın varlığı orayı kutsal kılmıştır. Tanrı'nın çalıdaki varlığından Kur'an'da 27/Neml 7-14'te söz edilmiştir. Musa çalığa yaklaştığında çalıdan bir ses duyar, "... ateşteki kimse... mübarek kılınmıştır..." (Bu kitabın yazarı bu ayetin 'ateşin içinde mevcut bulunan' meâlini veren çevirilerden birini kullandığından dolayı, Türkçe tercümesinde burada Elmalılı Hamdi Yazır'ın meâli kullanılmıştır.) Kur'an da Allah'ın ateşte mevcut olduğunu tahayyül eder. Toprağın kutsandığından Tâhâ Sûresi'nde de söz edilir; Tanrı 20/Tâhâ 12'de, "... Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuvâ'dasın" der. Kutsal Kitap'ta olduğu gibi, vadinin kendiliğinden hiçbir kutsallığı yoktur; Tanrı'nın mevcüdiyetinden ötürü kutsallaştırılmış olması akla çok daha yatkındır.

Bir Müslüman'ın Kur'an'ı yorumlayışı nasıl olursa olsun, Hristiyanlar Tora'daki ilgili kısımları teofaniler olarak yorumlarlar. Yahve, halkıyla yakın ilişki kurmayı arzulayan sevecen bir Tanrı'dır, bundan ötürü aralarına gelmiştir.

TANRI BİR ÇOCUK OLARAK GELECEĞİNİ VAAT ETTİ

Peygamber Yeşaya'nın dönemi sırasında, Tanrı, özel bir şey yapmak üzere olduğuna dair halkını bilgilendirdi: Bu dünyaya bir çocuk olarak gelecekti. Yeşaya 9:6'da, Kutsal Kitap'ta şöyle denir: "Çünkü bize bir çocuk doğacak, bize bir oğul verilecek. Yönetim onun omuzlarında olacak. Onun adı Harika Öğütçü, Güçlü Tanrı, Ebedi Baba, Esenlik Önderi olacak." Hristiyanlar başından beri bu sözlerin İsa'da yerine geldiğini anladılar: Daha önce defalarca bu dünyaya gelmiş Tanrı, beden alacağını bildiriyordu. Güçlü Tanrı bir çocuk olarak doğacaktı. Bu sözler Yeşaya 7:14'teki şu sözlerden birkaç bölüm sonra gelir: "... kız gebe kalıp bir oğul doğuracak; adını İmmanuel koyacak." Bunları birleştiren Hristiyanlar İsa'dan yüzyıllarca yıl önce Yahudilere Tanrı'nın aralarında doğacağını bildirdiğine inanırlar.

SÖZ BEDEN ALDI VE ARAMIZDA ÇADIR KURDU

Tanrı nihayetinde halkının arasında yaşamaya geldiğinde, yeni bir çağ başladı. Bu çağa ait Kutsal Yazılar Yeni Antlaşma adıyla anıldı. Kilisenin ilk dönemine ait kaynaklara göre, Yuhanna, İsa'ya en yakın üç havâriden biri, Yeni Antlaşma'daki Yuhanna Müjdesi'nde İsa'nın yaşamını kaleme aldı. Sözlerine İsa'nın dünyadaki yaşamından önce kim olduğunu okurlarına hatırlatarak başladı. Yuhanna 1:1-3, Hristiyan bakış açısıyla İsa'yı anlamayı sağlayan son derece önemli ayetlerdir.

Önceki bölümde öğrendiğimiz üzere, Hristiyanlar tek Tanrı'nın üç kimlikteki mevcûdiyetine inanırlar, ikinci kimlik Söz'dür. İslam'da Kur'an'ın Allah'tan bir anlamda ayrıken aynı zamanda O'nun ilâhî hikmetinin ve sözlerinin ifade edilişi olması gibi, Hristiyanlar da Söz'ün Tanrı'dan bir anlamda ayrıken aynı zamanda O'nun bir parçası olduğuna inanırlar. Yuhanna 1:1'in öğretişi de tam olarak budur: "Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı." Söz Tanrı'yla *birlikteydi* (demek ki bir anlamda O'ndan ayrıydı), yine de *Söz Tanrı'ydı* (bir anlamda da O'nu ifade ediyordu).

Bir sonraki ayette öğretinin doğal sonucu verilir, Söz ezelî ve ebedidir. Yine aynı şekilde, Müslüman ilâhiyatçıların hep öğrettiği, Kur'an'ın Allah'ın yaratılmamış hikmeti ve sözü olması gibi, Kutsal Kitap da Söz'ün Baba'nın yanı sıra ezelî ve ebedî olduğunu öğretir. "Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi" (Yuhanna 1:2). Başlangıçtan itibaren, zamanın da öncesin-

de, Söz Tanrı'yıydı. Böyle olmalı, çünkü ezeli ve ebedî olanın, Tanrı'nın bir ifadesiydi.

Ayrıca, tıpkı Müslüman ulemanın geleneksel olarak öğrettiği, Kur'ân'ın en iyi Allah'ın hikmeti ve sözü olarak görüldüğünde anlaşılması gibi, "Söz" terimi Grekçede *Logos*'tur ve akıl ve nutk olmak üzere iki kavram içerir. Bu iki anlam İngilizcede türemiş *logic* ve *dialogue* kelimelerinde bulunur. Tanrı evreni ilâhî akıl ve kelâmıyla yarattı. Baba Tanrı'nın evreni *Logos* aracılığıyla yarattığı düsturunun içinde somutlaşan fikirler bunlardır ve Yuhanna 1:3'te görülür: "Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nuz olmadı." Demek ki evren *Logos*, Söz -ilâhî akıl ve kelâm- aracılığıyla var oldu.

Son olarak, İslâm ilâhiyatının herhangi bir prensibinden ayrıldığıımızda, Yuhanna 1:14'e ulaşıyoruz: "Ve *Kelâm* beden olup... aramızda sakin oldu..." (Kitabı Mukaddes çevirisi.) *Logos*, Tanrı olan Söz, insan oldu ve bizimle yaşadı. Havârî Yuhanna'ya göre, bu kişi İsa Mesih'tir. İsa ezeli ve ebedîdir ve aracılığıyla evrenin yaratıldığı kişidir.

Yuhanna 1. bölümün etkileyici yanı Tora'dan, bunun yeni bir inanış olmadığını ve Tanrı'nın Musa'nın ve eski peygamberlerin döneminde yaptıklarının bir devamı olduğunu vurgulayan, ilâhiyatla dolu olmasıdır. Buna örneklerden biri, Yuhanna'nın 14. ayette kullandığı kelimedir: Söz'ün aramızda "sakin oldu"ğunu söylerken, Yahudi okurlarına Mısır'dan Çıkış 40:34'teki teofaniyi ve Tanrı'nın Musa'nın döneminde ne yaptığını hatırlatarak, birebir olarak Söz'ün aramızda *çadır* kurduğunu söylüyordu. Tıpkı Tapınma Çadırı'nda bulunduğu gibi, görkemi bir kez daha insanların arasında bulunmak üzere gelmişti, ancak bu kez insan olarak doğarak.

Hristiyan bakış açısıyla İsa budur: Evreni yaratan, Adem'le yürüyen, İbrahim'le konuşan, Yakup'la güreşen, Musa'nın yanbaşında duran, Harun'la yemek yiyen ve Yahudilere yol gösteren Tanrı, bu yüce Tanrı, aramıza bebek olarak doğarak gelmek suretiyle vaadini yerine getirdi. İsa "bizimle olan Tanrı"dır, Üçlülüğün ikincisidir, aracılığıyla evrenin yaratıldığı ezeli ve ebedî Söz'dür.

O GERÇEKTEN İNSANDIR

Devam etmeden evvel, Hristiyanların gerçekten de Tanrı'nın insan olduğuna inandığını vurgulamak önemlidir. Bebek olarak doğmuştur, yemek yemiştir, hikmette ve kuvvette gelişti, ağladı, acı çekti ve öldü. Yalnızca

bir insan olarak görünmedi, insan haline geldi. Ancak *haline geldi* derken, Hristiyanlar Tanrı'nın doğasında değişim tasavvur etmemektedirler. Tanrı Torâ'da görülen hiçbir teofani sırasında değişmemiştir ve doğumunda da değişmemiştir. Hristiyanlar geleneksel olarak Tanrı'nın değişmekten ziyâde kendi tanrısal doğasının yanı sıra insan doğası almış olduğunu öğretirler. Bu öğretiyeye hipostatik birleşim denir. Kutsal Kitap'ta İsa'nın "hikmette ve kuvvette geliştiğinden" veya İsa'nın çarmıha gerilerek öldürüldüğünden söz edilirken, Hristiyanlar itinayla O'nun tanrısal doğasından değil insan doğasından söz edildiğine inanırlar.

Hristiyanlar geleneksel olarak İsa'nın yeryüzünde yaptığı her şeyi insan olarak yaptığını öğretir. İnsan bir hoca olarak öğretti, insan bir peygamber olarak peygamberlikleri edindi ve mucizelerini tanrısal otorite tarafından güçlendirilmiş bir insan olarak sergiledi. Havârîsi Filipus'a insanların kendi yaptıklarının aynısını, hatta daha da büyüklerini yapabileceklerini söyledi (Yuhanna 14:12).

Ancak İsa insan olduğu halde, kitabımızın birinci bölümünden de hatırlayacağımız gibi, hasar görmüş sureti soyuna aktaran Adem'in soyağacından gelmiyordu. İsa, dünyaya Kutsal Ruh aracılığıyla getirilmiş olarak (Luka 1:35), insanların asıl olması gerektiği haliyle bir insandı; hasar görmemiş suretteydi. İsa insan olarak hiç günah işlemediğinden ve ayrıca tanrısal doğaya da sahip olduğundan, günahın getirdiği cezayı üstlenerek insanlığın günahlarını bağışlayabildi. İsa'nın Tanrı olmaması halinde Hristiyan ilâhiyatını işlevsiz kalmasının sebeplerinden biri işte budur.

Ayrıca, İsa günah tarafından hasara hiç uğratılmadığından, hepimize nasıl bir hayat sürmemiz gerektiğine dair örnek teşkil edecek kusursuz bir hayat sürdü. Bütün doğru seçimleri yapmış birini örnek almak anlamında değil, tüm insanların olmak üzere yaratıldığı kişiye bir örnek, kusursuz bir prototip olma anlamında.

İSLÂM'DA PEYGAMBERLER: ÖRNEK ALINACAK İNSANLAR

Örnek olarak görülme herhalde Hristiyanlıktaki İsa ile İslâm'daki Muhammed arasındaki tek paralelliktir, ancak bu benzerlikte bile, işleyiş farklıdır. Müslümanlar açısından Muhammed'in kusursuz örnek oluşu, bizim yaradılışımızdaki hasarsız suret olmasından değil, en kusursuz insan timsali, yaşamış olanların en büyüğü olmasındandır. Sahiden de Müslümanların bazıları için Muhammed'in büyüklüğü efsanevidir.

Ben on yaşındayken, annem Virginia, Norfolk'ta bulunan mahallemin câmiine pazar okulu kursuna yazdırmıştı. Câmi Sünnî câmiydi ama hocalar ve talebeler İslâm'ın birçok koluna mensup kişilerdi. İki hocam vardı orada, genel İslâmî bilgileri öğreten Sünnî hoca ve Kur'ân ezberleten Şii hoca. Uygulama konularında aynı şeylere inanıyorduk, annem de beni oraya bundan dolayı yazdırmıştı; ancak gelenekler arasında bariz farklar vardı ve daha önce hiç duymadığım şeyleri duyduğum zamanlar olmuştu.

Günlerden bir gün, genel İslâmî bilgiler hocam Muhammed'in doğasını anlatıyordu. "Muhammed'in birçok yönü vardı; peygamber, tâcir, komutan, koca, baba, oğul vs." Buraya kadar iyiydi. Bana da şimdiye dek öğretilen buydu. Ancak sonra daha evvel duymadığım bir şey söyledi: "Muhammed hiçbir zaman hiçbir duygusal zayıflık göstermedi. Ağlasaydı ve gözyaşları yere düşseydi, toprak verimsiz hale gelirdi!"

Ailem Muhammed'i oldukça övdüğü halde, onların şimdiye kadar bütün söylediklerinin bir veya en az iki adım ötesiydi bu. Müslümanların hepsi Muhammed'e dair böyle insanüstü yakıştırmalara inanmaz, ancak geleneksel olarak Müslümanlar şimdiye dek yaşamış insanların en büyüğü olarak görürler ve bu açıklama da Müslümanların bazılarının İslâm Peygamberi'ne ne denli üstün bir konum atfettiklerinin göstergesiydi.

İslâm'daki peygamberlik bir görevden dahasını içerir. Bir konumdur. Peygamberler sıradan bir insandan daha büyük görülür, insanlara önderlik etmek üzere Allah tarafından atanmışlardır. Muhammed'in Peygamberlerin Efendisi olarak kabul edilmesi gerçekten de esaslı bir hak iddiasıdır. Bu hak iddiası, Muhammed'in otoritesini kurduğu ve İslâm'ı resmen yürürlüğe koyduğu peygamberlik konumuna dayanır. Allah onu peygamber kıldığından, öğrettiği din doğrudur ve buna uyulması zorunludur.

Allah'la aralarındaki özel konumlarına dayanarak, Müslümanlar peygamberlerle ilgili genellikle şu iki îtikada sahiptirler: Peygamberlerin hepsi günahsızdır ve Allah peygamberleri baskı altında ağladıklarında onları duyar ve onları ölümden kurtarır. Buna karşın, Kur'ân'ın peygamberlerin günah işlediklerini (örn., 28/Kasas 15-16; 38/Sâd 24-25; 47/Muhammed 19) ve çoğunlukla öldürüldüklerini (örn., 2/Bakara 61; 3/Âl-i İmrân 183; 5/Mâide 70) öğrettiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, Müslüman âlimler genel görüşe –bunlar da birbirleriyle tümüyle hemfikir değillerdir– katılmaya meyilli değillerdir. Her hâlükârda, Müslümanların çoğu Muhammed'in bir bakıma günahsız olduğuna inanır, özellikle Allah Müslümanlara onu örnek almayı buyurduğu için (33/Ahzâb 21).

PEYGAMBER ve ŞERİAT

Muhammed'in kusursuz örnek olması Müslümanların onun hayatını kayıtlara geçirmek için fevkalâde bir gayrete girişmelerinin sebeplerinden biridir. Ölümün ardından birkaç yüzyıl içinde, Muhammed'in hayatına dair beş yüz bini aşkın anlatı dolaşımdaydı. Kitabımızın birinci bölümünde öğrendiğimiz gibi, bu anlatılara hadis deniyordu ve Muhammed'in hayatını çocukluğundan alıntılardan başlayıp komutan ve devlet adamı olarak aldığı kararlara değin uzanan detaylar kayıtlara geçilmişti.

Pazar okulumdaki hocamın öğrettiği gibi, Muhammed'in birçok yönü vardı ve hepsini mükemmelce yerine getirmişti. Yani, Müslümanlar mükemmel koca veya mükemmel devlet adamı veya mükemmel komutan veya mükemmel tâcir örneği olarak Muhammed'in hayatını rehber alırlar. Hadis Muhammed'in binlerce durum karşısında söylediklerinin ve yaptıklarının ve Müslüman insanlara onların da bu durumlarda ne yapmaları gerektiğine dair sarf ettiği sözlerinin kayıtlara geçirilmiş halidir.

İslâm'daki rehberliğin, prensiplere ve yüreğin dönüşümüne odaklanan İsa'nın öğretilerinden farklı olarak, teferruatlar halinde verilmesi bundandır. Şeriat Müslüman insanlara Muhammed'in hayatına dair geleneklere âşinâ fukahâ ve ulema tarafından oluşturulmuş binlerce karar halinde ulaşır. Bunların hepsi peygamberin örnek yaşamına dayanır.

Yani İslâm'ı kabul etmenin temel dayanağı, Muhammed'in Tanrı'nın peygamberi olması ve getirdiği rehberin, *şeriatın*, büyük ölçüde onun örnek önder olarak sürdürdüğü yaşamına dair kayıtlardan yorumlanmış olmasıdır. Bütün bunlardan ötürü Muhammed'in peygamberliği İslâm'ın temelidir.

HRİSTİYAN İSA, MÜSLÜMAN MUHAMMED ALGISI

Oryantalistlerden bazıları eskiden, İslâm'da Muhammed'in kişi olarak sıkça vurgulanmasından ötürü, Müslümanlara "Muhammediler" diyorlardı. Ben Müslümanken, bana bu tanım Muhammed'e tapınıyoruz îması taşıyor gibi geldiği için canımı sıkıyordu. Şimdi anlıyorum ki bu yalnızca baştan savma bir benzetme meselesiymiş: Hristiyan inancı tümüyle tapındığımız kişiye odaklıdır, bundan ötürü Mesih'in takipçilerine "Mesihçiler" denmesi yerindeydi. İslâm'da, Muhammed'e gösterilen fevkalâde ilgiye rağmen, Müslümanların tapındığı kişi değildir, Müslümanların çoğuna "Muhammediler" denmesi bu yüzden rencide ediciydi.

Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki diyalogda tekrar tekrar açığa çıkan benzeri bir hatalı algı, Müslümanların Hristiyanların bir adama tapındığını farz etmeleridir. Hristiyan olduğumdan beri birçok Müslüman kendi rızamla Yaratıcı'dan ziyâde yaratılana tapınmakla suçlamıştır, ancak bunun sebebi de onların Hristiyanlara kendi İslâmî görüşlerini baştan savma bir benzetmeyle atfetmeleridir: İsa yalnızca insandır ve Tanrı bu dünyaya gelmez.

Eğer Müslümanlar ile Hristiyanlar bu noktada birbirilerini anlayabilselerdi, diyalog çok daha verimli olurdu. Şimdi, buraya kadar öğrendiklerimiz doğrultusunda rahatlıkla açıklığa kavuşturabileceğimiz yaygın sorulara bakalım.

11. BÖLÜM

TANRIİNSAN KAVRAMINI İRDELEMEK

2012 yazında, altı haftamı California Oakland’da, Middlebury’den Arapça dersi olarak geçirdim. Yüksek lisansımda Müjdeler’e ve Kur’ân’a odaklandığım Duke Üniversitesi’nden yeni mezun olmuştum. Annem küçüklüğümde bana Arapça okumayı öğretmişti ama iletişimde kullanamazdım, yani gelecekteki akademi çalışmalarımda Arapçayla daha haşır neşir olacağımı biliyordum. Middlebury’ye başlangıç seviyesinden bir üst seviyede girmiştim, bu da sekiz hafta boyunca Arapçadan başka bir dil kullanmamın yasak olduğu anlamına geliyordu. Programın bu kuralı öyle katıydı ki başladığımız gün sözleşme imzalamak mecburiyetindeydik. Ne olursa olsun İngilizce kullanılmıyordu, hiçbir durumda, iki koca ay boyunca. Geceleri ve hafta sonları bile!

O döneme dek dilin stresi hafifletmede ne denli önemli olduğunu fark etmemiştim. Espri yok, hikâye anlatma yok, birlikte hoş vakit geçirme kısıtlı; yalnızca birbirimize bir sürü el hareketi yapıyor ve üst sınıflardan olanların aralarında çarçabuk konuşmalarını dinliyorduk. Bir ay içinde, bence korkunç derecede kötü bir Arapçayla, birbirimizle iletişim kurabilir hale gelmiştik.

Şükür ki Oakland yakınlarında kendisi de Arapça öğrencisi olan bir arkadaşım vardı, düzenli olarak bölgedeki göçmenlerle görüşüyordu. Suudi bir Müslüman arkadaşıyla buluşmak ister miyim diye sordu, seve seve kabul ettim. Bir arkadaşla vakit geçirecek ve kampüsten beni kurtaracak her şeye vardım! Öğleden sonra, Sahar adında hayat dolu genç bir öğrenciyle buluştum. Suudi Arabistan’da kadın olarak yaşamın nasıl sürdüğünü anlattı; örneğin, hükümet Amerika’da okuması için ağabeyinin rızasını şart koşmuştu. Reddetseydi ne olurdu diye sordum, “Bana hayır deneme-yeceğini iyi bilir!” diye yanıtladı.

Kısa sürede konuşma dîni konulara geldi. Sahar Müslümanlıkta kararlı olduğunu ve din değiştirmeyi düşünmediğini belirtti, ancak Hristiyanların neye inandıklarıyla ilgili soruları vardı. Birçok sorudan sonra, sonunda bana onun açısından en sorunlu olduğu anlaşılabilir meseleyi sordu: “Bir kadının doğum kanalından geçerek doğmuş ve tuvalet kullanmak zorun-

da kalmış biri olarak, İsa'nın Tanrı olduğuna nasıl inanırsın? Tanrı'nın seviyesinin altında şeyler değil mi bunlar?" Bu oldukça sık sorulan sorulardan biriydi, ancak Müslümanların bunu neden sorduğunu görebilmemiz gerekir: İslâm'da Allah bu dünyaya girmez, Yahve defalarca girmiştir. Allah perdenin arkasında kalır ve elçilerini gönderir, Yahve ilişki kurar ve aramızda yürür.

Yahve'nin Allah'tan farkını ve İsa'nın Üçlülüğünün ikincisi olduğunu hatırladığımızda, benzeri birçok sorunun yanıtı hazırda belirir hale gelir.

TANRI NASIL ÖLEBİLİR VE İSA ÖLDÜĞÜNDE EVRENİ YÖNETEN KİMDİR?

Bu iki soru benim David'e ben Müslümanken İsa'nın tanrılığı hakkında sorduğum ilk sorulardı, şimdi de Müslümanların bana en sık sorduğu sorular bunlar. İslâm tanrısal doğum kavramına sahip olmadığından bu soruların sorulması doğaldır. Gerçekte, Hristiyanların bir noktada kendilerinin de sorması gereken sorular bunlar, ancak bu bölümde öğrendiklerimizi aklımızda tutarsak yanıtlanması zor sorular değiller.

Biri bana, "Tanrı nasıl ölür?" diye sorduğunda, kendisinden biraz daha açıklık getirerek sormasını isterim. Soran kişi neredeyse her seferinde, "Tanrı ölümsüzdür, yani ölemez" minvâlinde söyler bunu. Buna bir soruyla karşılık veririm: "Demek istediğini anlıyorum, ben de sana şunu sorayım: İnsanlar öldüğünde, ruhlarımızın varlıkları sonlanır mı?" Elbette Müslümanlar, "Hayır, ruhlarımız ölmez" diye yanıtlarlar, ben de, "Bizler insan olduğumuz halde öldüğümüzde ölen bedenlerimizdir. Varlığımız tümüyle sonlanmaz. İsa'da da böyle olmuştur: Dünyasal bedeni öldürülmüştür, ancak Tanrı varlığı sonlanmaz." Bazen de Müslümanlar, "Tanrı nasıl ölebilir?" diye sorduklarında esasında, "Evreni kim yönetiyordu?" sorusunu soruyorlardır. Bu sorunun birçok yanıtı var, ancak benim tercihim en basit olanından yanadır: Baba. Bundan ötürü, Müslümanlar bu türden sorular sormaya kalkıştıklarında Hristiyanların onlara Üçlülüğü lâıykıyla açıklamaları hayati önem taşır. Baba Oğul değildir ve Baba çarçmahta ölmemiştir.

TANRI'NIN İSA'YI İNSANIN GÜNAHLARINDAN ÖTÜRÜ CEZALANDIRMASI ADİL DEĞİL

Bu açıklama da, en bilgili Müslümanların bile soracağı, başka türden bir soruya yöneltir. 2015'teki münâzaramın son sözleri esnasında, Dr. Shabir Ally müjdeye karşı gelmek üzere kullanıldığını duyduğum en yakıcı terimi kullandı. Dedi ki, Baba dünyanın günahları uğruna ölmek üzere oğlunu gönderdiyse, buna “kozmetik çocuk istismarı” denir. Başkalarının günahları uğruna oğlunu cezalandıran bir Tanrı nasıl bir Baba'dır?

Bu noktaya kadar, bu değerlendirmenin yanlışlığını görebilir hale gelmiş olmamız gerekir: Hristiyanlar Tanrı'nın sıradan bir kurbanı cezalandırdıklarına inanmıyorlar. İsa Tanrı'dır. Yargıç bizzat gönüllü olarak suçlunun cezasını ödemiştir. Dr. Ally'nin karikatürize edişine karşı olarak, Brennan Manning tarafından *Ragamuffin Gospel* (*Pejmürde Müjde* diye tercüme edilebilir) kitabında daha münasip bir örnekli anlatım paylaşıldı.¹ 1935'te, New York belediye başkanı, Fiorello La Guardia, yaşlı bir kadının torunlarını doyurmak üzere ekmek çalarken yakalandığı bir davaya başkanlık ediyordu. La Guardia suçu bağışlama yetkisini kullanmak istediye de, dükkan sahibi adalet talep ediyordu. La Guardia onun suçluluğuna kanaat getirdi ve on dolar cezaya çarptırdı, ancak tam o anda kendi cebinden on dolar çıkarttı ve kadının yerine cezayı ödedi. Kadının suçunu onayan yargıç cezayı kendi ödedi ve onu serbest bıraktı.

Merhamet ile adaleti anlatan güzel bir örnek bu, ancak buna küçük bir ayar çekersek müjdeyle daha uyumlu hale gelecektir: La Guardia yalnızca yargıç değil, kadının hırsızlık ettiği dükkanın sahibi de olsa... Günah işlediğimizde, Tanrı'ya karşı günah işlemiş oluruz. Bizim suçlu olduğumuzu onamak durumundadır, ancak ardından yaptıklarımızın karşılığını O öder. Bunların hepsi Hristiyanların İsa'ya bakışını hatırladığımızda anlam kazanır: O Tanrı'dır.

KİMSE TANRI'YI GÖRMEMİŞTİR

Müslümanların çoğu, Kutsal Kitap'ta "Hiç kimse hiçbir zaman Tanrı'yi görmemiştir" (1. Yuhanna 4:12) dediği halde İsa nasıl Tanrı olabiliyor, diye sorar. Müslümanların Yuhanna'nın mektubunu *tevhîd* merceğinde, Tanrı'nın tek başına olduğu görüşüyle, yorumladıklarından dolayı bu soruyu sormaları doğaldır. Ancak havârî olan Yuhanna, Tanrı'nın bu Kutsal Kitap ayetini kaleme alması için aracısı kıldığı kişi, aynı zamanda Yuhanna Müjdesi'ni kaleme alan kişidir ve bu sözü bize Yuhanna 1:18'de yorumlar: "Tanrı'yi hiçbir zaman hiç kimse görmedi. Baba'nın bağrında bulunan ve Tanrı olan biricik Oğul O'nu tanıttı." Diğer deyişle, Kutsal Kitap "Hiç kimse hiçbir zaman Tanrı'yi görmemiştir" derken Baba olan Tanrı'yi kastetmektedir. Tanrı olan ve Baba'nın yanbaşında bulunan İsa, O'nu tanıtmıştır. Bundan dolayı İsa havârîsi Filipus'a, "... Beni görmüş olan Baba'yi görmüştür..." (Yuhanna 14:9) diyebilmiştir. İsa'yi görmek Tanrı'yi görmektir, Baba'yi görmeye denktir.

Yani hiç kimse hiçbir zaman Tanrı'yi görmemiş olmasına rağmen, insanlar Oğul Tanrı'yi görmüşlerdir. Bu da Kutsal Kitap'ta biri Tanrı'yi gördüğünde, Üçlülük'ün ikincisini İsa'yi görmüştür. İsa'nın Tanrı'nın birdeüçün ikincisi olduğunu hatırladığımızda, diğer türlü sorun içeren ayet kolayca anlaşılır hale gelir.

KRALIN HAŞMETİ

O yaz akşamüstünde Oakland'da Sahar'ın bana sorduğu soru Hristiyanların çoğunun ders alabileceği bir inceliği sezgisel olarak yakalamıştı: Tanrı evrenin Kralı'dır, hayal edilemeyecek kadar kutsaldır ve bu kokuşmuş dünyada doğmayacak haşmettedir. Böylece onun sorusunu haklı bulduğumu söyledim ama karşılığında bir soru sordum: "Sahar, farz edelim çok mühim bir törene gidiyorsun ve en hoş giysilerini giymişsin. Tam vaktinde varmak üzeresin ama bir bakıyorsun kızın çamur gölünde boğuluyor. Ne yaparsın? Onu öylece bırakıp vakur halinle mi gideceğin yere varırsın, yoksa onu kurtarıp törene çamur içindeki halinle mi katılırsın?"

Dosdoğru yanıtladı: "Tabii ki çamura atlayıp kurtarırım." Sorunun nüansını biraz daha değiştirerek, "Diyelim yanında başkaları da var. Onu kurtarmaya başkasını mı gönderirsin, yoksa kendin mi kurtarırsın?"

Bunu göz önüne alan Sahar, “Benim kızımın nasıl başkasını gönderirim? Benim kadar ihtimam gösteremezler. Kendim giderim kesinlikle,” diye yanıtladı.

Devam etmeden evvel bir an durdum, “Sen, bir insan olarak, vakur görünüşünü kızını kurtarmak uğruna bir yana bırakmaya razı olacak kadar seviyorsun, bizler Tanrı’dan, bizim mükemmel sevgiye sahip Babamız’dan, bizi kurtarmak uğruna haşmetini bir yana bırakabileceğini neden beklemeyelim?” Bir süre bunu düşündü ve konuşma devam etti. Akşam yemeği bittiğinde, arkadaşım beni Arapça programıma, boğulma fikrinin bana belki biraz gerçek gelmeye başladığı yere, yeniden dalmaya götürdü.

Oakland’daki son haftamda, program verimli ve merhametli sonlanmak üzereyken, arkadaşşımdan akşam yemeği daveti mesajı aldım, bu sefer önceden Müslüman olan yeni bir Hristiyanla buluşmak için. Buluşma yerimize vardığımda, ışıldayan bir Sahar’la karşılaşmıştım! Tanrı’nın bencillik içermeyen sevgisi mesajı karşısında ne yapacağını bilememiş, daha fazla Müslüman kalamamıştı. Buluşmamızın birkaç gün sonrasında, İsa’yı Rab’bi ve Kurtarıcısı olarak kabul etmişti. Şimdi onunla birlikte sevinme, muhteşem Tanrımız hakkındaki hikâyeleri paylaşma ve öğrenciliğini iletenecek yolu gösterme zamanıydı.

12. BÖLÜM

LİBYA'NIN EN İYİ ARKADAŞI

2013 Aralık başında, David Wood ile kendimizi Texas'ta bulduk; eyaleti devasa bir dondurucu fırtına vurmuştu. Görüntü gerçekdiydi. Normalde göz alabildiğine sıcak ve güneşli olan manzara kasvetli ve çoraktı, caddeler kalın bir buz tabakasıyla örtülmüş, arabalar yoldan kaymıştı. Gökyüzü mat griydi, havalimanları uçuşları iptal ettiğinden ve insanlar eyaletten çıkmanın yollarını bulmaya çabaladıklarından havaya karmaşa dolu bir atmosfer hâkimdi.

İslâm'ı bırakan ve aile üyeleriyle arasını düzeltmenin yollarıyla ilgili öğüt almak isteyen genç bir Paki kadınla buluştuğumuz In-N-Out Burger'den henüz ayrılmıştık. Çabaları, benim hâlâ taze olan yarama dokundu, iç karartıcı yolda ilerleyerek otelimize dönerken içime dert oldu. Otel lobisine girmek üzereyken, TV'deki mantesleri gördüm, yüreğim hepten karardı: Genç bir Amerikalı öğretmen Libya'da vurulmuştu.

Sabah koşusu için dışarı çıkmış Teksaslı Ronnie Smith'in siyah bir jip-ten ateş açan bir adam tarafından vurulup öldürüldüğünü bildiren yerel bir haber kanalıydı. Haberlerde Ronnie'nin Teksas Üniversitesi'nden yüksek lisans mezunu olduğu ve Bengazi'de kimya öğrettiği bildiriliyordu. Bu noktada kulak kabarttım. Bengazi, militanların hükümetten daha güçlü olduğu, oldukça değişken, savaştan zarar görmüş bir şehirdi. Oraya öğretmenlik yapmaya neden gidersin? İçime bir şey doğdu ama meseleyi araştırıp daha çok bilgi edinmek istedim.

İnternet'e girdiğimde şüphelerimde haklı çıktım. Ronnie Smith Libyalılara hizmet etmek isteyen bir Hristiyan'dı. Austin'deki kilisesinde diya-kondu, inancını ciddiye alıyordu: İsa O'na karşı günah işleyenler uğruna ölmeye razı olduğu için Ronnie de İsa'yı takip etmenin düşmanları bile olabilecek insanlara hizmet etmek uğruna hayatını bile riske atmaya razı olmak anlamına geldiğine inanıyordu. Tanrı tarafından kendisine verilen armağan kimya öğretmekti, o da Libyalılara öğretmen olarak hizmet etmeye karar vermişti.

Tehlikenin tümüyle farkında olarak, devrimin hemen ertesinde, ülke hâlâ karmaşa içindeyken, karısıyla birlikte aileyi Libya'ya taşımışlardı. Amerikan konsolosluğuna "Ensar el-Şeriat" adıyla anılan grup tarafından, Konsolos Christopher Stevens ile üç kişinin öldürüldüğü korkunç bir

saldırı düzenlendikten sonra bile kalmaya karar vermişlerdi. Smith ailesi kaldı, çünkü komşularının ve öğrencilerinin hayatlarını kendi güvenliklerinden daha mühim görüyorlardı.

O öğrencilerden biri, Yomna Zentani, muhabirlere Ronnie'nin kendi hayatına ve başka öğrencilerin hayatına ne denli etkisi olduğunu anlatmıştı: "Libya'da tüm olanların ardından umudumuzu yitirmek üzereydik, bize destek veren, bizi heveslendiren, derste her şeyi anlayana kadar bize anlatmaya devam eden sadece o oldu. O bizim umut ışığımız olmuştuk. Tüm vaktini öğrencilerine adamıştı. Buraya gelmeyi, bize yardım etmeyi ve hayatını tehlikeye atmayı seçmişti."

RONNIE'NİN MOTİVASYONU

Bunu yazarken bile gözyaşlarına boğuluyorum. Ronnie Smith gibi büyük insanları düşünüyorum ve kendime soruyorum, Ronnie nasıl böyle biri oldu? Bu adam nasıl, kendisine hiçbir karşılık veremeyecek insanlara hizmet etmek uğruna ailesini de alarak tehlikeli bir bölgeye taşınmaya razı, böylesine sevgi dolu ve fedakâr biri olmuştuk? Şükür ki merakta kalmam gerekmiyordu. Ronnie'nin ölümünden birkaç yıl önce, katıldığı bir ankette John Piper'ın "Kazanç Ölümken Hizmet Etmek" adlı vaazını önerdiği ortaya çıktı. Vaazla ilgili Ronnie, "Bunun gibi vaazlar aracılığıyla, Tanrı beni ve ailemi daha önce ulaşılmamış insanlara hizmet etmeye çağırdı," diyordu.

O vaazda Piper, İsa'nın "dünyanın dört bir yanındaki her ulustan insanlar uğruna öldüğünü ve acı çektiğini" söyleyerek topluluğu üzerinde bir etki yaratmıştı. İsa'yı takip edenler de, gerçekten O'nu takip etmek istiyorlarsa, aynısını yapmaya çağırılmışlardı. "Mesih'in sunduğu sevgi, uğruna öldüğü insanlara kendini birebir sunarak hizmet etmektir... çarmıhının acılarını, uluslara O'na ait insanlar olarak acı çekerek sunmaktır." Hristiyanların İsa'nın yanbaşımda acı çekmeye hazır olması gerekir, çünkü kendi Rab'leri çarmıhta acı çekmiş ve tüm dünyanın O'nu örnek alan Hristiyanlar tarafından etkilenmesini amaçlamıştır.

Piper, İbraniler 13:13'teki, "Öyleyse biz de O'nun uğradığı aşağılanmaya katlanarak ordugahtan dışarıya çıkıp yanına gidelim," sözünü alıntılayarak vaazının yarısından çoğunu İsa'yı örnek almaya çağrılan Hristiyanların dünyanın yararı uğruna acı çekmeye hazır olması gerektiğini açıklayarak geçirir. İsa'nın sevgisiyle dünyaya ulaşan İsa'yı takip eden şehitlerin hikâyelerini arka arkaya paylaştı. Vaazı üzerinde çalışma yapar-

ken, örneklerden biri Ronnie'nin ölümünü düşündüğümde nefesimi kesti: Piper, Müslümanlara müjdeyi bildirirken şehit edilebileceğini bilerek Kuzey Afrika'ya seyahat eden Raymond Lull'u anlatıyordu. Lull Cezayir'de vaaz vermeye daha henüz başlamışken taşlanarak öldürülmüştü. Piper buna, "Göçüp gitmenin ne hayret verici bir yolu bu!" dedi.

Ronnie Smith'i motive eden ve onun Libya'da ölümüne dek hizmet eden büyük bir adam olmasını sağlayan şu öğretti: İsa O'nun sevgisiyle dünyaya ulaşmamızı ister, sonunda ölümümüze sebep olsa bile. Müjdenin mesajını göz önüne aldığımızda, tüm taşlar yerine oturur. Tanrı bize yalnızca fedakârca sevmemizi söylemekle kalmaz, bizim Rabbimiz'dir ve örnek aldığımızdır, ilk O bizim için bunu yapmıştır.

Evrenin Yaratıcısı, meleklerle çevrili ve hayal edilemez bir görkemde kendisine tapınılan, Tanrı, bu dünyaya gelmek uğruna kendi seviyesinden feragat etmeye ve insanlar uğruna, onlar kurtulabilsinler ve O'nun sevgisini tanısinlar diye, acı çekmeye razı olmuştur. Hristiyanlara örnek O olduğuna göre, Hristiyanlar da insanlar Tanrı'nın sevgisini tanısinlar ve kurtulsunlar diye her tür rahatlarını bırakıp neresi olursa gitmeye razı olmalıdırlar.

Tanrı, O'na karşı günah işleyen insanlar, O'nun verdiği elleri O'nu çarmıha germek için kullanan insanlar uğruna acı çekmeye razı olmuştur. Takipçilerine yalnızca, "... düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin" (Matta 5:44) demekle kalmamış, kendi buna örnek olmuştur. Hristiyanların örnek alacağı kişi olduğuna göre, Hristiyanlar yalnız kendini düşünmeden, bunun uğruna öldürülebileceklerinin tamamen farkında olarak, düşmanlarına bile hizmet etmeye razı olmalıdırlar.

Hristiyanların İsa'yı cesurca ölüme dek izlemelerinin nedeni, kendimizi kurtarmaya çalışma kaygısı taşıyor olmamızdır. Müjde, Tanrı'nın bize zaten ebedî merhameti ve lütfu aracılığıyla kurtuluşumuzu vaat etmiştir. Hristiyan öğretisinin tümünden etkisi budur: Hristiyanlar İsa'yı takip ederek düşmanları uğruna ölürlere de, çünkü Müjde tüm ölüm korkusunu alır götürür, kurtuluşu vaat eder ve hükmeder. Bu da bizi, dostu düşmanı, herkesi sevebilecek özgürlüğe kavuşturur, bizi yaratılış amacımızdaki suretimize, yani özü bizzat sevgi olan Tanrı'ya yaraşır bir yaşamı sürebilir kılar.

Kitabımızın önceki iki kısmında öğrendiğimiz tüm anlayışları ele alırsak, Müjde bizi, yaratıldığımız ilk halimiz olan birdeüç Tanrı'nın suretine yaraşır, engellerden arınarak yaşamaya ve sevmeye çağırır, bizi, Rabbimiz ve mükemmel timsalimizi, İsa'yı ölümlü yüzleşsek bile takip etmeye muktedir kılar.

MESİH'İN SEVGİSİ: DÜNYAYA BİR MEGAFON

Ronnie Smith bunların hepsini iyi biliyordu ve bu dünyadan gerçek Hristiyanlık örneği bırakarak ayrılmıştı. Onun hikâyesini okurken beni en çok üzen şey, basın yayın organlarının çoğunlukla Ronnie'nin Libya'da bulunmasını neyin motive ettiğine dair hiç ipucu vermemesiydi. Hristiyan sevgisinin beden almış hali buradaydı ve çok azı asıl kaynağı vurgulamıştı. Ama günler sonra, gözler Mesih'in cömert sevgisine çevrildi.

Öldürülmesinin ardından bir hafta sonra, Ronnie'nin karısı Anita kocasını öldüren adamlara açık bir mektup yazdı. Mektubun mesajı öyle ulu, öyle başka dünyadandı ki dünyayı sarstı. Sözünü sakınmamıştı.

Ona saldıranlara: Sizi seviyorum ve sizi bağlıyorum.

Nasıl sevmem, nasıl bağışlamam? Çünkü İsa bize "Düşmanlarımızı sevmeyi" öğretmiştir; onları öldürmeyi veya intikam almayı değil. İsa O'nu bizzat öldüren insanlara duyduğu sevgi uğruna hayatını feda etti, bugün bizim için de yaptığı gibi. O'nun ölümü ve dirilişi, barışla ve bağışlayıcılıkla Tanrı'ya uzanan düz yolda yürümemiz için kapı açtı. İsa'nın yaptığı sayesinde, Ronnie İsa'yla birlikte cennette şu an. İsa yalnızca bizi öldüğümüzde cennete götürmek üzere gelmekle kalmadı, bu dünyaya barış ve şifa da getirmek üzere öldü. Ronnie sizi sevdi, çünkü Tanrı sizi seviyor. Ronnie sizi sevdi, çünkü Tanrı da onu sevdi; Ronnie büyük biri olduğu için değil, Tanrı büyük olduğu için.¹

Anita kocasını öldüren adamları affetti. Affetti, çünkü İsa bizi affetti. Onları seviyor, çünkü İsa onları seviyor.

Bir kere daha okuyun: Anita onları sevdiğini söyledi! En iyi arkadaşını acımasızca elinden alan, on yıllık kocasını öldüren, henüz bebek olan oğullarını babasız bırakan adamları seviyor! Bu adamları nasıl olur da sever? Karşılığını ödetmek istemesi gerekmez mi? Onları kovalayıp kendisinden alınan onlardan almak istemesi gerekmez mi? Bu anlaşılmaz bir bağışlama ve sevgi, bu dünyadaki hiçbir şeye benzemiyor. Ancak medyanın tepkisinde de görüldüğü gibi, dünyayı etkisi altına alan bir sevgi.

İsa ile Muhammed önderlik ettikleri yaşam şekli birbirinden çok farklıydı ve kendilerini takip edenlere birbirlerinden çok farklı yollarla örnek oldular. İslâm'ın mesajı Muhammed'in dünyada yaşamış en iyi adam olduğudur, ancak bence bu dünyanın ihtiyacı bu dünyanın ötesinde bir

örnek. Göklerden bir çözüme ihtiyacı var, doğal anlayış açısından anlaşıl-
maz olan, yine de tanık olan herkeste yanıtın bu olduğuna dair derin bir
farkındalık bırakan bir şeye.

Ronnie'nin ölümü Mesih'in sevgisinin tanıkları olan şehitlerin sesi
oldu, Anita'nın mektubu da onun megafonu. Bu sevgi dünyayı değiştire-
bilir.

4. KISIM

KUR'ÂN mı, KUTSAL KİTAP mı?

İKİ FARKLI KUTSAL YAZI

KUTSAL YAZI'NIN YAKILMASI

2011'de, Nisan'ın ilk gününde, yirmi iki bin gösterici Afganistan'ın uzun yıllardır en güvenilir görülen şehirlerinden biri olan Mezar-ı Şerif'teki bir Birleşmiş Milletler yerleşkesi kapısının önünde toplanmıştı. Kalabalığın taşıdığı çalاکalem yazılmış posterler klişe satışlarla usandırıyordu: "Amerika'yla Birlikte Yok Ol" ve "Obama'ya Ölüm". Yeni sloganlar hazırlamak için çok az bir zamanları olmuştu, çünkü tam o gün daha öncesinde cemaat cuma namazı için yerel câmide buluştuklarında, üç imam kalabalık arasında bir ateşi fitillemişti. Tek amaçları vardı, Amerikalıları adalete teslim etmek.

İnsanlar huzursuzluklarını sergilemek üzere BM yerleşkesini seçmiş, kitleler halinde tepkilerini gösteriyorlardı. Gösteriler hızla protestoya dönüştü, protesto da saldırgan kalabalığa. Afgan Ulusal Polisi kalabalığa dokunmadı, NATO destekli güvenlik güçlerinin yardımını da reddetti. Yerleşkenin savunması BM korumalarına düştü. Kalabalık büyüdükçe cesaretleri de arttı, daha hararetle taraftarlardan bazıları ayaklanmaya ve BM binasını taşlamaya başladı. Korumaların güçsüz olduğu anlaşıldı ve durum gittikçe başka bir hâl aldı: Ayaklanan grup korumaların kulesini basıp devirdi. Korumaların silahlarını ele geçirip önce onları dövmeye, ardından silahla vurmaya başladı. Dördünü öldürdükten sonra yerleşkeyi ateşe verdiler ve yabancıları yakalamaya başladılar. Batılıların hepsinin kafaları kesilene dek ayaklanma dağılmadı.

Katledilenler arasında iki İskandinav vardı: Biri Norveç askeri tarihinin ilk kadın pilotuydu, diğeri Afganistan'a bir ay önce güçlkle gelen İsveçli bir insan hakları uzmanıydı. Diğeri ölenlerin arasında hepsi Nepalli Gurkalardan dört koruma, politik ilişkiler uzmanı bir Romanyalı ve beş Afgan ayaklanmacı.

On iki kişinin ölümü trajikti, özellikle BM'in insani bir örgüt olduğunu ve BM'e katılanların da çoğunlukla yabancılar arası krizlerde yardım sağlamak adına çalışmalar yaptıklarını düşündüğümüzde. Ancak bu olayı trajik olmaktan da öteye taşıyan, şiddetin ne denli mantık dışı olduğuydu. Ayaklanmanın amacı Amerikalılardan adalet talep etmektir, ancak bunun yerine masum Avrupalıları ve Asyalıları katletmişlerdi. Ne olmuştu? BM'e neden saldırmışlardı?

Bir sene evvel, Florida'dan alelâde bir politik aktivist ve pastör, 11 Eylül'ün dokuzuncu senesinde "insanlığa karşı suçlarından ötürü" Kur'an yakmayı planladığını duyurmuştu. Bir gecede uluslararası çapta herkesin dışladığı biri haline geldi. Medyadan ve hükümetten birçok kişi ona kararını tekrar gözden geçirmesi için ısrar etti, Kur'an yakmak görevdeki Amerikalıların ölümüne yol açabilirdi. Aktivist, Beyaz Saray'ın baskısıyla, ikna olmadığını ama buna karşın onların sözlerini değerlendirdiğini ve belirli imamlarla diyaloga girmeyi planladığını belirtti. Böylece 11 Eylül geldi geçti ve o da Kur'an yakmadı. Medya onu unuttu, konu dağıldı ve mesele kapandı.

Ancak kameralardan uzakken, diyaloglar başarısız oldu. Altı ay sonra, kimse meseleyi takip etmiyorken, adam planını gerçekleştirdi. Uydurma bir duruşma düzenledi, Kur'an'ı şiddet ve zorbalıktan suçlu buldu, yakarak cezasını infaz etti. Video, daha evvelki onlarca Kur'an yakma videosu gibi, kimse tarafından duyulmayabilirdi, fakat basın yayın organları videoyu dünya çapında yayımladı. Hükümet yetkilileri karşılığında kınamalarını geniş çapta halka duyurdular. Haber kaynaklarından birinin bildirdiğine göre, Hamid Karzai'nin yakma eylemini kınamasıyla Afganların çoğu olayı öğrenmiş oldu. Afganistan Devlet Başkanının haberde söyledikleri, Mezar-ı Şerif'in silahlı mollalarını öfkeden köpürmeye ve kıyıma kışkırttı.

Olayların gelişimi öyle trajikti ki olan bitenin saçmalığını gözden kaçırmak işten değildi. Aktivistin İslâm'ın zorbalık ve şiddete yol açtığı iddiasına karşılık olarak Afgan imamlar susturulmasını ve masumların ivedilikle katledilmesini buyurdular. Medya, onların açıklamasının aktivistin hayatını tehlikeye atacak türde olmasının tadını çıkartarak ışıkları onun üstüne yöneltti, böylelikle Doğu'nun kana susamış tepkisini bizzat tetiklemiş oldu. Mezar-ı Şerif'teki ayaklanmacılar kim Batılı kim değil ayırt edemeden masum Avrupalıların canını aldılar. Basmakalıp "Obama'ya Ölüm" laflarındaki Obama, "İslâm'a yönelik negatif ayrımcılıklarla savaşmayı Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olarak sorumluluğumun bir parçası görüyorum," demiş, İslâm'a desteğini şimdiye dek en çok dile getiren Amerikan başkanı olmuştur. Elbette, Gurkaların bu hezimetten gördükleri zararla ilgili yorum yapmak durumunda kalmak bile başımızı öne eğdiriyor.

Ancak yine de asıl meselenin ne olduğunu belleyelim: Tüm bu olaylar arasında, kimse Kur'an'ın yakılmasının ayaklanmaya ve öldürmeye yol açmasına şaşırılmamıştı.

Öyle yerleşmiş bir gerçektir ki bu, başka türlüünü bile düşünen kimse olmamıştı. Ne o aktivist, ne medya, ne hükümet, hatta ne Müslüman ön-

derler. Herkes Kur'ân'ın yakılmasından gücenenlerin şiddete başvuracağını biliyordu.

Bunu hem buna yakın zamanda hem de yakın bir etki yaratarak gerçekleşmiş benzer bir olayla karşılaştırmamız gerekir. ABD hükümeti, 2009'da, Afganistan'daki Bagram Hava Üssü'nde onlarca Kutsal Kitap'ın yakıldığını duyurdu. Askeri bir yetkili aydınlatıcı gerekçeyi sundu: Kutsal Kitaplar çöpe atılmış, askeriye çöpleri yakmıştı.

Bu sürekli gündeme geliyordu. ABD hükümeti resmi olarak Kutsal Kitapların atıldığını ve ardından yakıldığını duyuruyordu. Hassasiyeti zorlamak adına değil, karşılaştırma yapmak adına bunu tekrarlıyorum: Bu olayda, herhangi bir Hristiyan'ın Kutsal Kitaplar yakıldı diye öldürecek kadar köpüreceğinden en ufak bir endişe yoktu.

Meseleyi biraz daha açıklığa kavuşturmak için Kutsal Kitap'ın yakılması hadisesinin nasıl ortaya çıktığına bakalım. Kutsal Kitap'ı elinden alındı diye Hristiyan bir asker alenen şikayette bulunmamış, onlara Kutsal Kitap gönderen kilise isyan çıkartmamıştı, askeriye'nin Kutsal Kitapları yakmak yerine sadece kiliseye iade etmekle yükümlü olmasına rağmen.

Ordudan yapılan açıklama Afgan Müslümanları teskin etme amaçlı başka bir girişimdi. Basın, şapeldeki toplanmış Hristiyan askerleri gösteren bir videoyu daha hemen kısa süre önce yayımlamıştı ve askeri yetkililer bunun yerel Müslümanların ordunun misyonerlik amacıyla orada olduğunu düşünmelerine sebep olacağından korkmuşlardı. Öfkelerini dindirmek için, öfkenin ne denli olduğunu hayal edin, ordu Kutsal Kitapları yaktığını duyurmuştu. Müslümanları gücendirmemeye ne kadar kararlı olduklarını, kilise olur da yeniden göndermeye kalkar diye Kutsal Kitapları iade etmek yerine yakmayı tercih ettiklerini göstererek vurgulamışlardı.

Burada yine asıl meselenin ne olduğunu belleyelim: Tüm haberlere ve hükümet kararlarına karşın, kimse Kutsal Kitapların yakılmasının ayaklanmaya veya öldürmeye yol açacağı inancında değildi. Öyle yerleşmiş bir gerçektir ki bu, kimse başka türlü düşünmemişti. Ne asker, ne medya, ne hükümet, hatta ne kilise önderleri. Herkes Kutsal Kitap yakmanın şiddete yönelten bir gücenme yaratmayacağını biliyordu.

KUR'ÂN ile KUTSAL KİTAP ARASINDAKİ FARKLAR

Neden? Neden Florida'da Kur'ân yakmanın, tanınmamış bir aktivist tarafından yapılmış bir iş olmasına rağmen, dünyanın öbür ucundakileri hayati tehlikeye atacağı bu kadar belli? Neden onlarca Kutsal Kitap yakmanın ve bunlara "çöp" denmesinin, hükümetin işi olduğu halde, hiçbir tepkiyi kışkırtmayacağı bu kadar belli?

Afgan Müslümanların eğitimsiz ve alıngan oldukları, kolayca akıl almaz öfkeye kışkırtıldıklarının sözünü etmiyorum; Hristiyanların kendi Kutsal Kitapları söz konusuken ya duyarsız ya fazla mûnis kaldıklarının da. Her iki durum da kıymetli bir şey olan sezginin yoksunluğunu karikatürize ediyor. Yanıtın, en azından kısmen, Kur'ân'ın Müslümanların gönüllerinde ve akıllarında farklı bir yeri olmasından ötürü olduğuna inanıyorum. İki Kutsal Yazı da inananları için kutsaldır muhakkak, ancak kullanımları farklıdır, geçmişleri farklıdır ve kesinlikle bizzat doğaları farklı algılanır.

KUR'ÂN ile KUTSAL KİTAP'IN KARŞILAŞTIRMASI

Kur'ân'ın yakılması üzerine çekişmeler iyice baş ağrıttığında, hizmetteki arkadaşlarımla birlikte meseleyle ilgili resmi duruşumuzu yayımlamaya karar verdik: Özgür ifadeyi kesinlikle destekliyorduk, ancak Kur'ân'ın yakılmasının başarısızlığa mahkum bir girişim olduğuna karar kılmıştık. Gereksiz bir tahrik oluşturma amacı taşımadan, özgür ifadenin Kur'ân'ın yakılmaktansa öğretişleri üzerinde tartışma amaçlı kullanılmasının daha faydalı olacağını hissediyorduk.

Ancak eylemi onaylamamak için benim ayrıca bir gerekçem vardı: Kur'ân'ın Müslümanların gönlündeki yeri Batılıların çoğunun tahmininin ötesinde, yakmanın ne denli gücendirdiği de. Hristiyanların, Müslümanların Kur'ân'a hürmet ettikleri kadar hararetle hürmet ettikleri hiçbir şey yok yeryüzünde. Hristiyanlar Kutsal Kitap'a büyük hürmet göstermiyorlar demek değil bu, kesinlikle hürmet gösteriyorlar. Ancak geleneksel bir Müslüman'ın Kur'ân'a hürmetine neredeyse yaklaşamaz. Bunu anlamak için iki bölüm önce söz ettiğimiz bir noktayı anımsamamız gerekir: Kur'ân Müslümanlar için bizzat Allah'ın ezeli ve ebedi Sözü'dür. Tanrı'nın beden almış haline en yakın durumdur bu. Hristiyanlar için Yahve'nin ezeli ve ebedi Sözü İsa'dır. Hristiyan inancında İsa neyse, İslâm'da Kur'ân odur. Şimdi bunların hepsini birleştirelim: Kur'ân yakmanın ne denli küçük düşürücü olduğunu kavramak için, bir Hristiyan'ın birilerinin İsa'yı yaktığını gözünün önüne getirmesi gerekir.¹

Kutsal Kitap yakmak da gerçekten gücendirici bir şey ama bir o kadar da değil. Hristiyanlar Kutsal Kitap'ı birdeüç olan Tanrı'nın ezeli ve ebedi bir ifadesi olarak görmüyorlar. Hristiyanlar Tanrı'nın insana tarihin belirli anlarında tam olarak yazmalarını istediği şeyin esinini verdiğine inanırlar. Kutsal Kitap'ın Tanrı esini olduğuna inanırlar, ancak ezeli ve ebedi olduğuna değil. Bu temel farkı anlamaya başladığımızda, meseleyi daha iyi anlamaya başlarız.

Müslümanlar Kur'ân'ın Allah'ın ezeli ve ebedi ifadesi olduğuna inanırlar, ancak Kur'ân'ın hiçbir anlamda insanlar tarafından yazıldığını düşünmezler. Bizzat Allah'ın sözleridir, Cebrâil'in kendisinin okuyarak

Muhammed'e yazdırdığı, göksel bir levhaya yazılmıştır. Hristiyan anlayışındaki esin söz konusu değildir, ondan ziyâde vahyedilmiştir: Allah Muhammed'e parçalar halinde melek Cebrâil aracılığıyla vahyetmiştir. Muhammed'in metni biçimlendirmesi söz konusu değildir; o sadece nakletmiştir.

Bundan ötürü, evde Paki ailesiyle Urduca konuşurken okuldaki arkadaşlarıyla İngilizce konuşan küçük bir Amerikalı Müslüman çocuk olarak, bana Arapçanın gerçekten de cennetin dili olduğu ve dillerin en üstünü olduğu öğretilmişti. Annem bana Arapça ezberlemeyi öğretirken o kadar katıydı ki beş yaşına geldiğimde tüm Kur'ân'ı ezberden Arapça okuyabiliyordum, daha İngilizce veya Urduca okumayı öğrenmeden. Annem geleneksel bir İslâmî anlayışı çok ciddiye alıyordu: Allah'ın ezeli ve ebedî sözü Arapça yazıldığına göre, Arapça Allah'ın tercih ettiği dil olmalı.

Arapçanın böyle görülmesi birçok Müslüman uygulamanın temelinde yatar. Müslümanların duaları Arapça ezberlemesinin sebebi budur, ezberledikleri sözlerin henüz anlamını bilmeseler bile; Müslümanların Arapçadan başka bir dildeki Kur'ân'ı "çeviriler" olarak tanımlamaktan kaçınmasının sebebi budur, Arapçasında tercümesi mümkün olmayan mistik değere ve gizli anlama sahip ifadeler olduğuna inanırlar; Müslümanların ilâhî yazarı kanıtlamak maksadıyla Kur'ân'da matematiksel bir düzen keşfetmeye çalışmalarının sebebi budur; ayrıca Müslümanların Kur'ân'ın edebî üstünlüğünün taklit edilemezliğinden emin olması bundandır, bizzat Allah onu cennetin dilinde husûle getirmiştir.

Diğer yandan, Hristiyanlar, Kutsal Kitap'ı eski dillerden olan İbraniceden, Aramiceden ve Grekçeden modern dillere tercüme etmeye can atarlar. Elbette, bir şeyi yazıldığı dilde okumak her zaman en iyisidir, çünkü yazıldığı dil kolayca tercüme edilemeyecek anlam incelikleri taşıyabilir, özellikle de nüanslarla dolu bir dil olan eski Grekçeden daha az netliğe sahip İngilizceye veya Sami dillere tercüme edildiğinde. Uzmanların ve öğrencilerin Kutsal Kitap'ı yazıldığı dillerde okumayı tercih etmesinin sebebi budur. Ancak tercümesi de okunsa, Hristiyanlar bazı derin mistik değerlerini kaybettiğini düşünmezler, yalnızca tefsir ihtiyacı duyulan bazı ifadeler olur, onları da Açıklamalı Kutsal Kitaplar ve yorum kitapları aracılığıyla açıklığa kavuşturmak mümkündür.

Kitapların birbirinden farklı doğasının Müslümanlar ile Hristiyanların gözünden kavradığımızda, Kur'ân ile Kutsal Kitap arasındaki farkları da anlamaya başlarız: İslâmî mercekten Kur'ân'ın ezeli ve ebedî oluşu Müslümanların gönlündeki yerini etkilemektedir, Hristiyanlar bu etkinin aynısını Kutsal Kitap'ta değil bizzat İsa'da yaşarlar.

KUTSAL YAZI'NIN TERKİBİ

İki dinin de kendi kutsal yazısının doğasıyla ilgili görüşü, bunların terkip edilme geçmişleriyle yakından ilişkilidir.

İslam'a göre Kur'ân ezeli ve ebedî olduğundan, belirli bir zamanda terkip edilmemiştir. Bundan ziyâde, Muhammed aracılığıyla yirmi üç yılı aşkın sürede parçalar halinde insana vahyedilmiştir. Biri Muhammed hakkında bir soru sorduğunda veya Muhammed bir sorunla yüz yüze kaldığında, kendisinin ter dökmeye başladığı ve sözlerin kendisine okunduğu yazılıdır. Süryanicede "ezberden okumak" anlamında kullanılan kelime *kurân*dır ve Muhammed bu *kurân*ı müridlerine genellikle ayetler halinde aktarmıştır. Müslümanlar da bu kısımları dualarında ezberden okumuşlar ve bunları hafızalarına kazımaya çalışmışlardır. Tüm bu ezberler nihayetinde bir kitapta bir araya getirildi ve 114 *sûre* halinde düzenlendi. Sûreler, ayrı ayrı yirmi yıl aralıkla vahyedilmiş ayetler içerebilir. Bu mevcut düzenlemenin birçok sebebi olabilir, ancak anlaşıldığı kadarıyla, Kur'ân'ın daha uzun sûrelerinin başlangıç kısmında olduğu ve daha kısa sûrelerinin sonlara doğru olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra Müslüman âlimlerin Kur'ân'daki hangi sûrelerin Mekke ayetlerinden, yani Muhammed'in peygamberliğinin ilk döneminde kendisine vahyedilenlerden olduğunu, hangi sûrelerin Medine ayetlerinden, yani peygamberliğinin son dönemlerinde kendisine vahyedilenlerden olduğunu ayırt etme girişimleri olmuştur.

Hristiyanlarsa geleneksel olarak Tanrı'nın tarihin belirli bir anında belirli insanlara Sözlerini, onların deneyimleri ve onların dilleri aracılığıyla mesajını ileterek, yazmak üzere esin verdiğini öğretir. Tanrı seçtiği insanların sözlerini tam kendi arzuladığı haliyle iletmeleri için ustaca kullanmış ve binlerce yıl boyunca mesajın kalıcı olmasını sağlamıştır. Sonuç, yaklaşık kırk kişi tarafından bin beş yüzyıl süre içinde yazılmış altmış altı kitabın derlemesi olan Kutsal Kitap'tır. İlk otuz dokuz kitap Eski Antlaşma, kalan yirmi yedi kitap Yeni Antlaşma adıyla anılır. *Ahit* ile *antlaşma* hemen hemen aynı anlamdadır; Eski Antlaşma Tanrı'nın Musa'yla ahdin geçerli olduğu dönemde yazılmıştır, Yeni Antlaşma ise Tanrı'nın dünyaya gelişinin ardından, Yeremya 31:31-33'te bildirildiği üzere, yeni ahidin İsa tarafından geçerli kılınmasının ardından yazılmıştır.

KUTSAL YAZININ İÇERİĞİ

Müslümanlar Kur'ân'ın tek kişiye dikte edilmesiyle ortaya çıktığına inandıklarından, esas itibâriyle sadece tek üslûp ve tek perspektif, Allah'ın Muhammed'e söylediklerini, içermesi doğaldır. Belirgin istisnalar olsa da, insanların sözlerinin aktarıldığı birinci bölüm gibi, Kur'ân boyunca aşağı yukarı tarz aynıdır.

Diğer yandan, Kutsal Kitap uzun yıllar içinde birçok kişi tarafından yazıldığı için, birçok üslûp ve perspektif içermesi doğaldır. Eski Antlaşma çoğunlukla üç bölüme ayrılır: Yasa (İbranicesi *Torah*), Peygamberler (*Nebiim*) ve Yazılar (*Ketubim*). Yahudiler bu üç İbranice kelimeyi kullanarak metne genel bir isim vermişlerdir: Tanakh (Kelimenin son iki harfinin okunuşu sert *-h* sesiyle olduğundan, kelimeyi bu kitapta Tanah olarak Türkçeleştirdik.). Tanah Kutsal Yazılar'ın çeşitliliğine atıftır. Örneğin, törensel kuralların bulunduğu uzun kısım Tora'da yer alır, tarihi anlatan tüm kitaplar Peygamberler kısmındadır ve İbranice şiirler Yazılar'da bulunur. Yeni Antlaşma'ya baktığımızda beş tarihsel kitap, yirmi bir mektup ve gelecekle ilgili peygamberlik içeren bir kitaptan oluştuğunu görürüz. Kur'ân'dan farklı olarak Kutsal Kitap edebî üslûp ve perspektif açısından çok çeşitlidir.

Yeni Antlaşma'yı Tanah'ın bir uzantısı olarak görmek, Hristiyanların Müslümanların Kur'ân'ı nasıl gördüklerini anlamalarını sağlayabilir. Yeni Antlaşma, öncekini onaylayan nihai vahiydir; bir anlamda "En Yeni Antlaşma"dır. Kur'ân Tora'yı gerçekten esinlenilmiş kutsal yazı olarak görür, müjdeleri de öyle (5/Mâide 68), ancak artık insanlığa rehberlik edecek nihai kutsal yazı olarak gelmiş olan Kur'ân'dır.

KUTSAL YAZININ SÖZEL veya YAZILI USÛLLERİ

Yazılı metin ile sözel metinler arasındaki farkı belirtmek de önemli bu noktada. Bunu anlamak için, bir mektup yazmak ile bir telefon görüşmesinin yazılı metnine sahip olmak arasındaki farkı düşünün. Aynı kişiler aynı fikirler üzerinde görüşüyor olsa da, yazma usûlü konuşma usûlünden çok farklı tarzda olur, her şeyden önce insanların okurken ne yazacağını düşünmeye vakti ve yazarken sözlerini düşünme fırsatları olduğu için. Bu sebeplerden ötürü, yazılı görüşmeler daha noksansızdır ve sözel görüşmeden daha az tekrar içerir, dolayısıyla karşılıklı konuşmanın doğası gereği dahil edilen birçok yan ifadeyi de.

Müslümanlar Kur'ân'ın Allah tarafından Cebrâil aracılığıyla Muhammed'e dikte edildiğini öğrettiğinden ve Muhammed de yazmanlarına iletmiş olduğundan dolayı, Kur'ân'ın öncelikle bir sözel metin olması doğaldır. Sadece çoğunlukla sözel olarak, insanlar duysun ve ezberlesinler diye dualarda ezberden yüksek sesle okunarak, kullanıldığından değil, karşılıklı bir konuşmanın metni gibi okunduğundan. Örneğin, hikâyeyi tümüyle paylaşmak yerine, Allah genellikle, "... olduğunda ne olduğunu hatırlayın" der ve dinleyenlerin zaten hikâyeyi her yerde dinlediğini varsayarak, hikâyenin ortasından başlar. Başka durumlarda baştan başlar ve hikâyenin ortasında bırakır. Dindar Müslümanların çoğunlukla peygamberlerin isimlerini verebiliyorken hikâyelerini tümüyle bilmemelerinin sebebi budur. Sözel usûlünden dolayı Kur'ân'da hikâyeler neredeyse hep eksiktir, Yusuf'un dikkat çeken hikâyesi hariç.

Diğer yandan Kutsal Kitap'ın çoğu yazılı metinlerden oluşmuştur.² Hikâyeler ve kayıtlar ilerleyen bir anlatıma sahiptir ve tamamlanmışlardır. Dindar Hristiyanların yalnız Yusuf hakkında değil, Yakup, Musa, Davut, Süleyman, Yahya ve İsa gibi, onlarca insan hakkında doğumundan ölümüne olanları paylaşabilmelerinin sebebi budur.

KUTSAL YAZI'NIN NESHEDİLMESİ ve SON HALİ

Kur'ân'ın sözlü anlatım geleneğine sahip olduğunu kavrayınca, tartışmalı bir mesele olan nesih muammasını daha rahat anlayabiliriz. Muhammed hâlâ hayattayken, bir öncekini geçersiz kılan hükümler veriyordu. Diğer deyişle, müridlerine Kur'ân'ın daha evvel iletmiş olduğu belirli bir kısmının artık Kur'ân'ın bir parçası olarak ezberlenmeyeceğini söylüyordu. Bundan ötürü itirazlarla karşılaşmıştı, insanlar Tanrı'nın Sözü'nün nasıl geçersiz kılınabildiğini sormuştu. Yanıtı Kur'ân'da 2/Bakara 106'da kaydedilmiştir; Allah'ın "gücünün her şeye hakkıyla yettiği"nden ötürü kendi kutsal metnindeki ayetleri değiştirebileceği bildirilmektedir.³

Yazılı metinlere alışkın insanlar nesih kavramına direnebilirler; Tanrı nasıl kendi ezeli ve ebedi sözünden bazı kısımları kaldırabilir? Ancak Kur'ân'daki nesih, Kur'ân'ın öncelikle sözlü anlatım kaynaklı olduğunu hatırladığımızda çok daha doğal gelir. İnsanlardan ellerindeki Kur'ân'dan sayfalar koparmaları veya kırmızı bir kalem alıp belirli ayetlerin üstlerini çizmeleri istenmiyor. Yalnızca dualarında o belirli kısımları artık okumamaları, dolayısıyla onları unutmaları isteniyor.

Muhammed'in vahiyleri, Kur'an son halini almadan çok önce esinlenmiş ve onun tarafından iletilmiş metinler olarak kabul edilirken, Kutsal Kitap'taki kitaplar kilise onları kutsal yazı olarak tanımadan önce son halini almıştır. Bu noktada, bölümlerin neshedilmesi mümkün değildir. Bundan ötürü, farklı usûle ve farklı geçmişe sahip olarak, Kutsal Kitap hiçbir durumda neshedilmeye maruz kalmamıştır.

KUTSAL YAZI'NIN YETERLİĞİ

Neshedilmiş bütün ayetler Kur'an metninden çıkartılmamıştır bu arada. Müslüman âlimler neshin çok türü olduğunu öğretegelmişlerdir, hüküm olmayan metnin neshedilmesi ve metin olmayan hükmün neshedilmesi dahil. Diğer deyişle, Allah'ın iradesinin belirli ayetlerin ezberlenmesi ama uygulanmaması, bazılarınınsa uygulanması ama ezberlenmemesi yönünde olduğunu öğretirler. Bu sebeplerden ötürü Müslüman âlimler, araştırdıkları konuya açıklık getirmek üzere, Muhammed'in hayatının aktarıldığı kaynaklara, hadislere bakarlar. Ek olarak, daha önce söz ettiğimiz gibi, İslâmî uygulamaların çoğu gerçekte hadislere dayanır, Kur'an'a değil.

Müslümanların İslâmî uygulamalar açısından Kur'an'ı yeterli görmelerinin, otorite olarak hadislere ihtiyaç duymalarının sebebi budur. Müslümanların çok azı Kur'an'ın yeterliğine inanır ve "yalnızca Kur'an" diyen Müslümanlar çoğunlukla ana akım Müslümanlar tarafından sapkın addedilirler.

Diğer yandan Kutsal Kitap, içeriğin eki öğretişleri çözümleyecek veya Hristiyan uygulamalara takviye sağlayacak tamamlayıcı metinler gerektirmez. Yeterlidir ve Hristiyan öğretinin yegâne otorite kaynağıdır.⁴

KUTSAL YAZI'NIN TEFSİRİ

Kur'an'daki neshedilme, Kur'an'ın esasının parçalar halinde olması ve ağırlıklı olarak hadislere bağımlı olması, geleneksel olarak, sıradan bir Müslüman'ın Kur'an'ın tefsirine girişmemesinin sebeplerinden biridir. Ya okudukları ayet neshedilmişse veya artık uygulanmıyorsa? Ya ayetin bağlamı, ayetlerin öncesi veya sonrası tümüyle farklı konularda olabildiği için, anlaşılır değilse? Ayrıca, Kur'an klasik Arapçayla yazılmıştır, artık kimsenin konuşmadığı bir dille. Bu ve başka sebeplerden ötürü, Müslü-

manlar ayetlerin ve metinlerin açıklamasını genellikle âlimlere ve imam-lara bırakırlar. Müslümanların büyük çoğunluğunun, duaları ezberlemek ve ezberden okumak üzere ibadet amaçlı kullanmak haricinde, kendilerin hiçbir şey için doğrudan Kur'ân'ı kullanmamalarının sebebi budur.

Kutsal Kitap, yazılı usûle sahip, yeterli ve tercüme edilebilir olmasından dolayı, ortalama bir okur yazar Hristiyan'ın doğrudan okuyabileceği ve öğrenebileceği kadar ulaşılabilir. Kutsal Kitap'ın söylediklerini yorumlamak için uzman olmak gerekli değildir. Elbette, bağlamla ilgili daha çok bilgi sahibi olmak faydalıdır ve uzmanların ve ilâhiyatçıların fikirleri kıymetlidir, ancak kutsal metinlerin doğası dindar Hristiyanların doğrudan okumasına ve öğrenmesine olanak tanır ve onlar da zaten böyle yaparlar.

KUTSAL YAZI'NIN HAKİKATİ BİLDİRME MAKSADI

Müslümanlar Kur'ân'ın öncelikle insanlığa rehber olarak verildiğine inanırlar, elbette, ancak genellikle kendileri tefsir etmedikleri için sıradan Müslümanlar için dolaylı maksada sahip olarak sınıflandırmak makul olur. Hatta, Kur'ân'ın mistik değere sahip olması onun öncelikli maksadıdır. Dindar bir Müslüman'ın Kur'ân'a genel yaklaşımı meseleyi gözümüzde daha iyi canlandırır: Kur'ân ezberden Arapça okunur, Müslümanların çoğunluğu Arapça konuşmadığı halde. Bu durumda Müslümanların beklentisi rehberliğinden ziyâde nimetleridir.

Geleneksel Müslümanların, Kur'ân'ın, İslâm'ın sahîhliğinin öncelikli kanıtı olarak, mistik değer taşımasından ötürü duydukları güven çok büyüktür; Müslümanlar İslâm'ın doğruluğundan emindirler çünkü Kur'ân mükemmeldir. Kur'ân'ın hakikat kaynağı olarak kullanılması geleneksel olarak bizzat, Kur'ân'ın kendi peygamberliğinin geçerliliğinin kanıtı olduğuna işaret eden, Muhammed'in dönemine dayanır. "Hangi insan böyle kusursuz bir kitap çıkarabilir? Muhakkak Tanrı'dan olmalı." Yani Kur'ân'ın öncelikli kullanımı, Müslümanların İslâm'a *neden* inandıklarına temel oluşturmak amaçlıdır.

Diğer yandan, daha önce gördüğümüz gibi, Kutsal Kitap, bunu kendi dilinde edinebilen ve kendi başına yorumlayabilen, sıradan bir Hristiyan için idrak edilebilir anlatıma sahiptir. Tabii ki Kutsal Kitap'ı mistik maksatlarla kullananlar vardır, ancak geleneksel olarak öncelikli kullanımı bu değildir. Benzer olarak, Kutsal Kitap sayesinde Hristiyan mesajına iman

edenler vardır, ancak genellikle insanların Hristiyan oluşunun sebebi bu değildir. Kur'ân'ın aksine, Kutsal Kitap'ın öncelikli kullanımını Hristiyanların neye inandıklarına temel oluşturmak amaçlıdır, neden inandıklarına değil.

Böylelikle, Kur'ân ile Kutsal Kitap arasındaki farklılıkları irdelerken, çemberi tamamlamış olduk. Her kutsal yazının öncelikli maksadı, bizzat kendi doğasıyla ilişkilidir: Kur'ân mistik üstünlüğe sahip oluşuyla değerlidir, Kutsal Kitap ise tercüme edilebilirliği ve anlaşılır rehberliğiyle değerlidir. Kur'ân ile Kutsal Kitap'ın hangi yönlerden birbirlerinden farklılaştığı birçok açıdan ele alınabilir, ancak az önce ele aldığımız farklar Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında kutsal yazı hakkındaki ortak anlaşmazlıklar ve yanlış anlamalarla ilgili ihtiyacımız olan fikri bize verecektir.

METİNLERİ İRDELEMEK

Yirminci yüzyılın sonunda, Müslüman Hristiyan diyaloglarında bir isim öne çıktı: Ahmed Deedat. 1918’de Hindistan’da doğan Deedat genç yaşta Güney Afrika’ya göç etmiş ve giderlerini karşılamak üzere yetişkin hayatına mobilya satıcısı olarak başladı. Deedat, çokkültürlü bu ortamda, kendisini müjdeyi incelemeye yönelten müjdecilerle görüşmeye ve cevaben İslâmî inanç savunmaları üzerinde çalışmaya başladı. Yirmili yaşlarının ortalarındayken kendi başına inanç savunması dersleri veriyordu ve hayatının sonraki kırk yılını İslâm’ı geliştirmeye, kitapçıklar bastırmaya ve hatta İslâmî okul kurmaya adadı. Arkadaşlarının desteğine ve bazı mühim miktardaki bağışlara rağmen, ilk çalışmalarının çoğu başarısız kaldı.

Ancak Deedat için her şey 1980’lerde Josh McDowell ve Jimmy Swaggart gibi iyi tanınmış Hristiyanlarla münâzara düzenlemeye başlamasıyla değişti. Münâzara sunumları, şüphecilerle ve dinsizlerle diyaloglara girmeye âşinâ olanlara yabancı gelen tarzda, incelikli bir İslâmî bakış açı-sındandı. Yeni iddialarıyla harmanladığı keskin hitabeti onu çoğunlukla rakiplerine üstün gelmiş gösteriyordu. Neredeyse bir gecede şöhreti fırlamıştı, Müslüman ulusların başkanları tarafından saygıyla ağırlandırıyor, İslâm’a hizmetlerinden ötürü ödüller alıyordu.

Deedat’ın ünü yayılırken, kışkırtıcı hitabeti de arttı. Papa’nın dinler arası diyaloga olumlu tutumuna karşılık olarak Deedat Papa II. John Paul’u münâzaraya davet etti. Papa bunu reddedince Deedat, “Hazretleri Müslümanlarla Saklambaç Oynuyor” başlıklı bir broşür yayımladı. Ayrıca Kutsal Kitap’ın pornografik olduğu konusundaki meşhur tartışmalarına da başlamıştı. Sonraki, Sidney’deki İyi Cuma (Paskalya, yani İsa’nın Diriliş’inin kutlandığı pazar gününden evvelki cuma günü, yani İsa Mesih’in çarmıha gerildiği gün, bazı geleneklerde İyi Cuma veya Hayırlı Cuma adıyla anılır.) dersi sırasındaki, kışkırtıcı konuşması Avustralya hükümeti tarafından kınama gördü ve hatta Singapur’a girişi bile yasaklandı.

1996’da, kariyerinin zirvesinde, Deedat şiddetli bir inme geçirdi. Başka nörolojik bozulukların yanı sıra Deedat artık konuşamaz hale gelmişti, 2005’teki ölümüne dek de yatalak kaldı. Bazıları Tanrı’nın onu sözlerinden ötürü cezalandırdığını söyledi, bazı dedikodulara göre de Deedat ölmeden

evvel İslâm'ı inkâr etmişti. İslâmî dünyadaysa her iki iddia da tereddütsüz reddedildi. Deedat'ın ünü ölümünün ardından bile, hatta efsanevî konuma getirilerek, yayılmaya devam etti. Hitabetinin iddiacı tarzı, İslâmî savunmacıların yeni yüzü, dünya çapında milyonlarca Müslüman tarafından takip edilen, Zakir Naik tarafından benimsendi.

Naik'in edindiği teknik, Deedat'ın ustalaştığı ve birçok Müslüman'ın onun yerine bugün de Kur'an'ın çürütülemez olduğunu dile getirirken Kutsal Kitap'a meydan okumak üzere kullandığı teknikti. Yaygın olarak, Kur'an'ı hiçbir çelişki içermemesinden ötürü övüyor ve Kutsal Kitap'ı çelişkilerle dolu olmakla suçluyorlardı.

KUTSAL YAZI ve ÇELİŞKİLER

Bu iddiayla ilgili söylenecek çok şey var. Hristiyanlar, esas itibâriyle kusursuz, esinlenmiş kutsal yazının kendisiyle çelişmeyeceğinde hemfikirdir. Ancak şimdi Kur'an ile Kutsal Kitap arasındaki farklılıklara değindiğimize göre, bunun neden Müslüman Hristiyan diyalogunun bu denli vazgeçilmez unsuru olduğu daha da açıklığa kavuşmuş olmalı.

İlk olarak, Kur'an tek tip tarzda yazılmıştır, Kutsal Kitap ise birçok üslûpta yazılmıştır. Sadece tek tip ifade tarzına alışkın olanlar 1. Yuhanna'daki "Tanrı sevgidir" ve Mezmurlar'daki "Tanrı Esav'dan nefret etti" gibi metinlere denk geldiklerinde, üslûbu göz önüne almayı çoğunlukla unuturlar. Tarihten yasaya, oradan şiire uzanan ve Süleyman'ın eşiyle arasındaki sevgi dolu ilişkinin kayıtlarını bile içeren Kutsal Kitap çok çeşitli kitapların bir derlemesidir ve kitapların hepsini aynı gözle okumamız gerekir. Kitabın üslûbu bizim yorumlama yöntemimize etki eder. Örneğin, Mezmurlar kitabı Romalılar kitabı gibi okunmamalıdır; Mezmurlar şiir kitabıdır ve yüreğin saflıkla ortaya döküldüğü sözler olarak okunmalıdır, Romalılar ise Hristiyan öğretinin incelendiği bir mektuptur ve sistematik ilâhiyatın ilk temelleri arasında yer verilmelidir. Kalitesiz değerlendirme yöntemine başka bir örnek olarak, Yuhanna Müjdesi'ni Vahiy kitabıyla denkmış gibi okumak verilebilir. Aynı yazar tarafından kaleme alınmış olmalarına karşın, üslûpları çok farklıdır: Yuhanna Müjdesi tarihsel ve biyografiktir, Vahiy kitabıysa gelecekte olacakların bildirildiği bir kitaptır ve peygamberlik tabirleri içerdiği göz önüne alınarak anlaşılması amaçlanmıştır. Buna göre, İsa'nın kelimenin tam anlamıyla Celile Gölü üzerinde yürüdüğünden tamamen emin olabiliyorken (örn., Yuhanna 1:43),

ejderhanın yıldızları sürüklediği kısmı aynı şekilde birebir anlamıyla algılamak kalitesiz bir yorum olur (Vahiy 12:4)! Üslubu doğru ele almak Kutsal Yazı'nın yorumlanmasının aslı unsurudur, buna rağmen çoğunlukla Müslüman inanç savunucuları üslubu hesaba katmadan çelişki iddiasını öne çıkarırlar.

İkinci olarak, Kur'ân Müslüman'ın kendi dininden emin olmasının dayanağıdır; İslâmî inancın “neden” sorusuna yanıtıdır. Müslümanlar Kur'ân'ın İslâmî gerçeğin temel taşı olduğunu bilirler ve Kutsal Kitap'ın da öyle olduğunu farz ederler. Ancak Kutsal Kitap Hristiyan inancının “neden” sorusuna yanıtı değildir, “ne” sorusuna yanıtıdır. Hristiyan inancının “neden” sorusu İsa'nın yaşamında, ölümünde ve dirilişinde temellenir. Yani Müslüman inanç savunucuları çoğu diyaloglarını Hristiyan Kutsal Yazısı'na yönlendirirler, çünkü, öyle olmadığı halde, Kur'ân'a yöneltilen iddialarla aynı etkiye sahip olduğunu farz ederler.

Müslümanken ben kendim de bu hatayı yapmışım. 2002'de arkadaşım David'e Kutsal Kitap'taki onlarca sözde çelişkiyi sıraladığım bir mail gönderdim, o da yanıtladı. Böyle böyle aylarca yazıştık. Nihayetinde fark ettiğim ve şimdi çok daha emin olduğum nokta, çelişkilerle ilgili iddiaların çoğunlukla metnin kendinden ziyâde okurla ilgili meseleleri yansımasıydı.

Bir metinde açıkça görülen tutarsızlıkların iki sonucu olur: Okur ya her tutarsızlığı çelişki addeder ya da farklılıkları eşleştirmeye ve açıkça görülen tutarsızlıklar için istisnalar oluşturmaya çalışır. Okurun metne yaklaşımı dostâneyse, şüphenin faydalarını değerlendirip metne uyarlar, okur karşıt fikirliyse metni çelişkili addedecektir. Müslümanlar ile Hristiyanlar birbirlerinin önüne çelişkileri serdikleri neredeyse her seferinde böyle olur.

Bu noktada, Hristiyanlar çoğunlukla Kur'ân'ı çelişkiler içermekten sorumlu tutarlar. Örneğin, bir web sitesinde, Kur'ân'ı yüz yirmiden çok çelişki içermekten kusurlu bulmuşlardır.¹ Bazı örnekler: 6/En'âm 163'te Muhammed'in ilk inanan olduğu söylenir, 7/A'râf 143'te Musa'nın ve 26/Şuarâ 51'de ise Firavun'un sihribazlarının; 88/Gâşiye 6'da cehennemdeki tek yiyeceğin dikenli bitki olacağı öğretilir, 69/Hâkka 36'da ise irin olacağı, 37/Sâffât 65'te şeytânî bir meyve; 7/A'râf 54, 10/Yûnus 3, 11/Hûd 7 ve 25/Furkân 29'da Allah'ın dünyayı altı günde yarattığı söylenirken, 41/Fussilet 9-12'de buna toplam sekiz gün verir; 2/Bakara 29'da Allah'ın yeryüzünü göklerden önce yarattığını, 79/Naziât 30'daysa göğün yerden önce yaratıldığını söyler; 96/Alak 2'de Allah'ın insanı “alak”tan yarattığı, 25/Furkân 54'te sudan, 15/Hicr 26'da balçuktan ve 30/Rûm 20'de topraktan yarattığı

söylenir; 109/Kâfirûn 1-6'da Müslüman olmayanların başka tanrılara tapıldığı, 2/Bakara 139'da ise Yahudiler ile Hristiyanların Müslümanlarla aynı Tanrı'ya tapıldığı söylenir; 4/Nisâ 48'de Allah'ın şirk koşanları affetmeyeceği söylenir, 4/Nisâ 153'te affettiği gösterilir; 4/Nisâ 78'de tüm iyiliklerin de kötülüklerin de Allah'tan geldiği söylenirken, hemen sonraki ayette, 4/Nisâ 79'da iyiliklerin Allah'tan geldiği, kötülüklerin ise ona sınıtı çektirenlere verileceği söylenir. Bunlar iddia olunan yüzlerce Kur'an çelişkisinden sadece birkaçıdır.

İslâm açısından Kur'an'da çelişki bulmak, Hristiyanlar açısından Kut-sal Kitap'ta çelişki bulmaktan çok daha yıkıcı olmasına rağmen, bu çelişki iddialarını şahsen verimsiz ve neredeyse ahmakça buluyorum. Metinleri muhâlif gözle okumak ve mümkün mertebe çelişkili olmakla suçlamak yerine, her metnin şüpheyle irdelenerek değerlendirildiği ve ileri sürdüklerinin erdemleri üzerinde tartışıldığı geliştirici diyalogu tercih ederim.

BU AYETİ NASIL ELE ALIRSINIZ?

Hristiyanlar, aynı çizgideki üslup ve yorum yöntem doğrultusunda, çoğunlukla Müslüman arkadaşlarına Kur'an'ın belirli kısımlarını nasıl yorumladıklarını sorarlar. Örneğin, Batı'daki Müslümanlar çoğunlukla İslâm'ın barış dini olduğunu söylerler, Hristiyanlar da onlara 9/Tevbe 111 gibi ayetleri –orada “... mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Artık, onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler ve ölürler...” denir– nasıl ele aldıklarını sorarlar. Müslümanlar bu noktada çoğunlukla bunun nasıl ele alınabileceğinden emin olmadıklarını ama bunun İslâm'ın barış dini olduğuna dair fikirlerini de-ğiştirmediğini söyleyeceklerdir.

Hristiyanlar ayetlerin apaçık görülen anlamlarına dikkat çektiklerinde tepki gösterilmemesinden ötürü bezmiş olabilirler, ancak Müslümanların genel olarak kendi başlarına Kur'an'ı yorumlamaya kalkmadıklarını hatırlamaları gerekir; bir ayetin yorumunu sorarak, bir Müslüman'dan daha evvel hiç yapmadığı bir şeyi istemiş olabilirler. Müslümanlar bu tür rehberliği ve yorumları imamlarından aldıklarından ötürü, soruyu soran Hristiyan karşılığında, “Bana sorma, ben âlim değilim!” yanıtı alırsa şaşırmasın.

Müslüman arkadaşının dikkatini Kur'an'daki bu tür ayetlere çekmek isteyen bir Hristiyan'ın, arkadaşının çizgisinden otorite sayılan bir âlim

bulması ve âlimin yorumunun da aynı olup olmadığına bakması daha faydalı olacaktır. Aynıysa, âlimin kanaati doğrultusunda ayeti öne sürer ve konuşmalara buradan devam eder.

KUTSAL KİTAP TAHRİF EDİLDİ

Son olarak, Müslümanların Kutsal Kitap'a yönelttikleri en yaygın suçlamaya geldik: Metinleri zaman içinde değiştirilmiş suçlaması. Müslümanların Kutsal Kitap'ı tahrif edilmiş olmakla itham etmelerinin sebebi bu noktaya kadar açıklığa kavuşmuş olmalı: Çünkü Kur'ân Kutsal Kitap'la aynı şeyi öğrettiklerini söyler, Tora'yı ve Müjdeler'i kabul eder, buna karşın Kutsal Kitap'ın öğretişleri açıkça farklıdır. Aynı mizaçla, Kur'ân Muhammed'in gelişinin Kutsal Kitap'ta bildirildiğini öğretir ama öyle bir bildiri- nin olmadığı görülür.²

Kur'ân'da bulunan Kutsal Kitap hakkındaki sözleri yorumlamak çetrefilli bir iştir. Müslümanların Kutsal Kitap'ın değiştirildiğini öğretmek üzere Kur'ân'dan alıntıladıkları birkaç metin vardır, ancak biraz daha dikkatle incelendiğinde o ayetlerin esasında Hristiyanların ve Yahudilerin kendi öğretişlerini yanlış inanışlar uğruna terk ettiklerini öğrettiği açığa çıkar, kendi Kutsal Yazıları'ndaki sözlerin bozulduğunu değil. Kur'ân baştan sona ele alındığında doğrudan şunu anlattığı anlaşılır: Yahudiler ile Hristiyanlar Muhammed'in döneminde hâlâ kendi kutsal metinlerine sahiptiler ve bunları okuyarak doğru bir yolda ilerleyebiliyorlardı. Müslümanlar, bunu önemsemeden, yaygın olarak Kutsal Kitap'ı önemli ölçüde tahrif edilmekle suçlarlar.

Müslümanların küçük bir azınlığı, bu eleştiriyi sunarken, önemli gibi algıladıkları önemsiz kutsal yazı tahrifatlarını gözlerinin önüne getiriyorlar. Bunu anlamak için, yine İslâmî mercekten bakmamız gerekir. Müslümanlar, Kur'ân'ın mistik doğasından ötürü, her bir harfine dek kusursuzca korunmuş olması gerektiğine inanırlar. Ancak tahrif edilmiş harfler Hristiyanlar açısından sorun teşkil etmez, çünkü Hristiyanlar Kutsal Kitap'ın anlamının korunmasına önem verirler ve Grekçede aynı şeyi anlamını değiştirmeden birçok yolla söylemeniz mümkündür. Örneğin, "İsa Petrus'u sever" sözleri Grekçede on altı farklı şekilde yazılabilir. Harfler, anlamını hiçbir şekilde etkilemeden, on altı farklı açıdan değiştirilebilir. Yani bu tür suçlamalar doğru olabilir, ancak Hristiyan bakış açısından önemsizdirler.

Yine de Müslümanların çoğunun Kutsal Kitap bozuldu derken zihinlerinde canlanan, Yeni Antlaşma öğretilerine topyekûn yapılan çıkartmalar ve eklemeler, egemen güçlerin bilerek yaptığı tahribatlar olduğudur. Kutsal yazı metninin böyle tahribata uğratılması en basitinden söz konusu değildir, söz konusu olamazdı da.

Örnek olarak, Kutsal Kitap'taki 1. Petrus adlı kitabı ele alalım. Havârî Petrus bu mektubu kaleme almış, muhataplarına göndermiştir. Onlar da bunu çoğaltmışlar ve çoğaltılan mektupları diğer şehirlerdeki diğer kiliselere göndermişlerdir. O kiliseler de mektubu çoğaltmış ve başka kiliselere de göndermişlerdir. Şimdi aklınızda canlandırın, Petrus'un mektubu gönderdiği kilise beş kopya yapıyor ve kopyasını gönderdikleri her kilise de beş kopya daha yapıyor. Daha bu ilk adımlarda bile mektubun otuz bir kopyası oldu. Biri sahiden de metni tahrif etmek isteseydi, otuz bir kopyanın hepsini toplaması gerekirdi. Bunu yapabilecek kimse yoktu. İsa'dan üç yüzyıl sonrasına, dördüncü yüzyıla dek tüm Hristiyan dünyasına egemen güç olan kimse olmamıştı. O döneme kadar, kutsal yazı metinlerinin binlerce kopyası olmuştu ve herkese hâkim bir otorite bile hepsini birden toplamayı pratik olarak başaramazdı.

Hatta tüm metinleri toplama çağrısında bulunmayı ve üzerinde düzenleme yapmayı başarabilecek biri olsaydı bile, böylesi bir devasa bir çağrıya dair mutlaka kayıtlar olurdu. Her bir Hristiyan'ın ilâhî metinleri biraz bile direniş veya şikayet belirtisi göstermeden tahrif edilmeye sakince teslim ettiğini gözünde canlandırmak bilfiil imkansız.

Yani, Kutsal Kitap'ın bu denli geniş çapta bozulmasının tek yolu olarak Hristiyanlık tarihinin başlarında otoriteye ve güce sahip birinin bütün metinleri toplaması, yok etmesi ve resmi kopyalar oluşturması, itirazlarla ve direnişle sonuçlanır. Buna rağmen hiç kimse veya olaylara dair hiçbir kayıt hiçbir zaman mevcut olmadı. İlginçtir, Kur'an tarihinin başlarında böyle bir kişi ve böyle bir kayıt mevcuttur.

16. BÖLÜM

KUR'ÂN'IN YAKILMASI*

Muhammed'in üçüncü halefi, Halife Osman, yaklaşık 644-655 yıllarında bütün Müslüman ümmete hâkim otoriteydi. Onun dönemine dek Kur'ân'ın çeşitli okumalarının mevcüdiyeti Müslümanlar arasında ihtilaf yaratmıştı, Osman da husumet yayılmadan bir şeyler yapmaya karar vermişti.

Muhammed'in ölümünü takiben yaklaşık yirmi yıl içinde, İslâm imparatorluğunun önderleri bütün Kur'ân elyazmalarını toplattı, hepsini yakıtı ve resmi, standart nüshâlarını hazırladı. Bu olurken Muhammed'in sadık sahâbeleri ellerindeki metinleri teslim etmeye şiddetle direndiler, onların muhâlif kayıtları bugün hâlâ elimizdedir.

Kutsal Kitap tahrif edilemezdi, çünkü Hristiyanlığın ilk yıllarında metinler üzerinde merkezi bir kontrol yoktu, dolayısıyla hiçbir zaman toplatılmamış veya elden geçirilmemişti. Ancak Müslümanlık tarihinin başlarında Kur'ân üzerinde kesinlikle böyle bir kontrol vardı ve toplatıldığı ve elden geçirildiği net bir tarih olmuştu. İslâm tarihi bütün Kur'ânların resmi olarak yakıldığını ve resmi olarak elden geçirilerek çoğaltıldığını gizlemeye çalışmamıştır.

Kur'ân, görmezden gelme veya çifte standartlık söz konusu olmadan, tutarlılıkla dikkatlice irdelendiğinde kusurlu çıkıyorken insanların Kutsal Kitap'ı bozulmuş olmakla suçlamaya nasıl devam edebildiklerini anlayamıyorum. Sahiden de, Kur'ân'ın geçmişi, beni Müslümanken Kutsal Kitap'ı bozulmakla suçlamaktan vazgeçiren unsurlardan biri oldu. Osman'ın Kur'ân üzerindeki kontrolünü düşününce, Kur'ân'ı suçlu çıkarmadan Kutsal Kitap'ın büyük ölçüde bozulduğuyla ilgili suçlamanın basitçe hiçbir temeli yoktur.

* Bu bölümün başlığı ile 13. bölümün başlığı arasında yazar Nabeel Qureshi bir kelime oyunu yapar; *burning* kelimesi yakılma anlamına da gelir, metnin basılmış hali anlamına da gelir. Kur'ân'ın yakılması ile Kur'ân'ın resmi nüshâsının oluşturulması arasında paralellik kurmuştur.

KUTSAL YAZI'DA ÇEŞİTLİLİK

Daha arı bir metinsel tarihe sahip olmasının yanı sıra, Kutsal Kitap'taki çeşitlilik onun güçlü yanıdır. Tanrı'nın çeşitliliği sevdiğini yanıstır. Üstün olan tek dil yoktur, üstün olan bir insan yoktur, üstün olan bir yazı biçimi yoktur. Bundan ziyâde, Tanrı insanların tarih kitaplarından, yasadan, şiiirden, özdeyişlerden, gelecekle ilgili bilgiler içeren edebî türden ve dahasından öğrenmesini amaçlar. Petrus gibi bir balıkçı aracılığıyla, Pavlus gibi bir ilâhiyatçı aracılığıyla, Musa gibi bir devlet adamı aracılığıyla, Ester gibi bir kraliçe aracılığıyla ve kendi doğuşu aracılığıyla öğretebilir. Çeşitlilikte güzellik ve güç vardır, Kutsal Kitap da bunu yanıstır.

Daha da önemlisi güvenilirlik konusuna gelecek olursak, Kur'ân'ı kabul etmek için önce Kur'ân'daki vahiyleri Cebrâil'den almış tek kişi olan Muhammed'i kabul etmek gerekir. Diğer yandan, Kutsal Kitap metinlerinin esinlendiğine bütün toplum tanıklık etmiştir ve bunlar tek kişinin ağzından çıkmamıştır.¹

KUTSAL KİTAP İNSANIN YÜREĞİNE HİTAP EDER

Müslüman olarak, Kutsal Kitap'a güvenmek için bir sürü kanıtla sahip olduğum ve Osman'ın Kur'ân'ı elden geçirdiğini öğrendiğim halde, benim açımdan çözüme bizzat Tanrı'dan bana yol göstermesini istediğimde gerçekleşti. Halatın ucuna geldiğimde, tamamen perişen halde ve gözyaşları içinde, Tanrı'dan, Allah olsun İsa olsun, kendi Kutsal Yazısıyla bana rehberlik etmesini istedim. O'nun tesellisine ihtiyaç duyuyordum ve O'na yönelmiştim.

Kur'ân'ı açarak başladım. Bu benim Kur'ân'ı, sadece ondan bölümler ezberlemek veya imamdan yardım istemek yerine, kendime rehber olarak ilk okuyuşumdu. Sayfalarına bakarken fark ettim ki benim içim acıyorken beni teselli etmek üzere yazılmış tek bir ayet yoktu. Mutlaka Allah'ın ben doğru olanı yaptığımda beni ödüllendireceğini vaat ettiği ayetler olmasına karşın, Allah'ın beni olduğum gibi sevdiğini söylediği veya benim hatalarıma rağmen beni teselli etmeye çalıştığı hiçbir söz yoktu.

Diğer yandan, Kutsal Kitap, Tanrı'nın tesellisiyle ve O'nun bana duyduğu sevgisiyle doluydu. Tanrı benimle Matta 5:4'teki şu sözler aracılığıyla konuştu: "Ne mutlu yaşlı olanlara! Çünkü onlar teselli edilecekler." İşte burada hiçbir durum, performans şartı yok; Tanrı yaşlı olanları teselli

ediyor. 6. ayette bu genişletilir: “Ne mutlu doğruluğa acıkıp susayanlara! Çünkü onlar doyurulacaklar.” Doğrulara ne mutlu demiyor, doğruluğa acıkıp susayanlara diyor. Sanki benim gibi birine, benim gibi acı çeken ve sadece Tanrı’ya uzanan birine yazılmış; Kutsal Kitap bana Tanrı’nın sevgisini anlattı.

Kutsal Kitap benimle konuştu. Muhammed’le değil, yedinci yüzyılda Arapça konuşanlara değil, benimle. İşte Tanrı’nın Sözü’nün gücü budur; çağlar boyu yol alır ve sesi tüm halkıyla yankı bulur. Tanrı’nın Sözü gibi hiçbir söz yok.

5. KISIM

CİHÂD mı, HAÇLI SEFERLERİ mi?

İKİ FARKLI KUTSAL SAVAŞ

İLK HAÇLI SEFERİ

Fransa, Clermont'da, 27 Kasım 1095'te, Papa II. Urban İlk Haçlı Seferi'ni başlattı. Hristiyanları zorla, "kâfirler"e ve "barbarlar"a, "Tanrı'ya tümüyle yabancılaşmış lanetli bir ırk"a karşı savaşmak adına, Batı Avrupa'dan Müslümanların 450 yılı aşkındır yaşadığı Orta Doğu'ya gönderdi. Yalnızca şövalyeleri değil, ücretli askerleri ve hırsızları bile "topraklardan şu alçak ırkı yok etme" gayretine ortak olarak "ebedi ödülü temin etme"-ye sevk etti.¹ Papa'nın askeri güçlere çağrısından birçokları etkilendi ve Avrupalılar kısa sürede çarmıhı doğuya taşımak üzere savaşa doğru yola çıktılar.

1096 baharında, Kont Emicho önderliğindeki bir haçlı ordusu, Yahudi tefecilerin serveti elinde tuttuğuna inanılan, Rhineland boyunca ilerledi. Emicho'nun ordusu şehir şehir masum Yahudileri "Mesih'in düşmanları" olduğu gerekçesiyle katletti, servetlerini Haçlı Seferi'nin giderlerini karşılamak üzere yağmaladı. Binlerce Yahudi'yi öldürdü, kalanları dinini değiştirmeye veya aynı kaderi paylaşmaya zorladı.

Haçlıların Kutsal Topraklar'a ilerlemeyi sürdürürken diğer şehirlere gerçekleştirdikleri saldırılar Kudüs'e girişlerinin 1099 Haziranı'na sarkmasına sebep oldu. Birkaç günlük kuşatmanın ardından, haçlılar sonunda şehrin savunmasını alt ettiler ve görevlerini tamamladılar. Günümüze ait bir anlatı olan *The Deeds of the Franks* (*Frenklerin Faaliyetleri* diye tercüme edilebilir.), yaşanan katliamın bir askerin gözünden kayıtlara geçirilmiştir. Şövalyelerden biri surları aştığı an,

Şehrin bütün savunması surun duvarları boyunca şehrin içine doğru kaçar. Adamlarımız onları Süleyman'ın tapınağına değin takip ederler ve kovalarlar, öldürür ve biçerler; öyle bir kıyım olur ki adamlarımız bileklerine dek düşman kanına bürünmüşlerdir... Şehre giren hacılarımız Sarazenler'i Süleyman'ın tapınağına kadar kovalayıp öldürdüler. Sarazenler orada o kadar kalabalıktılar ve gün boyu azimle direndiler ki tapınak tümüyle kanlarına büründü. Son putperest de alt edildiğinde ve adamlarımız tapınaktaki birçok adamı ve kadını ele geçirdiğinde, neye uygun gördülse ya öldürdüler ya hayatta tuttular... Sonra haçlılar şehre dağılıp altına

ve gümüşe, atlara ve katırlara ve her tür gıdayla dolu evlere el koydular. Ardından adamlarımız sevinçle ve mutluluk gözyaşlarıyla hürmetlerini sunmaya Kurtarıcımız İsa'nın kabrine gittiler, orada O'na borçlarını ödemiş oldular.²

Bu kanlı görevin hemen ardından, haçlı soyluları Papa'ya seyahatlerini kayıtlara geçirdikleri ve Müslümanların ellerinde nasıl acı çektiklerini abartarak tarif ettikleri bir mektup yazdılar. "Orada bulunan orduya ne olduğunu bilmeyi arzu ederseniz, adamlarımızın Süleyman'ın Eyvanı'nda ve tapınağında atlarının dizlerine değin varan Sarazenlerin kanlarında at sürdüğünü bilin."³ Bunlar tarih kayıtlarıdır ve aradan geçen dokuz yüzyıl bile Birinci Haçlı Seferi'nin keskin görüntülerini günümüzdeki Müslümanların ortak hafızasında silikleştirmeye yeterli olamamıştır.

AMERİKALI MÜSLÜMANLAR, HAÇLILAR VE CİHAD

Bütün Amerikalı Müslümanlar adına konuşamam ama benim ailem çok vatanseverdir. Babam ABD Deniz Kuvvetleri'nde bahriyeli olarak başlayıp 2000'de binbaşı olarak emekli olana kadar yirmi dört yıl boyunca sadakatle hizmet etti. Bana, Connecticut Groton'daki askeri üssünde onu ziyarete gittiğimde, milli marşı okurken elimi yüreğimin üstüne koymayı öğreten oydu. Annem, diğer meselelerin yanı sıra, oy vermenin önemini bana belletti. Başkanlık seçimi günü, babamla annemin farklı adaylara oy verdiklerini keşfettim. Anneme o akşam oyları iptal edilebileceği için ikisinin de evde kalmalarının daha iyi olduğunu söylediğimde, annem, "Oğlum, oy vermek bizim görevimiz," diye yanıtladı.

O yıllarda, evimizden arabayla iki saatlik kısa bir yolculuk olduğundan New York şehrine sık giderdik. Tam bir büyük şehir insanı olan kız kardeşimin şehre sevgisi gittikçe büyüyordu. Gökdelenlere bakarken her zaman gözleri kocaman olurdu ve Manhattan'dan hiçbir zaman isteyerek ayrılmazdı. Gençlik yılları boyunca odasının en vazgeçilmez dekoru duvarındaki New York şehrinin silüetinin bulunduğu uzun çerçeve oldu. 11 Eylül 2001'de dünyamız yıkıldığında o hâlâ duvardaydı.

Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırının sıradan vatandaşlardan ziyâde vatansever Amerikalı Müslümanlara tesir edeceğinden emindim. Ülkenin kalanı gibi biz de Amerikalı hemşerilerimizin ölümüyle sersemlemiştik, ancak aynı anda kimlik krizinin tesirinde kalmıştık. Teröristler

Tanrımız'ın adıyla bizim yurtdaşlarımızı öldürmüştü. Biz bu birbirine zıt gerçeklerle mücadele etmeye çalışırken, Amerikalıların çoğu ikilem yaşamıyorlardı çünkü kolaylıkla İslâm'ı suçlayabiliyorlardı. Bizler ülkemizin yanında durduğumuzu göstermeye çalışırken bir şekilde kendi inancımızın yanında durduğumuzu göstermeye zorlanmıştık, sırf insanların yalnızca İslâm'ı değil biz Müslümanları da şeytanlaştırma potansiyeli olduğundan.

Şükür ki yüksek mevkiden Amerikalılar Müslümanları savunmak üzere yanlarında durdu; içlerinde eski başkan Bill Clinton da vardı. Saldırıdan neredeyse iki ay geçmişken Washington DC'deki konuşmasında Clinton şunları söyledi: "İlk Haçlı Seferi'nde, Hristiyan askerler Kudüs'ü ele geçirdiklerinde, ... Müslüman her kadını ve çocuğu tapınak tepesinde öldürmeye başladılar. Olayla ilgili aynı döneme ait anlatımlarda askerlerin, Hristiyanlar için kutsal bir mekan olan, tapınak tepesinde dizlerine dek ulaşan kanla yürüdükleri tarif edilir. Size diyebilirim ki bugün Orta Doğu'da hâlâ bu hikâye anlatılır ve biz hâlâ bunun cezasını çekmekteyiz."²⁴

Bizim Müslüman toplumda her zaman sevilmiş olan Başkan Clinton, dinleyicilerine Hristiyanların kendi Tanrıları adıyla insanlık dışı şiddette bulunmaktan suçlu olduğunu belletmişti. Bu hassasiyet Müslümanlar arasında Clinton'ın muhtemelen fark ettiğiinden çok daha yankı bulmuştu, çünkü İslâmî toplumda nesilden nesile aktarılan söylemle uyumluydu: Muhammed'in gelişinden sonra İslâm sırf Doğu'daki haçlı vahşeti ve Batı'daki İspanyol engizisyonu karşısında bir oluşum olarak barış içinde yayılmıştı. Hristiyanlar saldırgandılar, Müslümanlar da kurbandılar. Cihâd, bize öğretildiği haliyle, ya ruhsal ya koruyucu bir oluşumdur.

Clinton'un suçu kabullenmesini tâkiben, başkaları da bu görüşe katılmaya başlamış görünüyorlardı. Tanıdığım Amerikalıların çoğu Haçlılar'dan utanç duyarlar. Georgetown Üniversitesi'nden bir akademisyen olan John Esposito, Haçlılar'ı Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki düşmanlığın başlangıcı olarak tanımlar: "Politik olaylardan önce beş yüzyıllık barışsever beraberlik geçmiştir ve yüzyıllarca süren, Hristiyanlık dünyasını İslâm'la kapıştırtan ve arkasında sonu gelmez bir yanlış anlamalar ve güvensizlikler bırakan, sözde kutsal savaşlar sırasında imparatorluk ve papalık öncü güç olmuştu." Benzer bir anlayışa sahip olan Ridley Scott, 2005'te, Hristiyanları sadece huzurla beraberce yaşamayı arzulayan Müslüman halka karşı saldıranlar olarak gösterdiği, *The Kingdom of Heaven (Cennetin Krallığı)* adlı bir film çıkardı. O dönemde, cihâd bana Batı'nın gözünde bile haklı çıkmış ve Haçlılar'ı gaddar bulan kimse İslâm'ı hedef alamaz gibi gelmişti.

Halen, kimsenin bir dini takipçilerine bakarak yargılamaması gerektiğinden eminim. Bundan ötürü, Hristiyanlık ve İslâm gerçeğini ele alırken, *mücâhidlerin* –cihâd faaliyetlerini yürütenlerin– benim İslâm’la ilgili görüşümü etkilemesine de müsaade etmem, haçlıların Hristiyanlıkla ilgili görüşümü etkilemesine de müsaade etmem. Benim zihnimde davranışları önemli olan sadece iki insan var: Muhammed ile İsa. Mücâhidlerin de haçlıların da dinlerinin asıl öğretileriyle bir ilgisi olmadığından emindim.

Ancak bu eminliğim, sonradan öğrendiklerimle anladım ki gerçekten biraz uzakmış.

METİNLERDEKİ HAÇLILAR

İslâm’ı bıraktıktan yıllar sonra, iş arkadaşlarımla bir sohbetimizde, Me-sih’in adını alan ama O’nun prensiplerine uygun yaşamaya gayret etmeyen Hristiyanlardan duyduğum yılgınlığı dile getirdim. Bu ikiyüzlülüğe örnek olarak Haçlılar’ı kullandığımda iyi bir arkadaşım beni çok direkt bir soruyla bu sözümü açıklamaya davet etti: “Nabeel, Haçlılar’ın geçmişini hiç araştırdın mı?” Utanarak, araştırmadığımı itiraf ettim. Ben sadece herkesin Haçlılar’ı Hristiyanlık tarihinin menfur ve mazur görülemez bir musibet olarak gördüğünü sanıyordum. İş arkadaşım bana, iyice kapsamlı bir anlayışa sahip olabilmem için Haçlılar’ı, gaddarlıklarını görmezden gelmeden, yeniden ele almamı tavsiye etti.

Araştırmama başladığımda, bu savaşta iki tarafın da ellerinin temiz olmadığı çabucak açıklığa kavuştu. 1268’de, Mısır Aslanı olarak tanınan bir Müslüman olan Sultan Baybars, yokluğunda şehri fethedilen bir Hristiyan hükümdarla alay etmiş. Baybars Kont VI. Bohemond’un Antakya’da olsaydı görebileceği şeyi tüm çıplaklığıyla şöyle tarif etmiş:

Ölüm... tüm yönlerden ve tüm yollardan kuşatılanları buldu: Sizden şehri korumakla ve girişlerini savunmakla görevlendirilmiş herkesi öldürdük. Şövalyelerinizin atların ayakları altında ezilişini, vilayetlerinizin yağmaya bırakılışını, varlıklarınızın tümüyle dağıtılışını, tebânızın karılarının pazarda satışa sunuluşunu görseydiniz; sunakların ve haçların yıkılışını, İncil’in yapraklarının parçalanıp rüzgâra savruluşunu ve atalarınızın kabirlerinin kirlenilişini görseydiniz; düşmanlarınızın, Müslümanların, kutsal çadırınızı çığneyişini ve keşişlerinizin ve papazlarınızın ve kilise

görevlilerinizin diri diri yakılışını görseydiniz; kısaca, saraylarınızın ateşe verilmesini, ölümlerin bu dünyanın ateşi tarafından yutuluşunu, St. Paul ve St. Peter Kilisesi'nin hepsinin tümüyle yerle bir edilmesini görseydiniz, muhakkak "Gökler adına, keşke toza dönsedydim!" diye haykırırdınız.⁵

Kayıtlara göre, Baybars Antakya'yı ateşe verdi ve şehri içindekilerle tümüyle boşalttı. On dört bin Hristiyan öldürüldü ve yüz binlercesi köle edildi. Bu Birinci Haçlılar'ın Kudüs'teki katliamına denk bir vahşetti. Benim duyduklarım hep sadece haçlıların gaddarlık ettiği yönündeydi, Müslümanların değil, o yüzden bunu beklemiyordum. Bana o zamana dek anlatılanların doğruluğunu kanıtlamanın tek yolu bu vahşetin haçlıların 1099'da yaptıklarının gecikmiş bir karşılığı olup olmadığını anlamaktı, böylece, Birinci Haçlılar dahil, savaşların bağlamı üzerinde çalışmaya başladım. O zaman bana anlatılanların acınacak halde saptırıldığını keşfettim.

Papa 2. Urban'ın Birinci Haçlı Seferi'ni başlatmasından yalnız birkaç yıl önce Selçuklu Türkleri, 750 yıl öncesinde, tam Konstantin'in kilisenin İlk Ekümenik Konseyi'ni topladığı şehir olan, İznik'i fethetmişlerdi. Selçuklu Türkleri Sünnî Müslüman'dılar ve İznik'i bir Hristiyan olan Bizans İmparatoru'ndan almışlardı. 1095'teki Piacenza Konseyi'nde Papa 2. Urban'dan topraklarını müdafaa için yardım isteyen Bizans İmparatoru oydu. Diğer deyişle, Müslümanlar aktif olarak Hristiyanlara saldırıyor ve şehirlerini fethediyorlardı, Birinci Haçlı Seferi savunma girişimiydi.

Ancak bunun ardından öğrendiğim daha da şok ediciydi: Selçuklu ordusunda *mamlûkler* adı verilen savaşçılar da vardı; sonunda genç profesyonel savaşçılar olma üzere yetiştirilmiş köle çocuklardı. Bu köle savaşçılar ilk kez dokuzuncu yüzyılda Müslüman halifeler tarafından kullanılmışlardı, sonraki bin yıl boyunca da İslâmî topraklarda mevcûdiyetlerini göstermeyi sürdürdüler. Bir akademisyene göre, tarihte seçkin on yedi Müslüman hanedanından on altısı düzenli olarak köle savaşçılar kullanmıştır.⁶ Bu köle oğlanlar çoğunlukla Müslümanlar tarafından fethedilmiş, Mısır gibi, Hristiyan bölgelerdendiler. Yani Müslüman hükümdarlar Hristiyan oğlanları alıkoyup onları Hristiyanlara karşı savaşan köle savaşçılara dönüştürüyorlardı.⁷

Kayıtlarda Müslümanların İslâm'ın ilk döneminden beri Mısırlı Hristiyanları fethettikleri ve çocuklarını alıkoydukları da yazılıdır. Muhammed'in sahâbelerinden biri olan Amr bin Âs, 640 yılında Kuzey Mısır'a

karşı acımasızca zafer kazandı. Nil deltasında yer alan Nikiû'nun episkoposu Yuhanna (Yabancı kaynaklarda John of Nikiu adıyla geçer.) tarihçesinde böyle bir fethi kaydetmiştir: "Büyük meşakkatle ve gayretle şehrin duvarlarını yerle bir ettiklerinde, kendilerini hemen oranın efendileri adedtiler ve oranın halkından ve askerlerinden binlercesini kılıçtan geçirdiler ve muazzam bir ganimet edindiler, kadınlar ile çocukları tutsak aldılar, onları aralarında paylaştırdılar ve şehri virane kıldılar."⁸

Yuhanna'nın tarihçesini okurken bunun Amr'ın nispeten insafli fetihlerinden biri olduğunu fark ettim. Nakius'un, yaklaşan Müslüman ordusundan kaçan şehrin askerlerinin şehri savunmasız bıraktığında gerçekleşen işgalini kaydetmiştir. Yuhanna savunmasız Hristiyanlara nasıl davrandığını anlatır: "Amr ve Müslüman ordusu... Nakius'a girdiler ve şehre hâkim oldular. Hiçbir asker bulamadıklarından caddelerde, kiliselerde, erkek, kadın ve bebek, bulabildikleri herkesi kılıçtan geçirdiler. Kimseye acımadılar. Şehre hâkim olduktan sonra, diğer merkezlere yürüdüler, oraları da yağmadılar ve bulduklarını kılıçtan geçirdiler... Olayları en iyisi burada bırakalım, çünkü Müslümanların Nakius adasını ele geçirmelerinin ardından işledikleri fenalıkları dile getirmek imkansızdır."⁹

Muhammed'in dostlarından Amr bin Âs'ın episkoposun kayıtlara geçirdiği birçok katliamından yalnızca biri bu. Tarihte Müslümanların Hristiyan topraklarına gerçekleştirdiği 600'lü yılların ortalarından 1095 yılına ve ötesine değin benzer saldırıların kayıtları mevcuttur. Bizans İmparatoru'nun Papa'dan yardım istediği zamana dek, *Hristiyan dünyasının üçte biri Müslümanlar tarafından ele geçirilmiştir.*

Haçlılar uzmanı Thomas Madden'in, "Haçlılar her açıdan bir *savunma savaşıydı*. Batı'nın Müslümanların Hristiyan dünyasının üçte birini tümüyle ele geçirmesine gecikmiş bir karşılıktı" demesinin sebebi budur.¹⁰ Papa 2. Urban'ın Avrupalı Hristiyanları Birinci Haçlı Seferi'ne çağrısının tam içeriğini okuduğumuzda, bu apaçık anlaşılır hale gelir:

Doğudaki kardeşlerinizin sizden tez yardıma ihtiyacı var ve kendilerine sıklıkla vaat ettiğiniz yardımı artık bir an önce ulaştırmalısınız. Çünkü, birçoğunuzun duyduğu üzere, Türkler ve Araplar onlara saldırmışlardır... ve yedi savaşta galip gelmişlerdir. Birçoklarını öldürmüş ve tutsak etmişlerdir ve kiliseleri yıkmışlar ve imparatorluğu mahvetmişlerdir. Onları biraz daha böyle cezasız bırakmaya devam ederseniz, Tanrı'nın müstakimi onlardan çok daha geniş çapta saldırı görecektir. Bundan ötürü ben, benden ziyâde Rab, Mesih'in elçileri olan sizlere istirham ederim,

bu yazıyı her yere gönderin ve hangi sınıftan olursa olsun, gerek piyade eri gerekse şövalye, gerek yoksul gerekse zengin olanları bu Hristiyanlara derhal yardım ulaştırmaya ve dostlarımızın topraklarından bu fena ırkı yok etmeye ikna edin.¹¹

İçeriğin devamı da oldukça fikir verir. Papa Yahudilerin kanının dökülmesini emretmemişti ve haçlılardan bazıları Rhineland'daki Yahudileri katledderken diğer Hristiyanlar itiraz etmiş ve onları korumak için yapabildikleri her şeyi yapmışlardı. Mainz başepiskoposu Ruthard, Kont Emicho tarafından yenilgiye uğratılana kadar Yahudileri kendi konutunda saklamaya çalışmıştı. Speyer ve Worms episkoposları da benzer şekilde Yahudileri korumak uğruna en iyisini yapmaya çalışmışlardı. Yahudileri öldüren haçlılar kendi Hristiyan önderlerine ve kardeşlerine kafa tutmuşlardı, bundan ötürü yaptıkları bütün Hristiyan dünyasına mâl edilmemelidir.

HAÇLILARLA İLGİLİ SÖYLEMLERE YENİDEN BAKMAK

Birinci Haçlı Seferi'ndeki bütün Hristiyanların aynı kefeye konulmaması gerektiğine dair nedenlerden sadece biri budur. Tarihi yorumlamak daha özenli bir yaklaşım gerektirir ve bakış açımızı değiştirerek Haçlılar üzerinde araştırma yapmaya başladığımızda, yorumlama daha da açık hale gelir. Örneğin, Haçlılar'ı basitçe "Hristiyanlar karşısında Müslümanlar" veya tersi gibi bir tanımla yaftalamamalıyız.

Hristiyanlar ile Müslümanlar böyle tek düze bir bakışa sahip olamayacak kadar birbirleri içinde bölünmüşlerdi. Hristiyanlar kendi içlerinde birleşmiş değillerdi, bundan ötürü Batı Hristiyanlarının Bizans Hristiyanlarına nihayetinde yardım ulaştırması yüzyılları almıştı.

Müslümanlar bundan da dağınıktılar, bu da haçlıların 1099'da Kudüs'ü işgal edebilmelerinin ilk sebebi olmuştu. 1092'de Selçuklu sultanı henüz ölmüştü ve akrabaları güç savaşına girmişlerdi. Mısır merkezli Şii halifeliği, Fâtimî hânedanlığı, bu iç bölünmeden faydalanarak, Haçlı'dan yalnızca bir yıl önce, 1098'de Kudüs'ün kontrolünü Selçuklu İmparatorluğu'ndan aldı. Fâtimilerin kendileri bir iç savaştan henüz çıkmışlardı ve hâlâ halifelerinin ve vezirinin 1094'teki ölümünün çalkantısını yaşıyorlardı. Azılı düşmanları Abbâsî Müslümanları da 1094'te halifelerini kaybetmişlerdi ve bu unsurlar fena halde bölünmüş Müslüman topraklarını tümünden savunmasız kılıyordu. Haçlı uzmanı Johanthan Riley-Smith buna

dayanarak, “Haçlıların hiçbiri bilmiyordu ama ardına kadar savrularak açılmış bir kapıya yürüyorlardı,” demiştir.¹²

Açıkçası, bölgede güç elde etmek adına savaştan birçok muhâlif birbirleriyle rekabet halindeydi.

Orta Çağ tarihçisi Christopher Tyerman bize, “1097/8’de Birinci Haçlı Seferi’nin batılı ordusunun ortaya çıkışı, bölgede hâlihazırda bölge dışı güçlerin rekabetiyle dolu yabancı orduların varlığına ancak bir yenisini eklemiş olmuştur,” demiştir.¹³ Haçlılar onca muhâlif arasından yalnızca biridir. Doğrusu, Selâhaddin’in 1187’de Kudüs’ü yeniden ele geçirmesiyle esas itibâriyle bozguna uğratıldıklarında bölgenin en alâkasız grubu olmuşlardır.

Belki Müslümanların on dokuzuncu yüzyılın sonuna değin Haçlılar’ın yaptıklarını neredeyse unutmalarının sebebi budur Riley-Smith’e göre, “Müslümanlar Haçlılar’a ilgisiz ve kayıtsız kalırlar. Onların nazarında kesin zaferli çıkan onlar olmuştur... Haçlılar’ın ilk Arapça hikâyesi, 1865’te ortaya çıkan Hristiyanlarinkidir.” Müslümanlar yirmi yüzyıla girene dek bu meseleler üzerinde pek düşünmemiş olmalı ki Haçlılar’ı tanımlayan Arapça kelimeyi Hristiyanlar üretmek durumunda kalmışlardı.¹⁴

Tarihsel gerçekleri ele aldığımızda, Müslümanlar arasında yaygın –benim de edindiğim– Haçlı Seferleri algısı günümüze ait bir uydurmadır. Ridley Scott’un *The Kingdom of Heaven*’daki ve John Esposito’nun “beş yüzyıllık barışsever birliktelik” gibi abartılı ifadeleriyle birlikte, barışsever Müslümanlara karşı pis Haçlılar söylemlerinin, tarihten ziyâde çıkarlarına göre uyarlanmış gerçeklerden uzak anlayışa dayandığı ortaya çıkmıştır. Gerçek, Haçlıların, yüzyıllarca süren Müslüman saldırıları sonucunda Hristiyan dünyasının üçte ikisinin fethedilmesinin ardından başlatılan Bizans İmparatorluğu’nu savunma hareketi olmasıdır. Müslümanlar bunu anlamışlar ve günümüze, sömürgecilik sonrası söylemleri rağbet görmeye başlayana dek haçlılara karşı kin tutmamışlardır.

CİHÂDDAN ve HAÇLILARDAN ALINAN DERSLER

Elimizdeki gerçeklere göre, haçlılar mazur görülemez ölçüde cânilik etmişler mi? Kesinlikle. *Mücâhidler* mazur görülemez bir cânilik etmişler mi? Kesinlikle. Hiçbir şekilde bu suçları işleyenlere bir gerekçe sunma niyetinde değilim. Aynı şekilde, bir din hakkında bazı takipçilerini esas alarak hükme varılması gerektiğini de düşünmüyorum. Bazı Hristiyanların yaptıklarının Hristiyanlığı tarif ettiğini söyleyemeyeceğimiz gibi, bazı

Müslümanların yaptıklarının da İslâm'ı tarif ettiğini söyleyemeyiz. Henüz Müslümanlık de vardığım sonuç, asıl önemli olanın İsa'nın öğretişleri ile Muhammed'in öğretişleri olduğudur.

Ancak haçlıların veya *mücâhid*lerin kendi dinleriyle hiçbir alâkaları olmadığını söylemek de konuyu çok saptırılmış olur. Ortaya çıktığı üzere, İsa'nın da Muhammed'in de şiddete dair birçok sözü, haçlılar ile *mücâhid*ler de dinleyicileri olmuştur.

KURUCULARIN GELENEKLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

2009'da David Wood'la birlikte Kuzey Amerika İslâm Toplumu'nun "Yaşam, Hürriyet ve Mutluluğu Amaçlamak" temalı yıllık kongresine davet edildik ve 4 Temmuz haftası boyunca da Başkent Washington'da kaldık. Mesajları dinlemeye ve Müslüman katılımcılarla takılmaya can atarak davete isimlerimizi yazdırdık. Kur'an tarihi ve kadının İslâm'daki konumu üzerine konferansları izledik, Müslüman âlim olarak tanıtılanlarla tanıştık ve hatta konferans organizatörlerinden biriyle görüşme yaptık. Ortada önemli ölçüde yanlış bilgilendirme söz konusu olduğunu düşünsek de, organizatörlerin ve konuşmacıların çok misafirperver ve mesajlarında içten olduklarına şüphe yoktu.

Müslüman çocukluk arkadaşlarımdan çoğu ve yakınlarım konferans-taydılar ve onlarla yeniden iletişim kurmak üzere tuhaf bir girişimde bulundum. Bu arkadaşlarımdan ikisi, sonradan Sünnî Müslüman olan Ahmedîye tarikatı üyesiydiler, konferanstan sonra akşam David ve benle yemeğe gelmeye razı oldular. Dördümüz helal Çin yemeğinden tutun da bir sürü konuda konuşmuştuk, ancak benim aklımda en çok dinden ayrılma hakkındaki konuşmamız kaldı.

Arkadaşlarımdan birine, "İslâm'dan ayrılanların cezalandırılması meselesi," dedim ve devam ettim, "Ne düşünüyorsun?" Yanıtını merak ediyordum, çünkü arkadaşım daha evvel İslâm'ın en barışsever tarikatı Ahmedîyelerdendi, Sünnî Müslümanların irtidat cezasıysa hunharca ölümdü.

"Düşünecek bir şey yok," diyerek başladı. "Peygamberimiz (SAV) İslâm'dan ayrılanların öldürülmesi gerektiğini açıkça belirtmiştir."¹ Ciddi ses tonunda en ufak bir tereddüt yoktu.

"Belirttiği doğru," diye daldı David, "ama yapma..! İnsanların inanışlarından ötürü öldürülmesi gerektiğini gerçekten düşünüyor olamazsınız? Yani, yirmi birinci yüzyıldayız. İnsanlar tapınma özgürlüğüne inanıyorlar."

Arkadaşım geri adım atmadı. "Başka dinlerden ayrılmak olur ama İslâm'dan ayrılanlar öldürülmeli. Doğru, burada Amerika'da tapınma öz-

gürlüğü var. Din değiştirenleri öldürmek yasa dışı olduğundan, bu top-
rakların yasaları Amerikalı Müslümanlara engel oluşturuyor ve eskiden
Müslüman olanları öldüremiyorlar. Ama Müslüman ülkelerde mürtedler
öldürülebilirler ve öldürülmelidirler.”

Arkadaşımın söylediklerine inanmadım. Ne kadar ciddi olduğunu
görmek için biraz daha ileri gitmek zorunda kaldım. “Yani şu an Müs-
lüman bir ülkede olsaydık, beni öldürür müydün?” Tüm gerçekçiliğiyle,
kötülük veya îmâ olmaksızın, yanıtladı: “Evet, seni şu an öldürürdüm.
Peygamberimizin (SAV) buyruğu budur.”

Herkes benim yanıtlımı beklerken masada çıt çıkmamıştı. “Eh madem,”
deyip güldüm, “Müslüman bir ülkede olmadığımız için Tanrı’ya şükürler
olsun! Tanrı Amerika’yı kutsasın!” Espriyle konu çevirme girişimim ko-
nuşmamızı sürdürmeyi sağladı, ancak onun sözleri zihnime mihlandı.

BARIŞSEVER MÜSLÜMANLAR, İRTİDAT ve MUHAMMED’İ ÖRNEK ALMAK

Arkadaşımın fikriyle konferansın temasının zıtlığı tesir ediciydi. Hafta
sonu boyunca, konferans İslâm’ın Amerika’nın değerleriyle ve Batı öz-
gürlüğüyle uyumlu olduğunu kanıtlamaya çalışmıştı, fakat burada beni
inanışımın otürü öldürmekten alıkoyan tek şeyin Amerikan yasaları
olduğunu söyleyen genç bir Müslüman vardı. Bu uyumsuzluğu nasıl yo-
rumlayabilirdik?

Arkadaşım Müslümanların geleneksel olarak yaptığını yapmıştı: Mu-
hammed’in şeriatta bildirdiğini örnek almıştı. Hadisler Muhammed’in
mürtedleri öldürmesiyle ve onların öldürülmesini buyurmasıyla doludur.²
Bundan otürü, Muhammed’i örnek alan Müslümanlar için ortada pek bir
şüphe yoktur: Mürtedlerin öldürülmesi gerekir. Bulgu öyle sağlamdır ki
mürtede dair hükmü öğreten bütün başlıca Sünnî İslâm ve Şiî İslâm ekol-
leri, yalnızca detaylarla ve koşullarla ilgili fikir ayrılığındadırlar.

Elbette, insanları inanışlarından otürü öldürmek Batı’nın ahlâk anla-
yışına saldırıdır, Batı’daki Müslümanların birçoğunun anlayışına da. Bu
doğrultuda, İslâm anlayışlarını Batı’nın ahlâk kavramına uyarlayıp sık-
lıkla İslâm’ın asla bu şekilde öğretmediği halini delil gösterirler. Maale-
sef, tam tersi doğrusudur: İslâm’da bu hep vardı. Tarihsel bakış açısın-
dan, mürtedin cezalandırılmasını reddetmek günümüze ait bir olgudur,
İslâm’ın her şeyden evvel barışsever olduğunda ısrar etmek de.³

Müslümanların bazıları Kur'ân'ın mürtedi öldürmeyi buyurmadığına işaret ederler ve iddialarında haklıdırlar. Ancak İslâm *sola scriptura* (Anlamı: *yalnızca kutsal yazı*) diyen bir inanç değildir; Kur'ân'ı desteklemek üzere daima hadisleri kullanmıştır. Günde beş vakit namaz kılan herkes bunu kabul etmek zorundadır, çünkü namazdaki dualar Kur'ân'da verilmemiştir, hatta günde kaç vakit kılınması gerektiğinden de söz edilmemiştir. Kur'ân yalnızca günde üç kere dua edilmesinden bahseder ve hiçbiri için sözler veya duruş biçimleri tasvir edilmemiştir. “Yalnızca Kur'ân” diyen meşru Müslümanlar olsa da, İslâm'da daima uçlarda yer alan azınlık olmuşlardır. Yalnızca Kur'ân yaklaşımını benimsemiş, mürtede dair hükme karşı çıkan Müslümanların çoğu, tutarlı uygulandığı takdirde İslâmî uygulamalarını kökten başkalaştıracak bir mantık yürütmektedirler.

Aynı çizgide, bazı barışsever Müslümanlar mürtede dair hükme Kur'ân'daki 2/Bakara 256 gibi ayetlere dayanarak karşı çıkarlar. Orada, “Dinde zorlama yoktur,” denir. Bunu söylediklerinde esasında Muhammed'in yaptığını tekzip etmiş oluyorlar. Muhammed bu ayeti o anlamda yorumlamadı, bu konuda yaptıklarının tekrar tekrar anlatıldığı hadislerde görüldüğü üzere. Müslüman ilâhiyatçıların 2/Bakara 256'ya önceki bölümde bahsettiğimiz neshedilmiş ayetler arasında klasik olarak yer vermeleri bundandır.⁴ Örneğin, İbn Kesîr, 2/Bakara 256'nın, Müslümanların Yahudilerle ve Hristiyanlarla savaşılmasını söyleyen 9/Tevbe 29 tarafından neshedildiğini söyler.⁵ Sevilen Müslüman âlimler bu geleneksel yorumlamaları yirminci yüzyıl boyunca haykırarak savunmuşlardır.

Tabii ki barışsever Müslümanların İslâm toplumunda çoğunluğun sesi olmasını ve İslâmî uygulamaları kendi taraflarına yönlentmelerini ümit ediyorum. Riyakârlıktan tamamen uzak, İslâm'ın barışsever uygulamalarından yana olan çoğu Müslüman İslâm'ın barış dini olduğuna içtenlikle inanır. Ancak barışsever İslâm'a uygun yaşamak isteyen, bilfiil İslâm içtihadı tarihini tümüyle olduğu kadar, Muhammed'in yaşamından gelen gelenekler yığının çoğunu da yok sayması veya reddetmesi gerekir.

Başkent'teki arkadaşım eskiden benim ailemin de katıldığı barışsever câmiye giderdi ve onu da aynı barışsever imamlar eğitmişti. Nihayetinde, İslâm'ın o uyarlamasını bıraktı ve Muhammed'in gerçek öğretilerini takip etmek adına daha şiddet içerenini benimsedi. Muhammed'in hayatına dair kayıtlara en sık uygun davranan Müslümanlar, Batı'nın barış anlayışını yeterli bulmayan bir İslâm'a inanırlar. Tarih boyu Müslümanların çoğunluğunu bunlar oluşturmuştur.

MUHAMMED ve CİHÂD

Economist dergisi 22 Ağustos 2015'te "Tarihin Direnci" adlı bir makale yayımladı. Makalenin ilk fotoğrafı tüyleri diken diken ediciydi: Chibok'taki okullarından Boko Haram tarafından kaçırılmış onlarca burkalı Nijeryalı kız. Makale, İslâm Devleti İŞİD tarafından yüzlerce Yezîdî kadını tutsak aldığından bahsederek devam ediyordu. İŞİD'in profesyonelce hazırlanmış dergisi *Dabîq*'te, İŞİD bu kadınların savaşı kirlettiklerini ve seks köleliğinin Kur'ân'da izin verilen bir uygulama olduğunu iddia ediyordu.

İslâm seks köleliğine müsaade ediyor mu? Başkent Vaşington'daki arkadaşımın ve Müslümanların hep yaptığı gibi, bu tür soruların yanıtı için yapmamız gereken, hadislere bakmaktır. Örnek almak üzere Muhammed'in yaşamına baktığımızda, birçok yerde Muhammed'in seks köleliğine müsaade etmekle kalmadığını, yeni tutsak ettikleri kadınlarla cinsel münasebete girmekte çekinen Müslümanları da teşvik ettiğinden söz edildiğini görürüz.⁶ Hadislere göre, ya kadınlar gebe kalır ya da kocaları hayatta olabilir korkusuyla çekiniyorlardı, Muhammed de onları yüreklendiriyordu. Hadisler 4/Nisâ 24'ün tam bu sebepten ötürü verildiğini söyler, böylece erkeklerin kocaları hâlâ hayatta olan yabancı tutsak kadınlarla ilişkiye girmekten çekinmelerine artık gerek kalmamıştır. Muhammed'in hayatına ait bu söylemler Müslümanları İslâm'ı kültürel tarihi boyunca etkilemiş ve savaş kurallarının anahatlarını belirlemiştir. İŞİD'in şimdi açığa çıkardığı söylemlerdir bunlar.

Elbette, Müslümanların birçoğu İŞİD'in uygulamalarıyla hemfikir değil, ancak gerekçeleri meseleye ışık tutar. 140 Müslüman âlimin İŞİD'e yazdığı açık mektupta şunlar yazar: "Müslümanların köleleğin yasaklanmasına dair görüş birliği bir asırı geçmişken siz bunu ihlal ettiniz; kadınları cariye olarak aldınız."⁷ Muhammed'in kölelerin salıverilmesinden hoşnut olduğunu iddia ettiler, bu gayet doğru da olabilir, ancak Muhammed'in seks köleliğine müsaade etmediğini söyleyecek kadar ileri gitmediler. Kayıtlarda böyle görülmediği çok açık ve İŞİD de bunu biliyor. Bu 140 Müslüman âlim açısından ve dünyanın kalanı açısından acıdır ki İŞİD'in gâyesi Müslüman ulemânın bin yıl evvel vardığı görüş birliğine uymak değil, Muhammed'in yedinci yüzyılda yaptıklarını örnek almak.

İŞİD yalnızca kızları değil oğlanları da tutsak alıyor. Dünya daha yakın zamanda bile, tutsak edilmiş oğlanların kıyafetlerini çıkarmaya zorlanıp kasıklarında tüyler olduğu takdirde idam edilmelerine dair anlatılanlardan ötürü dehşete kapılmıştır. Ancak yeniden belirtelim, bu uygulama

Muhammed'in Kurayza Yahudilerine muamelesine dayandırılmıştır. Muhammed, gece baskınları haricinde, çocukların savaşta öldürülmemesini emretmiştir. Buna göre bir grup insan tutsak alınmışsa, Kurayza Yahudilerinde olduğu gibi, oğlanlar erkeklerden kasık tüylerine bakılarak ayrılır, erkek olanlar idam edilirdi.⁸ IŞİD sadece Muhammed'in hayatından bu kısmı öne çıkarıp kendi koşullarına uyarlamaktadır.

Elbette Muhammed'in bu müsaadesi, Selçuklu Türklerinin ve bilfiil diğer Müslüman hanedanlıklarının oğlanları tutsak etmekten ve onları köle savaşçılar haline getirmekten nasıl vicdan azabı duymadıklarına da açıklık getiriyor. Bizzat Muhammed Yahudi oğlanları köleleştirmiştir, muhtemelen babalarının hepsinin başları o gün kesildiğinden ötürü bir şefkat göstergesi olarak.

Yani cihâd, geçmişten gelen uygulamalarıyla ve bugün "İslâmci" veya "radikal" görülen açıklamalarıyla, çoğunlukla sadece Muhammed'i örnek alma girişimleridir. İslâm'ın daha barışsever uygulamalarını savunanlar şu üçünden birini yapıyor olmalıdır: Yalnızca Kur'ân diyen Müslümanlar gibi, Muhammed'in hayatını örnek almayı tümüyle reddetmek; 140 Müslüman âlim gibi, Muhammed'in öğretişlerini köhnemiş ilan etmek veya sıradan bir Müslüman'ın yaptığı gibi, Muhammed'in hayatının tarihteki kayıtlarından belirli kısımları hiç yaşanmamış gibi görmek.

İSA ve HAÇLILAR

İsa'yı örnek almak oldukça farklı bir savaş anlayışı ortaya çıkarır. İsa hiçbir zaman bir ordu yönetmemiştir; tam tersi, şiddete dayanak bile olmamıştır. İsa'nın kavgayla ilgili en açık vecizesine bakıldığında mesajı eksiksizdir: "... Kılıcını yerine koy... Kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecek" (Matta 26:52). Kendini savunma söz konusuyken bile öğretişi öyle mutlak surette barışseverdir ki başka dünyaya ait gibidir: "Ama ben size diyorum ki kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyen abanızı da verin. Sizi bin adım yol yürümeye zorlayanla iki bin adım yürüyün" (Matta 5:39-41). Bu sözler, İsa'nın kendi takipçilerine düşmanlarına nasıl davranmaları gerektiğini ardarda açıkladığı dünyadışı yolda gidildiğinde etkin olur: "Ama ben size diyorum ki düşmanlarınızı sevin, size zulmedenler için dua edin" (Matta 5:44).

İsa'nın öğretişleri o denli barışseverdi ki gördükleri şiddeti bastırmak üzere kendilerini savunma gereği hisseden ilk Hristiyanlar açısından sorun oluşturmuştu. İsa'nın savaşmaya izin verdiğine dair açık bir söz etmediğinden, bu tür Hristiyanlar beşinci yüzyıla girerken Augustin'den itibaren ayrıntılarıyla "âdil savaş" anlayışını oluşturmuşlardır. Augustin, zorlu savaş koşullarını tasvir ederek, çatışmanın, ancak mecburî kötülük ve ceza gerektiren bir durum söz konusu olduğu sürece Tanrı'nın isteği dahilinde olabildiğini savunmuştur.

Hristiyanlar Haçlıları başlatırken yaptıklarını haklı göstermek üzere Augustin'in bu argümanlarını ve benzeri görüşleri Bizans'ın savunmasını üstlenmelerine dayanak olarak aldılar ve kendi savaşlarını her şeyden önce daha büyük bir kötülükle mücadele eden mecburî kötülük olarak gördüler. Bu arada, kutsal savaşın olumlu görülmeye, başlı başına bağışlanma kazanmak amaçlı olmaya başlaması da Haçlılar döneminde olmuştu. Bu noktada Augustin'in niyetini çok daha aşmışlardı.

Bu fikir herkesin hoşuna gider, dönemin bir tarihçisinin yazdığı gibi, "Tanrı *dönemimizin* kutsal savaşlarına yerleştirilmiş, böylece şövalyeleri ve kalabalıkları ... kurtuluşu kazanmanın *yeni bir yolu*muşçasına peşinden sürüklemiştir."⁹ Yani Haçlılar'a, İsa'dan bin yıl kadar sonrasına değin, Hristiyanlar kutsal savaşı, ceza gerektiren bir günah yerine gerçekten de haçlılara kendi günahlarını bağışlatan, olumlu bir gayret olarak görmemişlerdir.

MUHAMMED ile İSA'NIN ŞİDDET BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRMASI

Buna karşılık, cihâdda savaşmanın kutsal ve iyi olduğunu öğreten bizzat Muhammed'dir. Hadislere göre, Muhammed Müslümanlara Hristiyan şehir Konstantinopolis'i fethetmenin *mücâhidleri* günahlarından aklayacağını öğretmiştir: "Yandaşlarım arasından Sezar'ın şehrini fethededen ilk ordunun günahları bağışlanacaktır."¹⁰ Cihâdda savaşmak Muhammed'in nazarında o kadar iyidir ki bu dünyada hiçbir şeyle kıyaslanamaz.¹¹ Bu dünyada cihâda denk bir amel olup olmadığını soran bir adama Muhammed, "Bildiğim kadarıyla böyle bir amel yoktur," demiştir.¹² Tarihsel adımları tekrar özetleyecek olursak: İsa'nın şiddet karşıtlığının açıkça görüldüğü sözler üç yüzyıl boyunca Hristiyanlar arasında bir direniş görmemişken Augustin'in iddiaları haklılaştırılmış kötülük olarak altı yüzyıl süren savaşa yol açmıştır. Hristiyanlar günahlarını aklayacağına inandık-

ları kutsal savaşa dek İsa'dan bin yıl boyunca uzak kalmamışlardı, oysa Müslümanlara, cihâdda savaşmanın günahları bağışlatacağını ve hatta dünyanın en iyi şeyi olduğunu öğreten bizzat Muhammed'di.

Cihâd ve Haçlı Seferleri'ne¹³ dair söylenecek çok şey var daha, ancak bir mesele ihtilaftan da ötedir: Tarihte İsa asla şiddete dayanak sağlamamış ve kesinlikle Haçlılar gibi bir oluşumu desteklememiştir, oysa tarihte Muhammed bir Müslüman'ın yerine getirebileceği en büyük amel olarak cihâda katılmıştır. Şiddet içeren cihâd tarihte yer alan Muhammed'in hayatına ve öğretişlerine sıkı sıkıya bağlı kalmanın bir sonucudur, oysa tarihte yer alan İsa'nın hayatına ve öğretişlerine sıkı sıkıya bağlı kalmak pasifizmle ve düşmanına yönelik fedakâr sevgi duymakla sonuçlanır.

HRİSTİYAN BARIŞSEVERLİĞİNİ İRDELEMEK

David Wood'la ISNA 2009 ulusal konferansına katılmamızın bir hafta sonrasında, Müslümanlarla açık alanda diyalog kurmak ve münâzara etmek üzere Londra'ya seyahat ettik. Katıldığım aşağı yukarı yirmi münâzara arasında en sevdiğim, David'le birlikte, İslâm'ı seçmiş iki eski Hristiyan'la giriştiğimiz diyalog oldu. Konu, "İslâm Barış Dini midir?" di ve konunun ilginçliği açısından, münâzaranın ikiye iki doğasından ötürü etkileşim hızla yön değişen ve ilgi çeken bir yapıda kalıyordu. Münâzara sonrasında dinleyenlerden biri, "futboldan daha heyecanlı" demişti, ben de ona katıldım, çünkü herhalde bildiğimiz futboldan bahsediyordu. (Yazarın yaşadığı Amerika'da futbol aynı zamanda Amerikan futbolunu da ifade etmek üzere kullanılır. Münâzara İngiltere'de olduğu için ve futbol orada sadece bizim bildiğimiz futbol anlamına geldiğinden, yazar burada, dövüş içeren bir spordansa iki takımın hızla takip edildiği bir sporun kast edildiğinden duyduğu rahatlıkla, dinleyicinin benzetmesine katıldığını belirtiyor.)

Münâzara sürerken, iki Müslüman münâzaracının, İslâm'ın belirli Hristiyan öğretilerle aynı hizadayken barışsever olduğunu savunanlardan oldukları açığa çıktı. İsa'nın, "Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Barış değil, kılıç getirmeye geldim," (Matta 10:34) gibi sözlerine odaklanarak, Hristiyanlığın belirli durumlarda şiddete müsaade ettiğini, İslâm'ın da yaptığının bu olduğunu iddia ettiler. Hristiyanlık şiddete müsaade edildiği halde barışsever olabildiğine göre, İslâm da aynı şekilde barışseverdi.

Açıkçası, Augustin ve ondan sonraki Hristiyanlar savaşın haklılığını, bunun gibi kısımların irdelenmesinin bir parçası olarak, üretmişlerdi. Ancak benim Augustin'e yanıtım, Müslüman münâzaracılara yanıtımla aynı olurdu: "İsa'nın bu ayette aslında söylediği nedir? Bağlama bakmamız gerekir." Bağlamın İsa'nın savaştan değil, aile arasındaki bölünmeden bahsettiğiyle ilgili olduğu, başka şekilde yorumlanamayacak kadar açıktır: "Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Barış değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü, ben babayla oğulun, anneye kızın, gelinle kay-

nananın arasına ayrılık sokmaya geldim. ‘İnsanın düşmanı kendi ev halkı olacak’” (Matta 10:34-36). Burada savaşa ilgili hiçbir şey yoktur.

Sohbet ettiğim Müslümanlar arasında gördüğüm yaygın bir yanlış anlamadır bu: İsa’nın barışsever öğretilerini, sözleri içerikten bağımsız ele alarak eleştirirler. Kitabımızın 4. kısmında gördüğümüz gibi, Kur’ân’ın tefsir yöntemini ve bağlamla ilişkisi kopuk vurgular içermesini hesaba kattığımızda mantıklı hale gelir. Ancak Kutsal Kitap’ın yorumlanmasında, ele alınan kısmın bağlamı, anlamını belirlemenin temel unsurudur. İsa kılıç getirmek için geldiğini söylediğinde, tam olarak bu açıklamayı yapmış olur: O’nun gelişi ailelerde ayırım yaratacaktır.

Hatta İsa’nın kullandığı kelimeler üzerinde biraz daha çalışıldığında İsa’nın bahsettiği “kılıç”ın sadece savaşta kullanılan türden *eğri kılıç* (*rhomfaia*) olmadığı anlaşılır.¹ İsa’nın bahsettiği kılıç *makhaira*, yani *kamadır*. Palaya benzeyen *kama*, et kesmek veya balık ayıklamak gibi birçok amaçla kullanılan uzun bıçak veya kısa kılıçtır. Yine pala gibi, *kama* da savaşırken kullanılabilir, ancak asıl işlevi bu değildir. Asıl işlevi ayırmaktır ve burada İsa gelişinin aileleri bir *makhaira* gibi ayıracağını söylemektedir.

Bu açıklama bizim yaygın olarak yanlış anlaşılan başka bir kısmı anlamamıza yardımcı olur. Luka 22:35-38’de, İsa havâriilerine seyahate çıkarken yanlarına kılıçlarını, *makhairalarını* almalarını söyler.² Eski Hristiyanlar Haklı Savaş adına, bugün birçok Müslüman’ın sorduğu aynı soruyu sormuşlardır: “İsa havâriilerine, savaşırken veya en azından kendilerini savunurken kullanmayacaklarsa, neden yanlarına kılıç almalarını söylesin?” *Makhairanın* ne olduğunu artık bildiğimize göre, yanıt basittir: Uzun bir yolculuğa hazır olmalarını ve yanlarına gerekli gereçleri almalarını söylemiştir. İçerik bir kere daha faydalı olur: İsa onlara yanlarına alacakları seyahat gereçlerini (para kesesi, çanta ve çarıklar) sıralamaktadır ve kılıç da bu sıralamada yer alır. Bunu açıklığa kavuşturacaksa, İsa havâriilerine iki kılıcın yeterli olacağını söyler. Eğer çatışmaya girmeyi imâ etseydi, birçok kişinin arasında iki kılıca sahip olmak asla yeterli gelmezdi; ancak seyahat gerci olduğunu imâ ettiyse oldukça yeterlidir.

Bağlam gözardı edildiği takdirde karıştırılabilecek başka bir ayet, İsa’nın, “Beni kral olarak istemeyen o düşmanlarıma gelince, onları buraya getirin ve gözümün önünde kılıçtan geçirin!” dediği Luka 19:27’dir. Bütün bölümü okuyunca ifade açıklığa kavuşur. İsa orada hayali bir krala dair öğretili paylaşırken bir benzetme anlatıyor. Gerçekten düşmanlarının önüne getirilip öldürülmesini buyurmuyor. Luka Müjdesi boyunca İsa, bir kadını görmezden gelen kötü yargıç (Luka 18), tohum eken çiftçi

(Luka 8), ağacın kesilmesini emreden bağ sahibi (Luka 13) ve kayıp parasını arayan kadın (Luka 15) dâhil birçok benzetme anlatır ve tohum eken çiftçi de O'dur, ağaçların kesilmesini emreden bağ sahibi de O'dur, parasını arayan kadın da O'dur. Ancak bunlara benzer olarak, Luka 19:27'deki benzetmesinde insanları öldürmeyi isteyen kral olduğunu kastetmiyor. Bundan ziyâde, akılda kalıcı görüntüler sunan hikâyeler anlatan İsa, Luka 19:27'deki benzetmesinde Tanrı'yı reddedenlerin son yargı günündeki durumlarının insanların gözünde canlandırabileceği halini resmediyor.

Bu ayetler doğrultusunda ele alabileceğimiz son bir mesele de yorum-bilimin temel ilkesidir: Anlaşılmayan ayetleri her zaman anlaşılınların ışığında yorumla. İsa'nın anlaşılır sözleri ve öğretişleri olan "düşmanlarınızı sevin" ve "kılıcını yerine koy" sabittir. Müjdelerin hiçbir yerinde İsa'yı kılıç taşırken görmeyiz ve Müjdeler'deki tek fiziksel münâkaşa İsa'nın havârilerini kavga ettikleri için azarlamasıyla sonuçlanır.³ İrdelenen ayetlerin bağlamı açısından, bu İsa'nın barışsever öğretişlerinin tutarlılığını okura göstermeyi sağlar.

ESKİ ANTLAŞMA'DA ŞİDDET

İslâmî bakış açısından yaygın olan, İngiltere'deki halk açık konuşmamızın daha ilk dakikalarında iki münâzaracının gündeme getirdiği başka bir itiraz, Eski Antlaşma'daki şiddete dairdir. İtirazı sunmanın daha birçok yolu olmasına karşın, ilk hamle Tanrı'nın Kutsal Kitap'ta şiddeti buyurduğu, dolayısıyla Hristiyanlığın barışsever olmadığı yönünde olur. Kitabımızın 4. kısmında gördüğümüz gibi, bu itiraz hatalıdır, çünkü Hristiyanlar yeni bir antlaşmaya tâbidirler, Musa ve Yahudilerle yapılan antlaşmaya değil. Tanrı'nın Yahudilere verdiği buyruklar Hristiyanlara verilen buyruklar değildir.

Yine de yakından ilişkili, daha detaylı itirazların yanıtlanması doğru olur. Tanrı Eski Antlaşma'da şiddeti buyurmuştur. Bundan ötürü, bir Hristiyan olarak Tanrı'nın şiddeti buyurabildiğine inancım var. Önermenin doğal sonucu olarak da, İslâm'a sadece şiddet uygulamasını dayanak göstererek itiraz edemem.

Aynı zamanda, Eski Antlaşma'daki şiddetin doğası İslâm'da görülen-den belirgin ölçüde farklıdır. Eski Antlaşma'da Tanrı tarafından tam belirli bir zamanda ve yerde, dört yüzyıl boyunca ertelenmiş bir yargının yetkilendirildiğini görürüz. Yaratılış 15:13-21'de Tanrı İbrahim'e soyunun

Kenan topraklarına sahip olacağını vaat eder. İbrahim kendisi bu toprakları edinmeyecektir, çünkü “Amorluların kötülükleri henüz doruğa varmamıştır” (Yaratılış 15:16). Tanrı Yahudilerin Kenanlılara karşı gireceği şiddet içeren savaşları önceden bildirir, ancak Kenanlılara tövbe etmeleri için dört yüzyıl süre tanınmıştır. Eski Antlaşma’da gördüğümüz şiddet budur: Doğrudan belirli günahlar işlemiş belirli insanlara yönelik ve mümkün mertebeleri tarihe ertelenen yargı.

Diğer yandan, Muhammed’in öğrettiği şiddet, belirli koşulları yerine getirmediği sürece İslâm topraklarında yaşayan bütün gayrimüslimleri kapsar. Kur’ân’a göre, politeistlere üç seçenek tanınır: İslâm’a dönmek, topraklardan ayrılmak veya öldürülmek (örn., Kur’ân 9/Tevbe 3-11). Bu seçenekler bir yerle veya insanla sınırlandırılmamıştır, Müslümanların hak iddia ettiği topraklarda yaşayan İslâm inancına sahip olmayan herkes için geçerlidir. Metne yeniden baktığımızda 9/Tevbe 5’te, “... Allah’a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerinde oturup onları gözetleyin. Eğer tövbe ederler, namazı kılıp zekâtı da verilerse, kendilerini serbest bırakın...” dendiğini görüyoruz. Diğer deyişle, Kur’ân Müslümanlara insanları politeist oldukları için öldürmelerini, ancak Müslüman olurlarsa onları serbest bırakmayı buyurur. Sonraki ayette ek bir seçenek olarak sürgün sunulur.

Yahudilere ve Hristiyanlara Kur’ân’daki daha sonraki bir seçeneği yerine getirme izni verilmiştir: Teslim olduklarında cizye ödemek (örn., Kur’ân 9/Tevbe 29). Bu meselede, şiddetin inanışlarına dayandığı daha da açık görülür. Kur’ân tam olarak, “Kendilerine kitap verilenlerden Allah’a... iman etmeyen... hak din İslâm’ı din edinmeyen kimselerle (yani Yahudilerle ve Hristiyanlarla) savaşın” demektedir. Diğer deyişle, İslâm’ı din edinmeyen veya Allah’a iman etmeyen Yahudilerle ve Hristiyanlarla savaşın. Sonraki ayet gerekçeyi açığa çıkarır: “Yahudiler, ‘Üzeyr Allah’ın oğludur’ dediler. Hristiyanlar ise, ‘İsa Mesih Allah’ın oğludur’ dediler... Allah onları kahretsin...” Romalılar hiçbir zaman Müslümanlara saldırmadıkları halde, Romalılara karşı düzenlenen talihsiz Tebük Seferi’ni savunma saldırısı olarak haklı göstermek üzere kullanılan ayet buydu.⁴

Bu öğretilere bakıldığında, Sâhîh-i Müslim’de bulunan Muhammed’in hayatına dair kayıtlara göre Muhammed’in, “Ben Yahudi ve Hristiyanları kesinlikle Arap yarımadasından çıkaracağım ve orada Müslüman olanlardan başka kimseyi bırakmayacağım”⁵ demesi şaşırtmamalı. Hadislerde ve sîrette iç içe olduğu şiddet belirli insanlarla veya belirli bir dönemle sınırlı görünmemektedir.

Bu noktadan devam etmeden evvel tarihi sıralamadan bahsetmek iyi olur. Yahudilere, Hristiyanlara ve politeistlere şiddeti destekleyen bu ayetlerin hepsi Kur'ân'ın 9. sûresinde bulunur ve İslâmî kayıtlara göre, Kur'ân'ın Muhammed'e bildirilmiş en son kapsamlı bölümüdür.⁶ *Kur'ân'ın son sözleri ve sefer buyrukları, esasen, en şiddet içeren öğretişlerin bulunduğu yerdir.* İslâm'ın, önce verilmiş ayetlerin sonra verilen ayetler tarafından geçersiz kılınabildiğini öğreten, geleneksel nesh anlayışı göz önüne alındığında bu özellikle önemlidir.

Diğer yandan, Eski Antlaşma'daki şiddet, Tanrı'nın Yahudi tarihinin başlarında kendi egemenliğinin herkesçe bilinmesini sağlamak üzere giriştiği harekâtın bir parçasıydı; Kutsal Kitap'ın son sözleri bundan çok uzaktır. Özellikle Hristiyanlar açısından, nihai sefer buyruğu Büyük Görev'e dairdir: Tanrı'nın sevgisine ve bağışlayıcılığına dair iyi haberin İsa'nın öğrencilerinin çoğalmasıyla dünyaya yayılması. Kur'ân'ın öğretişinin doruk noktası Kur'ân'ın en şiddet dolu bölümüyken, Kutsal Kitap öğretişinin doruk noktası lütuf, sevgi, merhamet ve kendini fedâ etmektir. Eski Antlaşma'daki şiddeti yakından dikkatle ele aldığımızda, Hristiyan âdetleriyle çok az ilgili olduğunu görürüz.

Bu sonuç bizim temel iddiamızı pekiştirir: Hristiyanlıkta şiddeti haklı çıkarmak isteyen dikkati İsa'dan başka yöne çekmesi gerekir. İsa'nın öğretişlerine sıkı sıkıya bağlılık hiçbir şekilde şiddete zemin sağlamaz. Bunun aksine, İslâm'ın barış dini olduğunu iddia eden birinin dikkati, cihâdda savaşmayan veya en azından savaşma arzusu göstermeyen bir Müslüman'ın ikiyüzlü olduğunu söylediğine göre⁷, Muhammed'den başka yöne çekmesi gerekir.

İSA ve CİHÂD

Temmuz 2009'da Londra'dan ayrılmadan David'le birlikte Hyde Park'taki Speakers' Corner'a (Konuşmacılar Köşesi diye tercüme edilebilir.) uğradık. Her pazar birkaç saatliğine Britanyalılar özgür ifadeyi faaliyete dökmek üzere parkta buluşur, kalabalık dinleyicilerin hemen ortasında mesajlarını duyurmak üzere bir merdivene çıkarlar. Politikadan tutun da saf değiştirmeyi protesto etmeye dek, Speakers' Corner hatipleri konudan veya şevkten yana asla sıkıntı çekmezler ve yüzlerce kişi de bunları dinlemek üzere toplanır. Bunların birçoğu sırf konuşmacıları sıkıştırmak veya bu tür manzaraların yaşandığı anları izlemek için orada bulunsa da, dinleyenlerden bazıları konuşmaya gerçekten de ilgi duyarlar.

David'le ikimiz, 1.80'den uzun insanlar olarak, merdiveni boşverip olduğumuz yerde müjdeyi duyurduk. Neredeyse bir anda, görüşlerimizi yüksek sesle eleştiren Müslümanlar tarafından çevrelendik. Onlara kalabalığın gürültüsü arasında yanıt vermek tahmin ettiğimden de zor oldu ve otuz dakikalık konuşmanın ve anında verdiğim yanıtların ardından, sesim devam edemeyecek kadar boğuklaşmıştı. Çabalamayı bıraktım ve etrafımızda başlayan çeşitli tartışmalara yöneldim.

Coşkulu iki konuşmacıyı fark ettim ve onların konuşmasına katılmaya karar verdim. Genç Menonit kadın, kadın hakları üzerine Müslüman bir erkekle konuşuyordu. Genç kadın Kur'ân'dan erkeklere itaatsizlik eden karılarına vurmaya izin verilen 4/Nisâ 34'ü referans gösterdiğinde, adam da 1. Korintliler 14:34'ün kadınların hakları olduğunu daha çok reddettiğini söyleyerek yanıtladı. Bu noktaya varana dek diyalog verimliydi ve ben sadece tartışmayı gözlemliyordum, ancak sonrasında olanlar aklımı yıllarca kurcaladı.

Genç kadın, 1. Korintliler 14'ün içeriğini açıklığa kavuşturmak amacıyla elinde tuttuğu Kutsal Kitap'ı açtı. Sayfaları çevirirken, adam, "Senin Kutsal Kitap'ına güvenmiyorum. Zahmet etme!" diyerek zorla onun elini indirdi.

Hiç düşünmeden, "Sakın ona dokunayım deme!" diyerek adamı yakasından tutup geriye doğru ittirdim.

Sersemlemişti, yüzünde gerçek bir şok ifadesi vardı. “Nabeel,” dedi, “sen bir Hristiyan’sın! Hristiyanların pasifist olduklarını sanıyordum!”

İçim hâlâ yanar halde, “Ben pasifist değilim ve ona bir daha dokunursan gerçekten olmadığımı da görürsün!” diyerek cevabı yapıştırdım. Belki hatasını fark etmişti veya belki benim ne kadar pasifist olmadığımı görmek istememişti ama genç kadından özür diledi ve konuşmalarına devam ettiler.

Yıllar sonra, onun sersemlemiş haldeki yanıtı elimde olmadan aklıma düştü. Hristiyanların pasifist olması gerektiğine oldukça ikna olmuştu ve İsa’nın sözlerini daha dikkatle ele aldığım da, haklı olup olmadığını merak etmiştim. Hyde Park’ta o günkü davranışlarım, çok mikrokozmetik anlamda, mazlumları şiddet kullanarak savunmanın doğal bir tepki olduğunu gösteriyor. Ancak Müjdeler boyunca, İsa bize O’nun dünyadışı öğretişleri uğruna doğal eğilimlerimizden feragat etmeyi öğretir.

Kurbanları savunmak söz konusuysen bile, İsa Hristiyanların kavgaya girişmemesini istiyor olabilir mi? Dürüst olmak gerekirse, emin değilim. Böylesi bir öğretişe inanmak benim açımdan zor, ancak meselenin üzerine biraz daha gitseydim, herhalde derhal İsa’nın Kutsal Yazı’daki sözlerine dönüp savunma amaçlı olsa bile şiddetten tümenden feragat ederdim.

Bir Hristiyan olarak benim açımdan bu bir ikilem olmasına karşın, pasifizm ile baskı göreni savunmak arasında kalmak, sanırım ilâhiyata göre davranmanın tam yeri idi. Bu da, savunma amaçlı şiddete başvurmak isteyen Hristiyanların, ahlâki açıdan menfur saydıkları bir davranışta bulunmaları gerektiği anlamına geliyordu. İsa’nın öğretişlerine sıkı sıkıya bağlı yaşayan kimse savunma amaçlı olsa bile şiddet anlayışının aslında iyi maksatlı olabildiğini aklına bulunduramaz. İsa bir yönden olsa bile şiddeti tasvip etseydi çok farklı olurdu. Böylesi bir müsaade kan dökmeye yatkın olanlara her daim açık kapı bırakırdı.

İslâm tarihi boyunca –bugün IŞİD’le, yarın başka önü alınamayan İslâmcılarla– meydana geldiğini gördüğümüz de budur. İslâm’ın barış dini olduğuna inanan Müslümanlar bile genellikle Muhammed’in bazı koşullar söz konusuysen çatışmaya izin verdiğini kabul ederler ve İslâmcıların terörist faaliyetlerini haklı çıkarmak üzere işaret ettikleri de Muhammed’in hayatıdır.

Muhammed bile ordu edindikten sonra dokuz yılı aşkın sürede seksen altı savaşa ya yönlendirmiş ya da katılmışken, taraftarlarının arasında bu türden faaliyetler görülmesinin kaçınılmaz olduğu akla gelir. Bunun aksine, İsa Mesih’in, Hristiyanların örnek aldığı kişinin, asla bir kere de olsa

kılıç kuşanması bir yana taşıdığından bile söz edilmemiş olması ne güzel. Bu O'nun taraftarlarını Tanrı'ya pasifist kalarak dünyadışı bir güven duymak ile baskı görenleri savunmak adına istemeye istemeye şiddet kullanmak arasında bırakır. İsa'yı takip edenler için şiddetten iftihar duymaya kesinlikle mahal yoktur.

2. SORU

İSLÂM'IN mı, YOKSA HRİSTİYANLIĞIN mı DOĞRU OLDUĞUNU NASIL BİLEBİLİRİZ?

Hristiyan olarak on yıllık deneyimim ile hayatımın Müslüman olarak geçirdiğim ilk yirmi iki yılını karşılaştırdığımda bundan başka bir sonuca varamıyorum: Hristiyanlık İslâm'dan çok farklı. Bildirdiği mesaj saf lütuf, tanıttığı Tanrı koşulsuz sevginin ta kendisi, yeryüzündeki kurucusu bizzat beden almış Tanrı, Kutsal Yazılar'ı müşterek ve çeşitli, üstelik de şiddete övgüye hiç mahal vermiyor. İslâm, geleneksel anlayışı doğrultusunda, her anlamda belirli ölçüde farklılık gösteriyor.

Bilfiil muhafazakâr, İslâm dindarlığıyla yetişmiş hiç kimse Hristiyanlığın İslâm'la aynı olduğu yanılısına kapılmaz, özellikle Fâtima kadar kaybedecek şeyi olan biri. Müslüman olarak büyüüp coşkuyla inancını savunan biriyken, İslâm'a dair gözleri açıldı ve inancını bıraktı. İslâm'ın öğretilerinin tümüyle farkında olduğunda İsa'nın mesajını ikna edici bulmuştu. Fâtima sadece bu ikisinin farklı olduğunu fark etmekle kalmamış, İslâm'ı bıraktıktan sonra Hristiyanlığı kabul etmeye istekli olması farklılığın fark yarattığını ve tehlikeye attığı ne varsa buna değdiğini göstermişti.

Ben de İslâm'dan Hristiyanlığa yol almıştım, fakat benim yolum pek Fâtima'nunki gibi olmamıştı. İlk başta İslâm'la ilgili gözüm de açılmamıştı, müjdenin güzelliğini de görmemiştim. Şu an Hristiyanlık mesajını ne kadar ikna edici bulduğumu düşününce, Müslümanen hiç de ikna edici bulmuyordum. Allah'ın sevecen olduğuna, Muhammed'in barışsever olduğuna ve Kur'ân'ın güzelliğine, *tevhîd*in mükemmel bir öğreti olduğuna ve şeriata gerçekten uygun yaşamanın insanı Allah'ın gözünde sâlih kıldığına inanıyordum. Hiçbir şekilde müjdeye ihtiyaç duymuyordum ve onu kesinlikle üstün bir mesaj olarak da görmüyordum.

Tercihimin İslâm'dan yana olmasına karşın, çeşitli dinî temele bir sürü sahip insanla tanışmıştım ve itiraz edilemez bir eğilim vardı: Hristiyanlar Hristiyanlığı tercih ediyordu, Yahudiler Yahudiliği tercih ediyordu, Hinduvar Hinduizmi tercih ediyordu ve başka dinî temele sahip herkes için de aynı şey geçerliydi. Yoksa benim de Müslüman olarak İslâm'ı tercih etmemin sebebi bu muydu? Kendilerine öğretilmiş dünya görüşünden daha memnun olmaya meyilli insanları tanıdıkça, İslâm'a inancımın sırf bana ikna edici gelmesini dayanmasını istemiyordum. Müslümanlığımdan emindim, çünkü İslâm'ın doğrusu olduğuna inanıyordum.

GERÇEĞİN PEŞİNDE

Müslümanlığı hararetle savunan bir genç olarak, İslâm öğretişlerini beni duyabilecek kim varsa tebliğ ederdim. Bana göre, Hristiyanlığın doğruluğuna dair en ufak bir emâre bile yoktu, ben de düzenli olarak Hristiyanlığın iddialarına karşı İslâm'ın iddialarını savunmak üzere diyaloglara girmeye başladım.

Bu konuda, Hristiyanlık ile İslâm diğer birçok inançtan farklıdır. Diğer dünya görüşleri çoğunlukla inandırmak üzere gerekçeler sunarlar, hem Hristiyanlığın hem İslâm'ın geçmişte yaşananlara dair iddiaları tarih kayıtlarıyla sınanabilir. İsa'nın tarihteki bir insan olarak ele alınmasına gelince, ikisinin iddiaları birbiriyle çelişir, bundan ötürü ikisi de doğru olamaz.

Örneğin, Hristiyan öğretişinin temeli İsa'nın ilk yüzyılda çarmıha gerilerek öldürüldüğüdür (Markos 15:37; Matta 27:50; Luka 23:46; Yuhanna 19:33; Elçilerin İşleri 10:39; 1. Korintliler 15:3). Buna karşın Kur'ân bunun tam tersini öğretir: İsa öldürülmemiştir de çarmıha gerilmemiştir de (4/ Nisâ 157). İki din de İsa'yı bir mit ögesi olarak görmediğinden, birbirine zıt anlatımların mevcûdiyetine mecazi anlatım anlayışıyla yorumlayamayız. Ya çarmıha gerilerek ölmüştür ya da çarmıha gerilmemiştir. Ya İslâm yanılıyordur ya da Hristiyanlık.

İslâm'ın her meselede doğru olduğuna kesinlikle ikna olmuş halde, insanları İslâm'a davet etmek üzere Hristiyanlığın gerçek diye sunduğu iddialara karşılık vermeye çoktan hazırdım. Araştırmaya başlamamın sebebi buydu, insanları İslâm'a döndürmek, özellikle dostum David'i. Gerçi beni Hristiyanlığı da İslâm'ı da eşit standartta araştırmaya yönelten David olmuştu. Tabii İslâm'ın doğruluğundan emin olarak kabul etmiştim ve iki din üzerinde mümkün merteye tarafsız çalışma yapmaya girişmiştim.

Dört yıldan uzun süre İslâm'ın ve Hristiyanlığın iddialarını inceledikten sonra, İslâm'dan net şekilde emin olan birinden, kaçındığı müjdeyi benimseyen birine dönüşmüştüm. Hristiyanlığı doğrulayan kanıtlar o kadar güçlüydü ki mecbur kalmıştım. Yolculuğum boyunca keşfettiğim şeyi bu kitabın sonraki beş kısmında paylaşacağım.

HRİSTİYANLIK SAVI

David'le inançlarımız hakkındaki tartışmalarımıza başlamamız bir şekilde tesadüf eseri olmuştu. Tanışmamızın sadece birkaç hafta sonrasında, üniversitenin bir etkinliği için yoldaydık, derken sonunda yan yana oturduk. Gece geç saatlere doğruydı, David sırt çantasından Kutsal Kitap'ını çıkarttı ve okumaya başladı. Hristiyanlığa karşı gelmek üzere eğitilmiş genç bir Müslüman olarak, Yeni Antlaşma'nın metinsel bozukluğunu öne sürerek ona eleştirimi sundum. Bu girişimim, Kutsal Yazı'dan hatasızlığa, İsa'nın tanrılığine ve Üçlülük'e ve daha birçok konuya uzanan, oldukça geniş ölçekli konuşmalara kapı açmıştı. Arkadaşlığımızı etkileyecek ölçüde tırmanan meseleleri geçiştirdiğimiz, bir konudan diğerine akan doğal bir sohbet olmuştu.

Bu meseleleri kendi yaşamımız dahilinde tartışmak kesinlikle çok değerli, fakat bir yıl süresince bu tür tartışmalara girdikten sonra anladım ki Hristiyanlığa dair bilgim ilk düşündüğümünden çok daha sığmış. Hatalı olduğumu fark ettiğimden değil, daha ziyâde, sadece David'in argümanlarını karşılayacak durumda olmadığımı anlamıştım. Daha özenli ve net olmak adına, bu meseleler üzerinde daha sistemli araştırma yapmaya başlamak istedim. O zaman Hristiyanlığı ve İslâm'ı en derindeki özlerine değin ayırıştırmaya giriştik.

Hristiyanlık mesajının doğru olması için minimum neyin doğru olması gerekir? Aynı şekilde, İslâm mesajının doğru olması için neyin doğru olması gerekir? Hafif ve oyalayıcı ne kadar mesele varsa hepsini kesip attık ve bu sorular bizim en az alakalı meseleleri ve mezhebe dayanan ihtilafları geçmemizi sağladı. İki dinin de farklı öğretilere sahip birçok mezhebi vardı, fakat David de ben de tarikat özelindeki öğretilerle veya ikincil meselelerle alakadar değildik. Hristiyanlığı özünde ne tanımlıyordu ve İslâm'ı ne tanımlıyordu?

Hristiyanlık açısından yanıtı Romalılar 10:9'da bulduk: "İsa'nın Rab olduğunu ağzınla söyler, Tanrı'nın O'nu dirilttiğine yürekten iman edersen, kurtulacaksın." Tüm müjde mesajları arasında kurtuluş getiren iman için minimum gerekliliğin özetlenişini burada bulmuştuk. Üç unsur içeriyordu: (1) İsa öldü, (2) ölümden dirildi ve (3) O Tanrı'dır.¹

Şükür ki bu üç unsur da tarihsel açıdan sınanabiliyordu. İsa çarmıhta öldü mü, ölmedi mi? Az evvel değindiğimiz gibi, Hristiyanlığın tarihte gerçekten yaşanmış temel öğretileridir bu, öyleyse İsa'nın ölümünü doğruluyor mu, yoksa çürütüyor mu diye görmek üzere tarihsel kayıtlarımızın

sayfalarını açabiliriz. Dirilişi için de aynı şey geçerli. Doğaüstü bir olay olmasına karşın, yine de tarihte gerçekten yaşanmış olabilir, öyleyse İsa'nın ölümden dirildiği iddiasının gerçekliğini teyit etmek üzere tarihsel kayıtları araştırabiliriz. Son olarak, tarihsel kayıtlar İsa'nın kendisinin Tanrı olduğu iddiasını içerir mi, içermez mi?

Bu üç unsur topluca zorlayıcı bir sav oluşturduğuna göre, eğer bu üçü doğruysa, Hristiyanlığın mesajını kabul etmek için geçerli bir sebebimiz var demektir. İzah etmek amacıyla, birçok insanın doğaüstü yetkiye sahip olduğunu ve kendini ilâh ilan ettiğini aklımızda tutalım. Genellikle bu tür iddialar patolojik ulûhiyet sanrılarıdır ve bunları delilik olarak addetmekte yerden göğe kadar hakkımız vardır. Fakat iddiasını kuvvetlendirmek üzere doğaüstü yetkisini sergileyen olmuşsa, ona inanmak için geçerli bir sebep sağlanmıştı.

Diğer deyişle, biri çıkıp “Ben Tanrı’yım,” dese onun delirdiğini düşünürüz; fakat ardından, “İddiamı ölümden dirilerek kanıtlayacağım,” derse ve ardından sahiden de ölümden dirilirse, ona inanmak için geçerli bir sebebimiz olur. İsa'nın da tam olarak dirilişinin amacı hakkında söylediği budur.² İsa'nın iddialarına şüpheyle yaklaşanlar O'ndan bir belirti istemişlerdir, O da onlara göstereceği tek belirtinin dirilişi olacağını söylemiştir.

Bundan dolayı, tarih İsa'nın kendisinin Tanrı olduğuna ve ölümden dirildiğine tanıklık ediyorsa, Hristiyan mesajını kabul etmek için geçerli bir sebebimiz var demektir.

Hristiyan inancının özüne dair çok mühim tek mesele, İslâm'ın bu üç unsuru da reddediyor olmasıdır. Kur'ân İsa'nın kendini hiçbir zaman Tanrı olduğunu iddia etmediği konusunda kat'idir (5/Mâide 116) ve ayrıca çarmıha gerilerek öldürüldüğünü de kat'iyetle reddeder (4/Nisâ 157), buna bağlı olarak da ölümden dirildiğini de reddetmiş olur.

Yolculuğumu anlamak ve İslâm ile Hristiyanlık arasındaki temel uyumsuzluğu anlamak için şu noktayı özümsemek kesinlikle hayatidir: *Hristiyanlığa dair belli başlı iddialar İslâm tarafından kat'iyetle reddedilir.* İslâmî öğreti Hristiyanlığın mesajının özüne tezettir. Hristiyanlık savının doğruluğunu ispat etmek İslâm'ı haksız çıkarır ve tersi için de durum böyledir.

Hâlihazırda keşfettiğimiz üzere, İslâm ile Hristiyanlığın hemfikir olduğu birçok nokta var, İsa'nın yaşamını, bakireden doğması ve mucizeler gerçekleştirmesi gibi noktalarıyla, ele alışlarını düşündüğümüzde bile. Ancak hemfikir olunan bu noktaların hiçbiri Müjde'nin aslı beyânları değildir; Kutsal Yazılar, “Bakireden doğuma inanırsanız kurtulacaksınız” demiyor. İsa'nın Tanrı olduğuna, öldüğüne ve ölümden dirildiğine inanmamız gerektiğini söylüyor. İslâm bu inanışları kesinlikle reddeder.

İSLÂM'IN SAVI

David'le birlikte İslâm'ın özünü ayırıştırabileceğimizi anlamaya çalışırken, yanıtı açık haliyle *kelime-i şahâdet*te bulduk: "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, Muhammed de O'nun elçisidir." Müslüman olmak için en azından Allah'ın Tanrı olduğuna, Muhammed'in de O'nun belirlediği elçi olduğuna inanmak gerekir.

Peki Allah, İslâm'ın Tanrısı, tek gerçek Tanrı mı?³ Muhammed de gerçekten O'nun elçisi mi? Bunu araştırmak üzere Kur'ân'a ve Muhammed'in hayatına dair kayıtlara bakmak gerekir. Kur'ân, Allah'ın kendini vahyedişi olmasından ve Müslüman inanışına "neden" yanıtı getirdiğinden ötürü, özenle tahkik edilmeli. Benzer olarak Muhammed, Kur'ân'ın verildiği tek kişi olmasından ve *kelime-i şahâdet*teki mevcûdiyetinden ötürü, gerçekten Tanrı'nın elçisi olup olmadığını belirlemek üzere titizlikle irdelenmeli.

Kur'ân'ın Tanrı'nın Sözü olduğunu tespit edersek veya Muhammed'in Tanrı'nın elçisi olduğunu tespit edersek, İslâm'ı kabul etmemiz için geçerli bir sebebimiz olur. Savın geçerliliği için tüm unsurların doğru olmasının gerektiği Hristiyanlık savından farklı olarak, Muhammed'in peygamberliğini savunmak Kur'ân'ın vahyedildiğini de savunmak demektir ve tersi için de bu geçerlidir. Bu durumda İslâm'ın savını oluşturmak, bu anlayışla, tek noktayı iyi savunmak gerektiğinden dolayı daha kolay olacaktır: Muhammed'in peygamberliğini veya Kur'ân'ın vahyedildiğini. Böylece, dikkatli bir değerlendirmenin ardından, David'le üzerinde çalışacağımız beş nokta seçtik:

1. İsa'nın çarmıha gerilerek ölmesi
2. İsa'nın ölümden dirilmesi
3. İsa'nın Tanrı olduğunu iddia etmesi
4. Muhammed'in peygamberlik yetkisi
5. Kur'ân'ın ilâhî esin oluşu

Bu beş noktanın hepsi birden Hristiyanlığın savını ve İslâm'ın savını teşkil etmektedir.

KUTSAL KİTAP'IN ESİNLENİLMESİ VE HRİSTİYANLIĞIN SAVI

Bu listede eksik olan, herhalde aşikâr, Kutsal Kitap'ın ilâhî esin oluşudur. David'le Kutsal Kitap üzerinde araştırma yaptığımız halde ve esinlenişi Hristiyan öğretisi açısından oldukça önemli olmasına karşın, ikimiz de Hristiyan inancının temelini “neden”ini değil, “ne” olduğunu oluşturduğunun farkındaydık. Hristiyanlığın minimum gerekliliklerine odaklanmak istediğimizden, sav açısından önemli olsa da asli olmayan birçok meseleyi hariç tutmaya mecburduk ve Kutsal Kitap'ın esinlenilmesi bu meselelerden biriydi. Teorik olarak, Kutsal Kitap hiç kaleme alınmasaydı bile, İsa yine de bizim günahlarımızı üstlenmek uğruna çarmıhta ölmüş ve ölümden dirilmiş olacağı, Hristiyan mesajını doğru kılıyordu. Kutsal Kitap'ın esinlenişi Hristiyanlığın savı açısından asli değildi.

Kutsal Kitap'ın tersine, Kur'ân Müslüman inancının “neden”idir. Şüpheciler Muhammed'i iddiasını kanıtlamaya zorladıklarında, sunduğu ilk delil Kur'ân'ın esinlenişi olmuştu.⁴ Tekrar tekrar, en az beş kere, Kur'ân'ın ilâhî esasını insanların İslâm'a güvenmelerinin gerekçesi olarak sundu. Buna karşın, ilk Hristiyanlar müjdeyi beyân ettiklerinde işaret ettikleri ilk delilleri İsa'nın dirilişi oldu, Kutsal Kitap metinleri değil.⁵ Bu gerekçelerden ötürü, İslâm'ın savının temel dayanağını Kur'ân oluşturuyorken, Hristiyanlığın savının dayanağını İsa oluşturur. Buraya kadar İslâm ve Hristiyanlıkla ilgili öğrendiklerimizle uyumludur bu tespit: İki inanç arasında denk olan Kur'ân ile İsa'dır, Kur'ân ile Kutsal Kitap değil.

Gerçi biz yine de ilâhî esin ile tarihsel güvenilirliği birbirine karıştırmamaya özen gösterelim. Kutsal Kitap'taki hangi kitapların İsa'nın ölümünden, dirilişinden ve tanrılığından bahsettiğini ele alacağız, bunun da bize bu meselelerle ilgili kayıtların tarihsel güvenilirliği olup olmadığını ele alırken faydası olacak. Ancak elbette, Kutsal Kitap'taki kitaplarda yer alan belirli iddiaların doğruluğunu değerlendirmek, bütün Kutsal Kitap'ın Tanrı'nın esinlenilmiş Sözü olup olmadığını belirlemekten farklıdır.

İlk Hristiyanlar hiçbir şekilde Müjdeler'i savunmak üzere Kutsal Kitap'ın Tanrı esini olup olmadığını tartışmamışlardır, biz de bu argümanı burada ele almayacağız, yine de Kutsal Kitap'ın tarihsel açıdan güvenilirliğini Hristiyanlık tarafı olarak bizim savımızı etkilediği noktalarda ele alacağız. Diğer yandan, Muhammed'in ve ilk Müslümanların sunduğu öncelikli delil olduğundan ötürü, Kur'ân'ın esinlenişini ele alacağız.

TARAFSIZLIK: İNANCI SAVUNMAK ile İNANCI DEĞERLENDİRMEK

Bu soruşturmaya dalmadan evvel, benim kavramam yılları alan bir şeyi paylaşmak istiyorum: Bu meseleler üzerinde tarafsız bir çalışma yapmak bilfiil imkansızdır. Sırf hepimiz kendimizin ve çevremizin yıllarca inandıklarımızdan oluşan inançlarımıza dair hâlihazırda bir savunmaya sahip olduğumuzdan değil, inanışlarımız bilgi edinme yolumuzu da kendine göre şekillendirdiğinden. Aynı veri tamamen ayrı dünya görüşlerine sahip insanlar tarafından farklı yorumlanacaktır. İslâm ile Hristiyanlığı, bir inancın veya diğerinin dindar inananları olarak araştırdığımızda, Hristiyanlıktan veya Müslümanlıktan gelen peşin hükümlerimiz kanıt yorumlama yöntemimizi etkileyecek ve bizler çoğunlukla görmek istediğimizi göreceğiz.

Verileri araştırmaya başladığımda gördüklerime doğrusunun İslâm olduğu hükmüyle baktım ve verileri de bu doğrultuda yorumladım. David hangi gerçekleri sunarsa sunsun, bunları ya kendi İslâmî değerlerime uydurdum ya da bertaraf etmenin bir yolunu buldum. Hâlihazırda inandığın şeyi savunmak zor değil ve kendini buna hedefleyen kim olsa bunu yapabilir, Müslüman olsun, Hristiyan olsun, başka bir inanıştan olsun.

Zor olan, kendi inancın hakkındaki gerçeği edinmeye çalışmak ve bunu dürüstlikle değerlendirmek. İnsanın sık aralıklarla kendini irdeleyen ve özeleştiri yapan biri olmasını gerektirir. Önyargılarımızı tümüyle bir kenara bırakmamız asla mümkün olmasa da, en önemli adımımız kasti olarak âdil fikirli olmaya gayret etmek olacaktır. Verileri ele alırken, kendimize tekrar tekrar sormamız gerekir: “Tarafsız bir gözlemci olsa argümanları zorlayıcı bulur mu?”

Kitabımızın sonraki beş kısmında, Hristiyanlığın ve İslâm’ın savlarını değerlendirirken bu soruyu tekrar tekrar ortaya atacağım. Hem İslâm’ın hem Hristiyanlığın savına etkisi olan ilk üç noktayı irdeledikten sonra, konunun tam ortasında, İslâm’ın savını irdelemeden evvel, o noktaya gelecekte edindiğimiz bulguları bir araya getirdiğimiz bir özet olacak.

Hâlâ bir Müslüman olarak, araştırmaya başlamak için en uygun sorunun, fikir ayrılığının mesneti olmasına karşın tarihsel açıdan araştırmanın kolay olduğu, tarafgirliğe çok az pay bırakan bir soru olmasına karar verdim: İsa çarmıh üzerinde öldü mü?

6. KISIM

İSA ÇARMIH ÜZERİNDE ÖLDÜ mü?

SAVIN DOĞRULANMASI FİKİR BİRLİĞİ GÖSTEREN KAYITLAR

2002’de, David’le birlikte babam ve David’in iki arkadaşı Mike Licon ve Gary Habermas’ın da bulunduğu samîmî bir dinlerarası görüşme ayarladık. Mike dövüş sanatları eğitmeni ve din üzerine lisans eğitimine başlamış bir sigortacıydı, Gary onun fakülte hocalarından biriydi. Gary birçok dinlerarası diyaloga katılmıştı, Mike düzenli olarak evinde farklı dinî geçmişleri olan insanları ağırlıyordu, babam da İslâm’ı tebliğ etmeye her zaman hevesli biriydi, böylece herkes bir araya gelmekten ve inanışları hakkında tartışmaktan memnundu.

Benim memnun olmamın bir nedeniyse, Müslüman önderlerden ve âlimlerden onlarca defa duyduğumuz bir konuyu seçmiş olmamdı: İsa çarmıha gerilerek mi öldürüldü? Konuya aşinâ olmamızın yanı sıra, Kur’ân meselede belirgin bir ağırlık taşıyordu ve ben de Allah’ın sözünden emindim.

Kur’ân İsa’nın çarmıha gerilerek öldüğünü kat’iyetle reddeder. 4/Nisâ 157’de şöyle denir: “... ‘Biz Allah’ın peygamberi Meryemoğlu İsa Mesih’i öldürdük’ demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. *Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi.* Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler.” (vurgu tarafımdan yapılmıştır).

Müslümanlar bu ayeti birçok yolla yorumlarlar. Babamla benim savunmamız, Ahmed Deedat ve Shabir Ally gibi Müslüman münâzaracıların görüşlerini yansıtıyordu: İsa aslında çarmıhta ölmedi, ölmüş gibi gösterildi. Saygın Müslüman entelektüellerin duruşu bu yönde olmasına karşın, Müslümanların geneli arasında bir azınlık bu görüştedir. Müslümanların çoğunluğunun, İslâm’daki ilk tefsirlere bakarak, İsa’nın yerine çarmıha gerilen başka birinin İsa gibi gösterildiğine inanır.

Babam akşamın erken saatlerinde bizim görüşümüzü sundu, Mike ile Gary de İsa’nın gerçekten çarmıhta öldüğüne inanılmasının gerekçelerini açıklayarak bize karşılık verdi.

AKADEMİK FİKİR BİRLİĞİ

Akşamın en öne çıkan noktası, otoriteye dayalı düşünmeye alışmış biri olan bana göre en önemli mesele, bilfiil hiçbir gayrimüslim akademisyenin İslâmî duruşla aynı fikirde olmamasıydı. Tüm îmâlarda ve mesajlarda, akademi câmiasında İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğüne dair fikir birliği vardı. Akademik fikir birliği mutlak kanıt olmasa da, rahatsız edici bir görüş onaydı.

Elbette Hristiyan akademisyenlerin bu noktada fikir birliğinde olmasına pek şaşırılmamıştı. Beni şaşırtan, Hristiyan olmayan akademisyenlerin bu konunun tartışmaya mahal vermeyecek kadar sağlam temelleri olduğuna dair kararlılıklarıydı.

Gerd Lüdemann Kutsal Kitap'a hiç güveni olmayan Alman bir akademisyendir ve "İsa bizzat imanın aslı temeli olarak yetersiz hale gelmiştir" sözünü bilir. Yine de İsa'nın ölümü söz konusu olduğunda bile sözlerini kırpamaz. *What Really Happened to Jesus (İsa'ya Gerçekte Ne Oldu* diye tercüme edilebilir) kitabında Lüdemann, İsa'nın yaşamını birçok açıdan, çoğunlukla da geleneksel Hristiyan duruşunu düpedüz yalanlayarak, eleştirel olarak irdeler. Ancak kitabının "The death of Jesus" ("İsa'nın ölümü" diye tercüme edilebilir) başlıklı bölümünde, yalnız şu iki cümleyi etmeden duramamıştır: "İsa'nın ölümünün çarmıha gerilişinin bir sonucu olması, ara sıra öne sürülen sözde ölmüş görüldüğüne veya öyle gösterildiğine dair hipotezlere rağmen, su götürmez bir gerçektir. Burada bunu daha da tartışmaya gerek yoktur."² Ardından da konuyu sürdürmenin anlamı yokmuşçasına devam eder.

Sıklıkla Hristiyan inanışları eleştirmesiyle tanınan başka bir akademisyen, Paula Fredriksen de Lüdemann'la aynı sonuca varmış, "İsa'nın hayatına dair tek en sağlam gerçek O'nun ölümüdür: Roma valisi Pilatus tarafından, Fısıh'ta veya o dönemde, Roma'nın bilhassa politik isyancılara ayırdığı çarmıha germe adı verilen işlemle idam edilmiştir"³ diyerek görüşünü bildirmiştir.

Mesele en özet haliyle, belki de geleneksel Hristiyanlığın en azılı eleştirmenlerinden biri olan John Dominic Crossan tarafından, "İsa'nın Pontus Pilatus'un yetkisiyle çarmıha gerildiğine dair en ufak kuşku yoktur"⁴ sözleriyle açıklanmıştır. Yeterince vurgulayamamış gibi başka bir yerde de, "Çarmıha gerildiği, tarihte yaşanmış herhangi bir gerçek kadar güvenilirdir"⁵ diye açıklamıştır.

Son on yılında tarihsel çalışmalar yapan bir yüksek lisans öğrencisi olarak, akademisyenlerin tartıştıkları neredeyse her tarihsel konuda anlaşmazlığa düştüklerini öğrenmiş bulunmaktaydım, akademik fikir birliğine rastlamak neredeyse imkansızdır, buna rağmen bilfiil bütün Yeni Antlaşma akademisyenleri bugün İsa'nın çarmıhta öldüğünde hemfikirdir. Geleneksel Hristiyan inanışları yalanlamaktan çekinmeyen bu akademisyenler bile, gördüğümüz gibi, İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülüşünü "şüphe götürmez," "İsa'nın hayatına dair en sağlam gerçek," ve "tarihte yaşanmış herhangi bir gerçek kadar güvenilir," diye tanımlarlar.

Bilfiil bütün gayrimüslim akademisyenler de inanıyor diye İsa'nın muhakkak çarmıha gerilerek ölmüş olması gerektiğini iddia etmiyorum. Yoksa mantıksal olarak mesnetsiz iddia sahibi olan otoriteyi temel almış olurum. Sadece Mike ve Gary'nin bana o akşam vurguladığı, İsa'nın çarmıh üzerinde ölmediğini düşündüğümüz takdirde ne kadar avantajsız bir mücadele vermek durumunda kaldığımızı bir anda fark etmemi sağlayan sözlerini aktarıyorum. İsa'nın çarmıha gerilerek öldürüldüğüne dair kanıtlar o kadar güçlüdür ki İsa'nın hayatı üzerine çalışma yapan bilfiil her akademisyen böyle olduğuna inanır.

Hatta, kanıt öyle güçlüdür ki en azından bir Müslüman akademisyen de buna katılır.⁶ Reza Aslan, *Zealot* (*Bağnaz* diye tercüme edilebilir) adlı kitabının yayımlanmasının ardından medyanın ilgisinin telaşı içindeyken, İsa'nın "kesinlikle çarmıha gerildiğini"⁷ oldukça açık belirtmiştir. Aslan Batı'nın en tanınmış Müslüman âlimidir ve Kur'ân'ın öğrettiğinin tersine, tarihsel kanıtlar çerçevesinde, o da İsa'nın çarmıh üzerinde öldüğüne inanır. İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğüne o kadar inanır ki İsa'nın hayatına dair teorilerinin temeli olarak kullanmıştır.

Tüm bu –Hristiyan, Hristiyan olmayan, hatta Müslüman– akademisyenleri bu denli ikna eden kanıt nedir?

ÇARMIHA DAİR KAYITLAR

Oxford'daki profesörümün bana öğrettiği üzere, iyi bir tarihsel argümanın temelinin öncelikli kaynaklara dayanıyor olması gerekir: Bu tarihsel kayıtların içeriği nedir? Kadim tarihe dair tüm standartlara göre, İsa'ya dair tutanaklar oldukça eskiye dayanır ve oldukça çeşitlidir. İsa'nın çarmıha gerilişinin yalnızca birkaç yıl sonrasında, Hristiyanlara, Yahudilere ve Romalılara ait tutanaklarda İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğü yazılıdır. Tanıklıklar yüzyılı aşkın süreyle tutarlıdır.

Muhtemelen ilk tutanak Korint kilisesine yazılmış mektupta bulunur. Hristiyan olsun olmasın, birçok Yeni Antlaşma uzmanına göre, 1. Korintliler 15. bölüm İsa'nın çarmıha gerilişini takiben beş yıl içinde oluşturulmuş iman ikrarı içerir ve bu ikrar İsa'nın öldüğüne ve gömüldüğüne tanıklık eder: "Aldığım bilgiyi size öncelikle ilettim: Kutsal Yazılar uyarınca Mesih günahlarımıza karşılık öldü, gömüldü..." (1. Korintliler 15:3-4).⁸

Bu verinin önemini anlamak hayatidir: Yeni Antlaşma yazılmadan önce bile, Hristiyanlar inançlarının özünü oluşturan öğretileri birbirlerine aktarıyorlardı ve İsa'nın ölümü öncelikle ilgilendikleri konuydu. Sırf öğretişin Hristiyanlığın ilk günlerinde mevcut olması değil, öğretilerinin merkez unsuru da olması söz konusuydu. İsa'nın ölümünün ardından beş yıllık süreye dayanan böyle bir geleneğin tutanağına sahip olmamız, kadim tarihte neredeyse duyulmamış bir şeydir; tarihsel tutanakların çoğuyla karşılaştırıldığında, benzersizdir. Birçok akademisyenin yine Yeni Antlaşma öncesine ait olduğuna inandığı başka bir ikrar metni, Filipililere yazılmış mektupta bulunur. Burada da, İsa'nın ölümünden sadece söz edilmediğini, özellikle vurgulandığını görürüz: (Mesih İsa) "... ölüme, çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip kendini alçalttı" (Filipililer 2:8).

İsa'nın hayat hikâyesini ilk kaydedenlerin hepsi İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğüne tanıklık eder: Markos, Matta, Luka ve Yuhanna. Ayrıca, Yeni Antlaşma'yı kaleme alan başka birçok kişi ve kitap, görüşü onlarla aynı ölçüde destekler.

İfade edilenleri dikkatle ele almadan, bazıları bu kaynakların Kutsal Kitap'tan olduğunu, bundan dolayı da taraflı olduklarını ve kanıt olarak kabul edilemeyeceklerini iddia edebilir. Bu bakış açısı en azından iki yönden sorun içerir. İlk olarak, bütün tarihsel kaynaklar taraflıdır ve araştırmamız sırasında taraflılığı tartmamız şart olmasına karşın, taraflılık belirtisi tutanakları geçersiz kılmak için yeterli bir gerekçe değildir. Aksi takdirde bütün tarihi silip atmamız gerekirdi, hatta arkadaşlarımızdan gelen tüm haberleri ve kişisel hikâyeleri bile, eğer savımız bu yöndeysse. İkinci olarak, bu kaynaklar çeşitli geçmişlere sahip insanlar tarafından yazıldı ve genel konuşuyorum, yaşamlarına Hristiyan olarak başlamadılar. Hatta, Hristiyan mesajı inançlarını değiştirecek kadar ikna edici bulanlar, esasen Hristiyan olmayanlardı, çoğunlukla kendilerine pahalıya mâl olduğu halde. Bundan dolayı, hiçbirine güvenilmese bile, onların tanıklığı biraz daha güvenilirlik hak ediyordur.⁹

Her hâlükârda, ilk Hristiyanların tanıklıkları Hristiyan olmayanların tutanaklarıyla tutarlıdır: Yosefus, Roma imparatorunun dostu mağlup Yahudi komutan da İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğünü ilk yüzyılda kayıt-

lara geçmiştir. Onu bir süre sonra, kendisi de İsa'nın ölümünü kayıtlara geçiren Romalı tarihçi, Tacitus izler.

İsa'nın hemen ardından yüzyıl boyunca Hristiyanların, Yahudilerin ve Romalıların İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğüne dair tuttuğu kayıtlara sahibiz ve kayıtlardan birinde bile çarmıha gerilerek ölmüş olmayabileceğinden söz edilmez. Bu son gerçek, bazı insanların İsa'nın mezarının neden boş olduğunu açıklamaya çalıştığına dair tutanaklarını ele aldığımızda daha zorlayıcı hale gelir.¹⁰ İsa'nın çarmıh üzerinde ölmediğini iddia etmek yerine cesedinin çalındığını iddia ederler. Yani İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülmediğini öne sürmek gibi mükemmel bir fırsat varken bile bu argüman kimsenin aklına gelmemiştir.

Bunun için geçerli bir sebep vardır: İnsanlar çarmıhın yarattığı dehşete oldukça aşinâydılar.

ÇARMIH TERÖRÜ

Kısaca, çarmıh insanın fesatlığının icat ettiği en şeytânî, en işkenceli ve etkili infaz yöntemlerinden biriydi. Çarmıhın eziyeti o kadar fazlaydı ki bunu tanımlayacak kelime türetilmişti: *Çarmıhlanmak*, “çarmıhtan” acı duymayı tarif eden Latince kelimedenden tercüme edilmiştir. (Çarmıh bizim dilimize Farsçadan geçmiş bir kelimedir; “çar” dört anlamına gelir, “mıh” çivi anlamına. Kişi, çarpı veya artı görünümdeki kütüklere el bileklerinden iki, ayaklarından iki olmak üzere dört çiviyle sabitlenir. Yazarın kullandığı İngilizce terim ‘dayanılmaz ölçüde çekilen acı’ anlamına gelen “excruciating” dir ve ‘çarmıha gerilmek’ anlamına gelen “crucify” köküne dayanır.)

Antik Roma dönemi hatibi Cicero (Okunuşu Kikero), çarmıha gerilmeyi, “en insafsız ve mide bulandırıcı cezalandırma” ve “eziyetin en aşırısı” olarak tasvir etmiştir. Ona göre, “çarmıh dehşeti”ni düşünmek bile Roma vatandaşları için oldukça korkunçtur: “Çarmıh” kelimesinin sırf Roma vatandaşı olan bir kişiyle değil, onun düşünceleriyle, gözleriyle ve kulaklarıyla bile hiçbir alâkası olmamalı.”¹¹

Genç Seneca, çarmıha gerilmenin yarattığı yılgınlığı ifade etmek üzere şu paragrafı kağıda dökmüştür: “Bir defada her şeyini yitirmektense acıdan tükenmeyi, lime lime ölmeyi veya hayatını damla damla kaybetmeyi tercih edecek kimse var mı? Lanetlenmiş ağaca sıkıca bağlanmış halde, beti benzinin iyice atmasına, biçimsizleşmeye, göğsünün ve omuzlarının

çirkin tümörlerle şişmesine ve bitmek tükenmek bilmez ıstıraplar arasında yaşam soluğunu çekmeye razı olacak birini bulan çıkar mı? Bence insan daha çarmıha çıkarılmadan bile ölmenin başka birçok yolunu bulur!”¹²

Çarmıha germe, Roma tarafından bir şeyin bellenmesini istediklerinde uyguladıkları bir infaz yöntemi idi.

Cellatlara çoğunlukla vahşeti insanlık dışı ölçüde sergileme yetkisi tanındığından, çarmıha germenin standart bir uygulaması yoktu. Kurbanlar bazen çarmıh üzerine tuhaf bir pozisyonda sabitlenir, bazen kasıklarından çivilenir, bazen karılarının ırzına geçilmesini seyretmeye zorlanır, bazen ailesinin bütün fertlerinin katledilmesi izletilir, bazen de öldürülen oğulları boyunları etrafına asılırdı.¹³ Çarmıha gerilme sadece infaz amacı taşıymıyordu, öldürmenin çok daha etkili birçok yolu vardı. Çarmıh vahşet yaşatma amacı taşıyordu, kurbanlarına kibar davranılmıyordu.

Çarmıh çoğunlukla kırbaçlanmanın ardından gelirdi, İsa’da olduğu gibi, sadece kırbaçlanma bile oldukça ağır bir işkenceydi. Kırbaç, deriyi yırtıp kasları koparacak, kurbandan “oluk oluk kan akıtacak”¹⁴ şekilde dizayn edilmişti. Yosefus kurbanların “kemiklerine dek kırbaçlandığını” ve bazen kırbaçlanmaktan ötürü iç organlarının ortaya çıktığını anlatır.¹⁵ Seneca’nın çarmıhtaki bir kurbanı, “hırpalanmış ve faydasız kadavra”¹⁶ olarak tanımlamasının sebebi budur.

Çarmıha gerilmenin kaçınılmaz sonu infazdı ve çarmıhtaki kurbanın ölü mü diri mi olduğunu belirlemenin kolay bir yolu vardı: Sadece hâlâ hareket edip etmediğine bakılıyordu. Hareket etmiyorsa ölmüştü, çünkü nefes almıyordu. Çarmıha gerilen kurbanları asılı halde tutma yöntemi, göğüs kafeslerinin tümüyle açılmasına ve ciğerlerinin nefes vermek için ihtiyaç duyduğu basınç işlevini yerine getirememesine yol açıyordu. Nefes vermek istediklerinde, ayaklarındaki çivinin aksine kendilerini yukarı itmeleri gerekiyordu ve ancak kendilerini yeniden çiviye doğru bıraktıklarında nefes alabiliyorlardı. Tümüyle tükendikleri veya kan kaybettikleri noktaya geldiklerinde, bedenleri kendini bırakıyordu, nefes veremez hale geliyorlar ve havasızlıktan boğularak ölüyorlardı.

Kurbanların ölümünü hızlandırma veya öldüklerinden emin olma yöntemlerinden birinin dizlerini kırmak olmasının sebebi buydu, İsa’nın diğer yanındaki hayduta yapıldığına dair kayıta görüldüğü gibi. Dizleri kırıldığında artık nefes veremez hale geliyor ve kısa sürede can veriyorlardı. Ancak Romalıların ölümü garantilemek için kullandıkları başka yöntemler vardı. Birçok yöntem arasında, insanların bedenlerini ateşe verme, bedenleri yabani hayvanlara yedirme veya İsa’da olduğu gibi kalbi delme vardı.

Çarmının dehşetinin neredeyse tüm yönüyle bir arada ve kısaltılarak anlatılmış halidir bu. Roma'nın en sefil ve hain gördüğü suçlular için belirlendiği infaz yöntemi idi. Artık herhalde neden çarmıh kelimesinin eski Roma'da alt sınıflar arasında lanet anlamında kullanıldığı anlaşılır hale gelmiştir: "Çarmıha ger!"¹⁷ Yazılı tarihte tam bir Roma çarmından kurtulan herhangi birinden hiç söz edilmemesi şaşırtıcı olmayacaktır.¹⁸

Şaşırtıcı olması gerekense, dîni bir hareketin, Kurtarıcıları'nın çarmıha gerildiğine dair saçma bir beyânda bulunmasıyla başlatılabileceğidir.

ÇARMIH SAÇMALIĞI

Çarmıha gerilmenin toplumda silinemez bir damga bıraktığı düşünülürken, Hristiyanların mesajlarını Kurtarıcıları'nın çarmıhta öldüğünü söyleyerek bildirmeleri şok edici olmalı. İsa böylesi korkunç bir ölüm şekliyle öldüyse herhangi birini nasıl kurtarabilirdi?

İnsanların Hristiyanlarla bu inanıştan ötürü dalga geçmeleri bundandı. İsa'nın çarmıh üzerinde resmedildiği bilenen en eski çizim Alexamenos adlı bir Hristiyan'la alay etme amacıyla yapılmıştı. İsa'yı çarmıh üzerinde başı eşek kafası olarak tasvir ediyordu ve üzerine karalanmış yazıda "Alexamenos tanrısına tapınıyor!" deniyordu. Çarmıha gerilmiş olmak son derece utanç vericiydi; böyle birine tapınmaksa çok daha utanç vericiydi.

Minucius Felix tarafından yazılan Hristiyanlık karşıtı polemik buna odaklanıyordu: "Dîni törenleri, suçundan ötürü ölüme götürülmüş bir adamı, çarmıhın ölümcül ahşabını merkez alıyorsa, bu terk edilmiş sefiller kendilerine layık tapınaklarına ve hak ettikleri türden bir tapınmaya sahipler demektir."¹⁹ Diğer deyişle, Hristiyanlar çarmıha gerilmiş bir adama tapınacak kadar düştülerse, çarmıha gerilmiş bir adama tapınmayı da hak ediyorlardı.

Sadece Romalılar değil, Yahudiler de çarmıhı dehşet verici bir damga olarak görüyorlardı. Yasa'nın Tekrarı 21:23, (ölüm cezasına çarptırılıp) "asılan kişi Tanrı tarafından lanetlenmiştir," diye öğretir. Umumiyetle, Yahudiler, Tanrı'nın laneti altında ebedî uykuya geçmiş biri olmasını bir yana bırakın, ıstırap çeken bir Mesih beklemiyorlardı.

Korint kilisesine bu güvencenin verilmesinin sebebi buydu, tüm görünüşe karşın İsa'nın çarmıhı hâlâ iyi bir haberdi: "Çarmıhla ilgili bildiri mahva gidenler için saçmalık, biz kurtulmakta olanlar içinse Tanrı gücü-

dür” (1. Korintliler 1:18). Çarmıhla ilgili genel kanıyı bir kere anlayınca, neden “saçmalık” diye görüldüğü mantıklı hale geliyor. Şüphesiz, “çarmıha gerilmiş Mesih” mesajını “Yahudiler... yüzkarası ve öteki uluslar da saçmalık sayarlar” (1. Korintliler 1:23).

Yahudi olanlar ve olmayanlar açısından, çarmıha gerilmiş Kurtarıcı mesajı iğrenç ve mantık dışıydı. Başka deyişle, çarmıhla ilgili mesajı duyan herkes mesajı itici bulmuş olmalı, en azından ilk anda. Böyle bir beyânın kesinlikle ilgi çekici bir yanı yoktu.

Ele almamız gereken soru, çarmıhın bu denli alay konusu edilebildiğini ve antipati yaratabildiğini düşününce, Hristiyanların neden böyle bir mesajı ilan ettiği. Neden İsa'nın çarmıhtan kurtulmasını anlatan veya öyle görünmesine rağmen İsa'nın çarmıhta asla olmadığıyla başlayan mesajlar gibi alternatif, daha ilgi çekici bir mesaj değil? Daha iyisi, neden Hristiyan bildirisinden çarmıh tümünden çıkarılmasını, başka bir sebepten öldüğü veya hatta aslında hiç ölmediği ve doğrudan cennete alındığı öğretilmesin? Bunların hepsi Hristiyan mesajını dinleyen herkese çok daha cazip gelirdi.

Bunun muhtemel tek yanıtı var: İsa gerçekten çarmıha gerilerek öldürüldü ve öğrencileri gerçeği beyân etmek istedikleri için bildirmeleri gerekeni bildirdiler.

SAVIN DOĞRULANMASININ ÖZETİ

Kitabı tümüyle İsa'nın ölümü konusuna ayırabiliriz ki böyle onlarcası var, ancak biz İslâm'ın buna yanıtını ele almadan evvel savı doğrulayan unsurları özetleyerek devam edelim.

Herhangi bir tarihsel savın temeli birincil kaynaklara dayanmalıdır ve bu savda kaynaklar fikir birliğindedir, çeşitlidir, eski tarihlidir ve çok sayıdadır; hepsi şunu söyler: İsa çarmıha gerilerek öldürüldü. Neredeyse İsa'nın ölümünün hemen ardından, Hristiyan, Yahudi ve Roma kaynakları dahil, *onlarca yazar ve gelenek* İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğünü kaydetmiştir ve hepsi birbiriyle tutarlıdır. Bir asrı aşkın süreyle, hiçbir kayıta İsa'nın çarmıhta ölmeden kurtulduğu veya infazının başka türlü önlendiği belirtilmez. Bu çarmıha gerilme uygulamalarıyla ilgili bildiklerimizle, yani kayıtlı tarihte tam bir Roma çarmıha germe uygulamasından kurtulan kimsenin olmamasıyla, iyi uyuşur. İsa'nın çarmıh üzerinde ölmediğini farz etmek, ilk Hristiyanların ve onların mesajına karşı duranların yararına olurdu, fakat böyle bir fikir tasavvur edilememiştir.

Akademide İsa'nın yaşamı üzerine çalışma yapanlar açısından İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülmediği fikri, bugün için, olasılık dünyası dışında yer almayı sürdürür.

İSLÂMÎ KARŞILIK ÖYLE GİBİ GÖSTERİLDİ

Gary ile Mike'in duruşunu dinledikten sonra, bu konu hakkında babamla avantajsız konumda savaşa girdiğimiz açık hale geldi. Her hâlükârda, bize câmide öğretilen duruşları sunmayı sürdürdük ve söyleyecek çok şey de vardı. Burada, İsa'nın ölümü meselesine karşı argüman olarak çoğu Müslüman'ın yaygın olarak bugün de savunduğu noktaların yanı sıra, bizim sunumumuzda bahsettiklerimizin büyük kısmını aktaracağım.

İslâm'ın az evvel sunduğumuz argümana verdiği karşılık, 4/Nisâ 157'nin iki ana tefsiri doğrultusunda sınıflandırılabilir. Ayetin orta kısmında yazanı hatırlayalım: "Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi." Bu ayetin farklı kısımlarını dolaylı vurgulayan en yaygın iki tefsir vardır. Müslüman münâzaracıların sıklıkla benimstedikleri İsa'nın çarمیhtan kurtulduğu görüşü ayetin "onu öldürmediler" denen ilk kısmına odaklanır, çoğunluk ise "fakat onlara öyle gibi gösterildi" denen sonraki kısma odaklanır.

ONU ÖLDÜRMEDİLER

Babamla ben, İsa'nın çarمیha gerildiğini ama öldürülmediğini savunan duruşandık. İsa mücizevî şekilde çarمیhtan kurtulmuş, sağ indirilmiş, iyileşmesi için mezara yerleştirilmiş ve Romalıların pençesinden kurtulmuştu.

Hristiyan inanç savunmacılarının, yüzlerce yıl evvel ateist eleştirmen David Strauss'la son bulmuş, Baygınlık Geçirme Teorisi'nin kopyası bir teori değildir bu. Natüralist bir görüş olan Baygınlık Geçirme Teorisi, İsa'nın *bir şekilde* çarمیhtan kurtulduğunu iddia eder. Strauss'un eleştirisi güçlüdür: İsa bir şekilde çarمیhtan kurtulmayı başardıysa bile, bedeni hasar görmüş ve sakat kalmış olmalıydı ve acil tıbbi yardım alması gerekirdi. Öğrencilerine kurtulmuş gibi görünmüş olabilir, ancak bu da kilisenin ilk döneminin başlayış yolunun ve öğrettiklerinin bunun aksine oluşunu kar-

şılamıyor. Tarihsel kayıtlara göre, öğrenciler İsa'yı görmekle dirilmiş Rab olarak tanıtmışlardır ve bu inanış onları öldürülmekten beter eden ölçüde hakir görülmeye sevk etmiştir. Strauss'a göre, İsa çarmıhtan rahatça kurtulmuş olsaydı bunlar yaşanmazdı.

Baygınlık Geçirme Teorisi'ne karşılık veren Hristiyan savunmacılar bundan farklı, daha içgüdüsel bir noktaya odaklanırlar: İsa çarmıhtan bir şekilde kurtulmuş olsaydı, ayakları kırık, elleri kötürüm, bağı delinmiş, bedeni sakatlanmış veya hasarlı kalmış olmalıydı. İsa'nın mezarından yürüyerek çıkması bile mucize gerektiriyordu!

Ancak Müslümanlar olarak, bunun mucize gerektirdiğini kabul ediyorduk, bizim iddiamız da bu yöneydi. Benim Teist Baygınlık Geçirme Teorisi diye adlandırdığım da buydu ve Tanrı'nın İsa'nın hayatını çarmıhta mucizevi şekilde muhafaza ettiğini iddia ediyorduk. Argümanı esaslı bir pakette sunuyorduk: "Tanrı İsa'yı diriltecek kadar güçlü bir mucize sergileyebiliyorsa, O'nu daha en başta ölümden korumak gibi daha az güç gerektiren bir mucize sergilemiş olmasın?" Doğrusu, bu soru İsa'nın ölümünün kaçınılmazlığını bertaraf ediyordu. Çarmıh ne denli şiddetli olursa olsun, Tanrı'nın İsa'yı muhafaza etme gücü çok daha büyüktü.

Ayrıca bu ilâhî tasarıya dair Müjdeler'de hâlâ mevcut ustaca bırakılmış izler olduğunu iddia ettik: Pilatus Tanrı'nın karısına gösterdiği rüyadan ötürü İsa'yı öldürmek istememişti; kalabalık Barabbas'ı ısrarla isteyince İsa'yı salıverme girişimi başarısız olmuştu; Pilatus İsa'nın öldürülmemesini veya bedeninin çarmıhta her zamanki kadar kalmadan indirilmesini garantilemek üzere infaz yüzbaşısıyla gizli bir anlaşmaya girişmiş olmalıydı; Aramatyalı Yusuf da, İsa'nın cesedini talep etmesini kanıt olarak alırsak, herhalde Pilatus'un bu kumpasına dahil olmuştu; mezara gelen kadınlar sarısabır özlerini ve mürü ilaç olarak kullanmak üzere getirmiş olmalıydılar; İsa nöbetçileri atlatmak için bahçıvan kılığına bürünmüştü; İsa'nın ellerindeki delikler ölümden dirilmediğinin göstergesiydi vs.

Bunların yanı sıra, İsa'nın kendisinin de, Getsemani bahçesinde ettiği duada da gösterdiği üzere ölmek istemediğini iddia ettik. İsa da çarmıhtan ötürü o kadar tedirgin olmuştu ki terinden kan damlıyordu. Buna dair en iyi açıklama, bizim iddiamıza göre, Tanrı'ya kendisini çarmıhtan kurtarması için yakarmış olmasıydı. Bu tartışma konusunu elçiden İbraniler'e yazılmış şu ayetle birleştirmiştik: "Mesih, yeryüzünde olduğu günlerde kendisini ölümden kurtaracak güçte olan Tanrı'ya büyük feryat ve göz yaşlarıyla dua etti, yakardı ve Tanrı korkusu nedeniyle işitildi." (İbraniler 5:7).¹ Allah, peygamberini koruyan merhametli Tanrı olarak, İsa'nın duasını işitmiş ve çarmıhtaki ölümden O'nu mucizevi şekilde kurtarmıştı.

Allah'ın İsa'yı kurtarmaktan da daha büyük şeyler yaptığını ve Kutsal Kitap'taki kayıtların hâlâ bu teoriyi desteklediğe dair kanıt içerdiğini göz önüne alarak İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülmediğini iddia ettik.

FAKAT ONLARA ÖYLE GİBİ GÖSTERİLDİ

Müslümanların arasında İsa'nın ölümüne dair daha yaygın duruş ise çoğunlukla Yerine Geçme Teorisi olarak adlandırılır. Başka birine İsa'nın yüzünün verildiğini inanışıdır. Büyük çoğunlukla, Müslümanlar bu kişinin ya çarmıha gerilmek üzere yürüdüğü yolda ilerlerken çarmıhı taşıdığına göre İsa'yla birebir yer değiştirmiş Kireneli Simun ya da peygamberine ihanet ettiği için cezalandırmayı hak eden Yahuda İskaryot olduğunu iddia ederler.

Tarihsel argümanlarla kolaylıkla savunulamayan bir duruştur bu, ancak çoğunlukla Kutsal Kitap kayıtlarının öncelikli eleştirildiği argümanlar tarafından desteklenmiştir. Örneğin, kadınların üçüncü gün mezara geldiklerinde neler yaşandığına dair Müjdeler'in birbirini tutmaması yaygın bir ithamdır.

Markos'un Müjdesi beyazlar içinde bir genç tasvir eder, Matta taşı yuvarlayan bir melekten söz eder, Luka kadınların yanlarında beliren iki adamı tarif eder ve Yuhanna daha önce İsa'nın bulunduğu yerde iki meleğin oturduğunu anlatır. Müjdeler arasındaki uyumsuzluk her birinin kayıtlarıyla ilgili karışıklığı yansıtır; yazarlar gerçekte ne olduğunu bilmiyordur.

Teistik Baygınlık Geçirme Teorisi'ni ileri süren Müslümanlar kendi savlarını desteklemek üzere ayrıca bu noktalara ve Kur'an'ın, "öyle gibi gösterildi" sözlerine değinirler ve daha farklı bir anlamda kendi teorilerine uyarlarlar. Allah İsa'nın hayatını muhafaza etme mucizesi sergilemiştir ve bunun sonucunda İsa ölmediği halde ölmüş gibi görünmüştür. Yerine Geçme Teorisi'ndeki "öyle gibi gösterildi" sözleri çok daha fiili bir anlam taşır. Allah'ın sergilediği asıl mucize İsa ölmediği halde O'nu ölmüş gibi göstermektir.

MÜSLÜMANLARIN KARŞILIĞIYLA İLGİLİ VARILAN SONUÇ

Nihayetinde, Müslümanların verdiği karşılık, nasıl görünmüş olursa olsun, Allah'ın İsa'yı çarmıhtan kurtardığıdır. Müjdeler'de imâ edildiği gibi İsa'nın bedenini muhafaza ederek de bunu yapmış olabilir, İsa'nın yerine başkasını yerleştirerek de. Tüm bunlara bakıldığında, Kutsal Kitap kayıtları güvenilir değildir ve bundan ötürü onların söylemlerine güvenmek için geçerli bir sebep yoktur.

İSLÂMÎ KARŞILIĞIN DEĞERLENDİRMESİ KUR'ÂN ve TARİHTE YER ALAN İSA

İki büyük İslâmî teori de İsa'nın çarmıhtaki ölümünün özenli değerlendirilmeyi hak ettiğini kabul eder. Şimdi, İsa hakkında Kur'ân'da yer alan bazı öğretilerin bağlamını ele alarak çoğunluğun benimsediği Yerine Geçme Teorisi inancını derinlemesine irdelerken, iki teoriyi de yakından ele alalım.

TEİST BAYGINLIK GEÇİRME TEORİSİ'NE VERİLEN KARŞILIK

Argümana uygun şekilde karşılık vermeden evvel, Kur'ân ayetinde aslında ne dendiğini belirtmek iyi olur: “Oysa onu öldürmediler ve *asmadılar*.” Ayetin O'nun hiçbir zaman çarmıha bile gerilmediğini belirttiği görülüyor, ancak Teist Baygınlık Geçirme Teorisi'ni savunan biz ve diğer Müslümanlar diğer önermeyi, “çarmıha gerilerek öldürülmedi” anlamıyla görüyorduk. Yani esasen ayeti şöyle tefsir ediyorduk: “Oysa onu öldürmediler ve çarmıha gererek öldürmediler.” Zorlama bir yorumlamaydı, fakat problem içeren Kur'ân tefsiri çalışması argümanı karşılamıyordu.

Teoriyi sınamak için ana noktasını öne çıkarmalıyız: İsa'nın doğal koşullar altında çarmıhta ölmesi mümkün olsa da, ölmemiştir çünkü Tanrı mucizevi şekilde O'nu muhafaza etmiştir. Bu, elbette, mucize olmasını gerektiren bir açıklamadır, fakat kendimize tekrar tekrar araştırmamızı objektif gözlemciler olarak sürdürmek üzere elimizden gelenin en iyisini yaptığımızı hatırlatmamız gerekir. Objektif bir gözlemci böylesi bir mucizenin gerçekleştiği neticesine mi varmalı?

Objektif bir gözlemcinin böylesi bir mucizenin gerçekleştiği neticesine ancak başka muhtemel bir açıklama olmadığı sürece varması, yalnızca özel durumlar söz konusuysen bile varmaması gerektiğini savunurum.² Bu olayda, başka bir açıklama mevcuttur ve büyük ölçüde mümkündür: İsa çarmıh üzerinde ölmüştür. Objektif gözlemci açısından bu olay hakkında mucizenin gerçekleştiği neticesini çıkarmak için İsa'nın çarmıhta

ölmesinin muhtemel bile olmadığına inanmak gerekir. Ancak tabii ki bu muhtemelden de ötedir; bariz bir açıklamadır.

Her hâlükârda Kutsal Kitap'taki ayetler Tanrı'nın ilâhî tasarısının ayak izleri olduğuna göre, bu ayetlerin, İsa'nın kendi ölümünü önceden bildirdiğini ve öldüğünü ilan eden dört Müjde'nin içeriğinde kendini gösterdiğini belirtmek gerekir. Ayetleri kendi bağlamından çıkarttığımızda ve bağlamının tam tersi bir anlam ifade ettiğini söylediğimizde metinleri yanlış ele almış oluruz, başka bir gerekçeyle bunu yapmıyorsak.

Bizim ele aldığımız meselede, bunu yapmanın iyi bir gerekçesinin olmasının yanı sıra, yapmanın da iyi bir gerekçesi var: İsa'nın ölümünün önceden bildirildiği ve ilan edildiği ayetler bol ve açıktır, oysa "ayak izleri" çoğunlukla tek ve başka bir yorum gerektiren türdendir. Yorum biliminin temel kurallarından biri, ister Kur'ân metni olsun, ister Kutsal Kitap, isterse de seküler bir metin olsun, net anlaşılmayan ifadelerin net anlaşılabilir ışığında yorumlanması gerektiğidir, diğer türlü değil. İsa'nın ölümüne dair açık ifadeleri yok saymak ve bunların Tanrı'nın O'nu kurtardığına dair ipuçları olduğuna işaret etmek başarısız bir araştırma yöntemidir.

Bazıları Müjdeler'in çeşitli söylemlerine başvurur, Müjdeler'in tanıklığını saf dışı etme gerekçesi olarak boş mezarın görüldüğü an gibi; oysa mantıksal olarak böyle bir sonuç çıkarılamaz. Muhafazakâr bir Hristiyan bu ayetlerin tümünün uyum içerdiğini söyleyerek buna itiraz edebilir: Gerçekte, o anda genç erkek görüntüsünde iki melek de vardı. Dört Müjde de bu nokta aynı anlayışa sahiptir, hepsi birebir aynı şeyi söylemese de. Ancak boş mezarla ilgili anlatıların uyumsuz olduğunu düşünebilecek o kadar da muhafazakâr olmayan bir araştırmacı bile bu uyumsuzluğun bir şekilde İsa'nın çarmıh üzerinde öldüğüne dair ortak tanıklığı muhakkak hükümsüz kıldığı neticesine varmayacaktır. Böyle bir mantıksal sonuç çıkarılamaz.

Ayrıca, Teist Baygınlık Geçirme Teorisi önemli tarihsel gerçeklerle uyumlu değildir. Örneğin, Pilatus'u, masum bir adamı kurtarmak uğruna Yahudilerle işbirliği yapmaya razı olmuş, Tanrı korkusu olan biri gibi ele alır. Tarihsel açıdansa, bunun tersinin doğru olduğu görülür. Pilatus acımasızdı, düzeni ve Roma yasalarını korumak söz konusuysa Yahudileri öldürmekte tereddüt etmedi. Bu tarihte görülen bir gerçektir, Yosefus Pilatus'un masum Samiriyelileri³, tapınak hazinelerinden çaldıkları gerekçesiyle, öldürmeye istekli olduğunu ve buna karşı çıkanları ölesiye dövdürttüğünü⁴ kaydeder. Müjdeler'de de böyledir, İsa'nın suçlu olmadığını fark ettiği halde, hainlikle suçlanacağını anladığında çarmıha gerilmesini emretmiştir.

Son olarak, özenli bir tarihçi için sıkıntılı bir mesele, Teist Baygınlık Geçirme Teorisi Hristiyan kilisenin başlangıcına dair bir söylem sunmaz. İsa'yı kurtarma işbirliğine bizzat giriştilerse, ilk Hristiyanları O'nun çarmıha gerildiğini ve dirildiğini duyurmaya sevk eden neydi? Yalancı mıydılar, yoksa bizim bu bir yığın kanıtı saf dışı edip onların çarmıha gerilmiş ve dirilmiş Mesih'i duyurmadıklarını iddia etmemiz mi gerekir? Nihayetinde, bu teori araştırmacının yalnızca İsa'nın ölümüne dair tüm kanıtları değil, Hristiyanlığın ilk döneminde benimsendiği görülen her şeyi, onlarca kaynak tarafından oluşturulduğu halde, yok sayması gerekir. Kitabımızın ortasında, 8. kısmın ardından yapacağımız özetle yeniden ele alacağımız önemli bir mesele bu.

YERİNE GEÇME TEORİSİNE, İSA'NIN YAŞAMINA KAYNAK OLARAK KUR'ÂN'I GÖSTERMEYE VERİLEN KARŞILIK

Yerine Geçme Teorisi, Teist Baygınlık Geçirme Teorisi'nden daha da az tarihsel argümandır ve hiçbir objektif gözlemcinin ortada daha bariz bir açıklama varken Tanrı'nın mucize gerçekleştirmeye giriştiği sonucu çıkarmaması gerektiği hatırlanmalıdır. Biri neden İsa'nın ölmediğini ve Tanrı'nın başka birine İsa'nın görünümünü aktardığını iddia etsin? Bu durum söz konusuysen, şüpheye pek yer yoktur: Bu İslâmî inanışın temeli basitçe Kur'ân'ın böyle beyân etmesine dayalıdır.

Dürüst olmak gerekirse, Kur'ân'ın haklı olma potansiyelini değerlendirmemiz gerekir. Kur'ân'ın İsa'yla ilgili Yeni Antlaşma'nın atladığı bir noktayı bildiğine inanmamızı gerektirecek iyi bir gerekçemiz var mı? Elbette kendimize araştırmamızı objektif gözlemciler olarak yaptığımızı hatırlatmamız gerekir ve Kur'ân'ın Tanrı tarafından vahyedildiğini farz etmeden başlayamayız.

Kur'ân'daki İsa'yla ilgili öğretilerin O'nun yaşadığı döneme uzandığını göremediğimiz sürece, Kur'ân'ın tanıklığının altı yüzyıl geciktiği ve bin kilometre kadar saptığı neticesine varmamız gerekir ve bundan dolayı, İsa'nın yaşamının görgü tanıkları olanların ve bizzat O'nun yaşadığı yöre halkından olanların dönemine ait anlatılar içeren Müjdeler'den daha tutarlı bilgi aktarması pek muhtemel değildir.

Ancak İsa'yla ilgili Kur'ân'daki öğretiler O'nun yaşadığı döneme uzanır. Kur'ân'da öğretilenlerin çoğu daha önce de öğretilmiştir. Örneğin, 5/Mâide 110'u ele alalım: "O gün Allah şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu

İsa! Senin üzerindeki ve annen üzerindeki nimetimi düşün. Hani, seni Ruhü'l-Kudüs (Cebrâil) ile desteklemiştin. *Beşikte iken de*, yetişkin iken de insanlara konuşuyordun. Hani, sana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i de öğretmiştim. *Hani iznimle çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapıyordun da içine üflüyordun, benim iznimle hemen bir kuş oluyordu*. Yine benim iznimle doğuştan körü ve alacalıyı iyileştiriyoordun. Hani benim iznimle ölüleri de (hayata) çıkarıyordun. Hani sen, İsrailoğullarına açık mücizeler getirdiğin zaman ben seni onlardan kurtarmıştım...”

Yana yatık yazı biçimiyle vurguladığımız iki öğretişe odaklanacağız; önce ikincisine: Kur'ân İsa'nın çamurdan kuşa mücizevi şekilde hayat verdiğini öğretir. Bu mücizeyle ilgili bir anlatı içeriği bulunmuyor; bu sadece Allah'ın İsa'ya bahsettiklerinin arasında yer alıyor.⁵ Ancak apokrif (Tarihsel tutarlılık, birinci derece tanıklarının doğrulaması, harici kayıtlarla doğrulanma gibi Kutsal Yazılar kriterlerine uygun olmadıklarından dolayı Kutsal Kitap'ta yer almayan kitaplar bu terimle tanımlanır) müjdelere âşinâ olanlar bu hikâyenin bağlamını zaten bilirler, çünkü çok meşhurdur.

İkinci yüzyılın ortasında insanlar İsa'yla ilgili hikâyeler üretmeye başladılar, çoğunlukla gizemli çocukluk yıllarına ve mücizeler yaratabilme yetisine dair “hoş masallar”. Bu masallarla dolu müjdelere çocukluk dönemi müjdeleri denir. Aralarında en renklisi Tomas'a Göre Çocukluk Dönemi Müjdesi'dir (Tomas Müjdesi'nden veya yaygın adıyla Tomas İncili'nden başka bir kitaptır.).

Bu çocukluk dönemi müjdesinde, İsa beş yaşındadır ve son derece yaramazdır, çoğunlukla diğer çocuklara doğüstü güçleriyle zorbalık eder. İsa şelalenin kıyısında su birikintisi yapıyormuş, başka bir çocuk gelmiş ve su birikintisini açıp dökmüş, İsa da onu lanetlemiş, çocuk hemen çiçek gibi solmuş. Başka bir zaman, başka bir çocuk İsa'nın yanından koşarak geçerken omzuna çarpmış, genç İsa çocuğu lanetlemiş, çocuk anında ölmüş. Çocuğun babasıyla annesi Yusuf'a gitmişler ve İsa'yı kontrol altında tutmasını söylemişler, o anda İsa onları kör etmiş. Hocası İsa'ya büyüklere saygı göstermeyi öğretmeye çalıştığında, beş yaşındaki İsa onu azarlamış ve ona kendisi öğretmeye başlamış! Herkes İsa'nın nasıl bir çocuk olduğuna hayret ediyormuş.

Öğretmeni yılgınlıkla İsa'nın bir melek veya bizzat Tanrı olduğunu haykırdığında İsa onaylarcasına kahrkaha atmış ve ancak o zaman lanetlediği bütün insanları iyileştirmiş. Hikâye böyle devam eder, çocuk İsa mücize yapma yetisini bazı insanları lanetlemekte, bazılarını iyileştirmekte, kıyafetleri içinde su taşımakta, hatta mobilyaları tamir etmekte kullanır. Haylazlığı, insanlar O'nun Tanrı veya Tanrı'nın bir meleği olduğunu hay-

kırdıklarında insafa gelir. Hikâyeye gerçeklik dokusu işlemek adına, yazar bu hikâyeyi, tıpkı Tomas'a Göre Çocukluk Dönemi Müjdesi'nde bahsedildiği gibi din bilginlerinin İsa'nın on iki yaşında tapınakta onlarla konuşurken O'nun hikmetinden etkilenmelerinden söz edilen Luka Müjdesi'ne bağlayarak neticelendirir.

İsa'nın çamurdan kuşa yaşam verdiği anlatılan Kur'an öğretisi içeriğini bize sağlayan da bu eğlendirici masaldır. Hikâyenin başında, bazı Yahudiler İsa'yı Şabat Günü çamurdan kuş yaptıklarını görürler, Yusuf'a gidip İsa'yı kutsal günde bu yaptığının Yasa'ya aykırı olmasıyla suçlarlar. Şabat'ta kilden kuş yapmanın Yasa'ya aykırı olduğunu ama canlı kuşlarla oynamanın yasak olmadığını bildiğinden, haylaz küçük İsa kuşa yaşam soluğu üfler, böylece bu tedbirsizliğinden paçayı sıyırır. Kur'an bağlamı sunmadan bu ünlü anlatıyı tarihsel gerçek olduğunu varsayarak 5/Mâide 110'da alıntılar.

Kur'an'ın aynı ayetinde ayrıca İsa'nın beşikteyken insanlarla konuştuğu söylenir. Kur'an'ın 19. Sûresi, Meryem'in adı verilen sûre, daha çok detay verir. 23. ayette Meryem'in, doğum sancısıyla hurma ağacına yaslanmaya yöneldiğinden söz edilir. Acı çekerken, "Keşke bundan önce ölsedim de unutulup gitmiş olsaydım!" der. Henüz doğurduğu İsa, "Üzülme, Rabbin senin alt tarafında bir dere akıttı," diyerek onu yanıtlar. Hemen sonrasında, yakınları kendisine yasak bir ilişkide bulunup bulunmadığını sorduklarında, bunu doğrudan İsa'ya sorsunlar diye başıyla İsa'yı gösterir. Onlar da, "Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?" derler. Bebek İsa yanıtlar: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı."

Bu anlatı başka bir çocukluk dönemi müjdesiyle, Arapça Çocukluk Dönemi Müjdesi adıyla bilinen Kurtarıcının Çocukluğuna Dair Arapça Müjde'yle çarpıcı benzerlikler taşır. Kitabın girişinde, Yusuf ve Kayafa hakkında birkaç tarihsel gafın ardından, "İsa konuştu ve şüphesiz beşiğinde yatarken Annesi Meryem'e şöyle dedi: Ben İsa'yım, Tanrı'nın Oğlu, Söz, Melek Cebrail'in sizlere bildirdiği gibi ortaya çıkan kişiyim; ve benim Babam beni dünyanın kurtuluşu için gönderdi."⁶ Bebek İsa'nın Kur'an'daki beyânı, neredeyse bebek İsa'nın Arapça Çocukluk Dönemi Müjdesi'ndeki beyânının İslâmî halidir.

YERİNE GEÇME TEORİSİNE KARŞILIK: 4/NİSÂ 157'DE GÖRÜLEN AGNOSTİK ETKİ

Bunun dışındaki Kur'ân öğretişlerinin çoğunun izine daha eski uydurma anlatılarda rastlanır, ancak şu an için önemli olanı 4/Nisâ 157'nin mesajıdır: "Onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi." Bu öğretişin Kur'ân öncesi döneme ait olduğuna inanmamız için geçerli bir sebep var mı, belki Müjdeler'deki anlatımdan daha güvenilir olan?

Anlaşıyor ki başka bir meşhur ikinci yüzyıl kaynağında tam olarak bu öğretilir. Ekolü ölümünün ardından bile yüzyıllarca dayanan agnostik üstad, Basilides'e göre Müjde'dir.⁷ Agnostik kelimesi gizli hikmeti ifade eder; agnostikler insanların aslen kötücül olan maddesel dünyadan özgür kalmak için gizli hikmete ihtiyaçları olduğuna inanırlar.

İrenaeus İsa'nın çarmıh üzerinde ölümüyle ilgili Basilides'in ne öğrettiğini kaydetmiştir: "O (Mesih) kendisi ölüm acısını çekmedi, Kireneli tanınmış bir adam, Simun işbirliği yaparak O'nun yerine çarmıha katlandı; böylece, bilgisizliğin ve hatanın sonucu olarak, çarmıha gerilenin İsa olduğu sanılsın diye, O'na dönüştü, İsa ise Simun'un biçimini aldı ve yanında dururken onlara güldü."⁸

Yani İsa ölmemiştir de, çarmıha gerilmemiştir de, öyle görünmüştür, çünkü Kireneli Simun O'nun yüzünü almıştır. Kur'ân'ın çoğunluk tarafından kullanılan tefsiri olan Yerine Geçme Teorisi'yle bu tamamen örtüşür. Peki Basilides neden bunu öğretti? Basilides bazı tarihsel gerçeklere erişebildiği için mi? Öyleyse, belki de Kur'ân Yeni Antlaşma'nın bilmediği bir şey biliyordur.

Agnostiklerin geniş bir inanış yelpazesi vardır, ancak en yaygın olanlarından biri doğurulmamış ilâh olan Baba'dan zuhur etmiş birçok ilâh olmasıdır. Basilides, Baba'nın ilk zuhurunun idrak veya Baba'nın bilinci olduğu inanışını doğru bulur. İsa da ilk doğan ilâhtır. Diğer zuhurların daha düşük seviyede ilâhlar üretmesinin ardından, maddesel dünyayı yaratan en düşük seviyedeki ilâh olmuştur. Basilides'e göre, bu, melekleriyle birlikte Yahudilerin Tanrısı'dır. Baba İsa'yı Agnostikleri bu kötücül dünyanın yaratıcısı olan Yahudilerin Tanrısı'ndan kurtarmak üzere göndermiştir.

Maddesel dünya kötücül olduğundan, Basilides İsa'nın maddesel bedene sahip olmasının mümkün olmadığını ve bundan dolayı çarmıha gerilmiş olamayacağını öğretir. Bu beyân hemen sonraki kısımda yer alır:

Cismanî olmayan bir güç ve doğurulmamış babanın İdrakı olduğu için kendini istediği gibi gösterebilirdi, böylece kendisini göndermiş olana yükselmek üzere, onları alaya alarak, ele geçirilebilir olmamasından ötürü, herkes için görünmez oldu. O halde bunları bilenler, bu şeylerin dünyayı biçimlendirenin ilkelerinden bağımsız kılınmışlardır; o yüzden O'nun çarmıha gerilmiş olduğunu değil, bu takdiri ilâhî sayesinde bu dünyanın yaratıcılarını ortadan kaldıracı üzere *insan şekline bürünerek gelmiş ve çarmıha gerildiği sanılan*, İsa denen, baba tarafından gönderilmiş olanı ikrar etmek üzerimize vazifedir.⁹

Yani Kur'ân'ın İsa hakkındaki "onu öldürmediler ve asmadılar, fakat onlara öyle gibi gösterildi" öğretişinin izleri ikinci yüzyıl bir agnostik kaynağa dayanıyor gibi görünmektedir. Bu denli ileri bir tarihte, uydurma müjde, politeist dünya görüşünü desteklemek amacıyla "gizli hikmet" düşüncesini yayıyor, İsa'nın yaşamı hakkında tarihsel bilgi içermiyordu. 4/Nisâ 157'deki anlatının objektif araştırmacının tarihsel kanıt olarak güvenilir göreceği türden olmadığından emin olabiliriz, bundan dolayı da Yerine Geçme Teorisi'ni reddetmeliyiz.

YERİNE GEÇME TEORİSİ'NE VERİLEN KARŞILIK: BAĞLAMA DAİR SON SÖZ

Benim gibi, Müslüman bir araştırmacı, Kur'ân ayetlerinin bu uydurma kaynaklar tarafından değil Allah tarafından verildiğini, bundan ötürü her hâlükârda tarihsel açıdan sağlam olduklarını söyleyerek karşılık vermek isteyebilir. Ancak daha önce olduğu gibi, objektif gözlemci olarak araştırma yaptığımı ve Kur'ân'ın vahyedildiğini farz etmeden bunu neticelelendiremeyeceğimi kendime sıklıkla hatırlatmam gerekir. Uydurma müjdelerin, anlatılarının tarihsel sağlamlığa sahip olmaması kadar, tarihsel açıdan önce yazıldığı da barizdir.

Ancak bu anlayışa eleştiri olarak çok daha güçlü bir gerekçe vardır. Bu üç parçada bulunan bilgi uydurma müjdelerde bağlamsal açıdan mükemmel gelse de, Kur'ân'da pek, hatta hiç mantıklı gelmez. Tomas'a Göre Çocukluk Dönemi Müjdesi'nde, İsa haylazlık ustası olarak kilden kuşa yaşam soluğu üfler, bu da bağlama mükemmel oturur; Arapça Çocukluk Dönemi Müjdesi'nde, kuşa sadece söyler çünkü ezeli ve ebedi Tanrı Sözü'dür; Basiliides'e göre Müjde'de, ölmemiştir ve çarmıha gerilmemiştir, çünkü uludur ve maddesel bedeni yoktur. Ancak Kur'ân'da neden İsa kilden kuşa hayat verir? Gerekçe veya bağlam verilmemiştir; Kur'ân sadece çok iyi bilinen bir anlatıya gönderme yapmaktadır. Neden bebek İsa doğumda konuşabilmiştir? Yine gerekçe verilmez; sadece konuşabilmiştir. İsa neden çarmıha gerilmemiştir ve neden başkası O'nun gibi görünmüştür? Kur'ân bir gerekçe sunmaz; sadece bu gizli hikmeti gerçek olarak beyân eder.

Bu üç anlatı uydurma müjdelerin bağlamında çok daha uygun görünür, Kur'ân'ın da tüm bunlardan daha sonra yazılmış bir kaynak olduğunu düşünürsek, Kur'ân'ın İsa hakkındaki kanaatlerinin bu denli ileri tarihli, tarihsel açıdan güvenilmez ve ilâhiyat açısından İslâm'a zıt uydurma kaynaklara dayandığı neticesine varmamız gerekir.

24. BÖLÜM

SONUÇ

İSA ÇARMIH ÜZERİNDE ÖLDÜ

O akşam Mike'in evinden ayrılırken, İsa'nın ölümü hakkındaki fikrimi değiştirmemiştim. İnsan ömür boyu inandığı bir şeyi bir gecede nadiren bırakır. Ancak bir şey benim açımdan artık daha açıktı: İsa'nın çarmıh üzerinde ölmediğine dair inanışım İslâm inancına dayanıyordu, tarihsel gerçeklere değil.

Tarihsel açıdan, İsa'nın ölümüne dair kanıtlar şüphe bırakmayacak şekilde Hristiyanlıktan yanaydı, İslâm'a zıttı.

Elbette İslâm hâlâ doğru olabilirdi. Kur'ân'ın vahyedilmiş olması gibi Müslümanlar arasında yaygın olan ve Kur'ân'a inanmayı sağlayacak başka iyi argümanlar varsa ve bu argümanlar İsa'nın ölümüne dair tarihsel kanıtlara baskın geliyorsa, ben de Kur'ân ve İslâm'a yönelik inancımı hakıyla sürdürebilirdim. Bu sebepten ötürü, benim şahsi inanışlarım söz konusu olduğuna göre, İslâmî inancımda yalpalamadım. Kur'ân'ın kısa sürede haklı çıkacağına yürekten inanmıştım.

Ancak bu konu üzerindeki araştırmam söz konusu olduğundan, kendime objektifliği ve kendime karşı dürüst olmayı yeniden hatırlattım. Objektif bir gözlemci İsa'nın çarmıha gerilerek öldürüldüğü sonucuna varabilir miydi? Elbette ateist ve agnostik akademisyenler bu soruya çınlayan bir sesle yanıt verdiler: Evet, öyle biri kesinlikle varabilir. Gerekçeler çok kuvvetliydi: İsa'nın ölümüne dair kayıtların ışık hızında yayıldığı görülür, yüzyıllar içinde onlarca defa ileri sürülür ve tutanaklar korosu Hristiyan, Yahudi ve Romalı solistler tarafından oluşturulmuştur. Tam bir Roma çarmıhından kurtulan hiç kimse hiçbir zaman olmamıştır; İsa'nın da kurtulmamış olması, ilk kiliselerin tökezleme taşı olarak çarmıhlanmış bir Kurtarıcı'yı ilan etmesi düşünüldüğünde, çok daha ikna edici bir mesajdır.¹

İslâm'ın karşılığı, Teist Baygınlık Geçirme Teorisi ve Yerine Geçme Teorisi akla yatkın değildir, çünkü hem çok daha bariz, olası açıklamalar mevcutken mucizeleri öne sürmektedirler hem de, birazdan birlikte keşfeceğimiz gibi, Hristiyanlığın ilk döneminin tarihsel gerçeklerini tümüyle yeniden şekillendirmiş olmaları gerekir.

Ayrıca, İsa'nın hayatı hakkındaki tarihsel kaynağa göre, Kur'ân'a güvenmek için pek az gerekçe vardır, çünkü İsa'dan altı yüzyıl sonra ve yaşadığı yerden neredeyse bin kilometre kadar uzak mesafede oluşturulmuştur. Kur'ân kendisinden daha önceki döneme ait anlatılar içerse de, bu anlatılar gerçekleşen olaydan çok sonrasına, tarihsel tutarsızlığa sahip uydurma müjdelere dayanmaktadır.

Sonuç olarak, Gerd Lüdemann'ın şu sözlerine katılmamız gerekir: "İsa'nın ölümünün çarmıha gerilmesinin sonucu olması su götürmez bir gerçektir."

7. KISIM

İSA ÖLÜMDEN DİRİLDİ mi?

SAVIN DOĞRULANMASI

YAŞANANLARA DAİR EN İYİ AÇIKLAMA

İsa'nın çarmıh üzerindeki ölümü Hristiyan mesajının sonu değildir. Müjde İsa'nın bundan sonra ölümden dirilmesidir. Her yaşamın ölümle sonuçlanması gibi, İsa'nın ölümü yaşamla sonuçlanır ve dirilişi bütün Hristiyanların güveninin temelidir. Ölüm korkulacak bir şey değil. İsa ona galip geldi ve biz de O'nda yaşıyoruz.

O'nun dirilişi, kilisenin başlangıcından beri Hristiyan güveninin mahallidir. Elçilerin İşleri kitabında Luka, Petrus'un dirilişi beyân ederek neticelendirdiği ilk Hristiyan vaazını kaydetmiştir: “Tanrı, İsa'yı ölümden diriltti ve biz hepimiz bunun tanıklarıyız” (Elçilerin İşleri 2:32). Kayıtlara geçirilmiş bir sonraki vaazında Petrus şöyle der: “Siz Yaşam Önderi'ni öldürdünüz, ama Tanrı O'nu ölümden diriltti. Biz bunun tanıklarıyız” (Elçilerin İşleri 3:15).¹ Elçilerin İşleri kitabında en az on bir kısımda ilk kiliselerin İsa'nın dirilişini beyân ettiği kaydedilmiştir. İlk kiliseleri oluşturan mesaj buydu: İsa ölümden dirildi.

Ancak dirilişin önemi herhalde en açık şekilde Pavlus tarafından ifade edilmiştir. Pavlus 1. Korintliler 15:14'te şöyle der: “Mesih dirilmemişse bildirimiz de imanınız da boştur.” Hristiyan vaazı ve Hristiyan inancı İsa ölmüş halde kalsaydı ve dirilmeseydi faydasız olacaktı. O ölüme galip gelmediyse, biz de gelmeyeceğiz.

İsa ölümden dirildi mi? İsa'nın dirilişine inanmamız için geçerli bir sebebimiz var mı? Varsa, Hristiyan inancı açısından sağlam bir temeldir. Yoksa, Hristiyanlar herkesten çok daha acınacak halde insanlardır.²

Mike'ın babamla birlikte onun salonunda oturmamızın yaklaşık bir yıl sonrasında iddia ettiği de buydu, ancak bu sefer yedi yüz kişi daha dinliyordu. 2004'te Mike Licon ile meşhur Müslüman münâzaracı Shabir Ally şu soru üzerine münâzara ettiler:

“İsa ölümden dirildi mi?”³

ASGARİ GERÇEKLER YAKLAŞIMI

O akşam Mike arkadaşı Gary'nin öncülük ettiği, Asgarî Gerçekler Yaklaşımı denen bir argümanı ortaya atıyordu. Argümanın avantajları güçlü, anlaşılır ve bir cümlede ifade edilebilecek kadar basit olmasıydı: İsa'nın çarmıha gerilmesiyle alâkalı, bilfiil bütün tarihçilerin hemfikir olduğu tarihsel gerçekler vardır ve bu gerçeklere dair şimdide dek en iyi açıklama İsa'nın ölümden dirildiğidir.

Gary, konuyla alâkalı bazı bilgileri de ekleyerek, otuz yılını agnostik olsun, ateist olsun, Yahudi olsun, Hristiyan olsun veya hangi dünya görüşünden olursa olsun, tarihte bulunmuş İsa hakkında uzmanlaşmış akademisyenlerin duruşlarını sınıflandırmakla geçirmiştir. Tarihte yer almış İsa hakkında akademi dergilerinde ve Fransızca, İngilizce ve Almanca yazılmış monografilerde yayımlanmış her şeyi okudu. Bazı konularda, akademisyenlerin yüzde doksanından çoğunun hemfikir olduğu dikkatini çekti.⁴ Bu gerçekleri ele alırken bunların en iyi İsa'nın dirilişiyle açıklandığını fark etti. Ziyâdesiyle. Diğer tüm açıklamalar ya hesaba katılmamıştı ya da İsa'nın ölümü bağlamındaki tarihsel gerçekleri zorluyordu.

Gerçekten de, tarihçinin görevini ele aldığımızda, tam olarak bunu görüyoruz: Tarihsel kayıtların en akla yatkın açıklamasını sunan anlatım numunesi sağlamak. Bu konu söz konusuysen, gerçeklerle sahiden en örtüşen tek numune İsa'nın ölümden dirildiğidir.

Gary'den gerçekler listesini alan Mike bunları o zamandan beri üçe indirgemıştır; şimdi bunlara kısaca bakalım:

1. İsa çarmıha gerilerek öldü
2. İsa'nın takipçileri dirilmiş İsa'nın gerçekten kendilerine görüldüğüne inandılar
3. İsa'nın takipçileri olmayan insanlar dirilmiş İsa'nın gerçekten kendilerine görüldüğüne inandılar

1. Gerçek: İsa çarmıha gerilerek öldü. Önceki bölümde İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülüşünü detaylıca görmüştük. İsa'yla alâkadar meselelerden en önemlisi, tarihçilerin İsa'nın ölümünün tarihsel bir gerçek olduğuna hâlâ ikna olmasıdır.

2. Gerçek: İsa'nın takipçileri dirilmiş İsa'nın gerçekten kendilerine görüldüğüne inandılar. Tarihçiler de İsa'nın takipçilerinin dirilmiş İsa'nın gerçekten kendilerine görüldüğüne inandıklarına ikna olmuş haldedirler. Gereçekleri pek çoktur.

İlk olarak, kilisenin epey başlarında bu beyâna rastlanır. 1. Korintliler 15:3-7’de görülen “son dakika haberi” Hristiyan ikrarında, İsa’nın ölümü çarpmıha gerilişinin ardından birkaç yıl içinde kayıtlara geçirilmiştir; ayrıca dirilişten sonra görüldüğü insanların şahitliğini de içermektedir: “... Kutsal Yazılar uyarınca Mesih günahlarımıza karşılık öldü, gömüldü ve Kutsal Yazılar uyarınca üçüncü gün ölümden dirildi. *Kefas’a, sonra Onikiler’e görüldü. Daha sonra da beş yüzden çok kardeşe aynı anda görüldü. Bunların çoğu hâlâ yaşıyor, bazılarıysa öldüler. Bundan sonra Yakup’a, sonra bütün elçilere... görüldü.*”

Sevilen ve saygın akademisyen James Dunn, “Bu gelenek, tamamen emin olabiliriz ki İsa’nın ölümünü takiben aylar içinde gelenekselleştirilmiştir”⁵ demiştir. Daha ilk Hristiyanların ikrarlarına işlemeyi tercih ettikleri ve birbirlerine aktardıkları öğretiler, dirilmiş İsa’nın görüldüğü insanların listesini de içeriyordu. Beyânı esasen kendi otoritesinde taşıyan Petrus bu listede ilk önce yer almakla kalmamış, İsa’nın bir defada beş yüz kişiye görüldüğü de listede belirtilmişti.

İkinci olarak, İsa’nın dirilişinin beyânı görgü tanıklarının doğrulamasını gerektiriyordu. Örneğin, İsa’nın ölümünün yaklaşık yirmi yıl sonrasında yukarıdaki ikrar kaydedilirken, Pavlus beş yüz görgü tanığının çoğunun hâlâ hayatta olduğunu belirtmiş, sanki, “Dirilmiş İsa’yı gören şahitlerle konuşmak isterseniz 250’den çok kişiden istediğinizi seçebilirsiniz!” demiştir.

Bunlar Petrus’un kendilerinin şahitler olduklarını vurguladığı Elçilerin İşleri 10:40-41’de kaydedilmiş ifadelerle benzer: “Ama Tanrı O’nu üçüncü gün diriltti ve açıkça görünmesini sağladı. İsa halkın tümüne değil de, Tanrı’nın önceden seçtiği tanıklara –ölümden dirilmesinden sonra kendisiyle birlikte yiyip içen bizlere– görüldü.”⁶ Elbette, Luka dirilmiş İsa’yı görenlerden söz edilen başka anlatılara da yer vermiştir, daha evvel bahsettiğimiz, müjdenin beyân edilmesinin daha ilk görüldüğü Elçilerin İşleri 2:32 gibi: “Tanrı, İsa’yı ölümden diriltti ve biz hepimiz bunun tanıklarımız.” Pavlus, Petrus ve Luka’nın yanı sıra Yuhanna’nın dirilmiş İsa’ya şahit olduğunu belirttiği Yuhanna 21:24’ü de ekleyebiliriz.

Üçüncü olarak, öğrenciler dirilmiş İsa’nın kendilerine görüldüğü inancı uğruna ölmeye razı olmuşlardır. Elbette bir inanış uğruna ölmeye razı olmak o inanışın doğruluğunu göstermez, fakat neredeyse her seferinde içtenliği gösterir. İnsanlar çoğunlukla yanlış olduğunu bildikleri bir şey uğruna yaşamlarından vazgeçmezler. Bu durum söz konusuysa, öğrenciler bizzat kendi gördüklerini beyân ettikleri bir şey uğruna ölmeye razı olmuşlardır: Dirilmiş İsa’ya. İstefan’ın şehitliğinden başlayarak (Elçilerin

İşleri 7:60) Yuhanna'nın kardeşi Yahya ve bizzat Petrus (1. Klemens 5:2-7) gibi otorite olarak görülen öğrenciler dahil olmak üzere, çeşitli görgü tanıklarının şehitliği tarih kayıtlarında bulunmaktadır.

İsa'nın ölüme galip geldiğini görmüş olarak, artık ölümden Getsemani bahçesindeki gibi korku duymuyorlardır. İsa'nın dirildiğine sahiden inanmışlardır.

Bu üç sebepten ve dahasından ötürü, akademisyenlerin büyük çoğunluğu İsa'nın takipçilerinin gerçekten O'nun ölümden dirildiğine inandıklarına ikna olmuşlardır. Söylenene göre A. J. M. Wedderburn şöyle demiştir: "Bir zaman, bir şekilde öğrencilerin dirilmiş İsa'yı gördüklerine inanmış olmaları şüphe götürmez bir tarihsel önermedir."⁷

3. Gerçek: İsa'nın takipçileri olmayan insanlar dirilmiş İsa'nın gerçekten kendilerine görüldüğüne inandılar. Son olarak, İsa'nın ölümden dirildikten sonra kendilerine görüldüğüne gerçekten inanan, İsa'nın takipçisi olmayan bazı kişiler vardı. Bunlardan ilki ve başlıcası Tarsuslu Saul'du, Pavlus olarak da tanınırdı. İsa'nın yaşadığı dönemde Pavlus, tarihte Tora'yı sözlü aktaran en etkili öğretmenler *tanayimden* (Kelime çoğuldur, tekil hali *tanadır*, anlamı 'öğretmek'tir. Yahudi tarihinde iki yüzyıl boyunca, Yahudi dîni yüksek kurulunun irfan sahibi üyelerini tanımlamak üzere kullanılmıştır.) biri olan Rabban (Kelime yapısı olarak, Yahudi din bilginini, hocasını tanımlamak üzere kullanılan Rabbi'nin farklı bir halidir. İbranilerin geçmişteki başlıca atalarını tanımlarken hürmet göstergesi olarak kullanılan veya Yahudi âliminden daha yetkili konumdaki, Yahudi yüksek din kurulu Sanhedrin'in başındaki hocalara verilen sıfattır.) Gamaliel'in öğrencisiydi. Gelenek der ki, Gamaliel, Hillel'in Evi (Beyt Hillel) olarak bilinen Yahudi düşünce ekolüne adını veren kurucusu, büyük Yahudi öğretmen Hillel'in torunudur. Böylesi saygın bir Yahudi geçmişe sahip Pavlus, elindeki yetkiyle ve onları tutuklama, hatta infazlarının başında durma şevkiyle, Hristiyanlara zulmetmeye başladı.

Ancak öyle bir şey oldu ki Pavlus zulmettiği insanların arasına katıldı, hatta yüksek Yahudi makamından ve mevkiinden ferâgat etti. Pavlus'a göre, dirilmiş İsa kendisine görünmüştü. Elçilerin İşleri kitabında Luka Pavlus'un paylaştığı kendi tanıklığını, dirilmiş İsa'yı gördüğünden ötürü inancının değiştiğini açıkça belirttiğini, üç ayrı yerde kaydetmiştir. Pavlus bu gerekçeyi bizzat 1. Korintliler 15. bölümde anlatır. İsa'nın ölümden dirildiği beyânından dolayı beş defa kamçıyla kırbaçlanmış, üç defa değneklerle dövülmüş, öldüğü sanılana dek taşlanmış ve nihayet başı kesilmiştir.⁸ Pavlus'un fikrini değiştirmek veya yolundan dönmek için birçok fırsatı

olmuştu, fakat dirilmiş İsa'yı şahsen görmüş olduğuna şahitlik ederek her şeyden ferâgat etti, hayatı dahil.

İsa'yı ölümünden evvel kabul etmeyip çarmıha gerilmesinden sonra O'nun takipçisi olan başka önemli bir isim de Yakup'tur, İsa'nın kardeşi olan Yakup. Markos Müjdesi'nde İsa'nın kardeşlerinin "aklını kaçırmış" diyerek İsa'yı almaya geldiklerini (Markos 3:21, 31), Yuhanna'nın Müjdesi'nde de "kardeşleri bile O'na iman etmiyorlardı" denecek kadar iğneliyici sözler söylediklerini (Yuhanna 7:3-5) görürüz. İsa çarmıha gerilirken bile, kardeşleri O'na destek olmaya gelmemişlerdi, anneleri Meryem Yuhanna'ya emanet edilmişti (Yuhanna 19:26-27). Ancak sonra, İsa'nın çarmıha gerilişinin *ardından*, kardeşlerinin imanlılar arasında olduğundan söz edildiğini görüyoruz (Elçilerin İşleri 1:14). 1. Korintliler 15. bölümdeki ikrar bize sebebini anlatır: Dirilmiş İsa Yakup'a görünmüştür (1. Korintliler 15:7). Yakup daha sonra Kudüs'teki kilisenin önderi olur (Galatyalılar 1:19), ardından Hananya oğlu Hananya tarafından idam edilir. Dört antik dönem kaynağında İsa'nın kardeşi Yakup'un infazı kaydedilmiştir, Yahudi tarihçi Yosefus'un yazıları dahil olmak üzere.⁹

Yani havârilere ek olarak –İsa hayattayken O'nun takipçisi olmayan– Pavlus ile Yakup, dirilmiş İsa'yı görmüş oldukları için yaşamlarını feda etmişlerdi.¹⁰ Kendi tanımıyla "liberal, modern, seküler"¹¹ akademisyen E. P. Sanders, "İsa'nın bu takipçilerinin ve sonrasında Pavlus'un ölümden dirilişe şahitlikleri, benim takdirime göre, *bir gerçektir*"¹² demiştir. Exeter Üniversitesi fahrî profesörü David Catchpole, şunu ekler: "Yakup'a görünmesi... yarattığı etki zaten mevcut bir sempatiden veya bağlılıktan kaynaklanmıyordu. O hususta daha sonra Pavlus'un yaşadıklarından farklı değildi."¹³ Bu konuya değinen akademisyenlerden Shanks ile Witherington da şunu söylemiştir: "Yakup'un da, Pavlus gibi, onu İsa'nın böylesi bir takipçisi, neredeyse İsa'nın takipçilerinin önderi haline getirecek Diriliş öncesine ait herhangi bir açıklama görülmediğine göre, bir noktada dirilmiş İsa'yı gördüğünden İsa hareketine geçiş yaptığı anlaşılmaktadır."¹⁴

GERÇEKLERDEN ARGÜMANLARA

Şimdi asgarî gerçekleri özetleyelim. İsa'nın yaşamını ele alırken, şu üç çıkarımdan çok emin olabiliriz: İsa çarmıha gerilerek öldü; İsa'nın takipçileri dirilmiş İsa'nın gerçekten kendilerine görüldüğüne inandılar; İsa'nın takipçileri olmayan insanlar da dirilmiş İsa'nın gerçekten kendilerine görüldüğüne inandılar.

Tarihçiye verilmiş görevin tarihsel kayıtların en akla yatkın açıklamasını sunan anlatım numunesi sağlamak olduğunu düşündüğümüzde, İsa'nın hayatına dair en iyi tarihsel netice nedir? Asgarî Gerçekler Yaklaşımı'na göre, şu ana dek, gerçekler arasındaki en iyi açıklama, İsa'nın gerçekten de ölümden dirildiğidir. Başka açıklamaların hepsi gerçekleri ya hesaba katmaz ya da makul olamayacak kadar zorlar.

Örneğin, en yaygın alternatif hipotezlerden biri öğrencilerin İsa'nın dirildiği sanrısı gördükleridir. Matem halindeki bazı insanların onların varlığının halüsinasyonunu görmeleri herkesçe bilinen bir tıbbi olaydır. Öğrenciler, İsa'yı yıllarca takip ettikleri ve Mesihleri olduğuna yürekten güvendikleri için İsa'yı çaresizce yeniden görmeyi O'nun döndüğü sanrısına kapılacak kadar arzuladıklarından ötürü bunlar olmuş olabilir mi?

İsa'nın çarmıha gerilerek ölmesi (1. gerçek) bu teoriye kesinlikle uyuyor, fakat İsa'nın takipçilerinin dirilmiş İsa'nın gerçekten kendilerine görüldüğüne inanmaları (2. gerçek) uyuyor mu? O'nun önce Petrus'a, ardından On İkilere, ardından da bir defada beş yüz kişiye, sonrasında Yakup'a görüldüğünü ele aldığımızda, bu görünmelerin hepsini birer matem halüsinasyonu saymak zordur. Beş yüz insanın aynı matem sanrısını aynı anda görmelerine eşdeğer hiçbir tıbbi veri kesinlikle yoktur. Sırf bu gerekçeden ötürü bile bu hipotezin geçerliliği pek mümkün değildir. Beş yüz kişinin matem halüsinasyonları gördüğü tek olay bile yaşanmış olsaydı da, her birinin geçici bir hayal değil de bizzat İsa'yı gördüğünden emin olması mümkün görünmemektedir.

Ancak argüman gereği, 2. gerçeği düşünerek sanrı hipotezinin geçerli olduğunu varsayalım: Öğrencileri dirilmiş olduğunu gerçekten gördüklerine inanıyorlardı, fakat aslında gördükleri bir halüsinasyondur. Bu hipotezi şüpheden yana olacak şekilde ele alsak bile, basitçe 3. gerçeğe uymaktadır: İsa'nın takipçileri olmayan insanlar dirilmiş İsa'nın gerçekten kendilerine görüldüğüne inandılar. Pavlus, İsa'nın dirilmiş olduğu sanrısını yaşayabilecek, o psikolojik kimliğe uyan biri değildi. İsa'yla hiçbir duygusal bağı yoktu, kendisine böyle bir umut aşılınmamıştı ve aksi tak-

dirde her şeyini kaybedebilecek biriydi. Pavlus neden dirilmiş İsa'nın san-rısını görsün? Mantiğa hiç uymuyor.

Tüm bunlara bakıldığında, halüsinasyon hipotezi 2. gerçeği zorlamak-tadır ve 3. gerçeğe uymamaktadır. Mümkün bir hipotez değildir.

Başka bir teori, İsa'nın cesedinin öğrenciler tarafından çalındığı ve adına leke sürülen Mesihlerini haklı çıkarmak amacıyla İsa'nın dirildiği mesajını herkese yaydıkları, ancak bunun aldatmaca olduğudur. 1. gerçek, yani İsa'nın öldüğü, bu hipoteze uyar, fakat 2. gerçek uymaz: İsa'nın ta-kipçileri dirilmiş İsa'nın gerçekten kendilerine görüldüğüne inandılar. Petrus'un ve Yakup'un ve İstefan'ın ve diğerlerinin yalan olduğunu bildik-leri bir şey uğruna ölmeleri pek mümkün değildir, özellikle bu denli razı halde. Elbette aynısı 3. gerçek için de söylenebilir. İsa hayattayken O'nu takip etmemiş Pavlus ile Yakup'un bu aldatmacaya girişmeleri için hiçbir gerekçeleri yoktu.

Cesedin çalınması hipotezi 2. gerçeğe de 3. gerçeğe de uymaz. Müm-kün bir hipotez değildir. Müslümanların yaygın karşılığı, önceki bölümde gördüğümüz gibi, İsa'nın çarmıhta ölmediğidir. Bu teori 2. ve 3. gerçek için geçerlidir ama 1. gerçeğe doğrudan zıttır: İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğüne. Bu hipotezi öne sürmek, aynı şekilde, gerçeklere karşıttır. Bay-gınlık Geçirme Teorisi 1. gerçeğe uymaz. Mümkün bir hipotez değildir.

Bütün gerçeklerle uyumlu ve her birine çok iyi uyan hipotez, kesinlikle öğrencilerin ve onların yanı sıra öğrenci olmayanların da beyân ettikle-ridir: İsa ölümden dirildi. Yapbozun parçalarının oturduğu tek açıklama budur.

Diriliş hipotezi 1., 2. ve 3. gerçeğe uygundur. Tarihsel gerçekleri zor-lamadan veya yok saymadan açıklayan yalnızca bu hipotez olduğundan, objektif gözlemci İsa'nın dirilişinin verinin açık arayla en iyi açıklaması olduğu neticesine varmalıdır.

MUCİZELER ve OBJEKTİF GÖZLEMCI

Bu noktada, tarihteki İsa konusunda uzmanlaşmış Hristiyan olmayan akademisyenlerin çoğu, "Yaşanmış tecrübelere sebep olan gerçekliğin ne olduğu kısmı benim bilgim dışındadır."¹⁵ diyen Sanders'ın görüşüne katılır. Mümkün bir natüralist açıklama söz konusu olmadığından, böyle bir açıklama sunmazlar da. Sorumlucu bir tutum olduğu doğru, fakat muha-tabına natüralizmi, burada bir mucize gerçekleştiği neticesine varılama-

yacağı fikrini dayatır. Objektif bir araştırmacının böylesi tarafgirliğinin olmaması gerektiğini savunurum ben bu noktada. Fikre açık ama çok da ihtiyatlı olmalı, mucize açıklamasına da balıklama atlamamalıyız.

Önceki bölümde söylediğim bir şeyi hatırlatma gereği duyuyorum burada: “Objektif bir gözlemcinin bir mucizenin gerçekleştiği neticesine, ancak başka muhtemel bir açıklama olmadığı sürece varması, fakat yalnızca özel durumlar söz konusuysen bile varmaması gerekir.” Yerine Geçme Teorisi veya Teist Baygınlık Geçirme Teorisi’nden farklı olarak, İsa’nın dirilişi söz konusuysen mümkün olan başka bir açıklama yoktur. Diğer tüm çıkarımlar inanılabilirliği zorlar. Bu durum söz konusu olsa *bile*, objektif bir gözlemcinin bir mucize yaşandığı çıkarımına varması için yeterli değildir. Özel koşulları görmeye ihtiyacımız var; özellikle, doğaüstü bir olay yaşanması beklentisiyle yüklü bir bağlama ihtiyacımız var.

Örneğin, kör bir adam hayal edin, başının üstüne dek gelen bir rafta didik didik bir şeyler ararken kazâren başına şişe düşüyor ve içindekiler akıyor. Başına yağ dökülüyor. Yağı temizler temizlemez yeniden gördüğünü fark ediyor. Bir mucize yaşandığı sonucuna varması mı gerekir? Ben bu sonuca varmasının gerekmediğini düşünüyorum. Olağandışı ve izah edilemez bir şey gerçekleşmiş olsa da, kimse her olağandışı ve izah edilemez durumun otomatik olarak mucize olduğu sonucuna varmamalıdır.

Şimdi aynı kör adamın yıllarca sadakatle yeniden görmek için dua ettiğini hayal edin. Bir gün dua ederken, Tanrı’nın kendisini bir yabancıya evine gitmeye yönlendirdiğinden emin oluyor. Daha önce Tanrı’nın konuştuğunu hiç duymadığı için kendisiyle yüksek sesle hesaplaşma içine girdikten sonra, kaybedecek bir şeyi olmadığına karar veriyor ve o eve doğru yola çıkıyor ve kapısını çalıyor. Ev sahibi kapıya geliyor ve adam kendini tanıtmaya çabalarken ev sahibi şöyle söylüyor: “Bize kim olduğunu anlatmana gerek yok. Ailem ve ben şimdi dua ederken Tanrı’nın bize şifa almak üzere kör bir adamı yönlendirdiğini, bu kişinin yeniden görmesi için dua edeceğimizi ve başını yağla meshedeceğimizi kuvvetle hissettik.” Kör adam oturdu ve aile onun yeniden görmesi için dua ederken başını yağla meshetti. Başına yağ döküldü. Yağı temizlerken yeniden gördüğünü fark etti.

İkinci senaryoda, kör adamın bir mucize yaşandığı sonucuna mı varması gerekir? Bu noktada, söz konusu bu senaryoysa, adamın bir mucize gerçekleştiği sonucuna varmaya hakkı olduğunu düşünüyorum. İki senaryoda da fiziksel eylem aynı olmasına karşın –başına yağ dökülmesi– ikinci senaryo doğaüstü beklenti yüklüdür. Bağlamdan ötürü, adamın mucize yaşadığı çıkarımında bulunmak mantık dışı olmaz.

Dahası, mevcut koşullar araştırmacı tarafından doğrulanırsa, araştırmacı bir mûcize gerçekteştiği çıkarımında bulunmaya mecburdur da. Adamın duasının ve Tanrı'yla konuşmasının videoya alındığını, aynı şekilde ailenin de dua edişinin ve yağla meshedişinin, ardından adamın yeniden görmeye başlamasının görüntülendiğini hayal edelim. Objektif gözlemci sadece bir mûcizenin gerçekteştiği sonucuna varabilir hale gelmez, *bunu yapmak onun vazifesi olur*. Yoksa, artık objektif olmaz, natüralistçiliği takınmış olur.

Aynı şekilde, tarihte olağandışı ve izah edilemez bir şey olduysa ve olağandışı olay doğaüstü beklenti yüklüyse ve olayla alâkadar, mümkün başka bir açıklaması bulunmayan sağlam tarihsel gerçekler mevcutsa, tarihçi muhakkak bir mûcizenin gerçekteşmiş olduğu sonucuna mantiken varabilir.

SONUÇ

Mike'ın münâzarasını gözlemleyen bir Müslüman olarak, İsa gerçekten çarmıhta öldüyse O'nun ölümden dirildiğine inanmak için harika bir gerekçe olduğu noktasına katılmam gerekiyordu. Tarihsel açıdan, üç gerçekteşüphe götürmezdir: İsa çarmıha gerilerek öldü, İsa'nın öğrencileri O'nun dirilmiş halini gerçekteşten gördüklerine inandılar ve İsa'nın öğrencisi olmayan insanlar bile O'nun dirilmiş halini gerçekteşten gördüklerine inandılar. Diriliş hipotezi haricinde bu gerçekteşlere dair zorlama içermeyen hiçbir şey söylenemez ve objektif bir gözlemci olarak bile, ruhsallık yüklü bağlamı bizim bir mûcizenin gerçekteştiği çıkarımında bulunmamıza meydan sağlar. İlk kiliselerin yanı sıra, tarih de İsa'nın ölümden dirildiğine şâhitlik eder.

Ancak tarihin de gösterdiği kanıtlara rağmen, İsa'nın gerçekteşten çarmıh üzerinde öldüğüne henüz ikna olmamıştım. Yalnız benim değil, çevremdeki Müslümanların da sorun yaratan bir unsur olmakla kalmayıp gücendirici bulduğu bir başka mesele vardı.

26. BÖLÜM

İSLÂMÎ KARŞILIK

HEPSİ PAVLUS'UN SUÇU

Mike İsa'nın dirilişine dair asgarî gerçekleri sunduktan sonra, Shabir Ally İslâmî tutumu savunmak üzere sahne aldı. Karşılığına öncelikle 1. gerçeği eleştirerek başladı, İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğünden emin olamayacağımızı ileri sürdü. Kur'ân'daki 4/Nisâ 157 ayetini düşününce anlaşılır bir karşılıktı ama daha ziyâde aslen beklenen bir karşılıktı. Müslümanlar normalde her şeyden evvel dirilişin doğaüstü oluşuna dair ifadelerden ziyâde İsa'nın fiziksel olarak öldüğü konusuyla ilgilenirler.

Bunun sebebi kısmen, Hristiyanların yanı sıra, Müslümanların çoğunun İsa'nın göğe yükseldiğine inanmasıdır. İsa'nın çarmıhta öldüğünü inkâr ettikten hemen sonra Kur'ân'da 4/Nisâ 158'de, "Fakat Allah onu kendisine yükseltmiştir" denir. Bu inanış doğrultusunda, sıradan bir Müslüman dirilişi bir sorun olarak hemen algılamaz, genellikle İsa'nın çarmıhta öldüğüne dair yanlış Hristiyan anlayışının doğal bir sonucu olduğunu farz eder. Sıradan bir Müslüman'a göre, evet, İsa cennete alınmıştır ama hayır, ondan önce çarmıhta ölmemiştir. Diriliş değil, göğe alınış söz konusudur.

Bu gerekçelerden ötürü, Müslüman Hristiyan diyaloglarından benim, önce Müslüman olarak sonra Hristiyan olarak, gördüğüm ve parçası olduğum yüzlercesinde, Müslümanlar İsa'nın ölümü konusunda meydan okumak üzere zorlu bir güç sarf ederler, ancak genellikle dirilişe dair diğer unsurlara değinmeden olduğu gibi bırakırlar. 22. bölümde ele aldığımız konudan ayrı olarak, dirilişe dair verilen ortak bir karşılık yoktur, belirli bir istisna haricinde.

MÜSLÜMANLAR ve PAVLUS

Kur'ân İsa'nın peygamber olduğunu ve dolayısıyla takipçilerinin de salih insanlar olduğunu öğrettiği için İsa'nın öğrencilerine büyük saygı gösterirdik. 3/Âl-i İmrân 52'ye göre, öğrenciler İsa'nın doğrulukla Allah'ın

yolundan gitme çağrısına karşılık vermişlerdir, 3/Âl-i İmrân 55'e göre de, Allah İsa'ya uyanları yükselteceğine, onları kıyamete dek diğerlerinden üstün kılacağına söz vermiştir.¹

Günümüzdeki Müslümanların Hristiyan öğretişlerin İslâmî öğretiye taban tabana zıt olduğunun farkında olduğunu gösterir bu. Hristiyanlık Tanrı'nın insan olduğunu ve günahlarımız uğruna çarmıhta öldüğünü öğretir; Müslümanların tasavvur edilemez ve küfre düşme olarak bulduğu öğretilerdir bunlar. Yani, Müslüman toplum olarak bizim baktığımız taraftan Hristiyan öğretişler bozulmuştur.

Fakat ne zaman bozuldular? Bu inanışların geçmişteki izini sürdüğümüzde, *ilk kiliselerin* inanışları olduklarını görüyoruz. Bundan dolayı, Müslümanların bir şekilde bizzat havâriilerin dönemi sırasında ilk kiliselere nüfuz edildiğine ve mesajının bozulduğuna inanıyor olmaları gerekir. Bunun güçlü birinin işi olması gerekir, havâriilerden başka birinin.

Bu tanıma uyan tek bariz karakter vardır: Pavlus.

Pavlus'un niyetlerinin, karakterinin ve otoritesinin sorgulanmasının nedeni budur. İsa tarafından öğretilmiş bir dini alıp İsa'yla ilgili bir dine dönüştüren Pavlus olmuştur. Shabir Ally, Mike'la münâzarasında ana akım Hristiyanlığı "Pavlus icadı" diye tanımlamıştır. "Sonraki Hristiyanlık Pavlus'un çizgisinde ilerlemişti," görüşünü ileri sürdü Ally. "Pavlus ile asıl havâriiler ve İsa'nın aile üyeleri arasında gerginlik vardı, böylece Pavlus övgü gördü, İsa'nın ailesi ve havâriyeriyse karalandı." Ally, Pavlus'un, nihayetinde Pavlus'un görüşünün kazandığı, Petrus ve Yakup'la fikir ayrılığını Hristiyanlığın başlarındaki hizipçiliğin bir kanıtı olduğunu imâ ediyordu.

İkinci yaygın ve önemli argüman, İsa öğrencilerine Yasa'yı izlemelerini söylemişken, Pavlus'un Yasa'nın geçersiz kılındığını söylemiş olmasıydı. Bu duruşun kanıtı olarak İsa'nın Matta 5:17'de vurgulanan, "Kutsal Yasa'yı veya peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim," sözleri gösterilir. Bu sözler İsa'nın Yasa'yı üstün tutmaya geldiğini imâ ediyorken, Pavlus Romalılar 3:28'de, "Çünkü insanın Yasa'nın gereklerini yaparak değil, iman ederek aklandığı kanısındayız" demiştir. Bundan dolayı Müslümanlar Pavlus'un İsa'yı yalanladığını söyler.

Müslümanların Pavlus'a dair başka birçok yaygın iddiası vardır, ancak burada işleyeceğimiz üçüncü ve sonuncusu en mühim olanlarından biridir. Müslümanlar çoğunlukla Pavlus'un İsa'yı hiç görmediğini ve bundan ötürü mektuplarında tarihte yaşamış İsa hakkında nadiren yorumlarda bulunmuştur. Dolayısıyla, Pavlus İsa'nın gerçekte kim olduğunu merak

etmemiş olmalı; bundan ziyâde İsa'yı Tanrı'nın Oğlu'na, hatta bizzat Tanrı'ya dönüştürmeye girişmiştir.

Müslümanların neden Pavlus'a İtimat etmemesinin ve onu gerçek Hristiyanlığı tahribata uğratan, insana tapınan ve Tanrı'nın yasasını hiçe sayan –aslında günümüzün ana akım Hristiyanlığı böyledir– küfre düşmüş dinin kurucusu olarak görmesinin sebebinin ancak hızlı bir özeti sayılabilir bu. Bu görüş dünya çapında Müslüman inanç savunucuları ve imamlar tarafından kabullenilmiş ve hiç hafifletilmeden sıradan Müslümanlara aktarılmıştır, bana olduğu gibi. Gerçekte, Hristiyanlığın ilk dönemi hakkındaki her bir Müslüman Hristiyan görüşmesinde konu Pavlus'a geldiğinde tam bir tıkanma yaşandığını duydum. Müslümanların Pavlus'a karşı ne denli güvensizlik duyduklarını ve bugünkü Hristiyanlığın halinden onu ne denli sorumlu tuttuklarını ne kadar anlatsam az gelir.

DİRİLİŞ KONUSUNDAKİ İSLÂMÎ KARŞILIĞIN SONUCU

Müslümanlar hem İsa'nın gerçekten çarmıhta öldüğüne katılmazlar hem de havârî olmayan ve hatta İsa'yı hiç görmemiş bir adamın başarıyla toplumun içine sızdığından ve ilk kiliselerin yolunu saptırdığından ötürü Hristiyanlığın bütün temelini şüpheli bulurlar. İsa'nın öğrettiği din İsa hakkındaki din haline gelmiştir ve Tanrı'nın Yasası'nı izlemeye ve yalnızca Tanrı'ya tapınmaya yönelik bir din Yasa'yı görmezden gelen ve Tanrı'nın yanı sıra insana tapınılan bir din haline gelmiştir. Hristiyanlık esasında İslâm'a çok daha benziyorken, Pavlus'tan ötürü bu ebediyen kaybedilmiştir.

İSLÂMÎ KARŞILIĞIN DEĞERLENDİRMESİ

PAVLUS ile HAVÂRÎLERİ DOĞRU BAKIŞ AÇISIYLA
ELE ALMAK

Dürüst olmak gerekirse, Müslümanların Pavlus'a dair eleştirisi tümüyle yersiz değildir. Kilisenin ilk döneminin hiç beklenmedik ve bir o kadar şaşırtıcı etkiye sahip karakteridir. Gerçekten Pavlus'a güvenebilir miyiz? Pavlus çarmıha gerilmesinden evvel İsa'yla tanışmadıysa, İsa tarafından öğretilen dini nasıl tamı tamına ilerletebilmiştir? Günümüzdeki Hristiyanlığın bir Pavlus ürünü olması mümkün mü?

80'lerde akademik çevrelerde bu soru popüler hale gelmişti ve birkaç Batılı akademisyen bunu doğrular tutumla yanıtlamışlardı bile. Herhalde bu tür yanıtlar arasında en dikkat çeken Yahudi akademisyen ve oyun yazarı Hyam Maccoby'nin 1986'da yayımlanan *The Mythmaker: Paul and the Invention of Christianity* (*Hurafeci: Pavlus ve Hristiyanlığın İcadı* diye çevrilebilir) kitabı olmuştur.

Maccoby Pavlus'un Hristiyanlığı icat ettiğini söyleyecek kadar ileri gitmiştir.¹ Onunkine benzer argümanlar, onun kadar şahsına münhâsır Karen Armstrong tarafından popülerleştirilmiştir; kendisi birçok Müslüman inanç savunucusu tarafından takdir gören ve "Pavlus Hristiyanlığa sadece önemli bir etkide bulunmamıştır... tam olarak onun kurucusudur da. Kendisine ilk Hristiyan denebilir"² sözlerini sarf etmiş biridir.

Bunlara benzer girişimlere baktığımızda, bu görüşün üniversite platformlarının başlıca tartışma konusu haline geldiğini, fakat suların çabuk durulduğunu ve zaferin tartışmasız olduğunu görürüz: Pavlus Mesih'in takipçisi olarak kalmıştır, Hristiyanlığın kurucusu olarak değil. Akademik uzlaşma o zamandan beri değişmemiştir.³

Tüm bunları hesaba kattığımızda bunun buradakinden çok daha uzun uzadıya ele alınmayı hak eden iyi bir soru olduğunu söylemeye gerek yoktur herhalde, ancak biz Pavlus'la ilgili soruyu kapsamlı ama kısaca yanıtlayarak devam edeceğiz. Bunun ardından, sonunda bu tartışmanın odağını yeniden İsa'nın dirilişine yöneltmeden evvel, belirli bir sorunu, Pavlus'a yöneltilen bu iddianın İsa'nın havârileriyle ilgili İslâmî bakış açısına etkisini ele alacağız.

PAVLUS HAKKINDA ÇALIŞMA YAPMAK

Neredeyse hiçbir akademisyenin Müslümanların Pavlus hakkındaki yaygın fikrine katılmamasının sebebi kısmen, bu fikrin onu yetkisini aşan bir aldatıcı olarak tasvir etmesidir. Câmimizde bize Pavlus'un İsa'nın ölümünden sonra öğrenciler arasında iktidar boşluğu gördüğünü, böylece kiliseye nüfuz ettiğini ve hâkimiyeti ele geçirmek üzere mevkîleri tırmandığını öğreten bir imamı hatırladım. Bu tasvirin yanlış kısmı Pavlus'un geçmişini bilenler açısından barizdir: Zulüm görmekte olan kilisede yer almaktansa, Hillel'in soyundan gelen Gamaliel'in öğrencisi olarak çok daha güçlü konumdaydı. Sapkınları tutuklamaya ve infazlarına nezâret etmeye zaten yetkisi vardı ve gücü gittikçe artıyordu. Bunun yerine para kazanmak için emek harcayan, zulüm altındaki bir adamın acınası hayatını seçmişti (Elçilerin İşleri 18:3).

Pavlus'un aldatıcı olarak İslâmî tasviri, Pavlus'un inancı uğruna ölecek kadar samîmî olmasından ötürü ayrıca kuşkuludur. Başının kesilmesinin ardından birkaç yıl içinde şehitliği kayda geçer, akademisyenlerin de bu konuda kuşkusu yoktur.⁴ Daha evvel keşfettiğimiz üzere, inanışları uğruna ölümlerine gitmeye razı olmuş insanlar belki çok yanılıyorlardı ama neredeyse kesinlikle samîmîydiler. Kayıtlara göre, Pavlus beş defa kırbaçlanmış, üç defa değnekle dövülmüş ve hatta öldüğü sanılana dek taşlanmış (2. Korintliler 11:24-25), nihayetinde de başı kesilmiştir. Sadece insanları kandırıyor olsaydı, hayatına mâl olabilecek cezalar çekmeden evvel on defa tövbe etme fırsatına sahip olmuştu. Bu maskaralıktan vazgeçmez miydi? Ucunda hayatını kaybetmek varken herkesi kandırmak ona ne kazandıracaktı? Gerçekte, Pavlus gücünden, prestijinden, kişisel güvenliğinden ve hatta hayatından bile vazgeçmişti. İsa'yı takip etmekten hiçbir maddi kazancı olmamıştı.

Pavlus, Yahudi Tôresi ve Havâriilerin Otoritesi

Pavlus'un Petrus'la bir münâkaşa yaşadığı doğru, Galatyalılar 2:11-14'te de bu kaydedilmiştir, ancak bağlamı okumak önemli. Pavlus bu konuşmanın hemen ardından, Petrus'a gidip on beş gün boyunca onda kaldığını bize bildirir. Petrus'un yanında, bazen de İsa'nın kardeşi Yakup'ta kaldıktan sonra, Pavlus on dört yıl boyunca şehir şehir gezip Müjde'yi duyurur. Sonra, hâlâ havâriilerin öğrettiğine uygun konuşup konuşmadığından emin olmak üzere, Kudüs'e döner ve *öğretişini havâriilere takdim eder*. Onu dinledikten sonra *Petrus, Yakup ve Yuhanna anlattıklarını tasdik ederler*

ve kendileri Kudüs'teki Yahudilere hitap ederken onun Yabancılara (Yahudi olmayanları tanımlayan özel bir terim olarak kullanılmaktadır. Kutsal Kitap'ta bu terim çoğunlukla 'öteki uluslar' veya sadece 'uluslar' diye tercüme edilmiştir) hitap etmesi gerektiğini söyleyerek onu Antakya yolculuğuna devam etmeye yönlendirirler. Tüm bunlar olurken, Pavlus havâri-lerden topluluğun "direkleri" ve "ileri gelenler" diye söz eder (Galatyalılar 2:6, 9).

Argüman yalnızca Petrus'un bazı insanları gücendirmemek adına çifte standartlı bir tutum sergilediği bir senaryoda geçerli olur. Petrus, Yahudilere vaaz verdiği ve kilisenin Yahudi geçmişe sahip imanlılarla dolu olduğu Kudüs'ten ayrılarak, "Yabancı Hristiyanların merkezi"⁵ Suriye'deki Antakya'ya gitmiştir. Yahudilerin töreleri Yabancılarla yemek yemeyi yasaklıyorken Petrus Yabancılarla gönüllü olarak yemek yemiştir, çünkü artık kendini törelerin hükmüne tâbi saymamaktadır (Galatyalılar 2:12; krş. Elçilerin İşleri 10; 15:10-11). Fakat Kudüs'ten Antakya'ya Yahudi geçmişe sahip imanlılar geldiklerinde,⁶ Petrus onları gücendirmek istemez, Yabancılarla yemek yemez olur. Bu durum, doğal olarak, Antakya'da soruna yol açar ve Pavlus Petrus'u çifte standartlı davranışından ötürü uyarır.⁷

Bu anlatıların hiçbiri Pavlus'un yaygın Müslüman merceğinden görüldüğü haliyle bilfiil uyuşmaz. Önce Petrus'a giden, Petrus'la ve Yakup'la birlikte kalan Pavlus'tur. Sonrasında, Pavlus öğrettiklerini havâri-lere takdim etmiş ve ancak onlardan tasdik gördükten sonra vaazına devam etmiştir. Bunlar kiliseye zarar vermeye çalışan birinin değil, kendini havâri-lerin otoritesinde takdim eden bir adamın davranışlarıdır.

Yahudi töresi konusuna gelirse de, Pavlus'un Yabancılara hizmet etmesini onaylayan Petrus olmuştur ve Yabancılarla birlikte yemek yiyebilecek kadar Hristiyanları törelere tâbi görmeyen de Petrus olmuştur. Pavlus'un Petrus'la tartışmasının tek kaynağı bizzat Petrus olmuştur: Petrus Yabancılarla yemek yemeye gönüllüyken, bir anda bunu reddetmeye başlamıştı. Pavlus Petrus'un otoritesine hiçbir şekilde üstün gelmeye çalışmadı, Petrus'u kendi standartlarıyla eleştirdi: "...Yahudi olduğun halde Yahudi gibi değil, öteki uluslardan biri gibi yaşıyorsun, nasıl olur da ulusları Yahudi gibi yaşamaya zorlarsın?" (Galatyalılar 2:14).

Elçilerin İşleri kitabına göre, Müjde'nin Yabancılara duyurulmasını başlatan bizzat Petrus olmuştur. Elçilerin İşleri onuncu bölümde Petrus'un Yabancılara vaaz etmekle ilgili görüşü ve Tanrı tarafından Sezariye'ye gidip tam olarak bunu yapmaya yönlendirilişi anlatılır. Tam Kornelius'a ve yanındakilere Müjde'yi anlatırken Petrus, "Bir Yahudi'nin başka ulustan biriyle ilişki kurmasının, onu ziyaret etmesinin töremize aykırı

olduğunu bilirsiniz. Oysa Tanrı bana, hiç kimseye bayağı ya da murdar dememem gerektiğini gösterdi,” der (Elçiler İşleri 10:28). Petrus’un Elçilerin İşleri 15:7-11’de Yabancıların töreye tâbi tutulmaması gerektiğini⁸ bizzat öne sürdüğünde hatırlattığı buluşma buydu.

Yani Pavlus Petrus ile Yakup’a karşı ayaklanmadı. Tersine, onların otoritesine teslim oldu. Petrus’u uyarmak gerektiğinde Pavlus kendi otoritesini öne sürme cüretinde bulunmadı, Petrus’a kendi standartlarını hatırlattı. Son olarak, Yabancıları töreye uymaktan muaf kılan Pavlus değildi; Petrus’tu, bizzat Yabancılara müjdeleme çağını başlatan havâriydi.

İsa Yasa’yı Tamamlamaya Geldi

Petrus ile Pavlus insanların yasaya tâbi olmadıklarında hemfikir olduklarına göre, İsa’nın Matta 5:17’de, “Kutsal Yasa’yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim” dediği sözlerinden ne çıkarmalıyız? İsa’nın Yasa’ya uymaya geldiği ve takipçilerinden de aynısını beklediği anlamına mı geliyor bu?

Dikkat etmemiz gereken ilk nokta İsa’nın Yasa ve Peygamberleri “tamamlamak” üzere geldiğidir. “Uymak” değil, “tamamlamak”. Kelimenin Grekçesi *pleroo*, *bütünlük* ve *sona ulaştırma* anlamları içerir, Türkçedeki *tamamlama* kelimesi gibi. Tamamlanan şey bitmiştir ve artık kimsenin buna yükümlülüğü yoktur. Örneğin, borç aldığımızda düzenli ödeme yapma yükümlülüğümüz olur, fakat borcumuzu tamamladığımızda, hepsini ödemiş oluruz, ödemelerimiz biter. Aynı şekilde, İsa, “Kutsal Yasa’yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim” demiştir. Yasa ve Peygamberleri “tamamlama”nın Yahudi yasasına “uymak” anlamına geldiğini söylersek, Matta 5:17’deki ifade tarzını yanlış değerlendirmiş ve anlamını kaçırmış oluruz.

İkinci olarak, Yahudiler Yasa ve Peygamberler’den bu şekilde söz ettiklerinde, Eski Antlaşma kitaplarından söz ediyorlardır, Yahudi yasalarının buyruklarından değil. Yahudi Kutsal Kitap’ının Yasa, Peygamberler ve Yazılar’dan oluştuğunu hatırlayın. Yani İsa burada Eski Antlaşma’yı tamamlamaya geldiğini söylemektedir, buyruklarına uymaya değil.

Bu bilgileri bir araya getirince, ayeti daha doğru anlamamız mümkün hale gelir: İsa, Eski Antlaşma’nın kendisinde bütünlüğe erdiğini söylemektedir. Onu geçersiz kılmamakta, bütünlükte erdiği söylemektedir. Eski Antlaşma tamamlanmıştır, çünkü İsa gelmiştir.

Bu zengin içerikli ayetlerle alakalı söyleyecek çok şey var daha, özellikle hemen ardından gelen Matta 5:17'deki sözler İsa insanların Yahudi töresine uymaları gerektiğini söylemiş gibi öğretilir. Dikkatle okunduğunda bunun böyle olmadığı anlaşılır.⁹ Ayrıca Dağdaki Vaaz'da da, İsa'nın Yahudi töresine ters düşen, yemin etmemek gibi, bazı ilkeler öğrettiği de dikkatlerden kaçmamalıdır.¹⁰ Matta'da başka bir kısımda, İsa birkaç defa, sırf eskiye uymaya değil, yeni bir şey getirmeye geldiğini söylemiştir (Matta 9:16-17; 13:52).

Yani Petrus'un insanların töreye bağlı olmadığına dair öğretisi, Pavlus'un Yabancılar'la birlikteyken her zaman uyguladığı öğretişlerdir; bunlar İsa'nın mesajıyla tümüyle uyumludur.

Pavlus ve Tarihte Yer Alan İsa

Pavlus'a yönelik ele alacağımız son eleştiri olan Pavlus'un İsa'yı hiç görmemiş olması eleştirisi, tarihte yer alan İsa meselesiyle ilişkilendirilmektense, İsa'yı Tanrı'nın Oğlu'na, hatta bizzat Tanrı'ya dönüştürdüğü meselesiyle ilişkilendirilmiş ve asıl önemli olan ilk mesele kadar ilgi görmemiştir.

Genellikle öyle varsayıldığı halde, Pavlus'un İsa'yı dünyadaki hizmeti sırasında asla görmediği, çoğunlukla hakkında bir şey söylenmemiş bir çıkarım olduğundan dolayı,¹¹ o kadar kesin değildir. Pavlus'un Yeni Antlaşma'da tarihte yaşamış İsa'dan pek söz etmediği doğru. Ancak İsa'nın yaşamına ilgi duymadığını göstermez bu. Dirilmiş İsa'yı görmesinin ardından Pavlus on beş günlüğüne Petrus'u ziyarete gider (Galatyalılar 1:18). Pavlus ile Petrus bu iki hafta boyunca ne yaptılar sizce? Akademisyen C. H. Dodd'un belirttiği meşhur sözündeki gibi, "Sürekli havadan sudan konuşmadıklarını tahmin edebiliriz."¹² Pavlus tarihte yaşamış İsa'yla ilgili her şeyi Petrus'un himâyesinde öğrenmiştir. Esasında, Pavlus'un Petrus'la sohbetini anlatırken kullandığı kelime *histereo*'dur, tam da İngilizcede tarih anlamına gelen *history* kelimesinin kökenidir. Pavlus, tarihte yaşamış İsa'yla yoğun biçimde ilgilenmiştir.

Öyleyse neden Pavlus'un mektuplarında İsa'nın hayatından daha çok bahsettiğini görmüyoruz? Esasında, tarihte yaşamış İsa'dan söz etti; en sık, İsa'nın sözlerini alıntılıdığı veya İsa'nın hayatıyla ilgili yorumlar yaptığı 1. Korintliler'de, altı kere.¹³ Ayrıca, Pavlus'un İsa'nın hayatına dair iletmiş konulardan bazıları, "ele verildiği gece" (1. Korintliler 11:23) derken kullandığı ifade gibi, mektuplarında söz ettiğinden çok daha fazlasını bildiğini gösterir. Pavlus'un bu sözleri İsa'nın ele verildiği gece olanları bilmeden söylediğini tasavvur etmek zordur. Yine de Pavlus aslında mektuplarında asla detaylardan söz etmez.

Bu da bizi ikinci, daha önemli noktaya yönlendirir: Mektuplar herkes tarafından anlaşılacak kadar kapsamlı olsun diye yazılmaz, özellikle birbirine yakın olanlar arasındaki mektuplar. Ben eşime on, on bir kadar mektup yazmışımdır; insanlar bu mektupları ona hayatım boyunca söylemek istediğim her şeyi içerdiğini farz ederek okurlarsa ciddi bir hayalkırıklığı yaşarlar. Eşimle güçlü bir ilişkimiz var ve birlikte her gün saatlerce konuşuruz. Birebir söylediklerimin neredeyse hiçbiri yazılı iletişimimize geçmez ve en temel meselelerden zaten birebir konuştuğumuzda söz ettiğimizden ötürü, genellikle mektuplarda acil meseleler belirtilmiş olur. Bunun gibi, Pavlus da mektup yazdığı kişileri bizzat tanıyordu, onlardan bazılarıyla haftalarca, bazılarıyla yıllarca birlikte kalmıştı. Pavlus'un mektuplarında farklı içerikler görmeyi ummak gerçekçi olmayan haksız bir beklentidir.¹⁴

Böylelikle Pavlus'un İsa'nın yaşamıyla yalnızca ilâhiyat açısından değil, insanların arasında fiilen yaptıklarıyla oldukça ilgilendiği sonucuna varabiliriz. Pavlus'un İsa'yı Tanrı'nın Oğlu'na, hatta bizzat Tanrı'ya dönüştürdüğü meselesine dolu dolu bir sonraki bölümde yer vereceğiz.

Pavlus'la İlgili Özet

Pavlus'un samîmiyetinden şüphe etmek için pek bir gerekçemiz yok. Öğretişi Petrus'tan edindi ve yine Petrus'un otoritesine takdim etti. İsa'nın Matta 5:17'de belirttiği öğretisiyle uyumlu olan, Yabancıların yasaya uyma zorunluluğu olmadığı öğretisinde Petrus'u örnek aldı. Pavlus İsa'yı bizzat hizmeti sırasında tanımamış olsa bile, Pavlus'un tarihte yaşamış İsa'yı Petrus'tan öğrendiğinden ve mektuplarında söz ettiğinden çok daha fazlasını bildiğinden emin olabiliriz. Müslümanların yaygın olarak Pavlus'un Hristiyanlığı baltaladığına, kendi öğretilerini dayattığına ve gerçek dini bozduğuna dair beyânları, hem Kutsal Yazılar'a dair kayıtlara terstir hem de tarihsel açıdan yanlıştır ve akademik çevreden çok az destek görür.

Ancak bunun da ötesinde, Pavlus'un Hristiyanlığı bozduğunu iddia eden Müslümanlar açısından ilâhiyat yönünden bir hata vardır.

İSLÂM'IN PAVLUS'LA İLGİLİ GÖRÜŞÜNDEKİ SORUN

Müslümanların yaygın olarak Pavlus'la ilgili görüşleri, İslâmî bakış açısıyla ele alındığında bile, belirgin sorunlar içerir. İlk olarak, havârilere ne olmuştu? Nasıl, gerek onun aldanmasına kapılıp onu izler hale gelmiş olsunlar, gerekse sesleri ortada hiçbir itiraz kaydı bulunamayacak kadar tümüyle bastırılmış olsun, böyle kolaylıkla Pavlus tarafından alt edilmişlerdi? Aralarından olmayan bu kişi, İsa'nın tüm yaptıklarını ve öğretilerini tersine döndürecek kadar İsa'dan çok daha güçlü müydü? Müslüman olarak, bunun nasıl gerçekleşmiş olabileceğine dair bir örnek asla gösteremedim ve İslâm'dan ayrıldıktan sonra da böyle bir şey asla duymadım.

Kur'an'da İsa'ya verilen bir vaatten söz edilen ayetlerden birine yeniden baktığımızda sorun daha da keskin hale gelir: "... Ey İsa! Şüphesiz, senin hayatına ben son vereceğim. Seni kendime yükselteceğim. Seni inkâr edenlerden kurtararak temizleyeceğim ve sana uyanları kıyamete kadar küfre sapanların üstünde tutacağım..." (3/ Âl-i İmrân 55).¹⁵ Allah havâri-leri imansızlardan üstün tutmayı vaat etmiştir ve İsa da bu tür imansızlardan kurtulmuş olacaktır. Müslümanların Pavlus'la ilgili görüşü, yani havâri-leri alt ettiği ve İsa'nın mesajını baltaladığı görüşü, Kur'an'da havâri-lere verilmiş vaadi yok sayıyor görünmektedir.

Kur'an Pavlus'la ilgili bir şey söylemiş olsaydı daha kolay olurdu, fakat tam olarak hiçbir şey söylemez bu konuda, adını bile zikretmez. Müslümanların çoğunlukla Pavlus'a atfettiği aslî rol düşünüldüğünde neredeyse bir mezar sessizliği söz konusudur. Kur'an neden ondan bahsetmiyor? İslâm'ın ilk başlarında ve klasik dönemlerindeki Müslümanların, Taberî ve Kurtubî gibi, Pavlus'u İsa'nın takipçisi olarak görmelerinin sebebi Kur'an'da Pavlus'un bahsinin hiç geçmemesinden ötürü müydü?¹⁶

ABD ceza hukukunda, dünyanın diğer kısımlarında olduğu gibi, zanlının suçlu bulunmasından önce suça dair üç aslî veri sunulmalı: Anlam, motivasyon ve fırsat. Pavlus'un Hristiyanlığı baltaladığı yönündeki İslâmî görüş bu üçü açısından da geçersiz kalmaktadır. Pavlus'un bunu yapması anlamlı görünmüyor, çünkü Allah havâri-leri üstün kılacağını vaat etmiştir; yaptıklarının kendisine yalnızca zulüm ve idam getirmesine bakılırsa, Pavlus'un kiliseyi kandırması için geçerli bir motivasyonu yoktu; Pavlus'un nasıl bütün havâri-leri alt edip kiliseyi baltalamaya fırsat yakaladığını açıklığa kavuşturan bir örnek bulunmamaktadır. Elbette, sırf suçluluğu kanıtlanana dek kişinin masum sayılması gerektiğinden değil, araştırmamızda ele aldığımız kadarıyla onu suçlu çıkaracak herhangi bir

kanıt bulunmamasından dolayı, Pavlus'un masum olduğunun kabul edilmesi gerekir. Dava sonuçlanmıştır.

DİRİLİŞE YENİDEN YOĞUNLAŞMAK

Son olarak, asıl sorumuza yeniden bakalım: İsa ölümden dirildi mi? Gerçek şu ki Pavlus'a hiçbir şekilde itibar etmesek de İsa'nın ölümden dirildiğini düşünmemiz için hâlâ iyi bir gerekçemiz var. Havârilere İsa'nın dirilişini Elçilerin İşleri'nde birçok yerde vaaz etmişlerdir ve onların İsa'nın ölümden dirildiğine dair kanaatleri, Getsemani bahçesindeki ürkek takipçilerden Romalıların ve başkalarının elinde birer cesur şehide dönüşmelerinin en iyi açıklamasıdır. Artık ölümden korkmuyorlardı, çünkü İsa ölüme galip gelmişti. Aynı durum Yakup, İsa'nın inanmayan kardeşi için de geçerli olmuştu; dirilmiş İsa'yı gördükten sonra nihai bedeli ödemeye razı olmuştu. Bu kayıtlar Müjdeler'de, Elçilerin İşleri'nde, Yuhanna'nın mektuplarında, 1. Petrus'ta, İbraniler'de, 1. Klemens'te, Yosefus'un yazılarında ve daha birçok yerde bulunur. İslâmî açıdan dirilişe karşı etkili bir iddiada bulunmak için yalnızca Pavlus'la ilgili anlatıları itibarsız göstermek yeterli değildir.

İsa'nın dirilişi havârilere çepeçevre kuşatmıştı. Bu onların iç varlıklarını dönüştürdü, mesajlarının kaynağıydı, harekete geçiren kanaatleri ve nihai umutlarıydı. Bunu İslâmî bakış açısıyla inkâr etmek, İsa'ya ve havârilere Tanrı adamları olarak saygı duyan biri için, kilisenin başlangıcıyla ilgili bildiğimiz her şeyi görmezlikten gelmek demektir.

28. BÖLÜM

SONUÇ

İSA ÖLÜMDEN DİRİLDİ

Münâzaranın sonunda arkadaşım David'le dirilişe ilgili Hristiyan savunması ve İslâmî eleştiri hakkında düşündüklerimizi mütalâa ettik. Sonunda kendimizi park alanındaki arabasında birkaç saat boyunca fikirleri ve argümanları değerlendirip didikler halde bulduk. Aklımda Shabir Ally'nin daha düzgün bir konuşmacı ve daha iyi bir münâzaracı olduğuna ve kalabalığı mükemmel şekilde kazandığına dair hiçbir şüphe yoktu.

Fakat argümanları daha dikkatlice ele aldığımda, Müslüman olarak bile, Mike'ın Asgarî Gerçekler Yaklaşımı'nın Shabir'in eleştirisinden daha iknâ edici olduğu neticesine varmam gerekti. Tarihin kesinlikle İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğüne, ardından takipçilerinin samîmiyetle O'nun dirilmiş halini gördüğüne inandıklarına ve takipçisi olmayan bazılarının bile samîmiyetle O'nun dirilmiş halini gördüklerine inandıklarına şahitlik ettiği görünüyordu. Mike bu tarihsel gerçeklere dair mevcut en iyi açıklamanın İsa'nın ölümden dirilmesi olduğunu öne sürmüştü.

Shabir daha iyi bir alternatif öne sürmemiştir. Bundan ziyâde, Shabir İslâmî görüşe uymayan veriyi bertaraf etmeye çalışmıştı: İsa'nın ölümünü ve Pavlus'un güvenilirliğini. Müslümanların yaygın olarak Pavlus'un tanıklığını itibarsızlaştırmak üzere kullandığı argümanları ele aldığımızda, bunların epey sorunlu olduğunu fark ederiz. Pavlus'un samîmiyetsiz olduğunu düşünmeyi gerektiren hiçbir gerekçe yoktur; söz konusu bulgu, onun kendini havâriilerin, aralarından yeni Hristiyanların yasaya tâbi olmadıklarını öne süren Petrus'un, otoritesine bıraktığını gösterir ve gerçekten de Yabancılar hizmet etmesi amacıyla Pavlus'a bizzat ellerini uzatan (Yetki sahibi imanlının birini görevlendirmek, yetkili kılmak, meshetmek üzere ellerini o kişiye ellerini uzatarak dua etmesi hareketidir) Petrus, Yakup ve Yuhanna olmuştur. İslâmî bakış açısıyla Pavlus'u Hristiyanlığı baltalayan kişi olarak nitelemek, yalnızca Allah'ın Kur'an'daki vaatlerine aldırma-makla kalmaz, Pavlus'un kiliseyi bozmasının amacını ve mânâsını sunmakta da başarısız olur ve kilisenin ilk kayıtlarını topyekûn hiçe saymayı gerektirir.

Böylece, kendime yönelttiğim, “Objektif bir gözlemci İsa’nın ölümden dirildiği sonucuna varabilir mi?” sorusunu yanıtladığımda, İsa’nın dirilişinin sahiden de tarihsel gerçeklerin en iyi açıklaması olduğunu kabul etmem gerekti. Mike’ın kanıtı dair açıklaması Shabir’in kanıtı özellikle reddetmesinden çok daha iknâ ediciydi.

Fakat İsa’nın ölümünü araştırmaya başlamamdan itibaren vardığım sonuç beni İslâm’ı bırakmaya yöneltmemişti. İslâm inancımın doğruluğunun başka yönlerden kanıtlanabileceğine inanıyordum ve Hristiyan inancının hâlâ ölümcül bir kusuru vardı: İsa hiçbir zaman Tanrı olduğunu beyân etmemişti.

Bu, benim açımdan, en kritik noktaydı. Gördüğüm kadarıyla, İsa’nın ölümü ve dirilişi araştırma gerektiren mühim meselelerdi, ancak İsa’nın kendisinin Tanrı olduğunu beyân edip etmediği her şeyi değiştirdi. İnancımı savunmak üzere elimde ne var ne yok her şeyi ortaya döküp O’nun böyle bir beyânı olmadığını kanıtlamaya hazırdım.

8. KISIM

İSA TANRI OLDUĞUNU ÖNE SÜRDÜ mü?

SAVIN DOĞRULANMASI

İSA HER ZAMAN TANRI'YDI

Hristiyanlık ile İslâmî ilâhiyat arasındaki hizipçiliğin, İsa'nın kim olduğu meselesi kadar geniş görüldüğü başka bir mesele yoktur. Müslümanlar açısından, kutsal Mesih öğretisi anatemadır ve Kur'ân Mesih öğretilerine bağlı olanların barınağının cehennem ateşi olduğunu öğretir (5/Mâide 72). Hristiyanlar açısından, Mesih'in rabliğine inanış kurtuluş için şarttır (Romalılar 10:9). Bundan daha büyük bir ayırım olabilir mi?

Batı'da yaşayan bir Müslüman olarak, kendimi İsa'ya olması gerektiği ölçüde saygı gösteren bir gerçek monoteist olarak görmekten gurur duyuyordum. Benden farklı olarak etrafımdaki Hristiyanlar, bilerek veya bilmeyerek, tek gerçek Tanrı'ya küfrediyorlardı ve İsa'yı da tanrılaştırarak küçük düşürmüş oluyorlardı. Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki diğer bütün farklılıklar bana göre ikincildi, bu mühim meseleden çok daha önemsizlerdi. Esasında, Hristiyanlara İslâm'ın sırf bu sebepten ötürü bile Hristiyanlıktan üstün olduğunu söyleme cüretinde bulunuyordum. "İslâm hakikî monoteizmdir," diye duyuyorduk hep câmide.

Kur'ân Müslümanları İsa'nın hiçbir zaman kendisinin kutsal olduğunu iddia etmediği konusunda bilgilendirir. Bundan ziyâde, insanlar buna İsa dünyadan ayrıldıktan sonra inanmaya başlamışlardır (5/ Mâide 116-117). Yani Hristiyanlığın sonraki Hristiyanlar yüzünden bozulduğuna inanıyorduk. Câmimizdeki bilgili adamlar bana Hristiyan fikirlerinin Roma putperestliği etkisinde kaldığını söylemişlerdi, Roma tanrılarının çoğunlukla yarıtanrı oğulları vardı. Bazı Müslümanlar İsa'nın İznik Konseyi'nde tanrılaştırıldığını iddia ediyor, bazılarıysa bu küfrün ortaya çıkmasından Pavlus'u sorumlu tutuyorlardı. Gerekçe ne olursa olsun her hâlükârda neredeyse hepimiz Kutsal Kitap'ın İsa'yı Tanrı olarak tasvir bile etmediğine inanıyorduk ve İsa kendisi de kesinlikle Tanrı olduğunu iddia etmemişti.

Peki gerçekten iddia etmedi mi? İslâmî inanışlarımızı bir yana bırakıp soruyu objektif gözlemciler olarak sorarsak, yine de İsa'nın kendisinin Tanrı olduğunu söylediği sonucuna varabilecek miyiz? Kendi deneyimlerime göre, yanıt göze çarpan ölçüde, devrim yaratacak ölçüde bir evet-

tir. Her şeyden öte, bu soru üzerinde araştırma yapmak benim hayatımı ebediyen değiştirmişti. Bu yanıtı keşfetme sürecimde en büyük hasmım kendi iradem oldu. Tarih sayfalarında İsa'nın kendi tanrılığını beyan ettiği kısımları görmek istemedim, böylece gittikçe daha bariz hale gelenden kaçınmak adına kendimi sürekli geri çekmeye ve duruşumu değiştirmeye devam ettim. İçimde bitmeyen düellonun her anını şu an anımsayamasam da, en kritik olanların sonucunu anlatmaya çalışacağım.

YENİ ANTLAŞMA İSA'NIN TANRI OLDUĞUNU ÖĞRETİYOR mu?

Başlarda, Yeni Antlaşma'nın herhangi bir yerinde İsa'nın Tanrı olduğunun söylenip söylenmediğinden emin değildim. Müslüman konuşmacı Hamza Abdul Malik'i dinlerken, Hristiyanlara bu öğretişin Kutsal Kitap'ın hiçbir yerinde olmadığını iddia ettiğini hatırlıyordum. Ancak sonra Hristiyan münâzaracı James White ile münâzaralarını izledim, mesele olduğu gibi ortaya konmuştu: Belirsiz sayılabilecek bir durum söz konusu olmaksızın, 2. Petrus 1:1'de İsa "Tanrı ve Kurtarıcı," diye tanımlanıyordu, Titus 2:13'te de.¹

MÜJDELER İSA'NIN TANRI OLDUĞUNU ÖĞRETİYOR mu? (YUHANNA'NIN MÜJDESİ)

Elbette, Müslümanların Kutsal Kitap'ın tümüne bağlı olma gibi bir yükümlülükleri söz konusu değildir, Yeni Antlaşma'ya da. Kur'ân *İncil*'in Tanrı'nın Sözü olarak, müjde olarak bildirildiğini söyler. Kendi fikrimi çabucak onamak derdiyle, Kutsal Kitap'ın diğer kitaplarında ne denirse densin, İsa'nın Müjdeler'de Tanrı olarak ele alınmadığını savundum. Böylece arkadaşım David bana Yuhanna Müjdesi'ni gösterdi.

Bu Müjde'de İsa'nın kutsal gösterildiğinden hiç şüphe yoktu. Daha başında, Yuhanna İsa'nın, her zaman var olduğunu ve bütün yaratılışın anlamı olduğunu söyleyerek belirgin ifadelerle Tanrı olduğunu açıklıyordu (Yuhanna 1:1-3). Yuhanna'nın Müjdesi'ndeki bu ilk üç ayet İsa'yı "her şeyin O'nun aracılığıyla var olduğu Tanrı" olarak tanıtır. Yuhanna'nın giriş kısmı İsa'nın "Tanrı olan biricik Oğul" olduğunu söyleyerek sonlanır (1:18).

Yuhanna'nın Müjdesi kaleme alınırken Mesih ilâhiyatı tam haliyle henüz açığa çıkmamıştı ama inceden inceye oluşmuştu. İsa Tanrı gibi onurlandırılmaya layıktır (5:23); insanlardan Tanrı'ya iman ettikleri gibi kendisine de iman etmelerini istemiştir (14:1); ölümden kurtulmayı mümkün kılan kişi olduğunu (5:21) ve Tanrı'nın yeryüzündeki görünümü olduğunu beyan etmiştir (14:8); başka bir dünyanın kralıdır (18:36-37); her şeye hâkim olduğunu bildirmiştir (3:35) ve kendisi bu dünyadan ayrıldıktan sonra kim O'nun adıyla ne dilerse yerine getirmeye muktedir olduğunu beyan etmiş, böylelikle neredeyse kendisinin her şeyi bilen, her şeye gücü yeten ve her yerde olan olduğunu îmâ etmiştir (14:13). Ayrıca, hasımlarını kimliğinin kurtuluş için hayatî olduğuna (8:24) ve İbrahim'den önce de var olduğuna (8:58) dair îkaz etmiş, ikisinde de Eski Antlaşma'da Yahve'nin adı için kullanılan "Ben Olan"² ifadesini kullanmıştır. Bazılarının müjdenin en önemli noktası olarak gördüğü, havârilere birinin O'nun kim olduğunu fark edince söylediği, "Rabbim ve Tanrım"³ onay beyanına karşılık İsa, "Beni gördüğün için mi iman ettin? Görmeden iman edenlere ne mutlu!" demiştir (20:28-29). Yuhanna Müjdesi'nin en önemli noktalarından biri, havârilere birinin İsa'nın Tanrı olduğunu beyan etmesi ve İsa'nın da bunu övgüyle onaylamasıdır.

Baştan sona dek, Yuhanna'nın Müjdesi İsa'nın tanrılığını tasvir eder.⁴

Bu keşifle İslâmî îtikadım sarsılmıştı. İsa sahiden de Tanrı olduğunu öne sürdüyse, Kur'an İsa hakkında yanılıyordu, bu da İslâm'ın hatalı olduğu anlamına geliyordu. Bunu kabullenemezdim, bu yüzden bir çözüm bulmam gerekiyordu.

MÜJDELER İSA'NIN TANRI OLDUĞUNU ÖĞRETİYOR mu? (MARKOS MÜJDESİ'NİN BAŞLANGICI)

Bir süre araştırma yaptıktan sonra, Hristiyanlığı eleştiren ve Yuhanna'nın Müjdesi'nin güvenilir olmadığını iddia eden meşhur bir akademisyeni, Bart Ehrman'ı keşfettim. "İsa, Yuhanna'nın Müjdesi'nde şüphe götürmez ifadelerle, tanrılığa sahip biri olarak tasvir edilmiştir,"⁵ diyordu Ehrman; fakat Yuhanna İsa'dan altmış yıl sonra bunu kaleme aldığından ötürü hatasız olması gerekmiyordu.⁶ İsa'nın Tanrı olduğu inancı O'nun ölümünden sonra uydurulmuştu, İsa'nın yaşadığı dönem ile Yuhanna'nın Müjdesi'nde yazılanlar arasında onlarca yıl geçmişti. Diğer Müjdelere de bundan söz edildiğinin görülmemesinin sebebi buydu. İsa kendisinin Tanrı olduğunu öne sürdüyse, bunu neden dördüncü Müjde'ye dek görmüyorduk?

Biz Müslümanlar olarak İsa'nın ölümünden sonra tanrılaştırıldığına inanıyorduk, ben de İslâmî sitelerde Ehrman'dan yapılmış alıntılar sıklıkla görüyordum. Bu yaklaşımı benimsemeye karar verdim ve İsa'nın gerçekten de Tanrı olduğunu öne sürmüşse O'nun tanrılığının Müjdeler'in ilki olan Markos'ta⁷ da görülmesi gerektiğini iddia ettim. Böylece David'e Markos'un İsa'yı Tanrı olarak değil, sadece bir insan olarak sunduğunu göstermek üzere Markos Müjdesi üzerinde çalışmaya yoğunlaştım.

Markos hakkında daha çok şey öğrendikçe, bunun Eski Antlaşma bilinciyle epey Yahudi yaklaşımlı bir Müjde olduğunu daha çok fark ettim. Yeşaya kitabına ağırlıklı olmak üzere yetmişten çok Yahudi kaynaktan alıntı yapmış, Grek⁸ kaynaklara ait tek alıntıya bile kat'iyetle yer vermemişti. Markos'u bu mercekle, Yahudi Kutsal Yazılar'ı merceğiyle okuduğumda, Ehrman'ın fena halde yanıldığını fark ettim. Markos İsa'yı tanrılığıyla tanıtmakla kalmıyordu, Markos'un esas vurgusu İsa'nın Yahve olduğuna yönelikti.

Markos Eski Antlaşma'dan bir alıntı yaparak başlar: Yeşaya 40:3-5'ten. Orada, "Şöyle haykırıyor bir ses: 'Çölde RAB'bin yolunu hazırlayın, bozkırda Tanrımız için düz bir yol açın... O zaman RAB'bin yüceliği görünecek...'" denir. Yani bir peygamber olarak Yeşaya Yahve'nin, İsrail'in Tanrısı'nın görüneceğini ve çölde bir sesin O'nun gelişini duyuracağını önceden bildirir. Markos bize 1:4'te, Yahya'nın çöldeki o ses olduğunu ve Yahya'nın gelişini duyurduğu kişinin İsa olduğunu söyler. Diğer deyişle, Markos Yahve'yi İsa'yla bir tutarak şunu söylemiş olur: Yahve'nin, Tanrımız'ın gelişini duyuracak kişiyi bekliyorduk. Yahya bu kişiydi ve İsa'nın gelişini duyurdu.

Esasında, Markos Yeşaya 40:3-5 ile Malaki 3:1'i kaynak olarak birlikte ele alarak sunar; o metinde habercinin (yine Yahya'dır) kat'iyetle Rab'bin bizzat kendi tapınağına gelmeden evvel ortaya çıkacağı belirtilir.⁹ Yeşaya'dan yapılan alıntıdaki gibi, bu da Rab ile İsa'yı bir tutar. Ek olarak, Malaki kitabı bu sözlerin birkaç ayet sonrasında İsrailoğulları'nın haberciyi kabul etmeyeceğini, bizzat Tanrı'nın geleceğini belirterek sonlanır.¹⁰

Buna göre, Müjdesi'nin en başından itibaren Markos birçok Eski Antlaşma kısmını kaynak olarak Yahve'yi İsa'yla bir tutar. Dikkatli bir Yahudi okur açısından Markos'un girişi Yuhanna'nın girişine oldukça benzer yapıdadır: İsa'nın bizzat Tanrı olduğunu ilan eder.

Markos bize 2:3-10'da, İsa'nın felçli adamın günahlarını bağışladığını söyleyerek devam eder. Orada bulunan din bilginleri kendi kendilerine, "Tanrı'ya küfrediyor! Tanrı'dan başka kim günahları bağışlayabilir?" diye

düşünmüşlerdi. Yahudiler açısından, çoğunlukla *Yahve* adını kullanarak veya kendine tanrısal bir konum atfederek¹¹, Tanrı'ya saygısızlık etmiş olan kişi Tanrı'ya küfretmiş oluyordu. Açıkça, İsa ne burada Tanrı'yı küçük düşürmüştü ne de Tanrı'nın adını boş yere kullanmıştı. Onları İsa'yı küfretmekle suçlamaları yalnızca, İsa'nın kendini, günahları bağışlamaya muktedir tanrısal yetkiye sahip biri olarak¹², yani Tanrı olarak görmesinden ötürü olabilirdi.

Karşılığında, Tanrı olduğunu hiçbir şekilde inkâr etmeden, İsa onlara günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu felçliyi iyileştirerek gösterdi. Bu yalnızca O'nun ruhsal yetkisini göstermekle kalmadı, Yahudi Kutsal Yazıları'ndan Mezmurlar 103:2-3'ü gayet iyi bilen din yazmanlarına, "RAB'be övgüler sun, ey canım! İyiliklerinin hiçbirini unutma! *Bütün suçlarını bağışlayan, bütün hastalıklarını iyileştiren... O'dur!*"¹³ sözlerini anımsatmıştı. Yazmanlar İsa'yı Tanrı olduğunu iddia etmekle suçladıklarında, İsa bunu inkâr etmek yerine, daha da ileri giderek felçliyi iyileştirdi, böylelikle Mezmurlar'da yalnızca *Yahve'nin* yapabildiği söylenen şeyi yapmış oldu.

Aynı bölümün devamında, İsa kendini kastederek, "İnsanoğlu Şabat Günü'nün de Rabbi'dir" dedi (Markos 2:28). Eski Antlaşma'yı iyi bilmediğimiz sürece, Şabat'ın On Buyruk'un dördüncüsü olduğunu gözden kaçırmamız işten değildir (Mısır'dan Çıkış 20:8). İsa kendisini Şabat Günü'nün Rabbi olarak tanıttığında, On Buyruk'un Rabbi olduğunu öne sürmüş olur ki böyle yalnızca bir Rab vardır: *Yahve*.

Markos 4:35-41'de, gölde kopan fırtınada hayatta kalma mücadelesi veren havârileri görürüz, dalgalar o kadar yükselir ki tekneyi aşar ve tekne su almaya başlar. Bu mücadelenin ortasında İsa'ya seslenirler. İsa rüzgârı azarlar ve dalgalara, "Sus! Sakin ol!" der, hemen ardından deniz sakinleşir ve dalgalar diner (39. ayet). Havâriiler birbirlerine hayretle, "Bu adam kim ki, rüzgâr da göl de O'nun sözünü dinliyor?" diye sorarlar (41. ayet). Bu ana kadar Markos'un bizim bu soruyu Eski Antlaşma'yı hatırlayarak yanıtlamamızı beklediğini fark etmiş olmalıyız. Mezmurlar 107:25-30'da, adamlar öyle şiddetli bir fırtınalı denizdeydiler ki canları burunlarına gelmişti, ustalıkları yararsız kalmış, şarhoş gibi sendelemişlerdi. "O zaman sıkıntı içinde RAB'be yakardılar, RAB kurtardı onları dertlerinden. Fırtınayı li-manlığa çevirdi, yatıştı dalgalar" (28-29. ayetler).

Yani Eski Antlaşma'da, adamlar denizde fırtınaya yakalandıklarında ve ölmekten korktuklarında, fırtınaları dindiren ve dalgaları yatıştıran *Yahve'ye* seslendiler. Markos'ta, havâriiler gölde fırtınaya yakalandıkların-

da ve ölmekten korktuklarında, fırtınaları dindiren ve dalgaları yatıştıran İsa'ya seslendiler. Markos burada da İsa ile Yahve'yi bir tutmaktadır.

Başka bir deniz seferinde, Markos 6:45-52'de, havâriiler rüzgâra karşı gitmeye çalışırken zorlanmaktadırlar. Kabarmış dalgaların ortasında İsa kendilerine doğru yürümektedir. Eski Antlaşma'yı bilenler için mecaz açıktır: Eyüp 9:8'de Eyüp Yahve'yle ilgili konuşurken, "O'dur tek başına gökleri seren, denizin dalgaları üstünde yürüyen" der. Eyüp yalnızca Yahve'nin yapabileceği bir şeyi söylemektedir, Markos İsa'nın bunu yaptığını gösterir.

Markos 1-6. bölümlerin önemli kısımlarını gözden geçirdiğimizde artık Markos'un çabası açık hale gelir bize: İsa'yı Yahve olarak tasvir etmektedir. Ancak açıkça belirtilmiş ve çok sayıda mecaz kullanılmış olmasına karşın, ben hâlâ ikna olmuş değilim. Markos'un İsa'yı Yahve olarak tasvir ettiğine beni ikna eden nokta, bu Müjde'nin en önemli noktası oldu; İsa'nın yargılanması.

MÜJDELER İSA'NIN TANRI OLDUĞUNU ÖĞRETİYOR mu? (MARKOS'UN EN ÖNEMLİ NOKTASI)

Markos 14:55-64'te, İsa başkâhinin ve Sanhedrin'in (Yahudi Yüksek Kurulu) huzuruna getirilir. İsa'yı yargı önüne çıkaranlar O'nu hizmetinin başından beri mahvetmenin yolunu arıyorlardı (3:6). Tapınak karşıtı sözleriyle O'nu suçlu çıkarmayı umuyorlardı, ancak güvenilir bir tanık olmadığı veya O'na karşı yöneltilebilecek sabit bir suç olmadığı için, yargı çarpık ilerliyordu (14:55-59). Derken başkâhin kalktı ve İsa'ya kim olduğunu söylemesini buyurdu. Anlaşılan başkâhin İsa'nın kendi kimliğini açıklayış tarzıyla suçlu çıkarılabileceğini umuyordu. İsa buna karşılık verdiğinde, Sanhedrin'e umduğundan dahasını sunmuş oldu.

İsa'nın sözleri şunlardı: "İsa, 'Benim' dedi. 'Ve sizler, İnsanoğlu'nun Kudretli Olan'ın sağında oturduğunu ve göğün bulutlarıyla geldiğini göreceksiniz.'" Sözlerinin anlamı Eski Antlaşma'yı bilmiyorsak belki bizim için o kadar net olmayabilir, fakat Yahudi Yüksek Kurulu için öyle netti ki O'nu küfretmekle suçlayarak idama mahkum ettiler. İsa tam olarak ne demişti?

Markos 14:62'de, İsa Eski Antlaşma'nın iki yerini imâ ederek Yahve'nin ayrıcalıklarına ve konumuna bizzat sahip olduğunu öne sürmüştü. İlk Daniel'dendi. İsa, peygamber Daniel'in geleceğe dair görüş gördüğü

kısımdan, Daniel 7:13-14'ten alıntı yapmıştı: “Gece görümlerimde insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm. Eskiden beri var Olan'ın yanına doğru ilerledi, O'nun önüne getirildi. Ona egemenlik, yücelik ve krallık verildi. Bütün halklar, uluslar ve her dilden insan ona tapındı. Egemenliği hiç bitmeyecek sonsuz bir egemenlik, krallığı hiç yıkılmayacak bir krallıktır.”

Daniel'in bu kısmında, insan görünümü bir varlık (insanoğlu gibi biri) Tanrı'ya doğru yaklaşmaktadır. İnsan görünümünde olmasına karşın bulutlarla gelir; Eski Antlaşma'da bulutlarla gelen sadece Yahve'dir.¹⁴ İnsanoğluna benzeyen kişiye ebedî hâkimiyet, görkem ve krallık verilir, ebedî krallıkta hâkimiyete ve görkeme sahip olabilecek yalnızca Tanrı olmasına rağmen. Son olarak, bu kısımda bütün insanların İnsanoğlu'na hizmet edeceklerini söyler, ancak burada hizmet için kullanılan kelime, Aramice-sinde de Grekçesinde de, daima Tanrı'ya sunulan hizmeti ifade eder.

Böylece, Daniel 7. bölüm insanoğlunu bulutlar üzerinde, yalnızca Yahve'nin yapabileceği gibi gelişiyile tanıtır; ardından, kendi krallığı üzerindeki ebedî hâkimiyetini ve görkemini alır, yalnızca Yahve'nin alabileceği gibi; böylece, bütün insanlar O'na yüce huzurunda hizmet eder, yalnızca Yahve'nin lâıyk olduğu gibi. Daniel 7. bölümdeki insanoğlu yüce İnsanoğlu'dur. Markos Müjdesi boyunca, 2:10'dan başlayarak, İsa kendinden “İnsanoğlu” diye bahseder, yine de terimin anlamını kat'i suretle açıklamaz. Markos 14:62'de, bu Müjde'nin en önemli noktasında, İsa nihayetinde herkese Daniel 7:13-14'teki sözleri temel aldığı açıkça gösterir: Kendisi Daniel 7. bölümdeki İnsanoğlu'dur. Yahve'dir.¹⁵

Ancak “İnsanoğlu” unvanında hak iddia etmek O'nun Sanhedrin önünde küfür olarak görülen tek eylemi değildir. Hiç şüphe bırakmamak istercesine, İsa ayrıca Tanrı'nın tahtında oturma hakkına sahip olduğunu söyler. İnsanoğlu'nu “Kudretli Olan'ın sağında otururken” göreceklerini onlara söylediğinde, Mezmurlar 110:1'deki, “RAB Efendim'e: ‘Ben düşmanlarını ayaklarının altına serinceye dek sağında otur’ diyor” sözlerini îmâ etmektedir.

Tanrı'nın sağında oturmak, İkinci Tapınak Yahudi tarihinde o ana dek kimsenin cüret edemeyeceği veya kimseye atfedemeyeceği bir haktı.¹⁶ Tam olarak Tanrı'nın tahtında oturmayı îmâ ediyordu ve Tanrı'nın vârisi olduğunu, Tanrı'yla hükümdarlığı paylaşan biri olduğunu birebir öne sürmek demektir. Mezmurlar üzerinde çalışmaları olan bir uzmana göre, “‘Tanrı'nın sağında oturmak,’... çok belirli bir anlama sahipti: ‘Ortak hükümdarlığa getirilmiş bir kral; Tanrı'ya has kudretle bu şeref mevkiinde bulunarak savaşta ve zaferde Yahve'nin gücüne ortak kılınmış oldu.’”¹⁷

Tüm bunları öğrendikten sonra, Sanhedrin'in İsa'yı neden küfürden ötürü çarmıha gerdirmek istediğini anladım. İsa Daniel 7. bölümde geçen İnsanoglu olduğunu ve Mezmurlar 110'da geçen Davut'un Rab'bi olduğunu öne sürdüğünde, "İkisi de tanrılık konumu, otoritesi ve gücü imâ ediyordu."¹⁸ "Kimsin?" sorusuna yanıt olarak İsa esasında, "Tam olarak Tanrı'nın tahtında oturacağım kendi krallığımdaki bütün insanlığın ebedi tapınmasını hak edenim. Ben Yahve'yim" diyordu.

Markos'u Yahudi kutsal yazıların merceğinden okuduktan sonra bariz olanı artık inkâr edemedim. Giriş kısmından en önemli noktasına değin, Markos Müjdesi tam bir İsa'nın tanrılığı sergisiydi. İsa'nın ilk yazılmış biyografisi İsa'nın Yahve olduğunu öğretecek biçimde tasarlanmıştı.

İSA MÜJDELER'DEN EVVEL TANRI mıydı?

Kaleme alınmış ilk Müjdeler'den birinde bile İsa'nın tanrılığından söz edildiğini görmenin beni çok şaşırtması, öğretiyi bir Müslüman olarak incelememden kaynaklanıyordu, çünkü Müslümanlar Müjdelere odaklanmaya meyillidir. Yeni Antlaşma'nın kaleme alınma sırasına daha çok dikkat etseydim hazırlıksız yakalanmazdım. Uzmanların büyük çoğunluğu, Hristiyanlara İsa'nın tanrılığının Markos'un Müjdesi'nden çok daha öncesine ait elimizdeki ilk Hristiyan yazılarında öğretilerildiğine inanır: Pavlus'un mektuplarında.¹⁹ 1. Korintliler 8:6'da Pavlus Yahudi şemasını ikiye ayırır. Yahudilerin tek Tanrı beyanı, Baba Tanrı ile Rab İsa olmak üzere iki kimlikten oluşur. Ayrıca Romalılar 9:5'te Pavlus İsa'nın "her şeyin üzerinde hüküm süren, sonsuza dek övülecek Tanrı" olduğunu söyler.

Ancak en ilginç kesinlikle Filipililer 2. bölümde yer alandır:

Mesih İsa'daki düşünce sizde de olsun. Mesih, Tanrı özüne sahip olduğu halde, Tanrı'ya eşitliği sımsıkı sarılacak bir hak saymadı. Ama kul özünü alıp insan benzeyişinde doğarak ululuğunu bir yana bıraktı. İnsan biçimine bürünmüş olarak ölüme, çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip kendini alçalttı. Bunun için de Tanrı O'nu pek çok yükseltti ve O'na her adın üstünde olan adı bağışladı. Öyle ki, İsa'nın adı anıldığında gökteki, yerdeki ve yer altındakilerin hepsi diz çöksün ve her dil, Baba Tanrı'nın yüceltilmesi için İsa Mesih'in Rab olduğunu açıkça söylesin. (5-11. ayetler; italik vurgu bana aittir.)

Bu kısma *Karmen Kristi*, “Mesih’in Ezgisi,” denir ve Mesih inancını en iyi içeren metindir. Metnin başında İsa’nın tam olarak Tanrı özüne sahip olduğu, doğumundan evvel karar verme ve eylemde bulunma yetisine sahip olduğu, hatta dünyada doğmasının kendi inisiyatifinde olduğu kabul edilir. Buna göre *Karmen Kristi*’nin başında İsa’nın beden almış Tanrı olduğu açıkça belirtilmiştir.

Ardından, her dizin çöktüğü ve her dilin İsa’nın rabliğini ikrar ettiği geleceği tasvir eder. İsa’nın sahip olduğu rablik birebir olarak Yahve’nin rabliğidir, çünkü bunlar Yahve’nin Eski Antlaşma’nın en kuvvetli mono-teist kısımlarından birinde kendisini tanımlamak üzere kullandığı kelimelerdir: “...Tanrı benim, başkası yok... Her diz önümde çökecek, her dil bana ant içecek” (Yeşaya 45:22-23). Bir kere daha, en erken tarihli Yeni Antlaşma kısımlarından birinde İsa’nın Yahve yerini aldığını görürüz.

Peki bu metin nasıl oluyor da yazarı aslında Pavlus olmasına rağmen en erken tarihli metinlerden sayılıyor? Akademisyenler bu kısmın Pavlus’un kendi sözlerinden biri olmadığını, bir alıntı olduğunda hemfikirdir. 1928’de Ernst Lohmeyer öncülüğünde yapılan çalışmanın başında, uzmanlar bu ilâhînin Pavlus’un tarzına uymayan kelime ve dilbilgisi yapısı içerdiğini iddia etmişlerdir.²⁰ İlahi içinde kelimeler bir noktada o kadar yabancılaşır ki Yeni Antlaşma’nın herhangi bir yerinde dahi pek görülmezler; kelimelerden biri Grekçede bile yer almaz.²¹ Lohmeyer ilâhînin anadili Sami dillerden biri olan ve Pavlus’tan başka bir adam tarafından Grekçe yazıldığı sonucuna varır.²² Bazıları buna o zamandan beri katılırlar ve bazıları bunu biraz daha zorlayıp ilâhînin aslında Aramice yazıldığını, sonradan Grekçeye tercüme edildiğini iddia eder.²³ Bu ve diğer sebepler uzmanları ilâhînin İS otuzlu yılların sonlarında derlendiği sonucunu çıkartmaya yöneltilir.²⁴ Yani yalnızca Pavlus değil, Yeni Antlaşma öncesi kilise tarafından da, muhtemelen kiliselerin Aramice konuşulduğu dönem kadar eski tarihte, İsa’ya tam olarak Yahve’nin kimliği atfedilmekteydi.

İSA’NIN TANRILIĞINA DAİR SAVIN DOĞRULANMASININ SONUCU

İsa’nın tanrılığıyla ilgili araştırmamı tamamladığımda, her bir Hristiyan öğretiş katmanının İsa’yı ilâhîliğiyle tarif ettiğini fark ettim. İsa’nın tanrılığının sonradan uydurulduğunu, Mesih kimliğinin geliştirilmiş hali olduğunu iddia etmek imkansızdır. Yuhanna’nın Müjdesi İsa’yı ilâhî kim-

liğiyle tanıtmasının yanı sıra, Markos'un Müjdesi'nde ve Pavlus'un yazılarında bile İsa Yahve olarak tanıtılır. İsa'nın çarmıha gerilmesinden muhtemelen on yıl öncesine dayanan ilk bulguda İsa ile Yahve bir tutulur.

İlk Hristiyanlar açısından, İsa bir peygamberden dahasıydı, Mesih'ten de dahasıydı ve ilâhî olmaktan da dahasıydı. O bizzat Yahve'ydi.

İSLÂMÎ KARŞILIK

İSA GERÇEKTEN DE “TANRI’YIM” DEDİ mi?

Yeni Antlaşma’yı Eski Antlaşma ışığında okumayı öğrendiğimde, İsa’nın tanrılığından söz edilen kısımları ayırt edebilir hale gelmiştim, ancak bir Müslüman olarak bu noktaya varmak yıllarımı almıştı. Kur’ân Tora gibi *İncil*’in de vahyedildiğini doğrulasa da, Müslümanlar ikisini de detayıyla öğrenmeye heveslendirilmezler, böylece Kutsal Kitap’ı kendi anlamıyla okumak yerine Kur’ân ve İslâmî öğretiş ışığında okuruz.

Mümkün olduğunca uzun süre İsa’nın tanrılığını reddetmemin sebebi buydu. Her ne kadar belirli ayetleri vurgulayarak öğretiyi zora soktuğumu düşünüyorum olsam da, sırf buna karşı olma eğilimimden değil, İsa’nın kendisinin sahiden Tanrı olduğunu öne sürdüyse mutlaka buna dair kesin şeyler söylemiş ve kesin ifadeler kullanmış olduğunu beklediğimden ötürü bunu reddediyordum. Bu iki eleştiri benim Hristiyanlara karşı en temel argümanımdı: Kutsal Kitap’ta İsa’nın tanrılığa sahip olduğunu reddettiği anlaşılabilir birçok ayet var ve İsa hiçbir zaman açıkça “Ben Tanrı’yım” demiyor. Bu ikisi İsa’nın kendini Tanrı olarak öne sürdüğünden şüphe duymamın en kuvvetli gerekçeleriydi ve bugün de Müslümanların çoğundan aynı argümanları duyuyorum.

İSA’NIN TANRILIĞINI REDDEDEN AYETLER

Ahmed Deedat ve diğer Müslüman inanç savunucuların çalışmaları sayesinde, Müslümanlar tarafından İsa’nın tanrılığı kat’iyetle reddettiğini iddia etmek üzere Müjdeler’den cımbızlayarak kullandığı ayetler var hâzırda.

En beğendiklerimden biri Yuhanna 17:3, çünkü içerdiği ifade epey İslâmî geliyor kulağa: “Sonsuz yaşam, tek gerçek Tanrı olan seni ve gönderdiğin İsa Mesih’i tanımlarlar.” *Kelime-i şahâdet*teki gibi, bu ayet de yalnızca tek Tanrı ve O’nun gönderdiği elçi olduğunu beyan eder. Gönderenin gönderilenden üstün ve bağımsız olduğu açıktır. Gördüğüm kada-

ryla, bu ayet İsa'nın öğretişlerinin İslâmınkilere epey benzediğini, O'nun Baba'nın "tek gerçek Tanrı" olduğunu söylemesi de Tanrı olduğu iddiasında bulunmadığını gösteriyordu.

Çarpıcı netliğinden ötürü sıklıkla kullandığım başka bir ayet Yuhanna 14:28'di: "... Baba benden üstündür." Baba kendisinden üstünse İsa nasıl Tanrı olabilirdi? İsa'nın hem Tanrı'dan ayrı biri olduğunu hem de O'ndan daha aşağı konumda olduğunu gösteriyordu bu. Aynı etkiye sahip başka bir ayet Markos 10:18'di: "... Bana neden iyi diyorsun?... İyi olan yalnız biri var, O da Tanrı'dır." İsa yine kendini Tanrı'dan ayrı tutuyor ve O'ndan daha aşağı konumda olduğunu açıkça belirtiyordu.

Müslümanlar olarak görmeyi beklediğimiz gibi, Müjdeler'de İsa'nın Tanrı'ya dua ettiği (Markos 1:35) ve insanların yalnızca Tanrı'ya tapınmaları gerektiğini (Matta 4:10) söylediğini gösteren metinler mevcuttu. Markos 14:36'da, İsa'nın sıkıntı içindeyken Baba'ya "... senin için her şey mümkün, bu kaseyi benden uzaklaştır..." diye yakardığı görülür. İsa burada Tanrı'ya dua etmekle kalmıyor, Baba için her şeyin mümkün olduğunu anladığı görülüyor, İsa için değil ve bu İsa O'na her şeyiyle tâbi biri.

Tâbiliğinden ötürü, İsa Tanrı'dan ayrı hiçbir şey yapamayacağını söylemiştir: "Size doğrusunu söyleyeyim, Oğul, Baba'nın yaptıklarını görmedikçe kendiliğinden bir şey yapamaz. Baba ne yaparsa Oğul da aynı şeyi yapar" (Yuhanna 5:19). Kendiliğinden hiçbir şey yapmaması Markos 6:5'te yine karşımıza çıkar; Nasıra'ya geri döndüğünde orada "hiçbir mucize yapamadı." Gerçekten de İsa, kendisinin de "O günü ve o saati, ne gökteki melekler, ne de Oğul bilir; Baba'dan başka kimse bilmez" (Markos 13:32) sözleriyle belirttiği gibi, Tanrı'nın müdahalesi olmadan peygamberlik bile edemiyordu.

İsa'nın insan olarak tasvir edildiği ve "Tanrı'nın Oğlu" teriminin tanrılık konumu ifade etmediği noktasını sıklıkla vurguluyorduk. Adem'e de "Tanrı'nın oğlu" deniyordu (Luka 3:38), Davut'a da (Mezmurlar 2:7), Süleyman'a da (1. Tarihler 28:6) ve hatta adı bilinmeyen yabancılara bile (Yaratılış 6:2). Esasında, Kutsal Kitap bizim bile Tanrı'nın çocukları olabileceğimizi öğretiyordu (Romalılar 8:14; Galatyalılar 3:26). Buna göre, İsa aynı anlamda "Tanrı'nın oğlu" ydu, bir insan olarak.

Son olarak, İsa yalnızca bir insan olmalıydı çünkü yemek yemişti (Yuhanna 21:12), ağlamıştı (Yuhanna 11:35), uyumuştı (Markos 4:38), acıkmıştı (Matta 4:2), susamıştı (Yuhanna 4:7) ve hatta yorulmuştu da (Yuhanna 4:6). Tanrı gerçekten acıkır mıydı, susar mıydı ve gittikçe yorulur muydu? Tabii ki Tanrı için bunların hiçbiri geçerli değildir, bundan dolayı da İsa Tanrı değildir. Ayrıca, İsa kendini peygamber olarak nitelemiştir

(Luka 4:24), Tanrı olarak değil. Kendisi için kullandığı terimi ele aldığımızda mesele çözüme kavuşmuş olur: “İnsanoğlu”. Bu unvanı kullanarak İsa kendisinin yalnızca bir insan olduğunu imâ etmiştir, Tanrı değil.

İSA HİÇBİR ZAMAN AÇIKÇA “TANRIYIM” DEMİYOR

İsa'nın tanrılığını reddedip insanlığını öne çıkarıyor görünen ayetleri vurgulamak adına, Hristiyanları çoğunlukla aslında O'nun hiçbir zaman “Tanrı'yım” demediğini göstererek zor duruma sokmaya çalıştım. İsa Tanrı'ysa neden bunu açıkça söylemiyor? Tanrı Eski Antlaşma'da, “RAB benim, başkası yok, benden başka Tanrı yok...” gibi ayetlerde (Yeşaya 45:5) tanrılığını kuvvetle beyan eder. Hristiyanlar İsa'nın bizzat Tanrı, yani tam olarak Yeşaya 45. bölümde kuvvetle bu beyanda bulunmuş Tanrı, olduğunu iddia ederler. Öyleyse İsa neden kendisi hakkında başka şeyler söylemiştir ve hiçbir zaman açıkça Tanrı olduğunu söylememiştir?

Aslında, bazı Yahudilerin İsa'yı Tanrı olduğunu söylediğini zannettikleri bir olay yaşandığı görülmektedir, ancak İsa bu yanlış anlamayı açıklığa kavuşturmuştur (Yuhanna 10:33-36). Yahudiler, “... İnsan olduğun halde Tanrı olduğun ileri sürüyorsun,” demiş, İsa da şu karşılığı vermiştir: “Yasanızda, ‘Siz ilahlarsınız, dedim’ diye yazılı değil mi?... Öyleyse ‘Tanrı'nın Oğlu'yum’ dediğim için bana nasıl ‘Küfrediyorsun’ dersiniz?” İnsanlar İsa'nın Tanrı olduğunu öne sürdüğünü düşündüklerinde İsa durumunu açıklığa kavuşturmaya çalışmış, Eski Antlaşma'da insanların birçoğuna “ilâhlar” dendiğini, bundan dolayı kendine “Tanrı'nın Oğlu” demesinde bir yanlışlık olmadığını söylemiştir.

Gerçekten de Tanrı'ysa, neden mesela öylece “Evet, Tanrı olduğumu söylüyorum” gibi bir şey demedi? Neden buna yakın bile herhangi bir şey söylemedi? Açıkça, Tanrı olduğunu öne süren biri değildi.

TANRILIK İDDİASI ve TARİHTE YAŞAMIŞ İSA

İsa'nın tanrılığına karşı sunduğum belli başlı argümanlar bunlardı, Müslüman toplumda öğrenmişim ben bunları ve güçlü argümanlar olduklarından emindim. Sonra, bu argümanlara verilen karşılıklarla ilgili anlayışım geliştikçe, daha incelikli ve kafa karıştırıcı başka bir eleştiri sunmaya başladım: İsa'nın Tanrı olduğunu öne sürdüğü Müjdeler'de gösterilebiliyor olsa bile, bunun gerçekten İsa'nın sözlerine dayandığını düşünmemizi sağlayan gerekçe nedir?

Diğer deyişle, Yuhanna ilâhî bir İsa'dan bahsediyor olsa bile, İsa'nın kendini Tanrı olarak öne sürdüğünü gerçekten de düşünebilir miyiz? Aynı durum, Markos ve Pavlus'un yazıları gibi, Yeni Antlaşma'nın ilk metinleri için de geçerlidir. İsa'nın Tanrı olduğunu öne sürdüğünü gösteriyor olsalar bile, bunu uydurmuş olamazlar mı?

Eldeki delile bakıldığında ve bizzat ifade ele alındığında, İsa'nın Tanrı olduğunu öne sürdüğüne inanmak düpedüz abestir.

MÜSLÜMAN KARŞILIKLA İLGİLİ VARILAN SONUÇ

Müslümanlar olarak, kendimizden çok emin olduğumuz bir alandı bu: İsa hiçbir zaman Tanrı olduğunu öne sürmedi. Hiç öne sürmediği gibi, bunu reddettiği, yalnızca tek Tanrı olduğunu öğrettiği birçok ayet var. Tanrı'dan başkası yok ve İsa yalnızca O'nun bir elçisi.

31. BÖLÜM

İSLÂMÎ KARŞILIĞIN DEĞERLENDİRMESİ

BAĞLAMA KULAK VERMEK

Cımbızla çekildiğinde, ayetlerin bazıları İsa'nın tanrılığına dair inanışı zora sokan duruşa sahip görünebilir, ancak bu bir sorundur: Ayetlerin böyle cımbızla çekilmemesi gerekir. Doğru yorumlama amaçlandığında, Kur'ân tefsiri yöntemindekine kıyasla, Kutsal Kitap'taki ayetler buldukları bağlama çok daha bağlıdırlar. Ayetlerin bağlamını dikkate almak ve İsa'nın tanrılığı öğretisini daha detaylı ele almak, Müslüman eleştiriyi büyük ölçüde çözüme kavuşturur. Karşılığa tümünden yanıt vermek için ayrıca Markos'taki Mesih Sırrı'na ve İsa'nın Tanrı olduğunu öne sürmesinin muhtemelen bizzat İsa'nın kimliğine dayandığına bakacağız.

BAĞLAMİ ELE ALMAK

Müslümanken, İsa'nın tanrılığı meselesini eleştirmek üzere, Yuhanna Müjdesi'nden “Baba benden üstündür” ve “Oğul kendiliğinden hiçbir şey yapamaz” gibi ifadeler içeren birçok ayet kullanırdım. Müjde'ye âşinâ oldukça, ciddi bir sorunu daha net görmeye başlamıştım: Yuhanna, 30. bölümde gördüğümüz gibi, İsa'nın Tanrı olduğunu ilan ederek başlıyor ve sözlerini havârilere birinin İsa'nın Tanrı olduğuna dair oldukça etkili bir beyanla sonlandırıyor (Yuhanna 20:28). İkisi arasında, İsa'nın yüceltildiği ve O'na yalnızca Tanrı'nın lâıyk olduğu türde bir saygı gösterildiği birçok ayet yer alıyordu. Bart Ehrman gibi şüpheli bir uzmanın bile Yuhanna'nın Müjdesi'nde İsa'nın ilâhî tasvir edildiğini söylemesinin sebebi buydu.

Yuhanna'nın Müjdesi İsa'nın Tanrı olduğuna dair tümüyle kesin bir beyan içeriyorken, ben bu Müjde'den ayetleri İsa'nın tanrılığını reddetmek üzere nasıl kullanabilirdim? Ayetleri kendi anlamlarını görmektense kendi amacıma uydurmak üzere bağlamından cımbızla çıkartmak, samîmiyetsizlik oluyordu.

Kutsal Kitap'a yaklaşımlımı değiştirmemi sağlayan da bu farkındalık oldu. Metnin içinden kendi İslâmî duruşumu desteklemek üzere kullanabileceğim ayetleri bulmaya çalışmaktansa, her ayeti aktarmayı amaçladığı anlamıyla özenle okumaya başladım. Bu da ayetleri, yapboz parçalarını bir araya getirircesine, birbirleri ışığında anlamak anlamına geliyordu. Yuhanna'nın Müjdesi, bir yandan "Baba üstündür" derken (Yuhanna 14:28) ve İsa'nın Baba'dan ayrı hiçbir şey yapamayacağını söylerken (Yuhanna 5:19) bir yandan da İsa'ya nasıl Rab ve Tanrı diyordu (Yuhanna 20:28) ve evrenin O'nun aracılığıyla yaratıldığını söylüyordu (Yuhanna 1:3)? Yuhanna Müjdesi'ni doğru anlamak sadece bazıları için değil, tüm bu ayetler için geçerli olmalıydı.

Hepsini anlamamanın yolu, Hristiyanların İznik'te ve Kalkedon'da onları anlama yolundan geçiyordu, bu da İsa'nın Tanrı olduğunu, Baba'nın Tanrı olduğunu ve ikisinin aynı kişi olmadığını, buna karşın yalnızca tek Tanrı'nın olduğunu anlamak demektir. Diğer deyişle, Yuhanna'nın Müjdesi'nin öğretilerini anlamamanın tek yolu çoklu kimlikli monoteist modelden geçiyordu: Üçlülük modelinden.¹ Bu modelde, Baba İsa'dan üstündür ve İsa Baba'dan ayrı olarak hiçbir şey yapmaz, fakat Baba da İsa da Tanrı'dır.

Müslümanların çoğunlukla sorduğu makul bir soru vardır, "Baba İsa'dan üstünse İsa nasıl Tanrı olabiliyor?" Açıklayıcı bir mukayeseyle yanıtlaması kolay bir soru bu. Kendimi Amerika Birleşik Devletleri başkanıyla karşılaştırdığımı düşündüğümde, başkanın benden üstün olduğunu söylemeye tereddüt etmem. O tüm ulusun başındaki kişi ve dünyanın en güçlü adamlarından biri, bense sıradan bir vatandaşım. Yani başkan benden üstün, çok daha üstün; fakat ikimiz de insanız. Özünde, başkan yalnızca bir insan, benim gibi ve bu anlamda onunla eşitiz. "Başkan benden üstün," dediğimde onun görev konumuna atıfta bulunarak bunu söylüyorum, onun varlığını düşünerek değil. Konum bakımından o benden üstün; öz bakımından aynıyız. Benzer olarak, İsa'nın "Baba benden üstündür" demesi de İsa'nın Tanrı olmadığı anlamına gelmez. Baba'nın farklı görevi vardır, İsa'dan daha üst konumdadır, fakat Baba'nın öz olarak daha üstün olduğu anlamına gelmez bu. Özde ikisi de aynıdır. İkisi de Tanrı'dır.

İSA'NIN TANRILIĞI ÖĞRETİSİNE YENİDEN BAKMAK ve ÜÇLÜBİRLİK

İsa'nın tanrılığını doğru anlamak İslâmî argümanların çoğunu çözüme kavuşturur; Markos, Matta ve Luka metinleri kullanılarak sunulanları bile. İsa'nın acıkması ve susması İsa'nın tanrılığı meselesini zora sokmaz, çünkü Hristiyanlar bu kitabımızın 10. bölümde gördüğümüz hipostatik birleşime –İsa'nın hem ilâhî doğaya hem insan doğasına sahip olduğuna– inanırlar; yani O gerçekten de bir insandı ve gerçekten de acıktı ve susadı. Aynı sebepten ötürü, Tanrı gerçekten de bir peygamber olabilir. Yahudi Hristiyan öğretilere göre Tanrı dünyaya gelebildiğine göre, insan doğası alıp hem Tanrı hem insan da olabilir. İnsanlığı veya tanrılığı, birini diğerrinden hariç tutmaz.

Müslüman olarak bu argümanı ilk duyduğum anı hatırlıyorum, direnmişim. Elbette, Tanrı olmak sınırlanamaz olmaktı, insan olmak sınırlı olmak demekken. Aynı anda hem sınırlı hem sınırsız olmak nasıl mümkün oluyor? Örneğin, Tanrı her şeyi bilir ama İsa her şeyi bilmez (Markos 13:32). İsa nasıl Tanrı olabilir?

Hristiyan yanıt Filipililer 2. bölümde bulunur; Tanrı insan olduğunda gönüllü olarak tanrılığını sınırlandırmıştır. Evet, teorik açıdan İsa bu dünyadayken her şeyi bilmeliydi, fakat bilmemeyi seçti, çünkü “Mesih, Tanrı özüne sahip olduğu halde, Tanrı'ya eşitliği sınırsız sarılacak bir hak saymadı. Ama kul özünü alıp insan benzeyişinde doğarak ululuğunu bir yana bıraktı” (Filipililer 2:6-7). Kendini gönüllü olarak sınırladı, gerçek bir insan oldu, böylece insan olarak insanın günahlarının kefareti üstlenebildi.

Bu sebepten ötürü, O gerçek bir insandı. İsa doğdu. Bilgelikle ve anlayışta gelişti. Baba'ya tâbiydi ve bu yüzden Baba'ya dua etti. Bazılarının itham ettiği gibi “Kendine dua eden bir Tanrı” değildi, çünkü Oğul Baba değildi. İki kimlik var burada, iki tabiat.

Müslüman olarak İsa'nın tanrılığı iddiasını çürütmek üzere kullanabileceğim birçok ayet olmasına rağmen, şu iki meseleyi açıklığa kavuşturmak ayetlerin neredeyse çoğunu aklımda çözmüştü: Hipostatik birleşim öğretisini anlamak ve ayetlerin bağlamı.

İSA NEDEN “TANRIYIM” DEMİYOR? MESİH SIRRINI ANLAMAK

Müslümanların İsa'nın neden cesurca ve herkesin ortasında tanrılığını ilan etmediğine dair sorusu iyi bir soru, fakat hazırda iyi bir yanıtı da var: Tanrılığını öylece hemen ilan etmek istemedi. Markos'un Müjdesi'nin başında bu net bir dille belirtilmiştir. İsa cinleri kovarken, “Cinlerin konuşmasına izin vermiyordu. Çünkü onlar kendisinin kim olduğunu biliyorlardı” (Markos 1:34). Markos bunu net vurguladı: İsa kimliğini bir süreliğine gizli tutmak istedi.²

Bunun çok çeşitli gerekçeleri vardı. İnsanlar İsa hakkında bir şeyler öğrenmeye geldiklerinde, etrafındaki kalabalık o kadar yoğun oluyordu ki yerleşim merkezlerine gidemez olmuştu (Markos 1:45). Ayrıca, Ferisiler ile Hirodes yanlıları İsa'nın yaptıklarını ve iddiasını anladıkça O'nu öldürme yollarını kurgulamaya başlamışlardı (Markos 3:6), fakat İsa doğru zaman gelene dek öldürülmek istemiyordu.³ İsa havârileriyle kimliğini gizli tutma meselesi üzerinde konuşurken onlara bunun sebebini açıklamıştı: “İnsanoğlu'nun çok acı çekmesi, ileri gelenler, başkâhinler ve din bilginlerince reddedilmesi, öldürülmesi ve üç gün sonra dirilmesi gerektiğini onlara anlatmaya başladı” (Markos 8:31).⁴

Yani İsa herkesin ortasında kimliğini ilan etmek istemiyordu. Uzmanlar arasında buna “Mesih Sırrı” deniyor. Öleceği ve göğe alınacağı günler geldiğinde, doğrudan Kudüs'e yola çıktı (Luka 9:51). Orada tutuklandı ve kimliğini açığa çıkarmak üzere Sanhedrin'in önüne getirildi.

Müslüman olarak, şaşırtıcı bir şeyi fark edene dek bu sonuca varmamıştım. Müslümanlar da Hristiyanlar da İsa'nın Mesih olduğunda hemfikirlerdir, fakat Müjdeler'de İsa'nın Mesih olduğu herkesin içinde yalnızca bir yerde ilan edilir.⁵ Bu da Sanhedrin'in huzurunda yargılandığı sıradadır, tam da İsa'nın Tanrı olduğunu öne sürdüğü ayette.

Tekrarlıyorum, *Müjdeler'de yalnızca bir defa İsa'nın herkesin içinde Mesih olduğunu öne sürdüğü an, aynı zamanda herkesin içinde Tanrı olduğunu öne sürdüğü andır.* Müslümanlar İsa'nın Mesih olduğuna, kendisi bunu herkesin içinde yalnızca bir defa ilan etmiş olmasına rağmen inandıklarını düşünürsek, tanrılığını çok daha sık ve çok daha cesurca ilan etmesi gerektiğini dayatamayız. Kimliğini tekrar tekrar ilan etmek gibi bir derdi yoktu. Doğru anı beklemeyi seçmişti.

Ayrıca, İsa kimliğini herkesin içinde çoğunlukla ilan etmemiş olsa da, Müjdeler metnin anlatısı aracılığıyla okurlarını O'nun tanrılığına dair bil-

gilendirirler. Örneğin, Markos 1:1 İsa'yı Tanrı'nın Oğlu olarak tanımlar;⁶ Markos 1:11 bizzat Tanrı'nın İsa'nın kendi Oğlu olduğunu beyan ettiğini gösterir; 3:11 bir cinin İsa'nın Tanrı Oğlu olduğunu beyan ettiğini gösterir. Markos, ruhsal varlıkların İsa'nın oğulluğunu beyan ettiğini göstererek, okurlarını İsa'nın sadece ölümlü bir varlık olmadığına dair bilgilendirir ama okurlarından İsa'nın herkese ilan ettiği yargı anına dek bile tüm gerçeği saklar.

Markos, algısı açık okurunu İsa'nın bir insandan da öte olduğuna dair başka ipuçları vererek bilgilendirir, önceki bölümde gördüğümüz gibi. Tartışmalarda ipucu verir, felçli adamın günahını herkesin içinde bağışlaması sırasında olanlar gibi (2:5); hâkimiyet hakkı ipucunu verir, On Buyruk'tan birine hâkimiyeti gibi (2:28); yalnızca Tanrı'nın gerçekleştirebileceği mucizeleri gerçekleştirdiğini gösterir, denizi yatıştırması (4:38-39) ve denizin üstünde yürümesi (6:48) gibi.

Bu Müjde boyunca, Markos okuru Mesih Sırrı'nın açığa çıkarılacağı, yani İsa'nın herkese gerçekte kim olduğunu tüm sözlerini ve yaptıklarını bir kerede anlatan ifadeler kullanarak söyleyeceği ana hazırlar. 14:62 bundan dolayı en önemli andır, ilâhî vahiy anıdır, diğerlerinin en güçlüsü ve anlaşılması en önemli olanıdır. İsa'nın Daniel 7. bölümde söz edilen ilâhî İnsanoğlu olduğunu ve Mezmurlar 110:1'de bahsedilen Tanrı'nın tahtına oturan olduğunu öne sürdüğü an budur.

Bu iki açıklama, İsa'nın Müjdeler'de bulunan en güçlü tanrılık ilanlarıdır ve ayrıca bizim İsa'nın gerçekten bu terimleri kullandığından emin olmamızı sağlayan demir gibi dayanaktır.

TARİHSEL TUTARLILIĞI DEĞERLENDİRMEK

İsa'nın Sanhedrin'in önündeki açıklamalarını güçlü kılan, meselenin tarihsel yanı söz konusuysen, tarihsel tutarlılık açısından en zorlayıcı akademik kriteri karşılıyor olmalarıdır. "İnsanoğlu" unvanı dört Müjde'de neredeyse hepsi bizzat İsa tarafından, birçok farklı olayda seksenden çok kullanılır.⁷ Uzmanlar İsa'nın bu ifadeyi kendisi için kullandığından emindir, çünkü Mesih'in İnsanoğlu olacağına dair genel bir beklenti mevcut değildi. Ek olarak, ilk kilise dönemindeki Hristiyanlar İsa'dan İnsanoğlu diye söz etmiyorlardı. Kimse kendine İnsanoğlu diyen bir Mesih'i beklemiyorken ve insanlar sonradan da O'ndan aslında bu terimlerle bahsetmiyorken, neden dört Müjde'nin hepsi birden İsa'nın kendisine İnsanoğlu

dediğini gösterebilirsin? En mümkün gerekçe kendisi için şahiden de bu terimi kullanmış olmasıdır. Böylece tarihsel araştırmanın en zorlayıcı kriteri karşılanmış olur, benzemezlik kriteri.⁸ İsa'nın kendini İnsan oğlu diye tanımlaması bilfiil kesindir.

Benzer şekilde, İsa'nın, Hristiyanlık tarihinin daha o ilk döneminde Davut'un Tanrı'nın tahtında oturan Efendisi olarak görüldüğüne dair pek bir şüphe yoktur. Yeni Antlaşma'da en sık yapılan, Yeni Antlaşma yazılmadan çok evvel⁹ Hristiyanların içine işlemiş bir Eski Antlaşma alıntısıdır bu. İlk Hristiyanların Mezmurlar 110:1'e dair yazılanlarla ilgili fikir birliğine sahip olmalarına yönelik en iyi açıklama, İsa'nın, kendisinin Güç'ün sağında oturan kişi olduğunu ve Baba'yla evrende hüküm sürmeye layık olduğunu onlara bizzat öğrettiği ve ilan ettiğidir.

Böylelikle, İsa'nın kendi kimliğine dair en cesur açıklamasının, yani herkesin huzurunda Mesih ve Tanrı olduğunu ilan ettiği andaki sözlerinin, İsa'nın bizzat gerçek anlamda kendisi için ilan ettiği kelimeler olduğundan emin olabiliriz.

MÜSLÜMAN KARŞILIĞI DEĞERLENDİRMEZİN SONUCU

Gerçek, sadece Yuhanna'nın Müjdesi'nin değil, tüm Müjdeler'in İsa'nın Tanrı olduğunu öğrettiğidir. Müjdeler'deki bazı ayetler İsa'nın tanrılığı meselesini zora sokuyor gibi görünebilse de, onları bağlamlarıyla anlamak ve İsa'nın tanrılığına dair Hristiyan öğretiyi anlamak meseleyi çözüme kavuşturur. Müslümanlar arasında en sevilen şüpheci akademisyen Ehrman bile şimdi fikrini değiştirmiştir ve "İsa'nın Tanrı olduğu fikri günümüze ait bir uydurma değildir elbette. Tartışmamda da göstereceğim gibi, İsa'nın ölümünün hemen ardından *daha ilk Hristiyanların görüşüdür.*"¹⁰ demektedir. İsa'nın Tanrı olduğu fikrine çabucak varılmasına dair en iyi açıklama, bulgunun da gösterdiği üzere, İsa'nın bizzat Tanrı olduğunu iddia etmiş olmasıdır.

32. BÖLÜM

SONUÇ

İSA TANRI OLDUĞUNU ÖNE SÜRDÜ

En eskiye dayanan Hristiyan kayıtlar söz birliğindedir: İsa Tanrı'dır. Müjdelere'in dördü de İsa'nın ululuğunu öğretir, hatta onlar kaleme alınmadan evvel bile Hristiyanlar Tanrı'nın beden alışını imanın temeli olarak iyice benimsemişlerdir. Zaman içinde gelişime uğrayan bir öğretiş değildir bu, kilisenin başlangıcında dahi mevcut olan ve temeli İsa'nın beyanına dayanan bir öğretiştir. İsa'nın yaşamını, Yahve'nin insanı ziyaret ettiğine ve yeniden geleceği günün beklendiğine dair Eski Antlaşma kayıtları dahil, ilk yüzyıldaki Yahudiliğin merceğiyle incelediğimizde anlamlı gelen bir öğretiştir. İsa'nın tanrılığı öğretişle çelişen ayetler olduğuna yönelik yaygın İslâmî karşılık, genellikle söz konusu ayetlerin bağlamını dikkate almaz ve bazen de Mesih Sırrı'nı veya hipostatik birleşim öğretişini yanlış anlar.

Müslüman olarak Müjdelere üzerinde çalışma yaparken, gerçekleri keşfettiğimde şok olmuşum. İsa'nın tanrılığı öğretişinin İsa'nın ölümünün ardından yüzyıllar olmasa da onlarca yıl sonrasında icat edildiğine her zaman inanmış biri olarak, Hristiyan inanışına dair İslâmî açıklamanın geçerli olmadığını fark etmişim. Daha ilk Hristiyanlar İsa'nın Tanrı olduğuna inanmışlardı, bizzat havâriiler de dahil olmak üzere. Özellikle Yahudiliğin monoteizmi ve yalnızca Tanrı'ya tapınılmasını vurguladığını düşünürsek, havâriiler bu sonuca nasıl varmışlardı?

En iyi çıkarım, İsa'nın kendinin Tanrı olduğunu söylemiş olmasıdır. Müjdelere doğru söylüyor. Müslüman olarak aklım buna karşı çıktı, fakat objektif araştırmacı gözüyle ele aldığım da bulgunun gösterdiği en iyi açıklamanın bu olduğunu kabul etmek durumundaydım. Kilisenin temellerinin oluşumunu herhangi bir zorlama olmadan sunabilen başka hiçbir açıklama yoktu.

Hristiyanlık tarafının iddiasına dair verileri bir araya getirdiğimde, Müslüman olarak itiraz edecek pek bir şey kalmamıştı bana. Tarihsel kanıt İslâmî öğretişle o kadar zıttı ki bana tutanacak sağlam bir zemin bırakmamıştı.

HRİSTİYANLIĞIN SAVINI
ve
İSLÂM'IN HRİSTİYANLIĞIN
ASIL KAYNAĞINI TEMEL ALMA
ÇABALARINI
DEĞERLENDİRMEK

Hristiyan inancının tarihsel kaynağı üzerinde çalıştıktan sonra şu neticeye vardım: İsa'nın çarmıh üzerinde ölümü, herhangi bir tarihsel veri kadar kesindi; ölümden dirilişi, ölümü sırasında ve sonrasında yaşanan olaylar hakkında büyük ölçüde en iyi açıklamadır; İsa'nın Tanrı olduğunu öne sürmesi de, kısa süre içinde İsa'nın tanrılığına dair Hristiyan beyanının ortaya çıkmasının en iyi açıklamasıdır.

Tüm bunları bir araya getirdiğimizde, Hristiyanlığın tarihsel kanıtı oldukça sağlamdır: İsa Tanrı olduğunu öne sürmüş ve ölümden dirilerek bunu kanıtlamıştır. Hristiyanlığın savı güçlüdür.

İslâm inancına sıkı sıkıya tutunmama rağmen, tarihin Hristiyan savından yana olduğunu kabul etmem gerekti, hatta pek kabul etmek istemesem de İslâmî öğretileri de haksız çıkarıyordu. İsa'nın Tanrı olduğunu öne sürmediğini belirten Kur'ân'a inanmak adına, ilk Hristiyanların inanışlarına dair en iyi açıklamaları görmezlikten gelmemiz gerekiyordu; Kur'ân'ın İsa'nın ölümüyle ilgili öğretilerine inanmak için de tüm tarihsel kanıtı yalanlamamız gerekiyordu. Yani Hristiyanlığın temellerine dair kayıtlar İslâm'ın aleyhineydi.

Bulgu esasen İslâm açısından başlangıçta görüldüğünden çok daha sorun içeriyordu. Sorun demek zayıf kalır aslında. İsa hakkındaki İslâmî öğretiler tarihle tümünden tezattır.

İSLÂM'IN İSA'NIN TANRILIĞI KONUSUNDA TÜMDEN TEZATLIĞI

İslâmî öğretişin doğru olması için İsa'nın tanrılığının öylece reddedilmesi yeterli değildir; İsa'nın kendisinin yalnızca insan olan bir peygamber olduğunu öne sürmüş olması gereklidir. Fakat en eski kayıtlar bu noktada İslâm'a taban tabana tezattır.

Müjdelere üstünkörü göz atıldığında bile İsa'nın kendini sade bir insandan daha üstün gördüğü anlaşılır. Elbette, daha evvel gördüğümüz gibi, İsa kendini günahları bağışlayabilen, tapınılabilen, kendi yetkisiyle insanları iyileştirebilen, Tanrı'ya gösterilen ölçüde bir saygı bekleyen, duaları işiten ve yanıtlayan, ölümüyle insanlığa kefarete sunabilen ve İbrahim doğmadan önce de var olan biri olarak görüyordu. İsa ayrıca kendisine Tanrı diye hitap eden insanlara buyruk veren (Yuhanna 20:28), başka bir diyarın kralı olduğunu öne süren (Yuhanna 18:36-37), cennetten gelen (Yuhanna 3:13) ve yargı gününün yargıcı olacağını öne süren (Yuhanna 5:22-23) biriydi. Bu tür öğretişler yalnızca Yuhanna'nın Müjdesi'nde yer almaz; Sinoptik Müjdelere (İncil'in İsa'nın yaşamının ve hizmetlerinin anlatıldığı Matta, Markos, Luka ve Yuhanna kısımlarından ilk üçü, yani Matta, Markos ve Luka, benzer veya aynı olayları farklı bakış açılarıyla aktardığından ötürü, yabancı kaynaklarda bir konuyu aynı yönden ele almak anlamına da gelebilen *synoptic(al)* sözcüğüyle tanımlanmışlardır. Kelime aynı zamanda Grekçede genel bakış anlamına da gelen *synopsis'e* dayanır.) de İsa'nın ezeli ve ebedî krallığın kralı (Matta 25:34), insanlığı yargılayacak kişi (Matta 25:32), insanlara kurtuluş bahşetme yetkisine sahip olan (Luka 23:43), cennete gidecek insanları seçen (Markos 13:27) olduğunda ve dünyaya yeniden gelişinin evin sahibinin evine dönüşü gibi olacağında (Markos 13:35) hemfikirdir. Elbette, bunların hepsi İsa'nın Mezmurlar 110'da söz edilen Tanrı'nın tahtında oturan kişiye atfen kendisinin Tanrı'nın tahtının mirasçısı olduğunu ve Daniel 7. bölümde ezeli ve ebedî krallığında tüm insanlar tarafından kendisine tapınılan ilâhî İnsan-öğlü olduğunu öne sürmesi bağlamındadır.

Bunlar İsa'nın yaşamına dair en eski biyografiler olan ve İsa'nın havârilerinin yaşadığı dönemde oluşturulan Müjdelere'in öğretişleridir. İsa'nın yalnızca insan olduğuna dair hiçbir şekilde daha eski bir Hristiyan kayıt mevcut değildir. Bulgu, İsa'nın takipçilerinin hepsinin O'nun ilâhî olduğuna, yalnızca bir insan olmadığına tartışmasız inandıklarına yöneliktir.

İslâmî anlatım buna nasıl bir açıklama getirebilir? İsa'nın takipçilerinin insanüstü bir İsa'yı, hatta bizzat Tanrı oluşunu duyurmalarının sebebi nedir? Tarihi yalanlamadan, başka bir açıklama yapmak mümkün değil. İslâm'a göre, İsa'nın bir öğretmen ve peygamber olarak yetkisinin öyle cılız olması gerekir ki takipçilerinin akıllarına en basit gerçeği, yalnızca bir insan olduğunu, belletmesi dahi mümkün olamamıştır. İslâm'ın aslî beyanı *tevhide* bakarsak, İsa her anlamda sefalet çeken biridir. Hatta, takipçilerini *tevhide* tezat bir inanışa terk eylediğine göre, sefilden de beterdir.

Sahiden de Mesih'in bu denli yeteneksiz olduğuna maalesef kanaat mi getirmeliydim? Elbette hayır, fakat tarihsel kanıtları ciddiye aldığımız takdirde İslâm'ın bizden inanmamızı beklediği budur. İsa'nın kimliğine dair kayıtlar İslâm'la pek örtüşmez, fakat dahası, İsa'nın kimliğine dair kayıtlar İslâm'a taban tabana tezattır. İsa gerçekten *tevhide* öğretmiş olsaydı, sefilden de beteri, tümüyle yeteneksiz bir Mesih olurdu.

İSLÂM'IN İLK HRİSTİYANLARA AİT BULGUyla TÜMDEN TEZATLIĞI

Benzer olarak, İslâm havâriilerin Allah korkusuna sahip adamlar olduklarını öğretir ama bulguların tümü ilk kiliselerin İsa'nın ölümünü ve dirilişini beyan ettiğini gösterir ki bu da İslâm'ın reddettiği noktadır. Bir Müslüman olarak ben bu tutarsızlığı nasıl açıklayabilirdim?

Tarihsel kanıtlarla ilgili tek açıklama, havâriilerin gerçekleri yanlış anladığıydı; fakat üzerinde düşünüldüğünde, bu açıklama İslâmî inanış açısından ciddi bir sorun teşkil ediyordu. Müslümanların çoğunun inandığı gibi, Allah İsa'yı aslında ölmüş gibi göstererek çarmıhtan kurtardıysa, havâriilerin İsa'nın ölümünü ve dirilişini duyurmasından da yine Allah mesûldür. Buna göre de, milyonlarcasını İslâm'dan uzak tutan sahte din Hristiyanlığı Allah başlatmıştır. Daha da kötüsü, Hristiyanlar İsa'nın Tanrı olduğuna dirilişine iman ettiklerinden ötürü inanırlar, Kur'ân ise İsa'nın Tanrı olduğuna inanan insanların cehenneme gideceğini söyler (5/ Mâide 72). Sahiden de, sırf İsa'yı çarmıhtan kurtarmak adına Tanrı'nın havâriileri kandırduğuna, İsa'nın dirilmiş Rab olduğunu beyan etmelerine müsaade ettiğine ve bundan ötürü milyarlarca insanı cehenneme yolladığına inanabilir miydim?

Bir kere daha tekrar edelim, İsa'nın ölümü ve dirilişinin aksini vaaz etmiş bir havâriye dair kesinlikle hiçbir kayıt yoktur. Allah neden bir şekil-

de onlarla İsa'nın çarmıhta ölmediğine ve ölümden de dirilmediğine dair temasa geçmemişti? Allah kolaylıkla onların İsa'nın ölümünü ve dirilişini duyurmalarına engel olabilirdi. Fakat tarih inkâr edilemezdir: Havârilerin bildirilerinin özü İsa'nın dirilişinin beyanıydı. Bundan dolayı, Allah'ın İsa'yı çarmıhtan kurtardığı doğruysa, Allah'ın bu yanıltması neticesinde Hristiyan kilise kurulmuş ve milyarlarca insan affedilemez günah olan şirke düşmüştür.

Sahiden de Allah'ın böylesi devasa bir gafa düştüğü sonucuna mı varmalıydım? Elbette hayır, fakat tarihsel kanıtları ciddiye aldığımız takdirde İslâm'ın bizden inanmamızı beklediği de budur. İlk Hristiyanların beyanlarının kayıtları İslâmî öğretilerle örtüşmezler, üstelik *ilk Hristiyanların beyanlarının kayıtları İslâm'a taban tabana tezatlıdır*. Allah İsa'yı çarmıhtan kurtardıysa ve havârileri bilgilendirmediyse, milyarların mahvından mesul yanıltıcı bir Tanrı'dır.

Bu gerekçelerden ötürü, Müslümansak ve Hristiyanlığın temellerine dair tarihsel kanıtları ciddiye alıyorsak, İsa'nın yetenezsiz bir Mesih, Allah'ın da yanıltıcı bir Tanrı olduğu sonucuna varmamız gerekir.

İSLÂM'IN TARİHİ KABUL ETMEMESİ

Elbette Müslümanlar böyle bir şeye inanmazlar, ben de inanmıyordum. Elimdeki tek alternatife yöneldim: Hristiyanlığın temellerine dair, ne kadar çok olurlarsa olsunlar, ne kadar geniş alana yayılmış olurlarsa olsunlar ve ne kadar sağlam olurlarsa olsunlar, tarihsel kanıtların hiçbirini kabul etmedim. Tarihsel kayıtların sayısı muazzam miktardadır, Hristiyan, Yahudi ve Grek Roma gibi, onlarca yazara ait onlarca kaynak içerirler. Sahiden de İslâmî inanışlarımı sürdürmek adına her şeyi reddedip bütün kanıtlara gözümü kapatmalı mıydım?

Artık görmezden gelemeyeceğim bir şey daha biliyordum: Akademisyenler İsa'nın çarmıhta öldüğüne, ilk kiliselerin O'nun ölümden dirildiğine inandığına ve ilk Hristiyanların O'nun insanüstü, hatta ilâhî olduğuna inandığına dair bilfiil görüş birliği içindeydiler. Yalnızca Hristiyan akademisyenler değil, şüpheli akademisyenler bile bu konuların hepsinde, İslâm'ın öğretilerinin aksine, onlarla bilfiil aynı düşünüyorlardı. Müslüman olarak akademisyenlere büyük saygım vardı ama artık onların çıkarımlarının benim inancıma tezat olduğunu biliyordum. Hayatlarını bu meseleler üzerinde çalışarak geçirmiş insanlar İslâm'la hemfikir değildiler.

Tüm bunlar üzerinde derin derin düşünürken, aklım dönüp dolaşp kendimi sormaya zorladığım şu soruya takılıyordu: “Objektif bir araştırmacı bütün kanıtları bir kenara atabilir miydi? Objektif bir araştırmacı bu meselelerde İslâm’dan yana olabilir miydi?” Yanıt barızdı: Elbette olamazdı. Hristiyanlığın temellerinin geçmişi hakkında İslâm’a inanmak, onun lehine yönelik bütün kanıtları yalanlamak anlamına gelirdi ve hiçbir objektif araştırmacı bunu yapmazdı.

FARAZÎ SONUÇ

Müslüman olarak üç yılını Hristiyanlığın savını irdelemekle geçirdikten sonra, farazî olarak Hristiyanların kendi inançlarına inanmak için iyi tarihsel gerekçeleri olduğu sonucuna vardım. Aklımda tam bir paradigma kayması yaratmıştı, Müslüman olarak bana öğretilene taban tabana tezatı, fakat itiraz edilemeyecek ölçüde doğruydu.

Bulgular İslâmî inanışlarımı da zora soktuğundan, ya inandıklarımı tümünden reddedip (zihnim bunu yapamazdı) Hristiyan olmam (tasavvur bile edemeyeceğim bir şeydi) gerekiyordu ya da Hristiyanlığın bulguları ne denli güçlü olursa olsun İslâm’ın bulgularının daha güçlü olduğuna inanmam gerekiyordu.

Benim açımdan yalnızca sonuncu seçenek uygundu, böylelikle kendimi İslâm’ın savının Hristiyanlığın savından daha güçlü olduğunu farz ederken buldum. Fakat arkadaşım David kanıt sunmaksızın böylesi bir farazî bir yaklaşımda bulunmama müsaade etmezdi.

İslâm’ı iyice irdelemeye girişmemin sebebi buydu: İslâm’ın savının Hristiyanlığın savından daha kuvvetli olduğunu kanıtlamak. İlk adımım Muhammed’in Tanrı’nın bir peygamberi olduğuna dair delilleri toplamak oldu. Bir müddet hazırlık yaptıktan sonra, David beni savım üzerinde tartışmak üzere, Mike Licona’nın evinde her ay bir araya gelen birçok dîni geçmişe sahip insanlardan oluşan bir müzâkere grubuna davet etti. Muhammed’in Tanrı’nın peygamberi olduğuna dair savımı doğrulamak üzere orada sunacaktım.

9. KISIM

**MUHAMMED TANRI'NIN
PEYGAMBERİ mi?**

33. BÖLÜM

SAVIN DOĞRULANMASI

GÂİBDEN HABER VERME TİMSALİ

“**M**uhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şahitlik ederim.” Dindar bir Müslüman’ın beyanıdır bu, günde birkaç defa namaz öncesi her minareden okunur ve namaz esnasında her Müslüman’ın yüreğinde tekrarlanır. “Allah’tan başka ilah yoktur ve Muhammed O’nun elçisidir” beyanı bir insanı İslâm çatısı altına kabul etmeye yeterlidir. Muhammed’in Tanrı’nın elçisi olmasına, peygamberliğine dair herhangi bir şüphenin söz konusu olmaması İslâm inancının temel taşıdır.

Müslüman olarak büyürken Muhammed’in peygamberliği dünyamızın bize benimsetilmiş ayrılmaz bir parçasıydı ve İslâm’ı anlatmak yükleri ona yöneltmek demektir. Bundan ötürü arkadaşım David benden gayrimüslimlerle dolu bir odada İslâm’ı anlatmamı istediğinde orada bulunmayı ve Muhammed’in peygamberliğini savunmayı tercih etmiştim.

Mike Licon’a’nın salonunda oturmuş Hristiyanlarla, Budistlerle, ateistlerle ve agnostiklerle konuşurken Muhammed’in peygamberliğine ilişkin savımı sundum. Üç argüman öne sürdüm: Muhammed’in hayatının ve karakterinin onun peygamber olduğuna tanıklık ettiğini; Muhammed’in gelişinin Kutsal Kitap’ta önceden bildirildiğini ve Muhammed’in bilime yönelik Allah vergisi bir anlayışı olduğunu.

MUHAMMED’İN HAYATI ve KARAKTERİ

Muhammed’in benim nesiller boyu aktarılarak öğrendiğim kişiliğini sunmak üzere, herkese Muhammed’in çok mülâyim ve mütevâzı bir çocukluğu olduğunu anlatarak başladım. Kendisi doğmadan babası, doğumunun ardından bir süre sonra da annesi ölmüş, çocukluğunun çoğunu kimsesiz geçirmişti. Büyüdüğünde güvenilir ve saygın genç bir tacir olmuş, nihayetinde genç bir kız yerine kendinden on beş yaş büyük dul bir kadınla evlenmişti. Muhammed, peygamberlik çağrısını almadan evvel bile dünyasal zevklere ilgi duymayan çok onurlu bir genç adammış.

Peygamberlik görevini üstlenmeyi istemeye istemeye kabul etmişti. Muhammed Mekke'nin putperestlik ortamında kendi iyiliğini düşünmeden cesurca monoteizmi duyurmuştu. Dulların, kimsesizlerin ve fakirlerin halinden anlayan biri olarak onların hakları uğruna savaşmıştır.

Barışsever mesajına rağmen, Mekkelilerin monoteizm mesajına duydukları öfke onları zulme yöneltmişti. Muhammed amcasının himâyesinde olmasına karşın, alaya ve tehditlere maruz kalmış, hatta bir keresinde namazda secde ederken üstüne deve bağırsakları dökülmüştür. Kimsenin himâyesinde olmayan ümmeti daha kötülerine maruz kaldı, bazıları şehit bile edildi. Yıllar içinde zulüm büyüdü ve Mekkeliler nihayetinde Müslümanlarla alışverişi kestiler, sert koşulların neticesinde Muhammed'in amcası ve yengesi öldüler. Muhammed'e suikast düzenleme hazırlıkları sürerken Medine'ye kaçtı ve yeni filizlenen Müslüman ümmetini savunabileceği yeterli desteği bulduğu yer burası oldu.

Bu noktadan itibaren Muhammed Arap kabileleri İslâm'a davet etti ve birçokları mesajın güzelliği üzerine Müslümanların müttefiki oldu. Bu esnada, Mekkeliler Müslümanları yok etmek üzere Medine'ye gelmeyi sürdürüyorlardı, fakat Allah mucizevi şekilde onları savundu. On yıl boyunca kendilerini savunmak üzere savaş verdikten sonra, Muhammed Mekkelilerle kendisinin Mekke'ye Kabe'deki kutsal câmiye gidip hacca katılmasına müsaade eden bir antlaşma yaptı. Maalesef Mekkeliler antlaşmaya uymadılar, Muhammed de ümmetten on bin kişiyle Mekke'ye yürüdü. Mekkeliler Müslüman orduların kudretine dayanamayacaklardı, böylece teslim oldular.

Bu kişiler bizzat Müslümanlara zulmeden ve onları öldüren insanlar –bizzat Muhammed'in kıymetli amcasının ve ilk karısının ölümüne sebep olanlar ve bizzat Müslümanları savaşa sürükleyen ve birçoklarının hayatına mâl olanlar– olmalarına karşın, Muhammed onların hepsini affederek onlara yüce gönüllülük gösterdi. Muhammed'in mesajının şanı Arabistan'a yayıldı ve Muhammed'in iki yıl sonraki ölümüne değin tüm Arabistan yarımadası İslâm'ı benimsemiş oldu.

Muhammed işte böyle biriydi: Kadınların ve kimsesizlerin kahramanı olmanın yanı sıra, monoteizmin yılmaz bir savunucusu, büyük bir önder ve merhametli bir fatihti. Yaşamı ve karakteri onun Tanrı'nın peygamberi olduğunun kanıtıdır.

KUTSAL KİTAP'TA MUHAMMED

Müslümanlar arasında Muhammed'in oldukça etkili kişiliğinden çok daha yaygın bir argüman, Muhammed'in gelişinin Kutsal Kitap'ta önceden bildirildiği savıdır.

Kur'an Muhammed'in Tora'da ve Müjde'de bildirildiğini öğretir: "Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları Resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir." (7/A'râf 157).¹ Bu sebepten ötürü, Müslümanlar Muhammed'in peygamberliğini savunmak üzere Kutsal Kitap ayetlerini kullanmaya yönelirler. Bunlar arasında en sık, genellikle King James tercümesini kullanıp alıntı yaparak, kullandığımız iki kutsal metin parçası vardı: Yasa'nın Tekrarı 18:18-19 ve Yuhanna 16:12-14.

Yasa'nın Tekrarı 18

Yasa'nın Tekrarı 18:18-19'da Tanrı, "Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek. Adıma konuşan peygamberin ilettiği sözleri dinlemeyeni ben cezalandıracağım" der. Bu kısımda, Tanrı Musa'ya hitap ederek, Musa gibi bir peygamberin geleceğini, bu kişinin Yahudi kardeşler arasından olacağını ve Tanrı'nın adına konuşacağını söyler.

Müslümanlar, Hristiyanlar bu parçanın İsa hakkında olduğuna inansalar da, Muhammed'den söz ettiğini yaygın olarak iddia ederler. Kim daha çok Musa "gibi": İsa mı, Muhammed mi? Musa doğal yolla doğmuş, yasayı getirmiş, halkına yıllar boyunca önderlik etmiş, peygamber olduğu kadar yöneticilik de yapmış, halkını baskıdan kurtarmak durumunda kalmış, evlenmiş ve çocuk sahibi olmuş ve nihayetinde doğal bir şekilde ölmüştür; bunların hiçbirisi İsa için geçerli değilken, hepsi Muhammed için geçerlidir. Şüphesiz, Musa İsa'dan çok Muhammed gibidir.

Ayrıca, vaade göre peygamber "kardeşleri arasından", yani Yahudi kardeşler arasında çıkacaktır. Yahudiler İsraililerdir ve kardeşleri de İsmâîlilerdir. Buna göre, vaatte İsmail'in soyundan Musa gibi bir peygamberden söz edilmektedir. Bu da Muhammed olmalı.

Son olarak, bu kısımda "adıma konuşan" bir peygamber olacağı söylenmektedir. Kur'an'da her sûre, "Allah'ın adıyla" sözüyle başlar. Böylece, herkesten çok, Muhammed Tanrı'nın adıyla konuşmuştur ve Kur'an'ın her sûresi buna şahitlik eder.

Böylelikle ben de, Tanrı'nın Eski Antlaşma'da Musa aracılığıyla Muhammed'in gelişini bildirdiğine dair yaygın argümanı sunmuş oldum.

Yuhanna 16

Yuhanna'nın Müjdesi'nde, on altı bölümde de peygamberin gelişinden bahsedildiği iddiasını da dile getirdim. Metinde şöyle denir: “Size daha çok söyleyeceklerim var, ama şimdi bunlara dayanamazsınız. Ne var ki O, yani Gerçeğin Ruhu gelince, sizi tüm gerçeğe yöneltecek. Çünkü kendiliğinden konuşmayacak, yalnız duyduklarını söyleyecek ve gelecekte olacakları size bildirecek. O beni yüceltecek. Çünkü benim olandan alıp size bildirecek.”

Burada, İsa bir peygamberden, gelip İsa'nın mesajını tamamlayacak olan gerçeğin Ruhu'ndan (13. ayet) söz eder. Bu kişi İsa'dan sonraki en büyük dinin tek peygamberi Muhammed'den başka kim olabilir? Yasa'nın Tekrarı'nda vaat edildiği gibi, bu metin de kendiliğinden konuşmayacak, yalnızca duyduğunu ileticek birini tarif eder. Kur'ân Muhammed'e bildirilmiş vahiydir, kendisinin bir şekilde oluşturduğu bir şey değildir, öyleyse yalnızca duyduğunu iletmiştir, tıpkı vaatte söylendiği gibi.

Ayrıca, Yuhanna 16. bölümde gerçeğin Ruhu'nun İsa'yı yücelteceği söylenir. İsa'nın gayrimeşru bir çocuk olduğunu söyleyen Yahudilerin aksine, Muhammed İsa'nın gerçekten de bakireden doğduğunu beyan etmiş, böylelikle diğerlerinin aksine O'nu yüceltmış ve peygamberliği yerine getirmiştir.

Argümanın en can alıcı kısmı, Yuhanna 16:7'nin Grekçesinde, “Gerçeğin Ruhu”nu tanımlayan *parakletos* kelimesinin kullanılmasıdır. Kelime, “övülen” anlamına gelen Grekçe *periklutos* kelimesine çok benzerdir. Arapçada Muhammed'in kelime anlamı “övülen”dir. Buna göre, İsa gerçeğin Ruhu'nun geleceğini vaat ederken kelime olarak Muhammed'in Grekçesini kullanmıştır.

Tüm bunlardan ötürü, İsa aracılığıyla Tanrı'nın Muhammed'in geleceğini Yeni Antlaşma'da bildirdiğinden emin olabiliriz. O gece Müslümanların yaygın olarak Muhammed'in yetkisini ve peygamberliğini savunmak üzere kullandıkları onlarca benzer vaat arasından benim seçtiğim iki vaat bunlardı.

MÛCİZEVÎ BİLİMSEL HİKMET

Toplantımıza katılanlara sunduğum son argüman Muhammed'in mucizevî bilimsel hikmetiydi. Genellikle Kur'ân'ı savunmada kullanılan bir argüman olsa da, ben ve başka birçok Müslüman Muhammed'in peygamberliğini savunmada da bunu sunar. Muhammed, Kur'ân'ı iletirken ve hadislerde yer alan soruları yanıtlarken, yedinci yüzyılda yaşayan bir adamın bilmesi imkansız bir bilimsel anlayışa sahip olduğunu göstermiştir. Bu da yalnızca, Tanrı'nın Muhammed'e doğüstü bir hikmet verdiği ve buna bağlı olarak onun Tanrı'nın bir peygamberi olduğu anlamına gelebilir.

Örneğin, Kur'ân 23/Mü'minûn 12-14'te embriyonun gelişim aşamalarını tarif eder. Zigot gelişimini döllenmeden ayrışmaya değin tarif eden Kur'ân, bilimin Muhammed'in döneminde bilinmeyen bir alanından haberdar olduğunu gösterir. Çağdaş tıbbın gelişimine dek biz insanların keşfetmediği bir bulgu Kur'ân'da hâlihazırda açıklanmıştı.

Yaygın olarak kullandığımız başka bir argüman, Kur'ân'ın dağlar hakkındaki jeolojik bir gerçeği mucizevî şekilde iletmiş olmasıydı. Kur'ân'da 78/Nebe 6-7'de dağları, dünyanın yüzeyinden çok daha derinde kökleri olduğunu îmâ ederek, birer "kazık" olarak tarif eder. Ancak çağdaş döneme gelindiğinde bilim bu tür kökleri keşfetmiştir. Ayrıca, Kur'ân bu dağ köklerinin dünyayı dengelediğini öğretir, levha tektoniği daha ancak yakın zamanda bilimdeki yerini almıştır.

Bu mucizevî bilimsel öğretişlerin iletildiği kişi Muhammed olduğuna göre, kendisi Tanrı'nın peygamberi olmalıdır.

MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİNE DAİR SAVIN SONUCU

Kırk, kırk beş dakika boyunca argümanımı müzâkere grubuna sunduktan sonra, Muhammed'in peygamberliği savını kuvvetle öne sürmüş olduğumdan emindim. Hayatı ve mesajı Tanrı'nın bir peygamberi olduğuna dair doğal kanıtlardı; Musa ve İsa gibi kendisinden önceki peygamberler tarafından geliş vaat edilmişti; kendisi aracılığıyla açığa çıkan gelişkin bilimsel hikmeti onun Tanrı'nın peygamberi olduğunun kanıtıydı. Hepsi birden, Muhammed'in bir peygamber olduğuna ve İslâm'ın Tanrı tarafından gönderilmiş bir gerçek olduğuna inandıracak gerekçelerdi.

Derken, Muhammed'in peygamberliğini sorgularken kullanıldığına daha evvel hiç rastlamadığım birtakım sorular, meseleler y6neltilmeye başlandı.

İDDİAYA KARŞILIK

ALEYHTE BULGULARI MUTLAKA HESABA KATIN

Tarihte yer almış Muhammed'e dair sunumumu bitirdiğimde daha ilk soru Mike'tan geldi. Shabir Ally'le münâzarası için İslâm üzerine hazırlık yaptığından ötürü, Muhammed'in kişiliğinin barışsever olduğu çıkarımına varmadan evvel kanıt göstermediğim sunumumda eksikler olduğunu biliyordu. "Nabeel," dedi, "Kur'an'da, 'Kâfiri bulduğunuz yerde öldürün' gibi başka ayetler de var. Senin alıntıladığının bundan evvel verildiğini nereden biliyoruz?"

Muhammed'in kişiliği sorgulandığında çoğunlukla gücensem de, bunu sormakta hakkı vardı. Muhammed'in mükemmel kişiliğini onun Tanrı'nın peygamberi olduğunun kanıtı olarak sunuyorsam, bunun aleyhine kanıtların da bizi Muhammed'in Tanrı'nın peygamberi olmadığına yöneltebileceğini kabul etmem gerekirdi. Aynı durum Muhammed'le ilgili vaatler ve Muhammed'in bilimsel hikmeti için de geçerlidir; olası aleyhte örnekleri de tartmalıyız. Kanıtları tümünden ele aldığımızda, Muhammed'in peygamberliği yine de vardığımız en iyi sonuç oluyor mu?

MUHAMMED'İN KARAKTERİNİ ELEŞTİRİSEL AÇIDAN ELE ALMAK

Muhammed'in hayatını okuduğumuzda, Muhammed'in şüphesiz birçok iyi şey öğrettiğini görürüz. Bunlar monoteizmin en basit beyanından Tanrı'ya tâbi olmaya varan konulardır. Muhammed insanlara fakirleri doyurmayı;¹ başkalarını Tanrı uğruna sevmeyi;² hırsızlıktan, zinadan ve bebek katlinden sakınmayı;³ köleleri salıvermeyi, güçsüze destek olmayı ve iş göremeyecek durumda olanlara hizmet etmeyi;⁴ ve daha birçok şeyi öğretmiştir. Muhammed'in hayatına dair tarihsel kayıtları ele alanlar, onun oldukça ahlaklı ve onurlu birçok şey öğrettiği sonucuna varırlar.

Fakat onun Tanrı'nın peygamberi olduğu sonucuna varmadan evvel, aleyhine kanıtları da ele almak gerekir ve biz de yalnızca Müslümanların çoğunun en güvenilir gördüğü kaynaklarda, yani Kur'an'da ve sahih hadislerden Buhârî ile Müslim'in hadislerinde, bulunan kanıtları ele alacağız.

En iyisi en baştan başlamaktır. Muhammed ilk vahyi aldığı anda tuhaf bir tepki verir: İntihara yönelir. "Kendini birkaç defa dağın tepesinden atmaya kalkar ve kendini aşağı atmak üzere dağın tepesine çıktığı her seferinde," bir melek kendisine görünür ve onu kendini öldürmemeye yönlendir.⁵ Bir peygambere yaraşır bir davranış mı bu? Eski Antlaşma'da veya Yeni Antlaşma'da hiçbir peygamberin melek gördükten sonra intihara yöneldiği görülmez.

Muhammed'in ruhsal varlıklarla bu yakın teması kulağa pek de meleklerle görüşmüş gibi gelmiyor. Aynı hadise göre, ruhsal varlığın adı Nâmûs'tur.⁶ Nâmûs Muhammed'i sıkıca kavrar ve dayanamayacağı noktaya kadar onu hiddetle sıkar.⁷ Nâmûs, Muhammed nihayetinde onun sözünü dinleyene dek Muhammed'i üç defa dayanılmaz ölçüde sıkar. Objektif bir gözlemci açısından bu, şiddet içeren bir olay gibidir, hiç de meleklerle yapılmış bir görüşme gibi değildir. Muhammed'in hizmet kariyerinin başlangıcı peygamberlik hizmetinin başlangıcına pek benzemez.

Onun barışsever biri olup olmadığını ele alırken, Muhammed'in görevinin, yüce çağrısı aleyhine birebir bir kanıt sayılmayan, savaşlarla dolu olduğunu anlamamız gerekir. Eski Antlaşma'da Yeşua ve başkalarına da savaşmaları buyrulmuştur. Asıl dikkati çeken, Muhammed'in savaşmaya duyduğu belirgin heyecandır. Savaşmanın dünyanın en iyi şeyi olduğunu söylemiştir.⁸ Bir Müslüman için cihâdda savaşmaktan daha büyük sevap yoktur ve durmaksızın dua etmekten ve aralıksız oruç tutmaktan daha evlâdır.⁹ Muhammed savaşta ölmenin bir insana cenneti bırakmayı bile istetecek tek şey olacak kadar yüce olduğunu öğretmiştir.¹⁰

Düşmanlara yönelik tavrına gelindiğinde, Muhammed'in onlara lanet okuduğu¹¹ ve adamlarını aşağılayıcı sözler söylemeye ve tacizkâr şiirler okumaya heveslendirdiği de görülmüştür.¹² Bir keresinde, Müslümanların namazını geciktirdiler diye Allah'tan insanların evini ateşle doldurmasını dilemiştir.¹³ Bazen de, Muhammed düşmanlarını uykularında öldürtmek,¹⁴ hatta onları öldürmek üzere kandırmaları ve güvenlerini istismar etmeleri¹⁵ için suikastçılar görevlendirmiştir. Düşmanlarından bazılarını ellerini ve ayaklarını kesmek, gözlerini demirle dağlamak ve ölene dek toz yalamalarına yol açmak sûretiyle cezalandırmıştır.¹⁶ Silahsız şehirlere savaşlar düzenlemiştir.¹⁷ Gece baskınlarında kadınların ve çocukların bile

öldürülmesine müsaade etmiştir.¹⁸ Tek olayla sınırlı kalmamak üzere, Muhammed kabileleri, bütün yetişkin ve genç erkeklerini öldürmek ve kadınlar ile çocukları köle olarak pay etmek sûretiyle kırıp geçirmiştir.¹⁹ Bunlar Muhammed'in yalnızca savunmak üzere isteksizce savaşılan biri olduğu izlenimine tümüyle tezattır.

Ayrıca Muhammed'in yalnızca ona karşı savaşılanlarla savaştığı da pek doğru gelmemektedir. Muhammed, "Bana Allah'tan başkası olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmedikleri sürece insanlarla savaşmam emredilmiştir... ancak böylelikle canlarını ve mallarını benden kurtarabilirler."²⁰ demiştir. Muhammed başka bir hadiste de açıkça, "Yalnızca Müslümanlar kalıncaya dek Yahudileri ve Hristiyanları Arap Yarımadasından kovacağım"²¹ demiştir. Bu kayıtlara dayanarak, Muhammed'in insanlarla savaştığına ve inanışlarından ötürü onları Arabistan'dan kovmayı dilediğine kimse itiraz edemez. Yalnızca Müslüman olurlarsa Muhammed'den "canlarını ve mallarını kurtarabilirler"di. Bu durumda Muhammed'in, peygamberlik görevinin kanıtı olacak ölçüde barışsever olduğunu nasıl iddia edebiliriz?

Muhammed'in karakterini irdelerken yalnızca iki meseleyi yüzeysel olarak ele almış olduk: Görevinin başlangıcını ve savaşma hakkındaki öğretilerini. Sırf bunlar bile Muhammed'in karakterini ve peygamberliğini sorgulamaya yeterlidir, fakat dahasına ihtiyaç varsa, şüphecilerin yaygın olarak masaya yatırdığı; onun ruhsal meselelere eğilimine, kadınlar hakkındaki öğretilerine, ilâhiyatla ilgili tedirgin edici öğretilerine, Yahudilik ve Hristiyanlığa dair yanlış fikirlerine, yerine gelmeyen peygamberliklerine, putperest törenler düzenlemeye yönelik emirlerine ve kendine iltimas geçmesine dair konular gibi daha pek çoğu mevcuttur. Biz özetle yalnızca ilk ikisine değineceğiz.²²

Ruhsal meselelere eğilimine ve yetkisine gelindiğinde, birkaç kere intiharı düşünmesinden ayrı olarak, Muhammed bir dönem kara büyü kurbanı olduğundan söz etmiştir;²³ yapmadığı şeyleri yaptığına dair hayalî düşünceleri olmuştur²⁴ ve yüreğine, sonrasında dualarında kullandığı, Şeytan'ın Kur'ân ayetleri yerleştirdiğini söyleyerek cinlerden gelen esin ile ilâhî esini birbirine karıştırmıştır.²⁵

Kadınlara yaklaşımı ve tutumu konusunda: Muhammed geçici evliliğe müsaade ederek fuhuşa zemin sağlamış oldu;²⁶ elli iki yaşındayken, hâlâ bebeklerle oynayan dokuz yaşındaki Aysa'yla evlenip evliliğini kemâle erdirdi;²⁷ Muhammed adamlarına tutsak ve köle edindikleri kadınlarla, gebe kalmaları veya satılmaları ihtimalini düşünmeden, cinsel münâsebet girme müsaadesi verdi;²⁸ Muhammed kadınların erkeklere nazaran ak-

len âciz olduklarını buyurdu²⁹ ve Muhammed kadınların kocalarını takdir etmediklerinden ötürü cehennemde çoğunluğa sahip olacağını söyledi.³⁰

Değindiğimiz bu meseleler anlatmak istediğimiz noktayı açıklığa kavuşturmaya yeterli olmuştur. Muhammed'in birçok iyi şey de öğretmesine ve zaman zaman merhamet gösteren bir adam olmasına karşın, aleyhine bunca kanıtı dikkate aldığımızda, karakterinin onun Tanrı'nın peygamberi olduğunu kanıtlayacak ölçüde mükemmel olduğu sonucuna varabiliriz.

KUTSAL KİTAP'TA MUHAMMED'İ BULMAYA ÇALIŞMAK

Kutsal Kitap'ta Muhammed'e atfedilen birçok vaat olduğu öne sürülse de, Yasa'nın Tekrarı 18 ve Yuhanna 16. bölümdekiler bizim özenle ele alacağımız kısımlardır ve bundan ötürü en sık atıfta bulunacaklarımız da bunlardır. Bunları ele alırken yaygın olarak düştüğümüz hata, metni beklentimize uyarlamaya çalışmaktır. Kelimelerin gerçek anlamlarını ve asıl anlatmayı amaçladıklarını anlamak yerine, bunları Muhammed'le ilgili vaatler olarak görmek için elimizden geleni yaptık.

Örneğin, Yasa'nın Tekrarı 18. bölümü okurken, Eski Antlaşma'daki peygamber anlayışını ele alma zahmetine hiç girmedik, okuduklarımızı daima İslâmî anlayışa göre farz ettik. Eski Antlaşma'da peygamber, Yahve'nin ruhunun üzerine gelmesiyle peygamberlik eden kişidir. Eski Antlaşma kadın peygamberlerden de söz eder (Hakimler 4:4), aynı anda peygamberlik eden bir gruptan da söz eder (1. Samuel 10:5) ve bunların hiçbiri Müslümanlık anlayışındaki peygamberlikle örtüşmez.

Yasa'nın Tekrarı 18. bölümde kelimeleri yorumlayışımızın tam bir sorunlu hale geldiği nokta, "kardeşlerinin arasından" sözlerini yorumlayışımızdı. Bu ifade İsmâililer arasından biri anlamına gelemez. Kutsal Kitap'ta bu ifade "hemşeri" anlamında kullanılır, her seferinde yakın akrabayı veya aynı kabileden birini ifade eder. Hiçbir zaman yalnızca ancak uzaktan akraba sayılabilecek kadar tümüyle farklı bir sülâleden birini ifade etmez.

Bu çıkarıma ulaşmak için Kutsal Kitap terimlerine iyice âşinâ olmak gerekmez, çünkü bir önceki bölümde terim bize açıklanmıştır. Yasa'nın Tekrarı 17:15'te, Kutsal Kitap'ta, "atayacağınız kral Tanrınız RAB'bin seçtiği kişi olmalıdır. Atayacağınız kral kendi kardeşlerinizden biri olmalı. Soydaşlarınızdan olmayan birini, bir yabancıyı kral seçmeyeceksiniz."

Yani metin kelimeyi bize açıklar: Yahudiler arasından bir kardeş Yahudi'dir. Yabancı olamaz, İsmâîlîler ise yabancıdır. Metin Muhammed'le ilgili olamaz.

Benzer olarak, Yuhanna 16. bölümde metinden Muhammed anlamını çıkartmak adına, buna müsaade etmeyen aleyhine kanıtı görmezden gelerek, elimizden geleni yapardık. İsa'nın Muhammed'le aynı anlama gelen kelimeyi kullanmış olduğunu ne kadar istesek de, Grekçe kelime *parakletostu*, *periklutos* değildi. Tıpkı Yasa'nın Tekrarı'nın o kısmının öncesinde kardeşlerin tanımlanmış olması gibi, parakletos da Yuhanna'nın o kısmının öncesinde tanımlanmıştı. Yuhanna 14:26'da metin bize *parakletosun* Kutsal Ruh olduğunu söyler. Fikir yürütmeye hiç mahal vermez; bildirilen vaat, Kutsal Ruh'un Hristiyanların içinde yaşayacağına dairdir. Sırf bir peygamberin değil, herhangi bir adamın geleceği hakkında bile değildir.

Metnin gerçeğin Ruhundan, "Dünya O'nu kabul edemez. Çünkü O'nu ne görür, ne de tanır. Siz O'nu tanıyorsunuz. Çünkü O aranızda yaşıyor ve içinizde olacaktır" (Yuhanna 14:17) diye söz etmesinin nedeni budur. Havâriler gerçeğin Ruhunu zaten biliyorlardı, çünkü onlarla yaşıyordu ve yakın zamanda da içlerinde yaşamaya başlayacaktı. Bu durumda nasıl Muhammed olabilir? Muhammed zaten onlarla birlikte değildi, içlerinde de olamazdı. Bağlama bakarak, Yuhanna 14-16. bölümlerde söz edilen gerçeğin Ruhunun Muhammed olduğu sonucuna varmak imkansızdır.

Aynı durum "Kutsal Kitap'taki Muhammed" diye görülen her bir örnek için de geçerlidir. Çoğunda Kutsal Kitap'ın herhangi birinin geleceğini vaat etmesi bile söz konusu değildir. Kalanlardaysa, bağlamın tümü ele alındığında bize bunların Muhammed'le ilgili olduğu sonucunu çıkartamayacağımız yönünde aleyhte kanıtlar sunduğunu görürüz. Sahiden de Kutsal Kitap'ta Muhammed'in geleceğine yönelten bir vaat yoktur.

MUHAMMED ve BİLİM

Aleyhine deliller ve bağlam, Muhammed'in peygamberliğini öne süren argümanların kusurlu olduğunu kanıtlamıştır. Aynı durum, Muhammed'in ancak Tanrı'dan gelirse bilinebilecek ölçüde bilimsel bilgiye, mucizevî bilimsel hikmete sahip olması meselesinde de geçerlidir.

Kur'an'daki embriyoloji örneğini ele alalım. Kur'an metnine bakmadan dahi, mucizevî hikmetin ihtivasını layığıyla tartabilmek adına, insanlığın hâlihazırda keşfettiklerini ele almamız gerekir. Muhammed'den bin

yıl kadar evvel, Aristoteles embriyoloji üzerine *Hayvanların Hareketleri Üzerine (On the Generation of Animals, Çev. Furkan Akderin, Say Yayınları, 2011)* adlı bir eser yayımlamıştır. Kitabın tümü embriyoloji konusunda olup Muhammed'in anlattıklarından çok daha bilimsel ve detaylıdır. 734a kısmında Aristoteles embriyolojinin gelişimlerini safhalarıyla apaçık ırderler.³¹ 754b kısmında, embriyonun rahme göbək deliğiyle tutunduğundan söz eder.³² Aristoteles'ten beş yüzyıl kadar sonra ve Muhammed'den beş yüzyıl önce yaşamış Grek bilimci Galen de (Galen, o dönem Roma toprakları içinde kalan Bergama'dandır) embriyolojiyi ele aldığı *On the Natural Faculties* adlı eseri yazmıştır. Gelişimin safhalar halinde sürdüğüne hemfikir olarak, "Böylece Doğa hayvanların yaratıldığı daha ilk aşamada kemiği, kırırdağı, siniri, hücre zarını, doku bağıını, damarı ve diğerlerini oluşturur ve buna işlev görmesi amacıyla bir yeti, genel ifadeyle, üretebilme ve sağalabilme yetisi atar"³³ demiştir. Aristoteles de Galen de terimleri ve kavramları, embriyolojik gelişimin sürecine dair mühim detaylar sunarak, oldukça özenle tanımlamışlardır.

Şimdi Kur'an'a yeniden dönelim ve irdelediğimiz kısmı, 23/Mü'minün 12-14'ü bir alıntılatalım: "Andolsun, biz insanı, çamurdan (süzülmüş) bir özden yarattık. Sonra onu az bir su (meni) halinde sağlam bir karargaha (ana rahmine) yerleştirdik. Sonra bu az suyu "alaka" haline getirdik. Alakayı da "mudga" yaptık. Bu "mudga"yı da kemiklere dönüştürdük ve bu kemiklere de et giydirdik. Nihayet onu bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıkardık. Yaratılanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir!"

İlk başta, burada herhangi bir mucizevî durum söz konusu olmadığı sonucuna varmalıyız. Muhammed'in, kendisinden bin yıl evvel Aristoteles tarafından ve beş yüzyıl öncesinde de Galen tarafından koca birer kitap yazıldığına göre embriyolojiye dair detaylardan haberdâr olmadığını iddia etmenin mümkünâtı yoktur. Ayrıca, Kur'an'ın kullandığı terimler ve kavramlar, Galen'in bilimsel titizliğine yaklaşamayacak kadar zayıf tasvirlerdir. Müslümanların yaptığı açıklamaların çoğunda bu sözler, "alaka" ve "mudga"nın embriyolojide belirli anlamlara geldiği varsayılır; fakat Kur'an'ın mucizevî şekilde bilimsel hikmet içerdiğine *hâlihazırda inandıklarını* varsaysalar da, *bunu* böylesi bir hikmet içerdiğini *kamutlamak adına* varsayamazlar. Bu yolla çıkarımda bulunmak yalnızca bir kısır döngü oluşturur. Ham ifadeler kullanmak bu sözleri mucizevî değil, müphem kılar.

Safhaların gelişimi aşamaları ham kelimeler kullanma yoluyla saptanabilir, fakat Muhammed'in döneminde zaten iyi bilindiği için kesinlikle mucizevî değildir. Benzer olarak, Aristoteles embriyonun göbək kordonu

(yani alaka) aracılığıyla rahme tutunuşunu zaten tarif etmişti. Mudgaya gelince, Arabistan'daki kadınlar günümüzdeki kadınlar gibi düşük yapmaktan muzdariptiler, bundan dolayı Kur'ân'ın tarif ettiği şekilde cenin gördükleri de oluyordu.

Detaylara bakarak, söz konusu kısımda bahsedilenlerin anlamı hakkında yalnızca tahminde bulunabiliriz. Metinden anladığımız kadarıyla, Kur'ân'ın bu kısmında bulunan net ifadelerin sadece ilk olarak kemiklerin geliştiği ve ardından ete büründürüldükleridir. Maalesef bu yanlıştır. Çağdaş bilim bize tek embriyolojik katmanın, yani mezodermin aynı anda kemiklere ve ete dönüştürdüğünü öğretmiştir.

Buna göre, bu kısmın açıkça ifade edilmiş tek noktası bilimsel açıdan kusurludur ve söz konusu kısmın tümü kendisinden bin yıl evvel yazılmış metne kıyasla incelikli olmaktan çok uzaktır. Herhangi bir şekilde mucizevî bir anlatım da değildir.

Dağlarla ilgili dünyayı dengede tuttuğuna ve kökleri olduğuna yönelik mucizevî bilgi içermesi konusuna gelince, söylenecek çok şey var, fakat yalnızca ifade tarzına değinmek yeterli olacaktır. Burada yine bilimsel beyan yanlıştır. Dağlar yer kabuğunu dengede tutmazlar; tektonik dengesizliğin sonucudurlar. Dağların yerin altında köklerinin olması beyanı bir anlamda doğru gelse de, Kur'ân kesinlikle bunu ilk söyleyen kitap değildir. Aynı beyana Kutsal Kitap'ta en az üç kere rastlarız: Eyüp 28:9'da, Mezmurlar 18:7'de ve Yunus 2:6'da.

Müslüman olarak Kur'ân'da mucizevî bilimsel hikmete dair daha onlarca örnek bulunduğuna inanıyordum, fakat bunlar üzerinde dikkatle araştırma yapmaya başladığımda her birinin şu üç eleştiriden en az birine takıldığını fark ettim: Birincisi, ayetler kendilerine atfedilen ("Kutsal Kitap'ta Muhammed"e dair vaatler gibi) anlamlardan farklı ifadeler taşımak üzere yazılmıştır; ikincisi, bilimsel bilgi (embriyolojik gelişimin safhaları gibi) Muhammed'in döneminden öncesinde de aslında mevcuttu veya üçüncüsü, hatalı bilimsel bilgi (kemiklerin kaslardan evvel oluşması gibi) söz konusuydu.

Üçüncü eleştiriye dair bu argümana nihai darbeyi indirecek birçok örnek vardır. Bu hatalı beyanlar hem Kur'ân'da hem hadislerde bulunur. Örneğin, tam da embriyoloji alanında, Kur'ân sperm oluşumu hakkında, meninin erkeğin beli ile kaburga kemikleri arasından çıktığı (86/Târik 7) yönünde hatalı bilgi verir. Hadislerde tam şöyle bir anlatım görürüz: Adamın biri Muhammed'den peygamber olduğunu soruları doğru yanıtlayarak kanıtlamasını ister.³⁴ Sorulardan biri, bir çocuğun neden annesinden çok babasına veya babasından çok annesine benzediğine yöneliktir. Mu-

hammed bunun yanıtını Cebrâil'den öğrendiğini belirterek adamı şöyle yanıtlar: Cinsel birleşim sırasında ilk boşalan kişi çocuğun görünümünü belirlerdir.

Bunun bilimsel açıdan yanlış olduğunu söylemeye gerek yoktur, çocuğun görünümünü belirleyen genetik aktarımdır. Yedinci yüzyılda yaşamış bir adamı Mendel genetiğini bilmediği için suçlayamayız, ancak bu olayda, Muhammed aslında sahip olduğu bilimsel anlayışla Tanrı'nın peygamberi olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır ve oldukça hatalıdır. Bu acı gerçek bir Müslüman olarak beni duraksatmaya yetmişti.

Muhammed'in bilimle ilgili yanıldığı birçok nokta vardı ve örnekler Kur'an'da olduğu kadar hadislerde de bulunabiliyordu. Örneğin, zaten söz ettiklerimizden ayrı olarak, Kur'an güneşin batıdaki balçıklı bir birikintiyeye battığını söyler (18/Kehf 86)³⁵ ve yıldızların göktaşları gibi şeyler olduğunu farz eder (67/Mülk 5). Hadislerde, zaten söz ettiklerimizden ayrı olarak, Muhammed sineklerin kanatlarının birinde hastalığı diğerinde o hastalığın şifasını taşıdığını,³⁶ kimyonun bütün hastalıkları iyileştirdiğini³⁷ ve deve sidiğinin mide ağrılarını iyileştirdiğini³⁸ öğretir. Bunlar Muhammed'in bilimsel bilgilerinin hatalı olduğu birçok örnekten yalnızca birkaçıdır.

MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİĞİ SAVINA YANITA DAİR SONUÇ

Burada Muhammed'in peygamberliğini *yalancı çıkarmaya* çalışmadığımızı hatırlatmamız gerekir. Muhammed'in peygamberliğini kanıtlamak üzere kullanılan argümanları ele aldık ve bunların oldukça sorun içerdiği sonucuna vardık.

Diğer Müslümanlar gibi benim de Muhammed'in mükemmel karakterinden ötürü örnek alınması gerektiğini sıklıkla söylememe karşın, aleyhine kanıtlarla yüzleştiğimde bu argümanı daha fazla sürdüremez oldum. Muhammed'in ahlâkî meselelerde çok şey öğretmesine rağmen, başka birçok örneğin yanı sıra, Muhammed'in savaşta gösterdiği şiddete ve şevke dair mevcut birçok anlatı, ruhsal meseleleri yanlış değerlendirmesi ve kadınlara yönelik sıkıntı verici tutumu söz konusudur. Kutsal Kitap'ta Muhammed'le alakalı bir vaat de yoktur. Söz konusu kısımların yer aldığı bağlam tümüyle okunduğunda ve kullanılan kelimelerin anlamları dikkatle ele alındığında bu kısımların hiçbirinin vaat içermediği görülür.

Benzer olarak, Kur'ân'da veya hadislerde hiçbir mûcizevî bilimsel hikmete rastlanmaz. Tam aksine, tarihsel ve metinsel bağlam her bir örneğin kusurlu olduğunu gösterir. Ayrıca, Kur'ân ve hadis metinlerinde, metnin mûcizevî olduğu sonucuna varamayacağımız derecede hatalı bilimsel bilgilere dair çok sayıda aleyhte örnek bulunur.

KARŞILIKLARIN DEĞERLENDİRMESİ

HADİS ile TARİHİN KARŞILAŞTIRMASI

Müslümanlar tarafından yaygın olarak sunulan, Muhammed'i peygamber olarak kabul etmenin üç gerekçesi –karakteri, Kutsal Kitap'ta verilmiş vaatler ve mucizevi bilimsel hikmeti– de sorunlar teşkil eder. Sonuç olarak, Muhammed'in Tanrı tarafından gönderildiğine dair elimizde hiçbir gerekçe kalmaz. İnanılmaz ölçüde basit bir çıkarımdır bu.

Muhammed'in peygamberliğine dair argümanları ortaya basitçe çıkarttığımızda ve bunları dikkatle ele aldığımızda, Müslümanların hiç yapmadığı bir şey yapmış oluruz. Genel konuşursak, Müslümanların çoğu Muhammed'le ilgili tüm bildiklerini bütün halde çocuklukları süresince ailelerinden ve öğretmenlerinden edinmişler, daima duydukları bu hikâyeleri doğru farz etmişlerdir. Benim için de böyleydi, argümanları mantık çerçevesinde hiç ele almadığımdan ötürü de aleyhine argümanlara da mantık çerçevesinde karşılık vermemiştim. Arkadaşım David'i konuyu birlikte irdelemeye kendim yöneltmiş olsam da, Muhammed'le ilgili argümanları ortaya dökerken konuşmalarımız hararetleniyordu. Onu birden çok sefer "peygamberimize çamur atmaya" çalışmakla suçladığımı hatırlıyorum, gerçekteyse yüreğimde Muhammed'le ilgili öğrendiklerimle nasıl başa çıkabileceğimi bilmediğim farkındaydım.

Esasen Müslümanların çoğu Muhammed'in hayatına dair birincil kaynakları okumamış, yalnızca daha sorunlu ifadeler içeren yanlı görüşleri dinlemişlerdir. Bu anlatıları ilk duyduklarında nasıl tepki vereceklerini bilemezler. Kendi gözlerimle bu anlatıları okumaya başladığımda her birini birer birer çözmeye çalıştım, konulara dair açıklamaları ve bunlara açıklama getirmenin yollarını araştırdım veya benim tanıdığım barışsever onurlu Muhammed'e tezat bilgiler içeren anlatılara itibar etmedim.

Problem içeren münferit anlatılar bir anda onlarca sayıya ulaştı, aylar içinde kendimi Muhammed'in hayatına dair doğru olduklarına bir türlü inanmadığım yüzlercesinden çok anlatıyı açıklamaya çalışırken buldum. Bu noktadan itibaren Muhammed'in hayatını daha sistemli irdelemeye başladım. Muhammed'in hayatına dair hangi anlatının daha güvenilir olduğunu, hangisinin güvenilir olmadığını nasıl bilecektim?

HADİS BİLİMLERİ ve TARİHSEL YÖNTEM

Müslümanlar olarak, Muhammed'in ölümünün ardından ancak uzun süre geçtikten sonra onun hayatına dair elle tutulur herhangi bir metin bulunmadığını biliyorduk. İki yüzyılı aşkın süreyle, İslâm peygamberi hakkındaki hikâyeler kulaktan kulağa aktarılmış ve doğru anlatılar arasında birçok uydurma hikâye de türetilmişti. Bunları sınıflandırmak üzere sistemli bir çalışmaya giriştiğim esnada, insanların dilinde Muhammed'in hayatına dair beş yüz bini aşkın anlatı aktarılmaktaydı ve bunların büyük çoğunluğunun hatalı olduğu tahmin ediliyordu.

Muhammed'in hayatına dair hangi anlatıların güvenilir olduğunu nasıl bileceğiz?

İlk olarak, klasik bir İslâmî yöntem olan, hadislerin sahîhliğini irdeleyerek yapabileceğimi düşündüm. *Hadis ilmi*, yani "Muhammed'in sözlerini inceleme bilimi" alanında, Müslüman uzmanlar Muhammed'in hayatına dair bireysel anlatıları, anlatının bilinirliğinin yaygınlığı ve insanların güvendiği kişiler tarafından aktarılması gibi kriterlere dayandırmışlardı. En güvenilir hadisler nihayetinde sahîh, yani "doğru" veya "hakîki" kabul edilenlerdir, en zayıf hadislerse *za'if* (zayıf), hatta *mevzû* (uydurma) olarak tanımlananlardır.

İmam Buhârî ve talebesi İmam Müslim Muhammed'den sonraki üç yüzyılda oldukça saygı görmüş âlimlerdir ve yalnızca *sahîh* gördükleri ve tartışma götürmeyen hadisleri derlemişlerdir. Müslümanların çoğu onların derlemelerini kabahat bulunamayacak içeriğe sahip görürler. Yalnızca onların onayladıkları hadisleri kullandığımda, Muhammed'in her zaman düşündüğüm gibi onurlu ve barışsever biri olduğunu görebileceğimizi ve yaşamında sorun teşkil edecek bir şeye rastlanmadığını umuyordum.

Ancak böyle olmadı. Sorun teşkil eden anlatılar *sahîh* derlemeler arasında bile mevcuttu; hatta, bir önceki bölümde söz ettiğimiz her bir anlatı ya Kur'ân'dandı ya da İmam Buhârî'nin ve İmam Müslim'in *sahîh* derlemelerindendi.

Sahîh hadislerde yer alan sorunlu anlatıları çözüme kavuşturmak üzere imamlara danışmaya başladım, ayrıca diğer Müslümanların eleştirilere nasıl karşılık verdiklerini görmek üzere İnternet'te de araştırma yapıyordum. Birçoklarının *sahîh* derlemelerin bile uydurma anlatılar barındırdığıyla suçlanmaya razı olduklarını, eskilerin mühim Müslüman uleması tarafından hakîki görülen bu anlatılara itibar etmemenin yollarını bulduklarını öğrendim.

O zaman tehlikeli bir oyun sürdürdüklerini fark ettim. *Nihayetinde en eski kayıtlar arasından, Muhammed'e dair içlerine sinecek açıklamalar içerecek şekilde, hangilerinin güvenilir olduğunu hangilerinin olmadığını cim-bızla seçmenin yolunu bulmuşlardı.*

Ben böyle yapmak istemiyordum. Muhammed'in gerçekten kim olduğunu ve kendi aklımda izlenmeye layık bir Muhammed yaratmayı değil, peygamberim olarak izlemem gereken kişi olup olmadığını bilmek istiyordum. Yaklaşımımı yeniden ele almaya ve Muhammed üzerinde çalışma yaparken *hadis ilmi* yerine tarihsel yöntemi kullanmaya karar verdim. Muhammed hakkındaki en eski kayıtlar nelerdi ve Muhammed'den ne kadar sonra yazılmışlardı?

İslâm'ın ilk dönemiyle ilgili bazı şok edici gerçekleri o zaman keşfetmiştim. İlk olarak, insanlar Muhammed'in döneminde Arapça kitap yazmıyorlardı. *Yazılmış ilk Arapça kitap Kur'an'dı* ve bu da ancak Muhammed'in ölümünden sonra kitap haline getirilmişti. Yazılı Arap edebiyatı diye bir şey yoktu, yalnız sözlü anlatım vardı. Bundan ötürü de, ikinci olarak, *insanlar Arapça nasıl yazacaklarını anlamaya çalışıyorlardı.* Arapça elyazmaları, Muhammed'in döneminden henüz bir veya iki yüzyıl evvel oluşturulmuşlardı ve hiçbir şekilde standart değillerdi. Bu ve başka gerekçelerden ötürü, üçüncü olarak, *Muhammed'in biyografisini Muhammed'in ölümünden 140 yıl sonrasına kadar yazan olmamıştı.* O zamana kadar, muhakkak Muhammed'in hayatına bizzat tanık olan kimse kalmamıştı ve insanların birbirilerine anlattıkları olaylarla aralarında nesiller geçmişti. Bu tür anlatıların Muhammed tasvirini eleme yapmadan tüm gerçeğiyle sunduklarına güvenebilir miyiz?

İlk biyografi, *Siretü Resûlullâh* (Bu kitap başka isimlerle de bilinir), İbn İshak adlı bir adam tarafından yazılmıştır, fakat kitabın aslı kayıptır. İbn İshak, sonradan İbn İshak'ın kitabını kendine ait nüshâsını oluşturacak şekilde elden geçiren el-Bekkâî adlı bir adama rivâyet etmiştir, o da el-Bekkâî'nin nüshâsını yeniden düzenleyen İbn Hişâm adlı bir adama rivâyet etmiştir, bugün elimizde olan nüshâ da budur. Bu adamların her biri neden kendi nüshâlarını oluşturdular? İbn Hişâm bunu bize mukaddimesinde anlatır:

“Dile getirilenin ayıp olduğu şeylerin, bazılarını gücendirecek mevzuların ve bana rivayet ettiği kadarıyla el-Bekkâî'nin güvenilir saymadığı bilgilerin hepsini kitap harici bıraktım.”¹ Diğer deyişle, Muhammed'in hayatına dair en eski biyografinin uydurmalar, ayıp şeyler ve gücendirici gerçekler içerdiği söyleniyordu.² Bugün elimizde olan metin hem uydurmalar hem ağır gelen gerçeklerin birçok kere elekten geçirilmiş haliydi.

Tarihçilerin sonraki nüshâları ilk nüshâlar kadar güvenilir bulmalarının ve diğer hepsini de bu ölçüde görmelerinin sebebi bu bilinçli düzenlemelerdir. İlk anlatılar elden geçirilmemişlerdir, bundan ötürü doğru olmaları daha muhtemeldir. Ayrıca, insanlar zaman içinde bilgiyi unutmaya daha meyillidir, özellikle çoğunluğun anlatımıyla uyuşmayan bilgileri. Muhammed'in hayatı konusuna gelince, elimizde o şekilde düzenlenmemiş bir veri bulunmamaktadır. Her şey nesiller arasında çok defa elekten geçirilmiştir.

En eski biyografiler bile birçok elemeden geçirilmelerine rağmen hâlâ şok edici bilgiler içerir. Muhammed şahsen aynı günde dokuz yüz erkeğin kellesinin uçurulmasına nezaret etmiş, sonunda cesetler uzuvları kesilmiş halde toplu mezarlara düşsün diye pazar yerlerine tuzaklar yerleştirmiştir;³ Muhammed hakkındaki şikayetlerini şiire döken yaşlı bir adamın öldürülmesini emretmiştir;⁴ bir kadın yaşlı adamın ölümünü bir şiirinde yasla anmış, Muhammed onun da öldürülmesini emretmiş ve emzirdiği esnada öldürülen kadının kanı çocuklarının üzerine sıçramıştır;⁵ Muhammed hazinedarın şehrin parasının saklandığı yeri açıklaması için işkenceden geçirilmesini emretmiş, böylece adamları hazinedar neredeyse ölene dek bağrında çakmaktaşıyla ateş yakmış, sonunda da kellesini uçurmuştur;⁶ Muhammed bir adamı idam etmek üzereyken adam "Çocuklarıma kim bakar?" diye yalvarmış, Muhammed de ona "Cehennem!" diyerek yanıt vermiştir.⁷ En eski biyografinin üzerinden yüzeysel geçtiğimizde bile Muhammed'le ilgili birçok can sıkıcı anlatıya rastlarız.

Hadislerin İmam Buhârî ve İmam Müslim gibi adamların gözetiminde yazıldığı sırada, bu anlatıların çoğu Muhammed'in biyograsinden çıkarılmıştı, tıpkı İbn Hişâm ve el-Bekkâî'nin öğrendikleri anlatıları ele ettiği gibi. *Bu sebepten ötürü, seçici eleme, hadislerin tümünü esasen kusurlu kılmıştır: Yalnızca ilk Müslümanların nesiller boyu her nesilde muhafaza etmeyi tercih ettiği anlatıları içermektedirler.* Gördüğümüz gibi, muhafaza edilenler bile çoğunlukla kusurlu ve uydurma kabul edilir.

MUHAMMED HAKKINDA GERÇEKTEN NE BİLİYORUZ?

Bu sebepten ötürü İslâm'ın ilk dönemi konusunda uzman gayrimüslim akademisyenler Muhammed'in hayatına dair bilgilere güvenmekte çok tereddüt eder. Neredeyse hiçbiri hadis ilmi eleştirisini olduğu haliyle kabul etmez, çoğuysa hadislerden tarihsel gerçeklik payı çıkartabilmeyi umut

eder. Muhammed'e dair hiçbir şeyden bilfiil emin olunamayacağını söyleyen bazı uzmanlar pek bir başarı elde etmekten umudu kesmişlerdir bile. Bu uzmanlar, belirli bir dine mensup olanlardan herhangi bir dine inmayan çeşitli görüşlere sahip kişilere varan geniş bir yelpaze içinde yer alır. *Hatta Müslüman uzmanlardan biri, kanıtların doğası gereği, Muhammed'in gerçekte yaşamadığı sonucuna bile varmıştır.*

Muhammad Sven Kalisch 1997 yılında İslâm hukuku ictihâdı üzerine doktorasını tamamlamış ve Almanya'nın İslâm ilâhiyatı kürsüsüne sahip ilk profesörü olmuştur. 2004'te Münster Üniversitesi'ne ilk gelişi, şerîata bağlılığı dolayısıyla epey tutucu olduğundan ötürü biraz zorlanmıştı. Fakat sonra, *Wall Street Journal*'a göre Kalisch "İslâm'ı Hristiyanlık ve Yahudilikle aynı tetkikle ele almak istemiştir."⁸ Başlangıçta Muhammed'in yazılı tarihteki yerini savunmuş, ancak çalışmalarını sürdürdükçe kayıtlarla ilgili belirgin hatalar olduğunu fark etmiştir. *Muhammed* kelimesi Kur'ân'da yalnızca dört defa geçer ve isim mi yoksa hitap mı olduğu açık değildir. Kur'ân'da 61/Saf 6'da peygamberin adının Ahmed olduğu görülür, Muhammed değil.⁹ Adını taşıyan paraların üretildiği sekizinci yüzyıl başlarına değin Muhammed'in varlığına dair herhangi bir kanıt görülmez. "Çalışmalarım derinleştikçe tüm bunların kökenindeki tarihte böyle birinin yer almış olması daha da olanaksız görülüyor," demiştir Muhammad Kalisch.

Başka uzmanlar da tarihsel kayıtlardaki boşluklara dayanarak benzer sonuçlara varmışlardır. Mesele yalnızca argümanların yetersizliği değildir; geleneksel İslâm anlayışı doğruysa, en eski tarih kayıtlarında Muhammed'le ilgili daha çok bilgi bulamıyor olmamız sahiden de ciddi bir sorundu. Muhammed Arapların peygamberi idiye ve onun öğretişleri doğrultusunda harekete geçmiş ve heveslendirilmişlerse, neden Orta-doğu'daki, Kuzey Afrika'daki ve Pers topraklarındaki Arap fetihlerinde adına hiç rastlanmıyordu? Bu fetihler Muhammed'in ölümünün hemen ardından, yedinci yüzyıl ortalarında olmuştu, buna rağmen o döneme ait kayıtların hiçbirinde Muhammed'den söz edilmez. Hatta, hiçbirinde kutsal bir kitaptan bahsedilmez, Müslümanlık kelimesine bile rastlanmaz. Hiçbir kayıt bulunmamasından ötürü değil; fethedenler arasındaki iletişim kanalları ve fethedilenlerin elyazmaları göz önünde bulundurulduğunda, kayıtlar epey boldur, buna karşın Muhammed'in adı hiç geçmez, kutsal bir kitap hakkında hiçbir tartışmaya rastlanmaz ve fethedenlere hiçbir zaman Müslümanlar denmez.

Diğer kanıtlar da tarihçilere saç yoldurur: Mekke'nin ticaret merkezi diye bilinmesine karşın, sekizinci yüzyıla gelinene kadar herhangi bir ti-

caret yolunun oradan geçtiği görülmez; ilk câmilerin hiçbiri Mekke'ye dönük değildir (yaklaşık sekizinci yüzyıla gelene değin hepsi ya Kudüs'e ya da Petra'ya dönüktü); Mekke'den Kur'ân'da yalnızca bir defa bahsedilir; Kur'ân'da bahsedilen bölgenin tasviri daha ziyâde günümüz Arabistanına benzer; liste böyle uzar gider.

Bu sebeplerden ötürü, yalnızca bir Müslüman uzmanın değil, birçok uzmanın İslâm'ın başlangıcına ait geleneksel bilgilere ve hatta Muhammed'in gerçekten var olduğuna, en azından en eski İslâmî kayıtlarda tasvir edildiği haline dair şüpheleri vardır. Onlara göre, İslâm'ın başlangıcına dair gerçekler maalesef örtülüdür. Tarihte yer almış Muhammed'e dair elimizde tamamen emin olabileceğimiz neredeyse hiçbir şey yoktur.¹⁰

36. BÖLÜM

SONUÇ

TARİHTE YER ALAN MUHAMMED'LE İLGİLİ İKİLEM

Şahsen hem Müslümanken hem de şimdi Müslümanlığı bırakalı on yılı geçmişken, Muhammed'in var olmadığı sonucuna varmıyorum. Bir dolu hikâyeye ve anlatıya bakınca, aşağı yukarı benzerlik taşıyor olsalar da, bana göre Muhammed'in var olduğu, aslında var olmadığından daha mümkün. Fakat gayrimüslim uzmanların temel görüş birliğine katılmam gerekir: Muhammed'le ilgili pek çok bilgiden emin olamayız.

Bunun alternatifi, elbette, Muhammed'in hayatıyla ilgili İslâmî kayıtlara, hadislere ve *siyere* güvenmektir. Ancak onların doğruluğunu *hadis ilmi* standartlarına göre ele alsak dahi, yine de Tanrı'nın peygamberi olarak değerlendirilebilecek bir Muhammed göremeyiz. Büyük bir yedinci yüzyıl komutanı ve döneminin kültürel standartlarına bağlı kalmış biri olabilir, fakat kesinlikle tüm zamanların en büyük ahlak timsali veya bağlılığımı beyan edeceğim biri değil. *Hadis ilmini* bir yana bırakıp Muhammed'in hayatına dair en eski biyografileri ve anlatıları değerlendirmek üzere tarihsel yöntemi kullanırsak, Muhammed'le ilgili çok daha gaddar ve sorun teşkil eden örnekler buluruz.

Müslüman olarak düştüğüm ikilem buydu: *Ya Muhammed'in hayatına dair tarihsel kaynaklara güvenecek ve hiçbir şekilde peygamber olarak takip etmek istemeyeceğim bir adam bulacaktım ya da kaynakları sorgulayıp onu peygamber olarak görmem için bir gerekçem kalmayacaktı.* İki türlü de, kanıtlara baktığımda, Muhammed'in Tanrı'nın peygamberi olduğu sonucuna varamıyordum.

KELİME-İ ŞAHÂDETİN SARSILMASI

Profesör Muhammad Sven Kalisch'e çok benzer olarak, İslâm inancım ve Muhammed'i izlemekle ilgili bir tereddütüm yoktu, İsa'nın yaşamı üzerinde çalışma yaparken ele aldığım eleştiri standartlarının aynısı Mu-

hammed'in hayatı üzerinde çalışırken uygulayana kadar. İsa'nın Tanrı olduğunu iddia etmesi üzerinde eleştirel çalışma yaparken, Yuhanna'nın Müjdesi'ni hariç tutmaya çalışmışım, çünkü İsa'nın ölümünün ardından, daha İsa'nın hayatına birebir tanık olanlar hâlâ hayattayken ve topluluk içinde mevcutken, elli beş veya altmış yıl içinde yazılmıştı. Muhammed'in hayatıyla ilgili anlatıları aynı ölçüde değerlendireydim tam olarak elimdeki hiçbir şeyi kabul etmemem gerekirdi, o zaman da elimde onu peygamberim olarak görmemi sağlayacak hiçbir dayanak kalmazdı.

Ancak onun hayatına dair kayıtlar beni ikilemde bırakmıştı: Kayıtların güvenilirliğine inanmazsam, Muhammed'i peygamber olarak izlemem mümkün olmazdı. Karakteri kesinlikle onun peygamber olduğuna bizi inandıracak kadar mükemmel değildi. Birçok ruhsal arazı vardı ve görevi esnasında şiddete çok başvurmuş biriydi ve bunlar haricinde de daha birçok nokta vardı. Üstelik Tanrı'nın onun görevini kutsadığını gösteren kayıtlara da rastlanmıyordu: Kutsal Kitap'ta vaat edilen biri değildi ve bilime dair herhangi bir derin müstesna anlayışa da sahip biri değildi.

Başım önümde, tarihsel kayıtları dayanak aldığımda Muhammed'in Tanrı'nın peygamberi olduğunu beyan etmemin gerçekten mümkün olmadığı sonucuna varmışım. Artık herhangi bir şüphe içimi burkmadan *kelime-i şahâdeti* dile getiremiyordum ve bu hiç aklımdan çıkmıyordu.

Muhammed'i izlememin tek yolu yalnız Kur'ân'a bakmaktı. Kur'ân kendisinin Tanrı'nın Sözü olduğunu gösterebiliyorsa, bunu iletmiş olan kişinin de Tanrı'nın elçisi olması gerekirdi. Sırf Muhammed'i haklı çıkaracağından değil, Hristiyanlığın savını da ortaya dökkeğinden dolayı, umudumu Kur'ân araştırmama bağlan ıştım.

10. KISIM

KUR'ÂN TANRI'NİN SÖZÜ mü?

SAVIN DOĞRULANMASI

BENZERİ BAŞKA KİTAP YOK

Kur'ân İslâm'ın cevheridir. Müslüman inanışın “neden”inin ödülü, Muhammed ve imanın temelidir. İslâm ilâhiyatındaki yeri, İsa'nın Hristiyan ilâhiyatındaki yeri gibidir ve benim de Müslüman olarak güvenim yalnızca Kur'ân'a ve onun üstünlüğüne dayanıyordu.

Kur'ân'a kıymet vermeyi biz çevremizdeki Müslümanlardan ve gelecekçi dünyamızdan edinmiştik. Kur'ân sûrelerini namazlarda yüksek sesle okunan kısımlarını dinleye dinleye ezberleyerek ve annemin her gün bana sûreleri okutmasıyla büyümüştüm. Beş yaşına kadar Kur'ân'ın son yedi sûresini, on beş yaşına kadar da son on beş sûresini böyle ezberlemiştim. Kur'ân'a tanıdığım Müslümanların çoğundan daha âşinâ olsam da kesinlikle sıradışı bir durumda değildim. İslâmî çevremizden bazıları ergenlik yaşına kadar Kur'ân'ın tamamını ezberlemişti bile.

Kur'ân'ı dünyadaki herhangi bir fiziksel objeden daha yüce tutuyorduk. Ne de olsa onun Tanrı'nın Sözü olduğuna inanıyorduk.

Muhammed'in peygamberliğinin tarihsel güvenilirliğini yitirmeye başladığımda, umudumu tümüyle, Muhammed'in peygamberliğinin doğruluğunu kanıtlayacak denli sağlam olduğuna inandığım, imanımızın temel taşı Kur'ân'a bağlamıştım. Tüm samîmiyetimle, sağlam olduğundan emindim, çünkü vahyedilişiyle ilgili birçok argüman duymuştum.

KUR'ÂN'IN EDEBÎ ÜSTÜNLÜĞÜ

Dindar Müslümanların sıkı sıkıya sahip çıktıkları inanış olan Kur'ân'ın üstünlüğü, taklit edilemeyecek ölçüde edebî kaliteye sahip olmasından ötürü, emsalsizdir. Doğası gereği doğrudur, ancak sırf Allah'ın bir ifadesi, Tanrı'nın yeryüzündeki Sözü, olmasından ötürü değil, Kur'ân öyle söylediği için. İnsanlar Muhammed'i Kur'ân'ın Tanrı tarafından vahyedildiğini kanıtlamaya zorladıklarında yanıt verilmiştir: “Bu Kur'ân, Allah'tan (indirilmiş olup) başkası tarafından uydurulmamıştır... Yoksa onu (Mu-

hammed kendisi) uydurdu mu diyorlar? De ki: ‘Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi siz de onun benzeri bir sûre getirin’...” (10/Yûnus 37-38).

Kur’ân şüpheçileri bunun benzerini veya daha iyisini yapmaya zorlayarak Allah’tan başka hiç kimsenin böylesi üstün bir okumayı düzenleyemeyeceğini ispat etmiştir. Hiçbir zaman bunu yapamazlar, her bir insandan ve her bir cinden yardım alsalar bile: “Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur’an’ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler.” (17/İsrâ 88). Benzeri meydan okuma ifadeleri Kur’ân’da birkaç defa geçer.¹

Müslümanlara göre, bu meydan okuma şiirde ustalaşmış şüpheci Araplara yönelikti. Asla Kur’ân kadar üstün ve zorlayıcı herhangi bir şey üretemezlerdi, günümüzde de aynı meydan okuma sürmektedir.

KUR’ÂN’DA BİLDİRİLENLERİN YERİNE GELMESİ

Kur’ân’dan yerine gelmiş vaatler gösterilebiliyorsa, bunun Tanrı’dan olduğuna inanmamız için iyi bir gerekçemiz var demektir. En açık peygamberliklerden biri Romalılar hakkındaki 30. sûrede bulunur. Bu sûrede Kur’ân Roma İmparatorluğu’nun yakın geçmişteki yenilgisinden bahseder, Romalıların yeniden bir araya geleceğini ve bunun ardından düşmanlarını birkaç yıl içinde bertaraf edeceğini öngörür (30/Rûm 2-4). Tam olarak da böyle olur. Persler Romalıları 614’te yenerler, fakat nihayetinde 622’de İmparator Heraklius Persleri yener.

Diğer peygamberlikler, daha uzun vadelidir ve onlar da gerçekleşmiştir. Örneğin, Kur’ân, “Nihâyet cehenneme vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında, kendileri aleyhine şahitlik ederler,” der (41/Fussilet 20). Ayeti okuyan, derinin nasıl insan aleyhine şahitlik edeceğini merak eder. Muhammed’in, insanların derilerinin aleyhlerine tanıklık edebileceği parmak izi analizinden haberdar olması mümkün değildir. Bu durumda ayet günümüzde yerine gelmiş bir peygamberliktir (Meâl farkından kaynaklanan bu farklı tefsirle ilgili çevirmenin notu için 285. sayfada bulunan ilk paragraftaki parantez içi açıklamaya bakınız.).

Hem eski çağa hem günümüze ait olaylara dair, bu ikisi gibi daha birçok peygamberlik, Kur’ân’ın Tanrı’nın Sözü olduğunu doğrular.

KUR'ÂN'DAKİ MÛCİZEVÎ BİLİMSEL HİKMET

Müslümanlar çoğunlukla Kur'ân'da mûcizevî bilimsel hikmet bulunduğunu iddia ederler. Müslümanlar çoğunlukla, 33. sûredeki örneklere ek olarak, Kur'ân'ın 21/Enbiyâ 30'daki, "İnkâr edenler, göklerle yer bitişiken, bizim onları ayırdığımızı ve... görmediler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?" ifadesiyle büyük patlamadan söz ettiğini iddia ederler. Ayetin devamı, mûcizevî astronomi bilgisine ek olarak, mûcizevî biyolojik bilgi de içerdiğini göstermektedir: "... ve diri olan her şeyi sudan meydana getirdiğimizi görmediler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?"

Muhammed büyük patlamayı da suyun esasen tüm yaşam formlarının özü olduğu gerçeğini de bilemezdi. Bu mûcizevî bilimsel hikmetin en iyi açıklaması, Kur'ân'ın Allah tarafından gönderilmiş olması olmalıydı.

KUR'ÂN'DAKİ MATEMATİK HÂRİKALARI

Benim hiçbir zaman kullanmadığım bir argüman olsa da, Müslümanların çoğu Kur'ân'ın yalnızca Allah'ın elinden çıkmış olabilecek matematik harikaları sergilediğini iddia eder. Matematik harikalarından biri sayısal paralelliktir: *Ay* kelimesi Kur'ân'da on iki defa geçer, *gün* kelimesi 365 defa geçer, *erkek* ile *kadın* kelimeleri eşit sayıda geçer, *melekler* ve *Şeytan* eşit sayıda geçer ve *bu dünya* ile *gelecek dünya* eşit sayıda geçer. Bu tür sayısal paralellikler yalnızca metnin arkasındaki ilâhî aklın eseri olabilir.

Bu yapısal düzene ek olarak, Kur'ân'da gizli bir kod bulunur. Kur'ân 74/ Müddessir 30'da, "Üzerinde on dokuz (görevli melek) vardır" der. Kur'ân metnini yapısal düzenler bakımından incelediğimizde, her yerde on dokuz sayısını görmeye başlarız. Birkaç örnek verecek olursak, Kur'ân'ın toplam sûre sayısı on dokuz bölünebilirdir; Kur'ân'ın ilk vahyinde on dokuz kelime bulunur ve tarihsel sıralamaya göre Kur'ân'ın ilk sûresi on dokuz ayet halinde verilmiştir ve kelimelerin toplam sayısı on dokuz bölünebilirdir. Böyle onlarca örnek bulunabilir ve on dokuz sayısı küçük bir asal sayı değildir, bundan ötürü metinde yaygın yapısal düzen olarak keşfedilmesi çok zordur. On dokuz sayısının Kur'ân ayetlerinde bulunmasını, sayının ilginçliğini ve yapısal düzene sık rastlanmasını göz önüne aldığımızda bu metnin yazarının Allah olduğundan emin olabiliriz.

KUR'ÂN'IN KUSURSUZ DERECEDE MUHAFAZA EDİLMESİ

Müslüman inancı açısından diğerlerine nazaran daha aslî argümanlardan biri Kur'ân'ın kusursuzca muhafaza edilmesidir. Kur'ân'daki her bir kelime, her bir harf, her bir vuruş tam olarak Allah tarafından Muhammed'e vahyedildiği haliyle günümüze ulaşmıştır. Bu inanış, İslâm'da Kur'ân'ın Allah'ın ezeli ve ebedî ifadesi olduğu, bundan dolayı asla değişmeyeceği görüşünden ötürü âslidir Tüm zamanların hukuku olan şeriatın kaynağı olduğundan ötürü de değişmezliği elzemdir.

Kur'ân'ın vahyedildiğinin mücizevî kanıtıdır, çünkü Kur'ân'da böyle olacağı bildirilmiştir: “Şüphesiz o zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz” (15/Hicr 9). Diğer bütün kutsal kitapların kendi ümmeti tarafından bozulmuş olduğuna inandığımız için bu mücize çok daha tesirlidir.

SAVIN DOĞRULANMASININ SONUCU

Kendi çevremizde Kur'ân sahiden de tartışma konusu bile edilmezdi. Birçok sebepten ötürü Müslüman toplum bunun Tanrı'nın Sözü olduğuna başka hiçbir ihtimal ve şüphe kondurmaksızın ikna olmuş durumdadır: Metin taklit edilemez mükemmelliktedir, önceden bildirdiği peygamberlikleri yerine gelmiştir, keşfedilmeyi bekleyen bilimsel gerçekler içermektedir, metni ilâhî bir aklın eseri olabilecek ölçüde muazzam tasarlanmıştır ve metin yazmanların kalem vuruşuna değin kusursuz muhafaza edilmiştir. İnançımızda her daim bulduğumuz böylesi argümanlar vardı ve ben ömrüm boyu bunların kuvvetli olduğundan emin olmuştum. İnançımın son temel taşına geldiğimde, bu argümanları şimdiye dek hiç olmadığı kadar özenle tahkik etmem gerekiyordu. Bunlar artık benim inancımın temel kökleri idi ve benim ağır basan bütün İslâmî dünya görüşüme karşı dayanabildiğinden emin olmalıydım.

38. BÖLÜM

KARŞILIK

HANGİ YÖNDEN MÛCİZEVÎ?

Kur'ân hakkında araştırma yapmaya başladığımda, bunun Tanrı'nın Sözü olduğundan çoktan emindim, fakat objektif bir araştırmacının da savı ikna edici bulacağını göstermeye ihtiyacım vardı.

Savın sarsılmaya başladığı nokta da burası olmuştu.

“KUR'ÂN'IN EDEBÎ ÜSTÜNLÜĞÜ”: HATALI TAHLİL

Belirgin hale gelen noktalardan biri Kur'ân'ın benzersiz vahyine –buna benzer vahiy yazılmasına meydan okumasına– dair savunmasının bu yönde değerlendirilemeyecek ölçüde olmasıydı.

Mike Licon'a'nın, ona Kur'ân'ın bu iddiasını söylediğimde bana verdiği yanıtı çok net hatırlıyorum. Olağan bir tonla, “Kur'ân'dan daha iyi elyazmaları gördüm ben,” demişti. “Sen hiç Mezmur 23'ü okudun mu?” Onun bu aşırı rahat ifade şekline şok olmuş halde Mezmur 23'ün Kur'ân'a denk sayılamayacağını sertçe belirtmişim ama o sade bir karşılıkla bana katılmadığını, yazılmış en güçlü parçalardan biri olduğunu, yüreği Kur'ân'da okuduğu her şeyden çok daha etkilediğini söylemişti.

O zaman bir adım geri çekilip tahlili yeniden değerlendirdim. Gerçekten de ne istiyordu? Taklit edilemez olanın muhakkak Arapça Kur'ân olduğunu düşünmeye başlamıştım; İngilizce tercümesi veya meâli değil. Peki bu durum, bu sonucun sadece Arapça konuşanlar için mi geçerli olduğunu gösteriyordu?

Yoksa bu sav söz konusu olamazdı. Kur'ân'ın bu savına özellikle karşılık vermeye girişmiş insanlar, Arapçada *el-Furkan elHakk*, “Gerçek Furkan” adlı Hristiyan öğretiler kitabını yazmışlardı. Bu Arapça kitaba, Kur'ân'ın üslûbunu kullanarak, Mezmurlar'dan birçok öğretiler eklemişlerdi. Sonuç o kadar ikna ediciydi ki metni Arap Müslüman şehirlerin ortasında yüksek sesle, Kur'ân üslûbunda okumuşlardı. Oradan geçerken okumayı duyanların çoğu bunu Kur'ân zannetmiş, okuyanlara teşekkür etmiştir. Böylece bu tahlilin Arapça konuşanlar, hatta Arap Müslümanlar açısından da doğru olmadığı açıklığa kavuşmuştur.

Meseleyi İnternet'te araştırırken, Müslüman inanç savunucularının *el-Furkan el-Hakk*'ı Kur'ân zanneden Arapların muhtemelen eğitimsiz olduklarını, bundan dolayı Kur'ân'ın ulvî güzelliğini kavrayamadıklarını iddia ettiklerini gördüm. Arapçada uzman olan biri Kur'ân metnini benzersiz bulacaktı.

Bundan sonra akademisyenlerden birinin, Kur'ân'ın Arapça imlâsı üzerine uzmanlaşmış Gerd Puin'in bir değerlendirmesini buldum. Puin, "yaklaşık beşinci cümleden itibaren ifadeler anlamsızlaşıyor"¹ diyordu. Değerlendirmesini savunmada atak davranan Puin şu sözleri de eklemiştir: "Müslümanların –ve Oryantalistlerin– çoğu size tersini söyleyecektir, elbette, fakat Kur'ân metni beşinci noktadan itibaren *gerçekten de muğlaklaşmaktadır*."² Müslüman inanç savunucuları buna karşılık olarak, Gerd Puin'in asıl dilinin Arapça olmadığını söylerler; Kur'ân'ın, kendisi de Arap olan, Arapça konuşarak büyümüş bir Arapça uzmanı tarafından değerlendirilmesi gerekir.

Her adımda, tahlilin, tetkik edilmekten bir şekilde korunmak üzere yeniden tanımlandığı görülüyordu, fakat bu da bizi şu soruya yönlendiriyordu: Söz konusu iddia hangi yönlerden bizimle alakalıydı? Yalnızca Arapça konuşanlara yönelikse, bugün dünyanın büyük çoğunluğunu oluşturan insanlar açısından bir delil niteliği taşııyordu; insanların eski Arapça uzmanları olması gerekiyorsa, insanlık tarihinde sadece çok az sayıda insanı ilgilendiriyordu.

Elbette, bunlar hep tahlilin subjektifliğinden ve nihayetinde konuyla ilgisiz olan doğasından bağımsızdır: Bir metnin diğerinden daha üstün olduğunu kim söyleyebilir? Hangi ölçüye göre? Kur'ân kesinlikle inanç savunmacılarının ölçütlerine uyarlanmaz. Kur'ân'ın insanlığın gördüğü en iyi metin olduğu tespit edilmiş olsaydı bile, vahyedilmiş olduğu anlamına gelmez. 1600'lerin ortaları ile 1700'lerde yaşamış Stradivarius, dünyanın duyduğu en akustik kusursuzluğa sahip kemanlarını yapan kişi olarak ün kazanmıştı; günümüz teknolojisiyle bile bunların kusursuzluğunu yakalayabilmiş değiliz.³ Kemanlarının Tanrı tarafından yapıldığını ve bunun kanıtı olarak da Tanrı'nın her bir kemanı aynı kalitede üretmeyi sağladığını söyleseydi, onun delirmiş veya yalancı olduğunu düşünürdük. Bir ürünün kusursuz oluşu onun ilâhî kaynağa sahip olduğunu nasıl kanıtlar?

Bu gerekçelerden ötürü, Kur'ân'ın edebî üstünlüğü hatalı bir tahlildir ve Mike'ta da gördüğüm gibi, aslında tam da ikna edici olması hedeflenen gayrimüslimler açısından da ikna edici değildir. Objektif bir araştırmacı buna ikna olmaz.

“KUR’ÂN’DA ÖNCE DEN BİLDİRİLENLERİN YERİNE GELMESİ”: PEK ÖNCE DEN BİLDİRİLMİŞ SAYILMIYOR

Kur’ân’da bildirilen peygamberlikleri ele aldığımızda, hiçbirinin bilfiil tahlil edilmediği sonucuna varırız. Örnek olarak, 41/Fussilet 20’de parmak iziyle ilgili peygamberlik bildirildiği iddiasını ele alalım. Bağlamın tümünde şöyle denir: “Allah’ın düşmanlarının, toplanıp yığın yığın cehenneme sevk edilecekleri günü hatırla! Nihâyet cehenneme vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında, kendileri aleyhine şahitlik ederler. Onlar derilerine, ‘Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?’ derler. Derileri, ‘Bizi her şeyi konuşuran Allah konuştu. İlk defa sizi O yaratmıştı ve yine yalnızca ona döndürülüyorsunuz?’” (41/Fussilet 19-21). (41/Fussilet 19’un Diyanet İşleri Yeni Meâli’ndeki ‘cehennem’, Arapça Kur’ân’da ‘ateş’ diye geçer, sonraki ayetteyse isim kullanılmadan ‘ateşe’ atıfta bulunulur. Başka birçok meâli temel alan tefsir, 20. ayetteki isim kullanılmadan yapılan atfı ihmal eder ve bu doğrultuda burada mucizevi bir bilimsel bilgi olan parmak izinin verildiğini öne sürer. Diyanet’in bu meâli ve bağlama dair tefsiri, bu kitabın yazarı Nabeel Qureshi’nin vurguladığı yorumla uyumludur.)

Bağlamı okuduğumuzda Kur’ân’ın esasen derinin gözler ve kulaklarla birlikte dile geleceği kıyamet gününden söz ettiğini fark ederiz. Yeryüzünde gerçekleşecek bir peygamberlik değil, son yargı gününde yaşanacakların bir tasviri söz konusudur. Ayeti ancak bağlamından kopartıp ayete zoraki bir anlam yüklemeye kalkarsak günümüze ait bir peygamberlikmiş gibi algılarız.

Elbette yeterince uğraşırsak hemen her metni bu şekilde ele alabiliriz ve bunun gibi son yargı günüyle ilgili metinlerde bunu yapmak daha kolaydır. Örneğin, şimdi Kutsal Kitap’ımın Vahiy kısmından rastgele bir sayfa açıyorum ve sayfaya bakmadan parmağımı koyduğum yere bakıyorum, 11:8’e denk gelmiş, okuyorum: “Cesetleri, simgesel olarak Sodom ve Mısır diye adlandırılan büyük kentin anayoluna serilecek...” Ben bu sözlerin, Ocak 2011’de Tahrir Meydanı’ndaki gösterilerde yaşanan, sekiz yüzü aşkın insanın öldürülmesine sebep olmuş, Arap Baharı’yla ilgili mucizevi bir peygamberlik olduğunu iddia edebilirim. Dahası, Tahrir Meydanı’nın bulunduğu Kahire şehrinin adı çoğu kişi tarafından Arap dilinde Mısır’a benzer (Misr) söylenişiyse anılır. Buna göre, Mısır’a benzer adı olan büyük bir şehrin meydana olan Tahrir Meydanı’na sekiz yüz beden serilmiştir. Vahiy 11:8’de, neredeyse iki bin yıl öncesinden bu olay çarpıcı bir isabetle bildirilmiştir.

Elbette, metinde bildirilen peygamberlik bu değil ve bunu ben şimdi uyduruverdim, fakat gerçekten isteseydim savı ikna edici kılabilirdim, özellikle ayeti bağlamından cımbızlayarak. Kur'ân'da peygamberlik olarak görülenlerin büyük çoğunluğunu tam olarak işte böyle görüyoruz. Kur'ân'ın bunlardan hiçbirini peygamberlik olarak bildirdiğini düşünmemiz için bir gerekçe yoktur. Kur'ân'ın muhtemelen saklı peygamberlik anlamları içermediğini söylemiyoruz, fakat objektif bir araştırmacıyı ikna edecek türde peygamberlik sözleri olması için peygamberlikmiş gibi sunulmuş değil, apaçık peygamberlik olduğuna dair minimum kriteri karşılamış olması gerekiyor.

Örneğin, Roma zaferinin anlatıldığı 30/Rûm 2-4 esasında bir peygamberlik gibi görünüyor, Kur'ân'da yer alan en açık peygamberliklerden biri gibi, bu yüzden daha dikkatle ele alınmayı hak ediyor. Bu sözleri yerine gelmiş bir peygamberlik olarak kabul etmeye çalışırken iki ufak ve iki büyük sorun içerdiğini fark ediyoruz. Kısaca, ufak sorunlardan biri peygamberliğin doğasına dair; sözler öngörüye pek benzemiyor. Bizanslılar ile Persler arasında o dönem süren düşmanlık düşünüldüğünde, bir noktada Bizans zaferi olacağı kesindir. Bu neredeyse, "Chicago Bulls, LA Lakers karşısında yenildi, fakat Bulls nihayetinde galip gelecek"⁴ demek gibidir.

İkinci ufak sorun Bizanslıların galip geldiği zamana dek geçen yılların süresidir; Kur'ân ayetinde on veya daha az yıldan söz edilmektedir, fakat Bizanslıların nihayetinde Perslere galip gelmesi on yedi yılı almıştır.

Bu sözleri yerine gelmiş peygamberlik olarak ele almaya çalıştığımızda iki mühim sorunla daha karşılaşırız. Birincisi, Kur'ân ayetlerinin düzenli olarak neshedilmesi ve Bizans galibiyetinin Muhammed hayattayken gerçekleşmiş olmasıdır. Metindeki sözler gerçekleşmeyecekmiş gibi görüldüğünde metin kolayca neshedilmiş olunabiliyordu.⁵

İkincisi, aynı anlayış doğrultusunda, Kur'ân'ın çok daha sonrasına dek kitap haline getirilmemiş olmasıdır. Bu peygamberliğin yerine gelmemesi durumunda, metnin son derlemesinde bu kısım çıkarılabılırdi, diğer ayetlerin çıkarıldığı gibi.⁶

Yani Kur'ân'a dayalı peygamberlikle ilgili bu örnek, metnin en iyi sunulmuş haliyle, ikna edici değildir. Kolaylıkla elemenden geçirilebilecek yarı yarıya gerçekleşme olasılığı taşıyan bir öngörüdür ve metni birebir anlamıyla ele alırsak, yerine de gelmediği anlaşılır, çünkü Bizanslılar Persleri ancak peygamberlikte bildirilen süre geçtikten sonra yenilgiye uğratmışlardır.

“KUR’ÂN’DAKİ MÛCİZEVÎ BİLİMSSEL HİKMET”: METNİ BAĞLAMI İLE ELE ALMAK

Muhammed’in peygamberliğini ele alırken Kur’ân’da, bize Kur’ân’ın bilimsel açıdan mûcizevî olduğundan şüphe etmeye yetecek derecede gerekçe veren, Güneş’in denize batması ve spermin omurga ile kaburga arasında üretilmesi gibi, bilimsel hatalar bulunduğunu zaten görmüştük. Önceki gibi, burada da metni ve bağlamı bu türden mûcizevî bilgi içermesi açısından basitçe incelemek, bunun ikna edici bir argüman olmadığı sonuca varmaya genellikle yeterli olur.

Bu pratik yöntem burada da doğru çıkar. Kur’ân 21/Enbiyâ 30’a yeniden bakalım. Metinde aslında şöyle deniyor: “İnkâr edenler, göklerle yer bitişikken, bizim onları ayırdığımızı ve diri olan her şeyi sudan meydana getirdiğimizi görmediler mi?...” Evrenin daha evvel tek olduğunu değil, daha ziyâde göklerin ve yerin birlikte olduğunu ve Tanrı’nın onları ayırdığını söylüyor. Esasında Tanrı’nın Yaratılış 1:6’da yaptığı şeylerin neredeyse aynısıdır; Kur’ân’a has veya yeni bir şey söz konusu değildir. Benzer olarak, yaşayan tüm canlıların sudan yapıldığı anlayışını, insanların ve hayvanların hepsinin su içtiğini ve susuz çölde hayatta kalanın çok az olduğunu düşünürsek, kabul etmek zor değildir. Son olarak, Kur’ân’ın sıklıkla cinlerin sudan değil ateşten yapıldığını belirttiğinden ve bazılarının bunun Kur’ân’da görülen çelişkilerden biri olduğunu düşündüğünden de söz etmiş olalım.⁷

Yani bu örnekler, daha öncekiler gibi ayetin asıl metnini, bilimsel bilgi içerdiği ileri sürülen noktasının tarihsel bağlamını ve Kur’ân’ın öne sürdüklerinin doğruluğunu ele aldığımızda pek ikna edici olmadığını göstermektedir. Kur’ân’da mûcizevî bilimsel bilgi bulunmamaktadır.

“KUR’ÂN’DAKİ MATEMATİK HÂRİKALARI”: HANGİ YÖNLERDEN ÖZELLİK TAŞIYORLAR?

Müslüman arkadaşlarımdan çoğu matematiksel yapısal düzen argümanını ikna edici bulsalar da, açıkçası ben bunları hiçbir zaman öyle görmedim. Biraz dikkatli bakındığımız takdirde etrafımızdaki dünyada her türden harika yapısal düzen buluruz. Altın oranın ne olduğunu bilen herkesin onaylayacağı gibi, doğal dünyada da bulunabilir, insan eliyle üretilmiş ürünlerde de. Örneğin, *Moby Dick*’te yapısal düzen arandığında, Lev Troç-

ki, Martin Luther King Jr., John F. Kennedy, Abraham Lincoln ve Prenses Diana suikastleri de dahil olmak üzere, geleceğe dair tahminler bulmak mümkündür.⁸ Yeterince dikkatli incerseniz ve parametreler üzerinde biraz oynama yapabilirsiniz, yapısal düzenler bulursunuz.

Kur'ân'daki on dokuz sayısı düzenini "keşfeden" kişinin böyle yaptığını biliyoruz. Reşad Halife, on dokuz sayısı düzenine dair bulgularını ilk yayımlayan kişi, yaklaşık 250 sayfayı temel alarak Kur'ân metninde on dokuz sayısının bulunduğu elli iki farklı yolla ileri sürmüştür. Tanınmış Müslüman âlim Bilal Philips'e göre, "Müslümanların çoğu kolayca ve sorgulamaksızın Halife'nin iddialarını, bunlarda 'bilimsel gerçek' havası sezdikleri gerekçesiyle, benimsedi." Müslümanlardan bazılarıysa Halife'nin argümanlarındaki ve gerekçelerindeki büyük hataları işaret ederek on dokuz sayısı argümanını kesin dille kınadı. Philips bizzat, tümü bu konuya karşı görüşünü içeren "The Qur'an's Numerical Miracle" ("Kur'ân'ın Sayılar Mucizesi" diye tercüme edilebilir) adlı tezini kaleme aldı.⁹

Bu tezinde Philips, "On Dokuz Teorisi ciddi bir bilimsel incelemeye bile dayanamayacak ölçüde beceriksizce uydurulmuş bir aldatmacadır"¹⁰ demiştir. Philips'in Halife'ye verdiği karşılığın bir kısmı Halife'nin alıntılıdığı Kur'ân ayetine, 74/Müddessir 30-31'le ilgilidir. Metin tümüyle bu açıdan okunduğunda on dokuz sayısının kesinlikle Kur'ân'da bulunan mucizevî düzeni göstermediği, cehennem ateşine muhafızlık eden meleklerin sayısından söz ettiği açıkça görülür. Başka insanların Kur'ân'daki "peygamberlikleri" kullanarak yaptıkları gibi, Halife de kelimeleri bağlamından cımbızlayıp kendi teorisine uydurmaya çalışmıştır.

Philips'in karşılık verdiği kısımlardan biri de on dokuz sayısı iddiasında bulunmak için gerekli olan yöntemin tutarsızlığı ve keyfi cımbızlamayla ilgilidir. "Dr. Halife'nin sayının katlarını oluşturmaya yönelik tutarsız yöntemi," diye söze başlayan Philips, "aynı zamanda Kur'ân'da 8 sayısını da mucizevî kod olarak almayı da mümkün kılar," diyerek buna sekiz gerekçe de gösterir.

Philips'in Halife'nin argümanlarına verdiği karşılıkların çoğunluğu, Halife'nin "toplamda on dokuzun katları olacak şekilde sun'î harf eklemek sûretiyle uydurma veriye" sahip olduğu sonucuna vardığı, Halife'nin yayımlarının ve hesaplamalarının sistemli bir incelemesidir. Halife harfleri ve ayetleri, "Arapça dilbilgisinin hem klasik hem çağdaş kurallarına tümüyle aykırı olan kelime tanımlamaya dair rastgele bir sistem" izleyerek, tutarsız şekilde saymakla kalmamış, sayımı tutsun diye Kur'ân'dan iki ayeti çıkartacak kadar ileri gitmeye bile razı olmuştur. Philips'in "mucizevî sayısal düzen"e karşı argümanları, Halife'nin Kur'ân metnini sırf

veri tutsun diye kurcalamaya razı olduğu sonucuna vardığından ötürü, ikna edicidir.

Benzer şekilde, mücizevî sayısal paralellikler argümanları kelimelerle oynayarak metni tutarsız ve tahrif edilmiş hale getirmeye zorlar. Kur'ân'da *gün* kelimesi 365 defa geçmez misal. 360 defa geçer ve diğer beşi de buna uysun diye argümanı savunanlar gerçekte gün anlamına gelmeyen kelimeleri öyleymiş gibi sayarak veriyi uydurmak zorunda kalırlar. Aynı durum ayların sayısı için de geçerlidir ve sayısal paralellik gösterdiği iddia edilen *erkek* ile *kadın*, *bu dünya* ile *gelecek dünya* karşılaştırmaları arasında da. Arapça Sami dillerden olduğundan ve üç harften oluşan kelime kökü sistemine sahip olduğundan, telaffuzda farklı kelimeler birbirlerine çok benzeyebilirler ve bu da “verinin mesajını” kendi argümanına uydurmaya razı gelenlerin işine gelir.

Mücizevî metamatiksel düzen argümanına verdiğimiz karşılığı özetlemek için Philips'in son sözlerini aktarıyorum: “On dokuz teorisini Kur'ân'ın mücizevî sayısal kodu olduğu sonucuna varılmasının bizzat Kur'ân'da hiçbir dayanağı yoktur ve on dokuz sayısının ve katlarının bulunduğu örnekler ancak orantısız şekilde tesadüfi görülür.”¹¹ Aynısı Kur'ân'daki bütün matematiksel mücizeler için de geçerlidir.

“KUR'ÂN'IN KUSURSUZ DERECEDE MUHAFAZA EDİLMESİ”: HANGİ AÇIDAN KUSURSUZ DERECEDE MUHAFAZA EDİLDİ?

Son olarak, Kur'ân'ın kusursuz muhafaza edildiğine dair sağlam bir inancımız olsa da, esasında bunu kanıtlamak imkansızdır. Osman Kur'ân'ın resmi ve elden geçirilmiş nüshâsını oluşturup diğerlerini imha ettiğinde, gelecekteki tarihçilerin bugünkü Kur'ân'ın esasında Muhammed'e dayanıp dayanmadığını belirleyecek hiçbir şey bırakmadı.¹² Osman bütün kanıtları imha etti ve bunu bilerek yaptığı da farklı nüshâların mevcut olmasından anlaşılıyor.¹³

Kusursuz muhafazanın *kanıtlamasının* mümkün olmamasına rağmen, *bunun aksi* belirgin ölçüde kanıtlanabilir. Öncelikle, Kur'ân metni her zaman yazılı değildi, bazen sadece hafızalarda yer alıyordu. Ömer'in Ebu Bekir'i Kur'ân nüshâları toplamaya ikna etmesinin sebebi de esasında buydu. *Kurrâların* (Kur'ân'ı kısım kısım ezberlemiş kişilerin) çoğu savaşlarda ölmüştü, Ömer de, “Başka savaşlarda da kurrâlardan çok kişi kaybe-

debiliriz, Kur'ân'ın büyük kısmı da bu savaşlarda yitebilir"¹⁴ diyerek endişesini belirtmişti. Kur'ân yazılı halde mevcutsa okuyanlarının ölümüyle yitebileceğinden neden korksun?

Kur'ân'ın kısımları esasen yazılı halde değildi ve kısımlar halinde insanların hafızalarında bulunanların bir araya getirilmesi gerekiyordu. Sahîh-i Buhârî'de tam olarak söylenen de budur: Kur'ân'ı, "hurma dallarından, ince taş levhalardan ve hafızların ezberlerinden topladım." Aynı hadiste en az iki ayetin yalnızca bir kişi tarafından bulunduğu söylenir: "Nihayet Tevbe Sûresi'nin sonunu Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin yanında buldum. O âyeti ondan başka kimsenin yanında bulmadım."¹⁵ Diğer deyişle, Kur'ân'ın iki ayeti yalnızca bir kişinin şâhitliğinde yer almaktaydı.¹⁶ Bu ayetleri ezberlemiş olmasaydı, kaybolacaklardı ve bizler de hikmetten yoksun kalacaktık.

Sahîh-i Buhârî Kur'ân ilk yazıldığı sırada bir ayetin kayıp olduğundan ve daha sonra bulunduğundan söz eder: "Mushaf'ı istinsah ettiğimiz sırada ben Ahzâb Sûresi'nden bir âyeti kaybettim. Hâlbuki ben Rasûlullah'ın o âyeti okumakta olduğunu iştirir dururdum. O âyeti şiddetle araştırdık. Nihayet onu Huzeyme bin Sâbit el-Ensârî'nin yanında bulduk."¹⁷ Anlaşılan bu ayetler unutulmuştu ve kayıptı, zoraki elde edilebilmişti.

Muhammed de bizzat Müslümanların Kur'ân ayetlerini kolaylıkla unutabildiğini söylemişti. "Şu Kur'an'ı hâfızanızda korumaya özen gösteriniz... Kur'an'ın hâfızadan çıkıp kaçması, bağlı devenin ipinden boşanıp kaçmasından daha hızlıdır."¹⁸ Hiç abartmıyordu, çünkü kendisinin dahi Kur'ân ayetlerini unuttuğu olmuştu. Bir akşam bir adamın Kur'ân okumasını dinlerken, "Allah şu adamdan razı olsun! Bana unuttuğum âyetleri hatırlattı,"¹⁹ demiştir.

En güvenilir geleneksel kaynaklara göre Kur'ân'ın kısımları yalnızca bir kişi tarafından biliniyorduydu ve diğer kısımları kayıptıysa ve Müslümanlar da belli ki ayetleri unutuyorlardıysa, Kur'ân'ın bazı kısımları topluca hariçte kalmış olamaz mı? Başkalarına bu denli bağlı bir metnin kusursuzca muhafaza edildiğini gerçekten söyleyebilir miyiz?

Maalesef, söyleyemeyiz. Sahîh-i Buhârî bu hadisi kaydederek mesele-ye nihai darbeyi vurmuştur: "Ömer şöyle dedi: Alî bizim en iyi hüküm verenimizdir; Übey de bizim en iyi okuyamızdır. Bizler ise, Übey, 'Ben onu Rasûlullah'ın ağzından aldım, bundan ötürü ben hiçbir neshedici şeyden dolayı Rasûlullah'tan almış olduğum okuyuşu terk etmem' dediği hâlde, Übey'in kavlinden bir kısmını muhakkak terk etmekteyiz."²⁰ Yani Kur'ân'ı en iyi okuyan kişinin Kur'ân'dan ayetlerin hariç tutulmasına kar-

şı tutumu sertti.²¹ Muhammed bizzat Übeyy'i Kur'ân'ı en iyi öğretenlerden biri olarak seçmişti²² ve o Kur'ân'ın bugünkü haline karşı gelmiş biriydi.

Özetleyecek olursak, hem Kur'ân'ın kusursuz halde muhafaza edildiğini ispat etmenin mümkünatı yoktur hem de durum aksini ispat ediyor görünmektedir: Kur'ân'dan kayıp olan kısımlar vardır ve Kur'ân'ın bizzat Muhammed tarafından seçilmiş en iyi hocalarından biri, Kur'ân'ın günümüzdeki halinden hoşnut değildir. Kusursuz muhafaza argümanına karşı söylenecek daha bir sürü şey var, fakat şimdi sadece Sahih-i Buhârî'nin sunduğu daha pek çokları arasından bu kanıtlarla yetinelim.²³

Son olarak, 14. bölümde gördüğümüz gibi, Kur'ân metni nesh sürecinden geçmişti. Muhammed belirli bazı eski ayetleri neshetmiş ve yerine yenilerini getirmiştir. Kur'ân da buna 2/Bakara 106 ve 16/Nahl 101'de şahitlik eder. Müslümanlar bu hadiseyi ilâhî talimat olarak görüp kabullenmiş olabilirler ve böyle düşünmekte de hakları vardır, fakat bu objektif bir araştırmacı açısından kusursuz muhafaza savını epey zora sokar. Dahası, neshetme hadisesi Kur'ân metnini epey sun'î ve insan yapısı gösterir.

Elbette Kur'ân kusursuzca muhafaza edilmiş olsa bile, muhakkak mücizevî olması gerekmez. Birçok metin çağlar içinde değişmeden kalmıştır. Fakat metnin neshedilmiş oluşu, kayıp bölümleri, unutulmuş kısımları ve tüm nüshâlarının denetim altında yok edilmesi objektif bir araştırmacıyı, "Kur'ân'ın muhafazası hangi açıdan kusursuzdur?" sorusunu sormaya zorlar.

SAVIN DOĞRULANMASINA VERİLEN KARŞILIĞIN SONUCU

Kur'ân'ın ilâhî vahyine dair argümanların hepsi yüzeyden derine indikçe ikna ediciliğini yitirir. Kur'ân'ın edebî üstünlüğünün tahlil edilemez, subjektif ve konuyla ilgisiz olduğu kanıtlanmıştır; Kur'ân'ın peygamberlikleri kuvvetli değildir; Kur'ân'daki bilim esasen sorun teşkil eder; sayısal düzenler, çoğunlukla saptırılmış veriler ile abartılmış yorumların bir karmaşasıdır ve Kur'ân mücizevî denecek ölçüde muhafaza edilmemiştir.

Mücbir bir argüman söz konusu olmadığından, Kur'ân'ı Tanrı'nın Sözü olarak kabul etmek için hiçbir gerekçe de söz konusu değildir.

SONUCU DEĞERLENDİRMEK

KUR'ÂN NASIL BİR KİTAP?

Müslüman olarak aleyhteki argümanları değerlendirdiğimde, ilk tepkim bütün kanıtları masaya yatırmak ve gerçekleşmiş peygamberliklerden daha çok örnekler ve mucizevî bilimsel hikmetle ilgili daha çok örnek bulmak oldu. Hayatımız boyu câmilerde bu tür örneklerden onarcasını dinlemiştik. İlk örnekler ikna edici gelmezse de etkileyici gelecek muhakkak başka birçokları vardı.

Nihayetinde, sahiden de hepsinin aynı temel eleştiriler karşısında mağlup olduğunu fark etmeden evvel, masaya örnek üzerine örnek yatırmam aylarımı almıştı.

Kur'ân metninin tarihçesini öğrendiğim dönemler bambaşka bir süreçti benim için. Artık asıl sorgulanan şey birtakım örnekler değildi, Müslüman inancımın esas anlatısıydı. Bu anlatıları herkesten öğrenmiştik; sırf câmideki imamlardan değil, ailelerimizden, büyüklerimizden ve okuduğumuz kitaplardan da Kur'ân'ın mutlak mükemmellekle aktarıldığını öğrenmiştik. Muhammed bunu kâtiplerine iletmişti, kâtipler bunları kaleme almış ve ezberlemişlerdi, Müslüman insanlar bunu yüreklerinde saklamışlar ve düzenli olarak namazlarında okumuşlardı ve bunlar da hâlihazırda yazılmış ve muhafaza edilmiş haldeydi. Tüm nüshâlar günümüzde birebir aynıdır.

Bize söylenen buydu. Fakat Sahîh-i Buhârî'yi, özellikle *Kur'ân'ın Faziletleri* adlı kitabını okudukça, bana öğretilen anlatının içeriğinden bulguların büyük kısmının çıkarılmış olduğu daha belirgin hale gelmişti.

Kur'ân metnine dair gerçekler ve metnin tarihçesi bugün paylaştığım Müslümanlara şok edici gelir, fakat sağlam belgelerle belgelenmiştir. Arapça yazım Muhammed'in döneminde henüz iyi durumda değildi, Arapça yazılmış kitap hiç olmamasının sebebi de buydu.¹ Kur'ân metni yazılmaya girişildiğinde, harfler ve ses vurguları hâlâ standart hale gelmemişti, bu da yazılanların karıştırılmasına neden oluyordu. Bu gerekçelerden ötürü, kâtiplerin yazdıkları sözlü anlatımla belletilenlerdi. Bu esasen Müslüman Kur'ân uleması arasında bile oldukça kabul görmüş bir gerçektir.

Kabul görmeyen nokta şunun sonucudur: Kur'ân metni Muham-

med'in yaşadığı dönem sırasında müphemdi. Aynı ayeti herhalde birçok şekilde ezberlemişti ki kendisi de yediye kadar çıkabildiğini söylemiştir.² Metnin bir noktada iptal edilmesi gerektiğinde, kolaylıkla neshedilmiş ve yerini geçerli başka bir metin almıştır. Kur'ân metni yazılı bir metin olarak görülmemesi ufak bir soruna sebep olmuştur: Tüm bunlar belirli bazı ayetlerin artık ezberlenmemesini ve bildirisini "unutma"yı gerektirmiştir.³

Yazılı metnin avantajı net sınırların muhakkak belirlenmiş olmasıdır; kitap belirli bir ayetle başlar ve belirli bir ayetle biter. Kısımlar halinde ezberlenmiş, farklı şekillerde tekrarlanmış, zaman içinde neshedilmiş ve tamamı hiçbir zaman halk içinde baştan sona dek okunmamış sözel bir metnin esas içeriğini belirlemek güçtür. Bu sebepten ötürü, Kur'ân nihayetinde yazıya döküldüğünde hangisinin kutsal metin sayılabileceği konusunda birçok fikir ayrılığı yaşanmıştı. Kur'ân'ın son halinin Übey açısından sorun teşkil ettiğini zaten görmüştük ve Übey de Kur'ân'ın en iyi hocalarından biriydi.

En eski İslâmî kaynaklara göre, Übey'in kullandığı Kur'ân'ın sonunda günümüzdeki Kur'ân'da bulunmayan iki sûre daha vardı: Hafd Sûresi ve Hal Sûresi.⁴ Übey bu sûreleri dahil eden tek kişi değildi, Muhammed'in en azından iki sahâbesi bunların Kur'ân'da bulunması gerektiğine inanıyordu.⁵

Fakat Übey Kur'ân'ın en iyi hocası değildi. Kur'ân'ın en iyi dört hocasının sıralandığı listede, Muhammed ilk sırada Abdullah bin Mes'ud'un adını verir.⁶ Kendisi Übey'in son iki sûresinin kutsal yazı sayılamayacağını çünkü ilâhî vahiyle bildirilmiş dualar olduğunu söyleyerek Übey'e itiraz etmiştir. Tam bu temele dayanarak ısrarla 1. sûrenin 113. ve 114. sûreler gibi ilâhî vahiyle bildirilmiş dualar olduğunu, Kur'ân'a ait kısımlar olmadığını belirttiğini düşünürsek, aslında Kur'ân'ın günümüzdeki haline de itiraz etmiş olmuştur. Kitabına son halini verirken bunları çıkartıp kendi kutsal yazı metnini 111. sûreyle sonlandırmıştır.⁷

Bugün elimizdeki Kur'ân, Muhammed'in adını andığı hocalardan biri tarafından bir araya getirilmemiştir, fakat kutsal yazı metni olarak kabul edilen birçok Kur'ân nüshâsından biridir, halifelik tarafından resmi onaya sahiptir ve diğerlerinin yakılmasıyla standart nüshâ haline gelmiştir.

Böylece Kur'ân esas itibâriyle sözel bir metin olmaktan çıkıp esas itibâriyle yazılı bir metin haline gelmiş ve daha evvel hafızadan okunanlar artık sayfalardan okunur olmuştur. Arapça yazımı henüz iyi durumda değildir, standartlaştırılması ve son halini alması gerekecektir. Standart Arapça yazımın gelişmesine önyak olan da Kur'ân'dır.

Muhammed'in ölümünün ardından üç yüzyıl sonra, Arapça yazım aşı-

ğı yukarı standart hale getirilmiş, böylece önemli derecede yetkiye sahip bir âlim olan İbn Mücâhid yedi farklı kırâat haricinde hepsini gayrimeşru ilan etmiştir. Kur'ân'ı çocukluklarından beri okudukları kırâat artık gayrimeşru görüldüğünden ötürü bazı büyükleri tarafından eleştirilmiştir ve bu kişiler Kur'ân'ı hep bildikleri şekilde okumaya devam etmişlerdir. Bu kişilerden İbn Şenebûz herkesin içinde kararından cayıncaya değin dövülmüştür.⁸ Farklı Kur'ân kırâatlerinin türemesinin önüne böyle geçilmiştir.

Yine de, bu yedi kırâatin her biri farklı râvi tarafından okunduğu şekliyle bir kere daha türemiştir, 1924 senesi civarında Müslüman dünya ilk Arapça Kur'ân'ını çıkarana dek. Kahire Emirlîği Nüşhâsı seri üretim için seksen kırâatten birini, Âsım kırâatinin Hafs rivâyetini seçti; bugün dünyanın büyük kısmında kullanılan Kur'ân da budur. Müslüman dünyasının bir kısmıysa hâlâ, Nâfi' kırâatinin Verş rivâyeti gibi, diğer kırâatlere göre yazılmış Kur'ân'ı kullanır. Bu Kur'ânlar arasında bazı belirgin anlam farklılıkları da vardır, fakat büyük çoğunluğu mühim farklar değildir; genellikle seste farklılık gösterirler. Her hâlükârda, Müslümanların çok azı yalnızca bir yüzyıl evvelinde Müslüman dünyasında Kur'ân'ın yaklaşık seksen farklı kırâati olduğunu ve bugün bile Kur'ânlar arasında belirgin farklar bulunduğunu fark eder.

Kur'ân'ın gerçek tarihçesi budur, büyüklerimizde ve câmilerde bize anlatılmış olanlar değil. Kur'ân sözel bir metin olarak başlamış, herkesin ortak fikir birliğine varamadığı yazılı bir metne dönüştürülmüş ve yirminci yüzyılda bile insan yetkililer tarafından şekillendirilmiş ve törpülenmiştir.

Kur'ân'ın metin dönüşümü insan buluşunun ve müdahalesinin izlerini taşır ve Kur'ân'ın vahyine dair diğer argümanların hiçbiri özenli irdeleme karşısında sağlam kalamaz. Sahiden de objektif araştırmacıyı Kur'ân'ın ilâhî yoldan vahyedildiğine inanmaya yöneltecek bir argüman mevcut değildir.

40. BÖLÜM

SONUÇ

KUR'ÂN'IN TANRI'NİN SÖZÜ OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜRECEK İKNA EDİCİ BİR GEREKÇE YOKTUR

Kur'ân'ın vahyiyle ilgili her bir argüman üzerinde çalıştığım da şu durum tekrar tekrar karşıma çıktı: Kur'ân inancımı savunmama yetecek bir gerekçe bulabiliyordum, fakat argümanlardan biri bile hiçbir surette kendi özünde sağlam ve hâlihazırda İslâm'a inanmayan dikkatli bir araştırmacıyı ikna edici değildi.

Kur'ân'ın sahiden de diğer bütün kitaplardan üstün olduğuna inanmayı sürdürebilir miydim? Elbette sürdürebilirdim, arkadaşım Mike veya akademisyen Gerd Puin'in değerlendirmeleri gibilerini yok sayarak. Kur'ân'ın geleceği mucizevî yolla bildirdiğine inanabilir miydim? Evet, metinde bu tür bilgiler bulmam mümkündür, başkaları bunları o değerde görmüyor olsa bile. Kur'ân'ın kusursuzca muhafaza edildiğine inanabilir miydim? Evet, Allah'ın Kur'ân'ı tüm biçimini ve gelişimini orijinal metni korumak suretiyle yönlendirdiğini varsayabilirdim.

Ancak argümanların biri bile objektif araştırmacıyı ikna edecek güçte değildir. Kur'ân, bulguyu özenle irdelemiş birini ikna etmek üzere mucizevî kanıt olarak kullanılamaz.

Ben de bu kişiydim: Kur'ân'ın vahyedildiğine ancak ve ancak bulgu yeterince güçlü olduğu takdirde inanmak isteyen biri. En yaygın beş argümanı özenle ele aldıktan sonra, gördüm ki imanı doğrulayamayacak durumlardadı, hatta iman yoluyla doğru sayılabiliyorlardı.

İSLÂM mı, HRİSTİYANLIK mı? BULGU ORTADA

İSLÂM'IN SAVINI ve İSLÂM'IN KENDİ TEMELLERİNİ AÇIKLAMA GİRİŞİMLERİNİ DEĞERLENDİRMEK

Müslüman olan kişinin *kelime-i şahâdet* getirmesi gerekir: “Allah’tan başka ilah yoktur, Muhammed de onun elçisidir.” *Kelime-i şahâdetin* sahihliğini değerlendirmenin en iyi yolu, Muhammed’in peygamberlik mevkiini ve Allah’ın Kur’ân’ı vahyettiği savını araştırmaktır. Gönlümün en büyük arzusu İslâm inancını savunmak ve Müslüman kalmak olduğu halde, gerçek yadsınamaz hale gelmişti: Muhammed’in peygamberlik mevkiini savunmak üzere kullanabileceğim hiçbir argüman ve Kur’ân’ın Tanrı’dan olduğunu düşündürmeyi sağlayacak hiçbir zorlayıcı gerekçe yoktu.

Bu konuda da tarih geleneksel İslâm anlatılarını desteklemiyordu, hatta *tarih İslâm’ın temelleriyle tümüyle tezattı*. İslâm’ın temelleri, Hristiyanlığın temelleriyle aynı ölçüde değerlendirildiğinde, tarihsel kayıtlarda büyük boşluk fark ederiz. Muhammed’in döneminin ardından gelen en eski Müslümanlar olması gereken yedinci yüzyıl ortası Arapların ortak kayıtları onların Müslümanlar olarak tanımlanmadıklarını ve kutsal kitaplarına hiç atıfta bulunmadıklarını, Muhammed’in adını hiç anmadıklarını, Mekke’den hiç söz etmediklerini ve Mekke’ye yönelerek dua etmediklerini gösterir. Günümüzde o döneme ait envai çeşit kayıt bulunduğu düşünüldüğünde, özellikle Arapların fethettiği birçok ulusa ait kayıtların mevcudiyeti düşünüldüğünde, döneme ait hiçbir kayıt bulunmadığı (sessizlik) argümanı öne sürülemez. Durum basitçe, dönemin tarihsel kayıtlarının geleneksel İslâm anlatısıyla örtüşmemesinden ibarettir.

Benzer şekilde Kur’ân’ın tarihçesi de Müslümanlar olarak bize öğretilen anlatıyla örtüşmez. Bize Kur’ân’ın hiç değiştirilmediği, her bir harfin Muhammed’in döneminden bugüne dek birebir aynı kaldığı öğretildi. Oysa tam tersine, Kur’ân aslı unsurlarıyla elden geçirilmiştir ve aslen sözel iken sonradan yazılı metne dönüştüğünden dolayı oldukça değişken yapı-

ya sahip olup günümüzde bile çeşitli düzeylerde değişkenlik göstermeye devam eden bir metindir.

Muhammed ile Kur'ân hakkındaki geleneksel İslâmî anlatılar tarihsel kayıtlarla esas itibâriyle örtüşmemektedir. Bunlar İslâm'ın aslî dayanaklarıdır ve bu dayanakların zemini temelden yoksundur.

Bu durumda eğer Müslüman kalmak isteseydim, objektif gerçekten başka bir gerekçeyi kendime dayanak almak zorunda kalırdım. Örneğin, İslâmî mesajı sevdiğim için, *şeriat* uygulamalarını istediğim için veya ailemin mutluluğunu sürdürmek için Müslüman kalırdım.

Fakat İslâm'ın bana öğrettikleri arasında başlıcalarından biri, Tanrı'ya tâbi olmak gerektiğiydi, insana değil. Bu da, nereye yönlendirirse yönlendirsin, gerçeğin ardınca gitmek anlamına geliyordu.

Elbette, İslâm savını araştırmamın sebebi de tam olarak Hristiyanlığın savına karşılık vermektir. Artık ilgili her kaynağı incelemiş durumdaydım ve kendime karşı dürüst olup son bir kez daha Hristiyanlığın savı ile İslâm'ın savını değerlendirmeliydim.

HRİSTİYANLIĞIN İSLÂM'LA İLGİLİ KANITI

İslâm ile Hristiyanlığın gerçek iddialarını detaylıca araştırdıktan sonra, hâlâ Müslümanlıkta bile, ortada yok sayamayacağım apaçık bir gerçek vardır: Kanıtlar İslâm'dan ziyâde çok çok daha kuvvetle Hristiyanlığın lehineydi.

Hristiyanlığın üç asli iddiası, İsa'nın çarmıh üzerinde öldüğü, ölümden dirildiği ve dirilişinin O'nun Tanrı olduğunu kanıtladığı, tarihte çok sağlam verilerle görülüyordu. İslâm bu noktaları reddetse de, İsa'nın çarmıhtaki ölümüne dair tarihsel kanıtları herhangi bir tarihsel kanıt kadar güçlü olduğu, ölümden dirilişinin çarmıha gerilişi sırasında ve sonrasında yaşananlara dair açık ara en iyi açıklama olduğu ve Tanrı olduğunu öne sürmesini en anlaşılır kılanın kilisenin ilk döneminde yaşayanların beyanları olduğu sonucuna varmıştım.

Bu sonuçlar kimseye has değildi, ilâhiyat dünyasının akademisyenlerinin fikir birliğine dayanıyordu.¹ Diğer deyişle, Hristiyan mesajının gerçekliği tarihsel kanıtları tümüyle anlaşılır hale getiriyordu.

Bunun aksine, ne Muhammed'in peygamberliği ne de Kur'ân'ın Tanrı'nın Sözü oluşu gibi İslâm'ın özüne dair iki temel gerçek ikna ediciydi. Muhammed'in karakteri insana Tanrı tarafından seçilmiş biri olduğunu da, Kutsal Kitap'ta önceden bildirilmiş kişi olduğunu da düşündürmüyordu. Hadislerde olsun, Kur'ân'da olsun, yazılanlara bakıldığında mucizevî denebilecek bilimsel hikmete sahip değildi. Kur'ân da, bu anlamda, edebî kalitesi, gerçekleşmiş öngörülleri, matematiksel düzeni veya birebir muhafaza edilme mucizesi ele alındığında vahyedilmiş bir metin olarak gösterilemiyordu.

Geleneksel İslâmî anlatı, hem Hristiyanlık tarihiyle hatta hem de kendi tarihsel kayıtlarıyla örtüşmüyordu. Tarihsel kayıtları ciddiye alırken Hristiyanlığın temellerine dair İslâmî yoruma inanmak için İsa'nın oldukça kifâyetsiz bir Mesih ve Allah'ın aldatan bir Tanrı olduğu sonucuna varmamız gerekir. İslâmî temellere dair tarihsel kayıt birçok akademisyenin Muhammed'in gerçek bir kişi olup olmadığını anlamaya çalışmaya yöneltmiş ve akademisyenlerin Kur'ân'ın aslı halinin bugünkü halinden çok daha müphem ve sahiden de çok daha farklı bir kitap olduğunu düşündürmüştür.

Hristiyanlığın temellerine dair İslâmî anlatılar, hatta İslâmî temellere dair olanlar bile, tarihle örtüşmez. Diğer deyişle, İslâm'ın sunduğu gerçeğe inanmak tarihsel kanıtları yok saymak demektir.

Müslüman olarak, inanışlarımı kör bir imana, bana belletilenlere ve hatta aile mirasıma dayalı olmamasını istiyordum. İnançımı gerçekliğe dayandırmak istiyordum. Tarih kayıtlarını ciddiye almak istiyorsam, İslâm inancımı terk edip müjdeyi kabul etmem gerekiyordu.

Fakat bunun bedeli oldukça büyük olurdu, kelimenin tam anlamıyla tüm bildiklerimi yitirirdim. Gerçek, sahiden de uğruna her şeyi feda etmeye değer mi? Gerçek, ölmeye değer mi?

SONUÇ

GERÇEK ÖLMEMEYE DEĞER mi?

İslâm'ı terk etmek her şeyinize mâl olur: ailenize, arkadaşlarınıza, işinize, şimdiye dek bildiğiniz her şeye ve hatta belki kendi canınıza. Gerçek, sahiden de uğruna her şeyi feda etmeye değer mi? Yanıt basittir: Gerçeğin değerine göre değişir.

Müjdeyi ele aldığımızda, dünyaya dair daha önce açıklanmamış derin sırlar buluruz. Sevgisinin ebedî ve mutlak oluşundan yola çıkarak, dünyaya ihtiyacı olmayan fakat taşkın sevgisinden ötürü dünyayı yaratmış, birdeüç olan Tanrı'yı buluruz. O'nda, Yahve'de, bizi koşulsuzca seven, bize muazzam lütuf sunan, biz O'na sırtımızı dönmüşken bize koşan, bizi hayat amacı olan birine dönüştüren ve O'nu sevenler adına her şeyi onların iyiliklerine düzenleyen Baba'ya sahibiz. Yahve'de, acılarımızı omuzlanmaya razı olan, bizim uğrumuza elem çekerek bize alçakgönüllülük örneğinde öncülük eden, yüklerimizi hafifleten ve bizim için öldüğümüzde bile dop-dolu bir yaşama sahip olmamızı sağlayacak yolu düzenleyen Oğul'u buluruz. Yahve'de Teselli Kaynağımız, bizi lütufla dolduran, yüreklerimizi dönüştüren, düşüncelerimizi yenileyen ve bizi Tanrı'nın elleri ve ayakları olarak O'nun bize hizmet ettiği gibi başkalarına hizmet etmemiz için bizi dünyaya gönderen Kutsal Ruh'u alırız. Müjde bizim bireysel acılarımızın, dünyanın acılarının ve yaşamın gizeminin yanıtıdır.

Tanrı'dan başka ilâh yoktur ve O Baba, Ruh ve Oğul'dur. Tanrı'dan başka ilâh yoktur ve O İsa'dır.

Bu gerçeği edinmek ve O'nu izlemek bütün elemlere değer. Tanrı bu hayattan çok daha güzeldir ve O'nu sevenler ölüm kapıyı çaldığında hazır olurlar, sırf O'nu yüceltmek için değil, O'nun kollarına koşabilmek için. Öleceksek de yaşayacağız.

Sâra Fâtima el-Mutayri, ağabeyi onu odasına kapattığında bunu biliyordu. Muhammed'in yolu ile Mesih'in yolu arasında büyük fark olduğunu biliyordu ve müjdenin gerçekliğinden emindi. Mesih'e imanından ötürü tövbe etmemeyi seçti. 12 Ağustos 2008'de, Suudi bir gazete olan *El-Ahdûd*'da şu başlıkla bir haber çıktı: "El-Hasba mensuplarından biri, Hristiyan olan kız kardeşini taammüden öldürdü." Haber metninde şu detaylar veriliyordu: "Doğu Bölgesi'nde Ahlakın Teşviki ve Kötülüğün Önlenmesi Komisyonu'nda çalışan bir Suudi vatandaşı, Hristiyan inancına geçtiği gerekçesiyle kız kardeşini öldürdü. Maktûlenin yakınlarına göre, katil kızı yaktı ve dilini kesti."

Kız kardeşimiz, yirmi altı yaşındaki Sâra Fâtîma, Tanrı'nın lütfundan O'na sahip olma uğruna her şeyden vazgeçecek kadar emindi. Bu hayat-tansa İsa'yı seçti.

Sonradan, son dakikalarını imanını bırakıp bırakmamak üzerinde düşünerek geçirmediği ortaya çıktı. Bunun yerine, yüreği Müslümanlar için büyük bir ıstırapla dolmuştu. Ağabeyi canını almak üzere henüz dönmemişken son dakikalarında, İnternet'te bir şiir yayımladı.¹ Ağabeyi dilini kesip canını aldığı halde capcanlı sesi bize şimdi de ulaşıyor. Sâra Fâtîma'nın bu dünyaya bıraktığı sözler işte bunlar:

Gözyaşlarım yanağımda ve ah, yüreğim hüznü,
Ne zalimsiniz sizler o Hristiyan olanlara!
Mesih der ki, "ne mutlu zulüm görenlere"
Ve bizler Mesih uğruna her şeye katlanıriz.
Kâfirmişiz, bundan size ne?
Bizimle mezara girmeyeceksiniz de bizimle gömülmeyeceksiniz de.
Yeter, kılıcınız hiç mi hiç umrumda değil
Tehditleriniz beni hiç ilgilendirmiyor ve bizler korkmuyoruz.
Tanrı sayesinde, ölecek bile olsam Hristiyan'ım!
Ah, gözlerimden akan o yaşlar,
Hüzünle geçirdiğim hayatım için
Ve Rab İsa'dan uzakta geçirdiğim onca yıl için.
Ey tarih, kayıtlara geçir! Ey şahitler, şahâdet edin!
Bizler Mesih'in yolunda yürüyen Hristiyanlarız.
Bu bilgiyi benden öğren ve iyi belle!
İsa benim Rabbim'dir ve O en iyi koruyucudur.
Size öğüdüm şu ki kendi halinize acıyın
Hiddetinize bir bakın, ne denli çirkin.
İnsan insanın kardeşidir, ah sizi tahsilliler!!!
İnsanlık nerede, sevgi nerede, siz neredesiniz...
Ve işte son sözlerimle dünyaların Rabb'ine,
Mesih İsa'ya, Temiz Rehberliğin Işığı'na dua ederim ki,
Sizin anlayışınızı değiştirsin ve adalet terazinizi düzeltsin
Ve sizlerin arasına sevgisini serpsin, ah Müslümanlar!

Amin, amin! Kardeşim Sâra Fâtîma'ya ben de şu sözleri söylüyorum: Sadece birkaç aydır Hristiyan'dın, yine de imanın hepimize örnek oldu. Sesin sonsuza dek yayılsın ve senin bu yaptığın bize örnek olsun, ölümümüzde bile. Eminiz ki yakında seninle birlikte, İsa'nın kollarında olacağız.

DİPNOTLAR

5. Bölüm: İslâmî Engizisyon

1. İsa'nın tanrılığı ve Kutsal Kitap'ın yanı sıra.

6. Bölüm: *Tevhîd* ile Üçlülükün Karşılaştırması

1. Yeşaya 45:23'teki Yahve (RAB) yerine İsa'nın adının kullanıldığı, böylelikle İsa ile Yahve adlarının ortak kullanıldığı, Filipililer 2:10 gibi ayetlerde bunu görebiliyoruz.
2. Müslümanların yaygın şekilde verdikleri bu karşılıkla ilgili bir şey daha belirtmek gerekir. Politeizm gibi sapkın inanışlardan ötürü aforoz edilmiş Hristiyanlar çoğunlukla Arabistan gibi bölgelere yerleştirilmişlerdir, bundan dolayı bu hipotez akla yatkın değildir. Yine de, şahsen özellikle Muhammed bağlamında bu tür Hristiyanların yaşadığına dair belirgin bir kanıt görmedim.
3. *Tehdit* kelimesini hafife alarak kullanmıyorum, fakat Arapçada tehdit için kullanılan kelimedenden 50/Kâf 14 ile 50/Kâf 20. ayetlerde söz edilir.
4. Dilbilgisi açısından *Allahüekber* sözü, "Tanrı en büyüktür" anlamına gelen karşılaştırmalı biçime sahiptir. Daha çok bilgi için *Answering Jihad: A Better Way Forward (Grand Rapids: Zonderwan, 2016)* kitabımdaki 14. soruya bakınız.

7. Bölüm: Karmaşıklığı İrdelemek

1. John Polkinghorne, *Quantum Theory: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford Univ. Press, 2002), s. 21.
2. A.g.e., s. 21-22.
3. Daha net belirtmek adına, *ehadın* bir arada süren bir birlik gerektirdiğini söylemiyorum, fakat buna zemin yarattığı kesin. *Ehad* kelimesi başlı başına birçok olası anlam içeriyor.
4. Zohar, Bo, 2:43b; şu kitapta söz edilir: *The Zohar*, Editör: M. Berg (New York: Kabbalah Centre International, 2003), s. 121.
5. Alan F. Segal, *Two Powers in Heaven: Early Rabbinic Reports about Christianity and Gnosticism* (Waco, TX: Baylor Univ. Press, 2012), s. 150.
6. Daniel Boyarin, *Border Lines: The Partition of JudaeoChristianity* (Philadelphia: Univ. of Pennsylvania, 2004), s. 89-111.

8. Bölüm: Müslümanlar ile Hristiyanlar Aynı Tanrı'ya mı Tapınıyor?

1. Bu sorunun yanıtını biraz daha araştırmak için *Answering Jihad: A Better Way Forward* kitabımdaki 13. soruya bakınız.

9. Bölüm: İznik Konseyi

1. Tacitus, *Annals* XV.44.
2. Tertullian, *Apologeticum* L.

11. Bölüm: Tanrınsan Kavramını İrdelemek

1. Brennan Manning, *The Ragamuffin Gospel* (Sisters, OR: Multnomah, 2005), s. 107.

12. Bölüm: Libya'nın En İyi Arkadaşı

1. Anita Smith, "An Open Letter from the Widow of Ronnie Smith to the Libyan People," (Ronnie Smith'in Dulundan Libya Halkına Açık Mektup) 12 Aralık 2013, <http://www.RonnieSmithLibya.com>.

14. Bölüm: Kur'an ile Kutsal Kitap'ın Karşılaştırması

1. Elbette Kur'an'ın birçok nüshâsı varken tek bir beden almış İsa olduğunu ele aldığımızda analogi geçersiz oluyor, fakat Kur'an'ın yakılmasına dair sembolik etki herhalde en yakın böyle tarif edilebilir.
2. Yaratılış kitabının bölümleri ve Markos kitabı gibi kısımların sözel olarak bir araya getirilmiş olduğunu akademisyenlerden çok azının iddia etmesine karşın, kuvvetle itiraz edilmiş bir iddiadır. Bu kısımlar sözel olarak bir araya getirilmişlerse bile, Kutsal Kitap'ın büyük çoğunluğu şüphesiz yazıya geçirilmiştir.
3. Krş. 16/Nahl 101.
4. Burada elbette Protestan bakış açısını sunuyorum. Katolik ile Müslüman görüşler arasında Kutsal Yazılar ve otoriteye dair daha çok benzerlik mevcuttur.

15. Bölüm: Metinleri İrdelemek

1. "Contradictions in the Qur'an," ("Kur'an'daki Çelişkiler" anlamına gelen başlık konusunu İngilizce olarak şu sitede okuyabilirsiniz: <http://www.answeringislam.org/Quran/Contra.>)
2. Konu hakkında daha çok bilgi için 34. bölüme bakınız.

16. Bölüm: Kur'ân'ın Yakılması

1. Kutsal Kitap'ın vahyedildiğine şahitlik edenlere, elbette Muhammed ile Kur'ân da dahildir.

17. Bölüm: İlk Haçlı Seferi

1. Bkz. *The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials*, Editör: Edward Peters (Philadelphia: Univ. of Pennsylvania, 1971), ayrıca bkz. Robert the Monk, *The Historia Iherosolimitana of Robert the Monk*, Editörler: D. Kempf ve M. G. Bull (Woodbridge, UK: Boydell, 2013).
2. *Select Documents of European History, 800-1492*, Editör: R. G. D. Laffan (New York: Henry Holt, 1929). Ekitap halinde de mevcuttur: https://archive.org/stream/selectdocumentso000965mbp/selectdocumentso000965mbp_djvu.txt.
3. "Daimbert, Godfrey and Raymond, Letter to the Pope (1099)," başlıklı, *Hanover College Tarih Bölümü*, Ekim 1997 tarihli yazıya şuradan ulaşılabilir: <https://history.hanover.edu/texts/1stcru3.html>.
4. Robert Louis Wilken'in *Wall Street Journal*'daki 13 Mart 2010 tarihli "Rescuers, Not Invaders," ("İşgalci Değil, Kurtarıcı") adlı makalesine şuradan ulaşılabilir: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703915204575103791369415182>.
5. Joseph Michaud, *History of the Crusades*, 3. Cilt, Çevirmen: W. Robson (London: George Routledge and Co., 1852), s. 17-18. Lütfen, anlatımı günümüz diline uyarladığımı dikkate alınız.
6. Köle askerleri sistematik olarak kullanmayı sürdüren Emeviler buna tek istisnadır. Daniel Pipes'in "Military Slaves: A Uniquely Muslim Phenomenon" başlıklı konuşmasına bakınız (16-18 Kasım 2000 tarihlerinde New Haven, CT'de düzenlenen "The Arming of Slaves from the Ancient World to the American Civil War," adlı konferanstaki sunumundan alıntılanmıştır.). Sunum metninin tamamı şu sitede mevcuttur: <http://www.danielpipes.org/448/militaryslavesauniquelymuslimphenomenon>.
7. Felix Fabri on beşinci yüzyılda Hristiyan memlûkler, yani Hristiyan esirler olduğunu belirtir.
8. John, Bishop of Nikiu, *The Chronicle of John (c. 690 A.D.), Coptic Bishop of Nikiu* (Amsterdam: Philo, 1916), CXVI. Bölüm, 12.
9. A.g.e., CXVIII. Bölüm, 4-10.
10. Thomas F. Madden'in 2 Kasım 2001 tarihli *National Review*'da ya-

yımlanan “Crusade Propaganda: The Abuse of Christianity’s Holy Wars,” adlı makalesi için bakınız: <http://www.nationalreview.com/article/220747/crusadepropaganda-thomasf-madden>.

11. Şu kaynaktan geçer: Katharine J. Lualdi, *Source of the Making of the West, Volume 1: To 1740: Peoples and Cultures* (Boston: Bedford/St. Martin’s, 2009), s. 196.
12. Jonathan Simon Christopher RileySmith, *The Crusades, Christianity, and Islam* (New York: Columbia Univ. Press, 2011), s. 69.
13. Christopher Tyerman, *The Crusades: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford Univ. Press, 2005), s. 59.
14. RileySmith, *The Crusades, Christianity, and Islam*, s. 71.

18. Bölüm: Kurucuların Geleneklerinin Karşılaştırması

1. Müslümanlar çoğunlukla Muhammed’in adını andıklarında “Allah’ın selamı onun üzerine olsun” anlamına gelen “sallallâhu aleyhi ve sellem” sözünü de eklerler; yazıya da çoğunlukla “SAV” şeklinde kısaltarak geçirirler. Burada verilmesinin sebebi, arkadaşımızın Muhammed’in adını duyar duymaz bunu söylemesidir.
2. Sahîh-i Buhârî, 88. kitap (numaralama sistemine göre 84. kitap da olabilir), Mürtedlerin ve Hakka Karşı İnat Eden Kâfirlerin Tövbe Etmelerini İstemek Onlarla Savaşmak Kitabı adıyla geçer. Bu kitapta, “Dinini değiştireni öldürün” gibi sözler içeren hadisler bulunur (9.84.57).
3. “Tarihi yeniden yazma girişleri, sırf Batı kaynaklı cihâd sunumlarında veya asıl odak noktası olarak Batılı okura hitap edilmiş haliyle... görülür. Belki de Müslümanlık tarihinin başları İslâmî eğitim müfredatında yoğun vurgulandığından dolayı, Arapça veya diğer Müslüman çoğunluğun dilinde yazanlar, cihâdî militan savaştan farklı bir şey olarak sunmanın anlamsız olduğunun farkındadır.” Alıntının kaynağı: David Cook, *Understanding Jihad* (Berkeley: Univ. of California, 2005), s. 43.
4. *Kurtubî’nin tefsir kitabının*, yani on üçüncü yüzyıl imamının yorum kitabının, 2/Bakara 256 ayeti üzerine tefsirinde, bu ayetin neshine dair çeşitli görüşlerin detaylı listesi verilmiştir.
5. *İbn Kesîr’in tefsirindendir*, fakat bu maddeye gördüğüm nüshaların bazılarında yer verilmiştir, bazısında yoktur. Kurtubî’nin tefsirine de bir bakmak yararlı olacaktır.
6. Bkz. Sahîh-i Müslim 3432, 3371; Ebû Dâvûd es-Sünen 11.2150 ve Sahîh-i Buhârî 3.46.718.

7. “Bağdadi’ye Açık Mektup,” *Letter to Baghdadi*, 14 September 2014, <http://www.lettertobaghdadi.com>.

8. Ebû Dâvûd es-Sünen 39.4390.

9. Nogentli Guibert’in, RileySmith’in kitabı *The Crusades: A History*, s. 13-14 sayfalarında alıntılanmış sözüdür; vurgu eklenmiştir.

10. Sahîh-i Buhârî 4.56.2924.

11. Sahîh-i Buhârî 4.52.50.

12. Sahîh-i Buhârî 4.52.44.

13. Dahası için *Answering Jihad: A Better Way Forward*’daki 17. soruya bakınız. Ayrıca Jonathan RileySmith’in kitabı *The Crusades, Christianity, and Islam* kitabına bakınız.

19. Bölüm: Hristiyan Barışseverliğini İrdelemek

1. Kelimenin kullanıldığı savaşı ifadelerle dikkat edin: “Bunun için tövbe et! Yoksa yanına tez gelir, ağızındaki kılıçla [*rhomphaia*] onlara karşı savaşırım” (Vahiy 2:16; vurgulu Grekçe terim eklenmiştir). Ayrıca bkz. Vahiy 6:8.
2. Luka 22:35-38: “Sonra İsa onlara, ‘Ben sizi kesesiz, torbasız ve çariksız gönderdiğim zaman, herhangi bir eksiginiz oldu mu?’ diye sordu. ‘Hiçbir eksigimiz olmadı’ dediler. O da onlara, ‘Şimdi ise kesesi olan da, torbası olan da yanına alsın’ dedi. ‘Kılıcı olmayan, abasını satın bir kılıç alsın. Size şunu söyleyeyim, yazılmış olan şu sözün yaşamımda yerine gelmesi gerekiyor: ‘O, suçlularla bir sayıldı.’ Gerçekten de benimle ilgili yazılmış olanlar yerine gelmektedir.’ ‘Ya Rab, işte burada iki kılıç var’ dediler. O da onlara, ‘Yeter!’ dedi.”
3. Buna yönelik en zorlayıcı eleştiri tapınağın temizlenmesi olayıdır, bu yüzden biraz buna değinmemiz gerekir. Müjdelerin dördü de bu olayı açıklar (Matta 21:12-17; Markos 11:15-19; Luka 19:45-48 ve Yuhanna 2:13-17), fakat olayda şiddetin görüldüğü tek anlatı Yuhanna’ninkidir. İsa’nın çiftlik hayvanları ve güvercin satıcılarını ve para bozanları gördüğünde bir kamçı yapıp hepsini tapınaktan çıkartışını anlatır. Fakat Grekçesi dikkatle okunduğunda İsa’nın bu üç grubu farklı çıkarttığı anlaşılır, hiçbiri de insanlara yönelik şiddet içermez. Öncelikle, yalnızca koyunları ve sığırları kamçulamıştır: “... hepsini koyunlar ve sığırlarla birlikte tapınaktan kovdu”. Çiftlik hayvanları çıkarılınca satıcıları da peşlerinden gitti. İsa sonra para bozanların masalarını devirdi, bu da onların çıkmasına yol açtı. Son olarak, İsa güvercinleri çalmış gibi olacağı

şekilde salıvermedi, satıcılara herkesi oradan çıkartmaya kararlı olduğunu söyledi. Yani İsa sistematik şekilde tapınağı boşalttı, yanlışlıkla bile olsa insanları hiçbir şekilde kamçılamaadan.

4. İbn Kesir'in tefsiri.
5. Sahîh-i Müslim 1767a.
6. Bkz. Suyûtî'nin *Kur'ân İlimleri Üzerine el-İtkân*.
7. Sahîh-i Müslim 1910; 33.226; 20.4696; Hükûmetler Kitabı #47.

Kısım: 2. Soru

1. Müslüman biri "İsa Rab'dir" demenin basitçe "İsa bir Rab'dir" veya "İsa peygamberdir" anlamına gelebileceğini söyleyerek buna itiraz edebilir, fakat Romalılar'da bağlam bu yoruma imkan sağlamaz. Bunu böyle anlamaya çalışmak metindeki rablik ve peygamberlik terimlerini genellikle İslâmî dönemdeki anlamlarıyla görmeye zorlar, üstelik 13. ayette, anlatılmak istenen Rab'bin nasıl olduğu açıkça belirtilmiştir de. Rab kelimesinin Yahve'nin kutsal ismi olarak kullanıldığı Yoel 2:32'den alıntı yapılarak şöyle denir: "Rab'bi adıyla çağırın herkes kurtulacak." Bu bağlamda, Romalılar 10:9'da İsa'nın RAB Yahve, kurtaran Tanrı olduğu söylenmektedir. "İsa" adının kelime anlamının "Tanrı kurtarır" olduğunu bir kere daha hatırlamanın tam yeridir.
2. Bunun en açık anlatıldığı yer Matta 12:39-40'tır.
3. Burada "Allah"ın Tanrı'yı tanımlayan özel değil genel bir kavram olarak kullanıldığı ve *kelime-i şahâdetin* yalnızca monoteizmi beyan ettiği öne sürülebilir. Çoğunlukla başvuru itiraz yöntemidir bu, fakat mesele biraz ele alındığında yanıt kendini açığa çıkarır: Muhammed'in mesajı Tanrı hakkında belirli bir öğreti içerir (örn., Baba değildir, Oğul değildir, Bedir Savaşı'nda Müslümanlara yardım etmiştir, peygamberi olarak Muhammed'i seçmiştir, gibi). Tüm bunları göz önüne aldığımızda, Muhammed'in mesajı Tanrı anlayışı *Allah* terimi içinde imâ olunur. Bundan ötürü de *kelime-i şahâdette*, "Allah" Muhammed'in duyurduğu Tanrı'yı, İslâm'ın Tanrısı'nı ifade eder.
4. Kur'ân 2/Bakara 23; 10/Yûnus 37-38; 11/Hûd 13; 17/İsrâ 88; 52/Tûr 33-34.
5. Elçilerin İşleri 1:22; 2:24, 29-32; 3:15; 5:29-32; 10:39-41; 13:26-37; 17:30-32; 23:6; 24:15-21; 26:6-8, 23.

21. Bölüm: Savın Doğrulanması

1. Gerd Lüdemann, "The Decline of Academic Theology at Göttingen," *Religion* 32, no. 2 (2002), s. 87-94.
2. Gerd Lüdemann, *What Really Happened to Jesus: A Historical Approach to the Resurrection*, Çevirmen: John Bowden (Louisville: Westminster John Knox, 1995), s. 17.
3. Paula Fredriksen, *Jesus of Nazareth: King of the Jews* (New York: Vintage, 1999), vurgu tarafımdan eklenmiştir.
4. John Dominic Crossan, *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant* (San Francisco: HarperSanFrancisco, 1991), s. 375.
5. John Dominic Crossan, *Jesus: A Revolutionary Biography* (San Francisco: HarperCollins, 1991), s. 145.
6. Burada şunu belirtmem gerekir, sözünü ettiğim diğer akademisyenlerin aksine Reza Aslan Yeni Antlaşma veya tarihte yaşamış İsa üzerine çalışmalar yapmış bir akademisyen değildir, uzmanlığı din sosyolojisi üzerinedir ve yaratıcı yazarlık eğitmenidir.
7. Lauren Green ile röportaj.
8. Aslında, akademisyenlerin bazıları bu öğretişin İsa'nın ölümünün hemen bir yıl sonrasında oluşturulduğunu söyler: "Bu geleneğin, İsa'nın ölümünü takiben aylar içinde gelenekselleşmek üzere oluşturulduğundan tümüyle emin olabiliyoruz." James D. G. Dunn, *Jesus Remembered* (Grand Rapids: Eerdmans, 2003), s. 855.
9. "Din değiştirme"ye veya Yahudi geçmişe sahip olup Hristiyan olmaya dair ifadelerin Hristiyanlık tarihinin bu noktasında tam anlamının bilinemeyeceğinin anlaşılması gerekir ve *Hristiyan* teriminin *Yahudi* veya hatta *Hristiyan olmayanla* bile bir arada anılması kaçınılmaz ölçüde sorunlu bir kullanımdır. Fakat terminolojiyi bir yana alırsak, mesele barizdir: Sadece hâlihazırda inan-dıkları bir şeyi savunmuyor olmaları söz konusuydu.
10. Matta 28:12-15.
11. Marcus Tullius Cicero, *Pro Lege Manilia. Pro Caecina. Pro Cluentio. Pro Rabirio Perduellionos*, Çevirmen: H. Grose Hodge (Cambridge: Harvard Univ. Press, 1990), s. 467.
12. Seneca, *Epistles 93-127*, Çevirmen: Richard M. Gummere (Cambridge: Harvard Univ. Press, 1925), s. 167.
13. Josephus, *Antiquities* 12.256.
14. Martin Hengel, *Crucifixion in the Ancient World and the Folly of the Message of the Cross* (Philadelphia: Fortress, 1977), s. 31-32.

15. Josephus, *Jewish War* 6.304 ve 2.612.
16. Seneca, *Epistles*, s. 167.
17. Hengel, *Crucifixion in the Ancient World and the Folly of the Message of the Cross*, s. 9.
18. Tek olası istisna Yosefus'un biyografisinde bulunur. Çarmıha gerilmek üzere olan üç yakınıni gördüğü zamanı anlatmaktadır. Pek yakında imparator olacak birinin arkadaşı olarak, gözyaşları içinde Titus'a bundan bahseder. Titus, "onların derhal indirilmesini ve iyileşmeleri için en iyi bakımı görmelerini emreder." Yine de üçünden ikisi ölür, bir arkadaşı hayatta kalır. Roma tarihinde birinin çarmıhtan kurtulup hayatta kaldığına dair kaydedilmiş tek anlatı budur; o da kısmî, yarıda kalmış bir çarmıha gerilmenin kurbanı olarak imparator tarafından en iyi tedaviyi görmüş kişiye aittir. Kayıtlarda cezaya tümüyle uğratılıp da hayatta kalmış kimse bulunmamaktadır. Josephus, *Life*, s. 420-421.
19. Hengel, *Crucifixion in the Ancient World and the Folly of the Message of the Cross*, s. 3.

22. Bölüm: İslâmî Karşılık

1. Bu ayeti okurken ilk Hristiyanların İsa'nın dirilişini ölümden kurtulma olarak gördüklerini bilmek önem taşır. Bkz. Elçilerin İşleri 2:31-32.

23. Bölüm: İslâmî Karşılığın Değerlendirmesi

1. "Objektif gözlemcinin" *tabiatı gereği (ipso facto)* natüralist olması gerektiğini düşünmüyorum. Natüralizm bizzat kendi önyargılarını temel alan bir çıkarımdır. Bence objektif gözlemci Tanrı'nın varlığına bunu öne sürmeden meydan tanımalıdır.
2. Burada bir mucizenin gerçekleştiği sonucuna varmak için uygun koşulun bu olduğunu iddia etmiyorum, fakat mücbir bir koşuldur bu. Gerçekleştiği anda izah edilmez görünen bilinmez olguların çoğu daha sonra edinilen bilgilerle açıklanabilir hale gelir. Mucizenin gerçekleştiğine inanmak için başka gerekçeler kanıt olarak gösterilmelidir. Dahası için bkz. 25. bölüm.
3. Josephus, *Antiquities* 18.85-88.
4. Josephus, *Jewish War* 2.175-177.
5. Bu anlatıya dair başka bir ayet için de bu geçerlidir; 3/Âl-i İmrân 49.
6. Editörler: Alexander Roberts, James Donaldson ve A. Cleveland

Coxe; "The Arabic Gospel of the Infancy of the Saviour," *The AnteNicene Fathers: Fathers of the Third and Fourth Centuries; The Twelve Patriarchs, Excerpts and Epistles, the Clementina, Apocrypha, Decretals, Memoirs of Edessa and Syriac Documents, Remains of the First Ages*, Çevirmen: Alexander Walker, 8. Cilt (Buffalo: Christian Literature Company, 1886), s. 405.

7. Thus K. Aland, W. Bauer, W. Foerster, G. May, E. Procter ve A. Gregory; kitaba 'müjde' denmesinin doğru olup olmadığına dair daha geniş bir tartışma için bkz. J. A. Kelhoffer, "Basilides's Gospel and 'Exegetica (Treatises)'" *Vigiliae Christianae* 59, no. 2 (2005), s. 115-134.
8. Lyonlu İrenaeus, "Irenæus against Heresies," *The AnteNicene Fathers: The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, Editörler: Alexander Roberts, James Donaldson ve A. Cleveland Coxe, 1. Cilt, (Buffalo: Christian Literature Company, 1885), s. 349.
9. A.g.e., vurgu tarafımdan yapılmıştır.

24. Bölüm: Sonuç

1. Mesajın diriliş yoluyla doğru olduğunun kanıtlanmış olmasından bağımsız olarak doğrudur bu elbette, yine de muhataplarının bazıları iki olguyu, yani dirilişin inanılması güç bir olay oluşu ile mesajın kendi doğasında pek cazip olmamasını birlikte göz önüne almış olmalı.

25. Bölüm: Savın Doğrulanması

1. Elçilerin İşleri 1:22; 2:24, 29-32; 3:15; 5:29-32; 10:39-41; 13:26-37; 17:30-31; 23:6; 24:15-21; 26:6-8, 23.
2. 1. Korintliler 15:19.
3. Bu münâzarayı şu linkten izleyebilirsiniz: ThomisticTheist (YouTube kullanıcı adı), "Did Jesus Rise from the Dead? Michael Licona vs. Shabir Ally" başlığıyla, YouTube.com, 19 Ağustos 2013 tarihinde yüklenmiştir. https://www.youtube.com/watch?v=FT-yqQIBGX_4.
4. Elbette, burada mühim olan, akademisyenlerin fikir birliğini gerekçe olarak gösterecek kadar hemfikir olmaları değil: Kanıt o kadar güçlü ki mesele üzerinde çalışma yapan herkes bilfiil hemfikir oluyor.
5. James D. G. Dunn, *Jesus Remembered* (Grand Rapids: Eerdmans, 2003), s. 855.

6. Petrus'un kullandığı ifadelerin 1. Korintliler 15:3-8'deki ikrara epey benzer anlamlarda başlaması çarpıcıdır.
7. A. J. M. Wedderburn, *Beyond Resurrection* (Peabody, MA: Hendrickson, 1999), s. 13.
8. Bkz. 2. Korintliler 11:24-26 ve Elçilerin İşleri 14:19. Pavlus'un idam edilişi, ölümünün hemen birkaç yıl sonrasında kaleme alınan 1. Klement 5'te bulunur. Pavlus'un idam edilmesinin anlamı Eusebius'un *Historia Ecclesiastica*'sında (2.25.5) kaydedilmiştir.
9. Bu dördü Yosefus, Hegesippus, İskenderiyeli Klement ve Eusebius'tur. Maalesef, Klement ve Hegesippus'un anlatıları yalnızca Eusebius'un *Ecclesiastical History*'sinde kalmıştır; Klement'in anlatıları 2.1.3-5 ve 2.23.3'te, Hegesippus'un anlatıları 2.23.3-19'de geçer. Eusebius'un Yosefus'la ilgili anlatısı hemen ardından gelir (2.23.20-25), fakat onun kayıtları ile bizim elimizde mevcut bulunan ve anlatının *Antiquities* 20.200 kısmının başlarında kaydedildiği Yosefus'un elyazmaları arasında bazı farklılıklar görülür.
10. Yakup'un dirilmiş İsa'yı gördüğüne dair bir hikâyeden söz edilmeyip yalnızca 1. Korintliler 15'te kaydedilmiş olmasına karşın, Yakup'un inancını değiştirmesinin sebebi pek de akademisyen fikir birliğine dayalı değildir. Her hâlükârda, Habermas bize eleştirmen akademisyenlerin çoğunluğunun Yakup'un 1. Korintliler 15'te kaydedildiği üzere, dirilmiş İsa'nın Yakup'a da görüldüğünün belirtilmesine dayanarak, iman etmiş olduğuna katılırlar. Habermas ve Licona bu görüşe sahip bazı akademisyenleri örnek olarak sıralamışlardır: Allison, Betz, Byrskog, Conzelmann, Craig, Davis, Derret, Ehrman, Funk, Hoover, Kee, Koester, Ladd, Lorenzen, Ludemann, Meier, Oden, Osborne, Pannenberg, Sanders, Spong, Stuhlmacher, Wedderburn ve Wright. M. Licona, *The Resurrection of Jesus: A New Historiographical Approach* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2010), s. 460-461.
11. E. P. Sanders, *Jesus and Judaism* (Philadelphia: Fortress, 1985), s. 334.
12. Kitapta "daha sonra Pavlus" ifadesinin aslen parantez içinde olduğunu, fakat açıkça belirtmek adına bu metinde ifadeyi tırnak içine alarak verdiğimi bilmenizi isterim. E. P. Sanders, *The Historical Figure of Jesus* (London: Penguin, 1993), s. 280, vurgu tarafımdan yapılmıştır.
13. David R. Catchpole, *Resurrection People* (Macon, GA: Smyth and Helwys, 2002), s. 158.

14. Hershel Shanks ve Ben Witherington, *The Brother of Jesus: The Dramatic Story and Meaning of the First Archaeological Link to Jesus and His Family* (London: Continuum, 2003), s. 107-109.
15. E. P. Sanders, *The Historical Figure of Jesus*, s. 280.

26. Bölüm: İslâmî Karşılık

1. Bkz. ayrıca 5/Mâide 111 ve 61/Saf 14.

27. Bölüm: İslâmî Karşılığın Değerlendirmesi

1. Hyam Maccoby, *The Mythmaker: Paul and the Invention of Christianity* (New York: Harper and Row, 1986).
2. Karen Armstrong, *The First Christian: Saint Paul's Impact on Christianity* (London: Pan, 1983), s. 12.
3. Konuya mükemmel yaklaşım gösteren bir kaynak olarak bkz. David Wenham, *Paul: Follower of Jesus or Founder of Christianity?* (Grand Rapids: Eerdmans, 1995). Ayrıca bkz. E. P. Sanders, *Paul and Palestinian Judaism: A Comparison of Patterns of Religion* (Philadelphia: Fortress, 1977).
4. Thomas J. Herron, *Clement and the Early Church of Rome: On the Dating of Clement's First Epistle to the Corinthians* kitabında 1. Klement'in İS 70'ten evvel yazıldığına dair güçlü argümanlar sunmuştur, ancak buna katılmayanlar vardır ve onlara göre yaklaşık İS 90 tarihi daha isabetlidir. Herron'un öne sürdüğü tarih yine de Pavlus'u tanyanların yaşadığı dönemi kapsıyor olsa da, diğerlerinin öne sürdüğü tarih tarihsel standartlara göre hemen hemen en yakındır.
5. F. F. Bruce, *The New International Greek Testament Commentary: The Epistle to the Galatians* (Exeter: Paternoster, 1982), s. 117.
6. Galatyalılar 2:12'deki "Yakup'un yanından bazı adamlar gelmeden" ifadesi ve bazılarının bu ifadenin bu adamların her şeyi Yakup'un izniyle yaptıkları ve meseleyi birlikte ele aldıklarına göre Pavlus'un da meseleyi bizzat Yakup'la ele aldığı anlamına geldiğini düşünürler. Bunların hiçbiri metinde birebir yer almaz; Yakup'un onların yaptıklarına resmen izin verdiğine dair veya Pavlus'un herhangi bir şekilde Yakup'la bir mesele üzerinde tartışmalarına dair bir belirti yoktur.
7. İlk yüzyıldaki o dönemde Antakya'nın Kudüs'ten yaklaşık on beş kat daha kalabalık olduğunu ve kilise hizipçiliğinin burada tehlikeli olabileceğini belirtmenin faydası var. Petrus'a havârilerin

önceden karara vardığı bir meseleyi hatırlatmak Pavlus'un vazifesiydi.

8. Elçilerin İşleri 15:7-11'de şöyle denir: "Uzunca bir tartışmadan sonra Petrus ayağa kalkıp onlara, 'Kardeşler' dedi, 'Öteki uluslar Müjde'nin bildirisini benim ağzımdan duyup inansınlar diye Tanrı'nın uzun zaman önce aranızdan beni seçtiğini biliyorsunuz. İnsanın yüreğini bilen Tanrı, Kutsal Ruh'u tıpkı bize verdiği gibi onlara da vermekle, onları kabul ettiğini gösterdi. Onlarla bizim aramızda hiçbir ayırım yapmadı, iman etmeleri üzerine yüreklerini arındırdı. Öyleyse, ne bizim ne de atalarımızın taşıyamadığı bir boyunduruğu öğrencilerin boynuna geçirerek şimdi neden Tanrı'yı deniyorsunuz? Bizler, Rab İsa'nın lütfuyla kurtulduğumuza inanıyoruz; onlar da öyle."
9. Bazıları Matta 5:18'in yasanın her zaman uygulanacağı anlamına geldiğini varsayar. Ancak yine belirtmek gerekir ki burada Yasa, Pentatuk anlamına gelmektedir ve her hâlükârda ayette "her şey gerçekleşmeden" denmekte, yani bunun bir sonu olacağı söylenmektedir ve bu sonun da çarmıh olduğunu düşünmek için iyi bir gerekçe vardır. Bazıları insanların kurtulmak için yasaya uymaları gerektiğini anlatırken 19. ayeti gösterirler, fakat İsa'nın anlatmak istediği bu olamaz, çünkü ayette kat'i suretle buyrukları bir yana bırakıp başkalarına da böyle yapmayı öğretenlerin bile cennetin egemenliğinde olacağı söylenmektedir.
10. Yahudilerin töresel yasaların bir parçası olarak belirli yeminler etmeleri gerekiyordu. İsa takipçilerine bunu yapmamalarını söyleyerek onlardan Yahudi törelerini bozmalarını istemiş oluyordu.
11. Stanley Porter'in son kitabında öne sürdüğü bir varsayım; *When Paul Met Jesus: How an Idea Got Lost in History* (New York: Cambridge University Press, 2016).
12. C. H. Dodd, *The Apostolic Preaching and Its Developments* (London: Hodder and Stoughton, 1944), s. 16.
13. 1. Korintliler 4:11-13; 7:10-11; 9:14; 11:23-25; 13:2-3; 15:3-5.
14. Elbette Romalılara Mektup kurala istisnadır. Pavlus'un daha evvel aralarında bulunmadığı bir topluluğa Pavlus tarafından gönderilmiş ve ilâhiyatını en sistemli ve oldukça detaylıca veren tek mektuptur.
15. Krş. Kur'an 61/Saf 14: "Ey iman edenler! Allah'ın yardımcılar olun. Nasıl ki Meryem oğlu İsa da havarilere, 'Allah'a giden yolda benim yardımcılarım kimdir?' demişti. Havariler de, 'Biz Allah'ın

yardımcılarıyız' demişlerdi. Bunun üzerine İsrailoğullarından bir kesim inanmış, bir kesim de inkâr etmişti. *Nihayet biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece üstün geldiler.*"

16. Bkz. Kurtubî'nin Tefsiri, 61.14; ayrıca bkz. Tabarî, *Tarih*.

29. Bölüm: Savın Doğrulanması

1. Bu iki kelimenin İsa'ya atfen kullanıldığı, Granville Sharp kuralı tarafından da garantilenmiştir. Bkz. Daniel Wallace, *Sharp Redevivus? A Reexamination of the Granville Sharp Rule*, <https://bible.org/article/sharpredvivusreexaminationgranvillesharprule>.
2. "Yuhanna'nın Müjdesi'nde İsa, 'İbrahim doğmadan önce ben varım' der; 'Ben Varım' Mısır'dan Çıkış'ta Tanrı'nın kendini tanıtırken kullandığı 'Ben Ben'im' sözüdür... İsa'yı dinleyenler dediklerinin ne anlama geldiğini gayet iyi anlıyorlardı. Onu taşlamak üzere ellerine taş almışlardı, çünkü kendisinin Tanrı olduğunu îmâ ederek Tanrı'ya küfrettiğini düşünüyorlardı." Bart Ehrman, "The Earliest Gospels" (Ehrman'ın "History of the Bible: The Making of the New Testament Canon," adlı sesli dersler dizisinden bir kısım).
3. Grekçe Eski Antlaşma'da Mezmur 35:23'te Tanrı'yı ifade etmek üzere kullanılan kelimelerle birebir aynıdır.
4. Daha derin inceleme için Richard J. Bauckham'ın *Contours of Christology in the New Testament* kitabının "Monotheism and Christology in the Gospel of John" başlıklı kısmına bakınız; Editör: R. N. Longenecker (Grand Rapids: Eerdmans, 2005), s. 148-166.
5. Ehrman, "The Earliest Gospels."
6. Yuhanna için hemfikir olunan tarih yaklaşık İS 90'dır, ancak bu tarih şimdilerde geçerliliği yitirmiş akademik varsayıma dayandırıldığından (yani, Yuhanna'nın sinoptiklere dayandırılmasından) dolayı eleştirilmiştir. Krş. Yuhanna Müjdesi'ni 50'ler ile 60'lar arasında tarihlendiren J. A. T. Robinson. Bkz. Robinson, *Redating the New Testament* (Eugene, OR: Wipf and Stock, 2000), s. 307. Düzeltme yapılmış olmasına karşın, benim Yuhanna'yı kabul etmemenin sebebi bunun İsa'nın ölümünün altmış yıl sonrasında yazılmış olmasıdır.
7. Markos için hemfikir olunan tarih İS 65-70 olmasına rağmen, bu tarihlendirme, Yuhanna'da hakkındaki fikir birliğinde olduğu gibi, hükmü geçmiş varsayımlara dayanmaktadır. Maurice Casey *Aramaic Sources of Mark's Gospel* (Çevirmenin notu: 'Markos

Müjdesi'nin Aramice Kaynakları' diye tercüme edilebilir) adlı çalışmasında Markos için İS 40'a doğru bir tarih verir. Farklı bir gerekçeyle de olsa aynı sonuca varan James Crossley *The Date of Mark's Gospel* adlı inceleme yazısında Markos'un 30'ların ortaları ile 40'ların ortaları arasında bir dönemde yazıldığını söyler. Şahsen, benim gerekçelerim pek Casey veya Crossleyinkilerle aynı olmasa da, 40'ların başlarını diğer tüm alternatiflere göre daha ikna edici buluyorum. Farklı olasılık dereceleriyle birlikte şunların doğru olması mümkün görünmektedir: Markos kendisini dinleyenlerin Pilatus'u, Kayafa'yı, Bartımay'ı, Rufus'u ve İskender'i bildiklerini varsaymaktadır; kendisini dinleyenlerin çıplak halde kaçan gencin ve başkahinin uşağının kulağını kesenin kimliğini isimleri saklı kalsın diye belirtmemiştir; anlatısı yasa hakkındaki tartışmaların kilisenin ilk döneminin ne kadar başında yaşanmaya başladığını gösterir; Caligula'nın tapınaktaki heykelinden rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır; müjdesinin kaleme alınmasını Petrus'un Yeruşalim'den ayrılması hızlandırmıştır ve İsa'nın dirilişini bizzat görmüş olanlara İsa'nın hizmeti hakkında standart bir metin sağlayacak kadar eski bir tarihte kaleme almıştır. Hepsini bir arada ele aldığımızda, bu olaylar yaklaşık İS 40-44 yıllarında yaşanmış olmalıdır. Ben bu tarih aralığından yanayım, Markos Müjdesi'nin dördü arasından ilki olduğunda da fikir birliği vardır.

8. Rikk Watts, "Mark," *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament*, Editörler: G. K. Beale ve D. A. Carson (Grand Rapids: Baker Academic, 2007).
9. Burada "Rab" için kullanılan kelime *adonai*, genellikle Yahve için kullanılır, fakat insanlar için de geçerlidir. Ancak bağlamda tapınağın Rabbi'nden söz edilmektedir, bu da Yahve'den söz edildiğini gösterir.
10. Malaki 4:6'da, Tanrı'nın, "gelip ülkeyi lanetleyip yok etme"siyle ilgili sözleri bulunur. Elbette Hristiyanlar peygamberliğin başındaki sözleri İsa'nın ikinci gelişiyle bağdaştırarak anlarlar.
11. Krş. Philo, *On the Embassy to Gaius* 368 ve *On Dreams* 2.131.
12. Yuhanna 10:33'te de gördüğümüz görev.
13. Sıfat fiillerin öznesi Yahve'dir, bendeki tercümede de sıfat fiil "o" eklenerek belirtili hale getirilmiştir. (Çevirmenin notu: Türkçe Yeni Çeviri tercümesinde de 103:3-5 arasında devam ettirilen

cümlenin bitimi olan 5. ayette “O’ dur” diye sıfat fiillerin öznesi belirtilmiştir.)

14. Yasa’nın Tekrarı 33:26; Mezmurlar 104:3; Yeşaya 19:1.
15. Eski Antlaşma’da Yahve’nin iki kimlikte veya iki ayrı yerde bulunan haliyle ilk kez burada tasvir edilmediğini hatırlayınız. Bkz. 6. bölüm.
16. Helenistik Yahudi oyun yazarı Ezekeil’in *Exagoge* eseri potansiyel istisnadır. Bu oyunda Musa bir görünümde Sina Dağı’nda bir taht görür. Tahtta oturan soylu bir adam Musa’ya sağ eliyle tacını, sol eliyle de asasını uzatarak tahttaki kendi yerini Musa’ya verdiğini anlatan bir hareket yapar. Soylu adam Tanrı olabilir ve Musa da sahiden tahtta oturuyor olabilir, ancak ikisi de net ifadelerle söylenmemiştir. *Exagoge*, 68-76. satırlar.
17. HansJoachim Kraus, *Psalms: A Commentary*, Çevirmen: Hilton C. Oswald (Minneapolis: Augsburg, 1988-89), s. 2.348-349.
18. Adela Yarbro Collins, “The Charge of Blasphemy in Mark 14:64,” *Journal for the Study of the New Testament* 26, no. 4 (2004): s. 379.
19. Daha önceki bir dipnotta belirttiğim gibi, Markos için 40’lı yılların başlarını tarihleme olarak doğru buluyorum, bundan dolayı da Pavlus’un Markos’tan önce yazdığına inananlardan biri değilim. Fakat ben epey azınlıktayım.
20. Ernst Lohmeyer, *Kyrios Jesus: Eine Untersuchung zu Phil 2, 5–11* (Heidelberg: Winter, Universitätsverlag, 1961), s. 4.
21. Colin Brown, “Ernst Lohmeyer’s Kyrios Jesus,” *Where Christology Began: Essays on Philippians 2*, Editörler: Ralph P. Martin ve Brian J. Dodd (Louisville: Westminster John Knox, 1998), s. 10.
22. Lohmeyer, *Kyrios Jesus*, s. 8.
23. J. M. Furness, “The Authorship of Philippians ii.6–11,” *Expository Times* 70 (1958), s. 240-243.
24. Ralph P. Martin, “*Carmen Christi* Revisited,” *Where Christology Began: Essays on Philippians 2*, Editörler: Ralph P. Martin ve Brian J. Dodd (Louisville: Westminster John Knox, 1998), s. 2.

31. Bölüm: İslâmî Karşılığın Değerlendirmesi

1. Veya en azından tek Tanrılık içinde yer alan çoklu kimlik ilâhiyatı.
2. Birkaç ayet sonrasında İsa kendi yetkisine dayanarak cüzamlıyı iyileştirir; bu, Eski Antlaşma döneminde hiçbir peygamberin ger-

çekleştirmedeği ve kendi kimliğini açığa çıkaran bir mücizedir. Böylelikle, “İsa onu sıkıca uyararak hemen yanından uzaklaştırdı. ‘Sakın kimseye bir şey söyleme!’ dedi...” (Markos 1:43-44).

3. Yuhanna 7:30.
4. Matta 16:16-20 ve Luka 9:21’de aynı olay yer alır.
5. Markos 8:30 ve 9:41’de İsa’nın Mesih olduğu îmâ edilir, fakat ikisinde de çoğunlukla Müslümanların tanrılık iddiasına dair görmeye çalıştıkları tarzda kat’i dille beyan edilmez. Ek olarak, ikisi de özel konuşmalardır, halka yönelik beyanlar değildir. Matta 16:16-20 bu kurala istisnadır; burada, herkesten uzak bir yerde, İsa kendisinin Mesih olduğunu kabul etmiştir, fakat bunu onlara kendisinin açıklamadığında veya kimseye söylemeye niyeti olmadığında ısrar etmiştir (aynı konuşma net beyan içermeden Luka 9:21’de de geçer). Aynı durum Yuhanna’nın Müjdesi için de söylenebilir; en net beyan kendisinin Mesih olduğunu itiraf ettiği Yuhanna 4:26’dakidir, fakat bu da kendi aralarında geçen bir konuşmadır. Halk arasında birçokları kim olduğunu açıkça söylememesinden ötürü hâlâ sikkindir (bkz. Yuhanna 10:24). Ayrıca Yuhanna 4:26’daki sözler Mesih olduğuna dair beyanı olarak kabul edilebiliyorsa, Yuhanna 20:29’daki sözler de tanrılığına dair beyanı olarak kabul edilebilir.
6. Ayetin aslî şekline dair metne dayalı bir tartışma söz konusudur.
7. Başlık eğitici, dünyanın sonuna dair ve tarihsel olaylar bağlamında kullanılır.
8. Farklılık kriterine göre, tarih kayıtlarına sonradan eklenmediğinden emin olmanın yolu, tarihsel verinin kendi bağlamından belirgin ölçüde farklı olduğunu görmektir. Bu doğrultuda, Yahudilerin Mesih’in İnsanoğlu olmasını beklemediklerinden ötürü biz de bunun İsa’ya başkaları tarafından atfedilmediğini anlayabiliriz; belki de daha da önemlisi, ilk kilise toplulukları bu kimliği dile getirmemiştir, bundan dolayı da müjdeyi kaleme alanların bu ifadeyi geçmişe dönük olarak İsa’ya atfetmiş olmaları mümkün görünmez. Mümkün tek gerekçe, İsa’yı bu sıfatıyla bu kadar sıklıkla anmalarının sebebinin İsa’nın bu ifadeyi gerçekten kendi için kullanmış olmasıdır.
9. Yaklaşık yirmi iki defa. Richard Bauckham, *God Crucified: Monotheism and Christology in the New Testament* (Grand Rapids: Eerdmans, 1999), s. 29.

10. Bart D. Ehrman, *How Jesus Became God: The Exaltation of a Jewish Preacher from Galilee* (New York: HarperOne, 2014), Konum: 3. Kindle eKitap. Vurgu tarafımdan yapılmıştır.

33. Bölüm: Savın Doğrulanması

1. Kur'ân 61/Saf 6.

34. Bölüm: İddiaya Karşılık

1. Sahîh-i Buhârî 1.2.12.
2. Sahîh-i Buhârî 1.2.16.
3. Sahîh-i Buhârî 1.2.18.
4. Sahîh-i Buhârî 3.46.694.
5. Sahîh-i Buhârî 9.87.111.
6. Daha sonra Cebrâil olduğu belirtilir.
7. *Ghatt* kelimesinin *Lane's Lexicon*'daki tercümesi budur (Vol II, 2269; Lane's Lexicon, Eski Arapça için kullanılan standart İngilizce sözlüktür.)
8. Sahîh-i Buhârî 4.52.50.
9. Sahîh-i Buhârî 4.52.44.
10. Sahîh-i Buhârî 4.52.72.
11. Sahîh-i Buhârî 5.59.297.
12. Sahîh-i Buhârî 5.59.449.
13. Sahîh-i Buhârî 4.52.182.
14. Örn., Sahîh-i Buhârî 5.59.370.
15. Sahîh-i Buhârî 5.59.369.
16. Sahîh-i Buhârî 7.71.589.
17. Sahîh-i Buhârî 1.11.584.
18. Sahîh-i Buhârî 4.52.256.
19. Örn., Benî Kureyza hakkında, Sahîh-i Buhârî 5.59.362; Hayberliler hakkında, Sahîh-i Buhârî 5.59.512.
20. Sahîh-i Buhârî 1.2.25.
21. Sahîh-i Müslim 1767.
22. Dahası için David Wood'un *AnsweringMuslims.com* sitesinde yer alan 6 Nisan 2014 tarihli "50 Reasons Muhammad Was Not a Prophet," makalesine bakınız. <http://www.answeringmuslims.com/2014/04/50reasonsmuhammadwas notprophet.html>.
23. Sahîh-i Buhârî 7.71.661.
24. Sahîh-i Buhârî 4.53.400.
- 25.

26. Sahîh-i Buhârî 2.19.177’de şeytânî ayetlerden söz edilir; Muhammed, *cin*lerin ve putperestlerin kendisiyle birlikte secde etmeleriyle sonuçlanan Necm Sûresi’ni okumuştur. En eski İslâmî kayıtların otuz yedisinde yer alan, çok daha uzun bir anlatının sadece bir kısmıdır bu. Princeton Üniversitesi’nden mezun olup Harvard Üniversitesi’nde eğitimcilik yapmış Müslüman akademisyen Shahab Ahmed, 1999’da doktora tezini bu konu üzerinde sunmuş, Muhammed’in gerçekten de şeytânî ayetler beyan ettiğini iddia etmiştir.
27. Sahîh-i Buhârî 6.60.139; Sahîh-i Müslim 3248.
28. Sahîh-i Müslim 3481; ayrıca bkz. Sahîh-i Buhârî 7.62.64.
29. Kur’ân 23/Mü’minûn 1-6; Sahîh-i Buhârî 5.59.459; Sahîh-i Müslim 3371 ve 3384.
30. Sahîh-i Buhârî 3.48.826.
31. Sahîh-i Buhârî 2.18.161.
32. “Öyleyse, diğer kısımlar nasıl şekillendi? Ya hepsi aynı anda şekil aldı –kalp, akciğer, karaciğer, göz ve kalan diğerleri– ya da başarıyla... Hepsinin aynı anda şekil almasına gelirse, duyularımızın bunun olmadığını bize açıkça söyler.” Aristotle, *Generation of Animals*, Çevirmen: A. L. Peck (Cambridge: Harvard Univ. Press, 1979), s. 147.
33. “Embriyo gelişimini kordon bağıyla sağlar. Ruh’un beslenme yetisi, diğer her şeyde olduğu gibi, hayvanlarda da mevcut olduğundan, göbek deliğini anında bir kök gibi rahme yönlendirir.” Galen, *On the Natural Faculties*, Çevirmen: Arthur John Brock (London: W. Heinemann, 1916), s. 239.
33. A.g.e., s. 21.
34. Sahîh-i Buhârî 4.55.546; 5.58.275.
35. Müslüman olarak Kur’ân’ın bunu söylediğine inanmaktaydım, fakat hadis de bunu doğrular. Ebû Dâvût es-Sünen, 4002: “Güneş batarken eşek üzerinde yol almakta olan Allah’ın elçisinin arkasında oturuyordum. ‘Nereye battığını biliyor musun?’ diye sordu bana. Ben de, ‘Allah ile elçisi bilirler’ diye yanıtladım. Bana, ‘Ilık su kaynağına batıyor’ dedi.”
36. Sahîh-i Buhârî 7.71.673.
37. Sahîh-i Buhârî 7.71.592.
38. Sahîh-i Buhârî 7.71.590.

35. Bölüm: Karşılıkların Değerlendirmesi

1. İbn Hişâm'ın yazılarında geçer. *The Life of Muhammad: A Translation of Ibn Ishaq's Sirat Rasul Allah*, Çevirmen: Alfred Guillaume (Oxford: Oxford Univ. Press, 2002), s. 691.
2. İbn Hişâm daha evvel hazırladığı hariç tutulacaklar listesine göre Muhammed'le alakalı olmayan verileri zaten çıkarttığından dolayı, utandırıcı verilerin ve can sıkıcı gerçeklerin Muhammed'le ilgili olduğundan emin olabiliriz.
3. *The Life of Muhammad*, s. 494.
4. A.g.e., s. 675.
5. A.g.e., s. 675-676'da İbn Sa'd'dan bunu destekleyen şu sözler yer alır: "Umeyr bin Adî gece vakti kadına geldi ve evine girdi. Çocukları etrafında uyuyorlardı. Birini de emziriyordu. Eliyle kadını yokladı çünkü kendisi kördü ve onu çocuklarından uzaklaştırdı. Kılıcını kadına sırtından çıkasıya sapladı. Sonra peygamberle birlikte sabah namazını kıldı." Muhammad Ibn Sa'd, *Kitab alTabaqat alKabir*, Çevirmen: S. Moinul Haq, 2. Cilt (Karachi: Pakistan Historical Society, 1972), s. 30-31.
6. *The Life of Muhammad*, s. 515.
7. A.g.e., s. 308.
8. Andrew Higgins'in 15 Kasım 2008 tarihli *Wall Street Journal*'da yayımlanan, "Professor Hired for Outreach to Muslims Delivers a Jolt," yazısı: <http://www.wsj.com/articles/SB122669909279629451>.
9. Ahmed'in Muhammed'in sıfatlarından biri olduğunu söyleyerek buna itiraz edenler çıkabilir, fakat soruyu geçiştirmiş olurlar.
10. Batı'nın İslâm'ın ilk dönemleri üzerinde çalışmalara yaklaşımı hakkında daha çok araştırma yapmak isteyenlere F. M. Donner'ın, *Narratives of Islamic Origins: The Beginnings of Islamic Historical Writing* (Princeton: Darwin Press, 1998) kitabını öneririm. Bundan daha bilineni ve ilgi çekici olanı Tom Holland'ın *In the Shadow of the Sword: The Birth of Islam and the Rise of the Global Arab Empire* (New York: Random House, 2012) kitabıdır.

37. Bölüm: Savın Doğrulanması

1. Kur'ân 2/Bakara 23; 10/Yûnus 37-38; 11/Hûd 13; 17/İsrâ 88; 52/Tûr 33-34.

38. Bölüm: Karşılık

1. Toby Lester'in Ocak 1999 tarihli *Atlantic* dergisinde yayımlanan "What Is the Koran?" makalesindedir: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1999/01/whatisthekoran/304024>.
2. İtalik yazım vurgusu makalenin kendisinde yapılmıştır. Pün bu sözlere şunu ekler: "Tercümeyle dair geleneksel kaygının görülmesinin sebebi budur. Kur'ân anlaşılır değilse –hatta Arapçası bile anlaşılamiyorsa– tercüme edilebilir de değildir. İnsanların korktuğu bu."
3. Subjektiflik açısından bir tartışma konusudur bu, fakat ele alınan meseleye daha geniş bir örnek oluşturur: Bir şeyin gerçekten de en iyi olduğuna kim karar verebilir?
4. Kıvrak zekalı bir gözlemci ulusal basketbol ligini 90'ların ortalarından beri izlemediğimi fark edebilir. Haklılığı vardır.
5. Müslüman biri Muhammed'in Kur'ân ayetlerini o kadar da keyfi neshetmediğini söyleyerek itirazını dile getirebilir, fakat soruyu geçiştirmiş olurlar. Onun peygamber olduğunu düşünmeye yöneltecek iyi bir gerekçemiz yoksa, bunu gayet de yapmış olabilir. Bu onun illâ ki baltalayıcı biri olduğunu göstermez; bu farazî örnekteki gibi bir metni gayet iyi niyetle neshetmiş olabilir.
6. Bu olayı ayrıntılarıyla bir sonraki bölümde ele alacağız.
7. Kur'ân 7/A'râf 12; 15/Hicr 27; 38/Sâd 76; 55/Rahmân 15. Kur'ân'da olsun Kutsal Kitap'ta olsun, bu tür "çelişkiler"i şahsen sorun olarak görmediğimi hatırlatmak istiyorum. 15. bölüme bakınız.
8. Brendan McKay, "Assassinations Foretold in Moby Dick!" 1997, <https://cs.anu.edu.au/people/Brendan.McKay/dilugim/moby.html>.
9. Abu Ameenah Bilal Philips, *The Qur'an's Numerical Miracle*.
10. A.g.e.
11. Philips şöyle devam eder: "Biraz daha irdelendiğinde Doktor'un veri kayıtlarında giriştiği sahteciliğin, metinde yaptığı değişikliklerin ve şekilleri manipüle etmesinin onun hem araştırmacı olarak sahtekârlığını hem de aldatmacasına destek uyduracak kadar alçaldığı açığa çıkacaktır. Üstelik on dokuz ve katları Kur'ân veya İslâm'la alakalı herhangi bir konuyu yorumlamada kullanılamaz ve herkesin içinde bu teoriyi bilgisizce yayan o samîmî Müslümanların hepsi bunu benimsemediğini ve onaylamadığını açıkça göstermekle ve bir an evvel bunu destekleyen yayınların, her tür

katkının ve kitap ile ses kaydı satışlarını durdurmakla İslâmî açıdan yükümlüdür.”

12. Sahîh-i Buhârî 6.61.510.
13. Müslümanların bazıları bu noktada farklılıkların yalnızca Kur’ân’ın okunuşunda olduğunu iddia eder, fakat okunuşlar henüz metne işlenmiş değildir. Diğer deyişle, elyazmalarını sırf okunuş farklılığına dayanarak imha etmenin gereği olmazdı. Farklılık bizzat rasmda, yani ünlü harf bulundurmayan metinde olmalıydı.
14. Sahîh-i Buhârî 6.61.509.
15. Sahîh-i Buhârî 6.61.511.
16. Karşılık olarak, Müslümanların bazıları onun elinde Zeyd ve diğerlerinin ezberlediklerine dair yalnızca yazılı tek kanıtı sahip olduğunu iddia eder, fakat hadislerde ve en eski İslâmî kaynaklarda söylenen bu değildir. Yalnızca bir adamın bu iki ayeti ezberinde bulundurduğunu söylerler.
17. Sahîh-i Buhârî 6.61.510. Bazıları bu sözler Zeyd’in ezberinde olmasaydı bulmaya girişmezdi fikrini öne sürer; bundan ötürü de Huzeyme’nin mutlaka yazılı bir metne sahip olması gerektiğini vurgular. Ancak hadiste söylenen bu değildir ve Zeyd’in bunu hayal meyal hatırlıyor olması ve daha âşinâ birini bulmak istemesi çok daha mümkündür.
18. Sahîh-i Buhârî 6.61.550.
19. Sahîh-i Buhârî 6.61.558. Hadisin daha rahat okunması için “böyle böyle” ifadesini tercümeden çıkarttım.
20. Sahîh-i Buhârî 6.61.527.
21. Bazıları bu ayetin neshedildiğini, Übeyy’in bilgisi dışında olduğunu öne sürmeye çalışabilir, fakat bu da esasında bu kısmın asıl amacını kanıtlar: Kur’ân derlemesi değişime elverişli yapıya sahipti, bu yüzden onun kusursuzca korunduğuna dair iman gerektirdiğini söylemek kanıtın objektif bir değerlendirmesi değildir.
22. Sahîh-i Buhârî 6.61.521.
23. Örneğin, Sahîh-i Buhârî 6.61.512 kör bir adamın daha evvel Kur’ân’dan bildirilmiş bir ayete, metne istisnai bir ek yaparak, etkide bulunabildiğini belirtir. Bu tür sıradışı durumlar hâlihazırda Müslüman olmayanları da rahatsız eden noktalardır.

39. Bölüm: Sonucu Değerlendirmek

1. Arapça *kitab*, yani “kitap” kelimesine yapılan herhangi bir atıf esasında şairler ve hâfızlardan aktarılmış sözel bir metni ifade etmektedir. Bu yazılı bir kitap değildi.
2. Sahîh-i Buhârî 6.61.513.
3. 2/Bakara 106 ve 16/Nahl 101’da aslında tam olarak söylenen budur: Allah “insanların unutmamasını sağlayabilir.”
4. Buna dair birçok kayıt vardır, belki de en iyisi yakın tarihte keşfedilenidir: İbn Ebû Dâvûd’un *Kitabü’l-Mesâhif*’i. Ayrıca İbnü’l-Nedîm’in *el-Fihrist*’ini veya Süyûtî’nin *Kur’ân ilimlerine dair el-İtkân*’ını da sayabiliriz.
5. İbn Abbas ve Ebû Mûsâ. Süyûtî’nin *Kur’ân ilimlerine dair el-İtkân*’ına bakınız.
6. Sahîh-i Buhârî 6.61.521
7. Detaylar ayrıca az önce alıntılıdığımız kaynaklarda da bulunur: *Kitabü’l-Mesâhif, Fihrist* ve *Kur’ân ilimleri üzerine İtkân*.
8. Christopher Melchert, “Ibn Mujahid and the Establishment of Seven Qur’anic Readings,” *Studio Islamica* 91 (2000), s. 5-22.

2. Sorunun Yanıtı

1. Açıklığa kavuşturmak adına, Hristiyan olmayan akademisyenlerin İsa’nın ölümden dirildiğine inanmadıklarını, fakat gerçeklerin en iyi açıklamasının O’nun dirilişi söz konusuken yapılabildiğinde hemfikir olduklarını belirtmek gerekir; benzer olarak, akademisyenlerin hepsi İsa’nın kendini Tanrı olarak tanıttığında hemfikir değillerdir, fakat mevcut görüş birliği ilk Hristiyanların İsa’nın ilâhî varlık olduğuna inandıkları yönündedir ki ben de en iyi açıklamanın İsa’nın kendini ilâhî varlık olarak tanıttığı yönünde olduğunu söyleyerek yalnızca bir adım daha ileri gitmiş oldum.

Kısım: Sonuç

1. Sâra Fâtima’nın son anlarına dair detaylar, insanlar onun hikâyesini İnternet’te yayımladığı kendi sözlerinden ve haber kaynaklarından yola çıkarak birleştirebildiklerinden ötürü, anlatıdan anlatıya değişir. Benim anladığım kadarıyla, şehit edildiği güne yaklaştığı dönemde, din değiştirenleri lanetleyen Müslüman’a yanıt olacak bir şiir üzerinde çalışmaktaydı. Kendini feda etmek üzere olduğu son dakikalarında bu şiirini tamamlamıştı.

Ek İçerik

(Türkçe Yayına Özel)

Editörün Notu

Bu kitabın tercümesi aracılığıyla ülkemizin, bu toprakların evlatları olarak birbirimizi tanımaya, anlamaya, inanç kadar hem hassas hem hayati bir konu hakkında konuşurken birbirimize kulak vermeye bizi bir adım daha yaklaştıracaklarını umuyoruz, diliyoruz. Meseleye verdiğimiz önem doğrultusunda, tercüme tercihlerimiz konusunda sizleri biraz bilgilendirmek istedik.

Aksi belirtilmediği sürece, Hristiyan Kutsal Kitap alıntıları için mevcut tercüme arasında Kutsal Kitap Yeni Çeviri kullanılmıştır, referanslar da bu tercümedeki adlarıyla, önce kitabın adı, ardından o kitabın ilgili bölümü, ardından o bölümdeki ilgili ayet veya ayetler gelecek biçimde verilmiştir.

Kur'ân'ı Kerim meâli için T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın resmi sitesinden yararlanılmıştır (kuran.diyaret.gov.tr/mushaf). Kur'ân referansları, önce sûrenin numarası hemen ardından sûrenin adı, ardından sûrenin ayeti (veya ayetleri) gelecek biçimde verilmiştir.

Bu kitabın tercümesi sırasında, yazar Nabeel Qureshi'nin alıntılacağı meâlin, Kur'ân meâli için birincil kaynak seçtiğimiz diyanetin resmi sitesinden alıntılanan ayetlerden yer yer farklılık gösterdiği, diyanetin resmi sitesinde söz konusu ayetlerden bazılarını bazen açıklık getirmek üzere parantez içinde tefsirle sunduğu, bazen de meâlinin o haliyle kabul görerek sunulduğu anlaşılmıştır. Her ne kadar bu detaylar çevirmenin dipnotlarıyla çoğunlukla belirtilmiş olsa da, kitabı diyanetin sitesinde sunulan Kur'ân meâlinden karşılaştırma yaparak okurken bu farklılığı da göz önünde bulundurmanızı dikkatinize sunarız.

Kutsal Kitap'ın Türkçe tercümelerinin çoğunda *Yahve* için büyük harflerle "RAB" çevirisi tercih edilmiştir. Ancak yazar Nabeel Qureshi'nin kendi anlatımında özellikle kullandığı *Yahve* adı olduğu haliyle bırakılmıştır. Kutsal Kitap, Eski Antlaşma (Ahit de denir) ile Yeni Antlaşma'nın birle-

şimidir. Eski Antlaşma Tevrat ile Zebur'un birleşimidir. Yeni Antlaşma yaygın olarak İncil adıyla bilinen kısımdır. İsa Mesih'in çarmıhtaki ölümlüyle Tanrı ile insan arasında, eskisini tamamlayan, yürürlüğe giren yeni bir antlaşma söz konusu olduğundan ötürü bu adla anılmaktadır. İncil'de, yani Yeni Antlaşma'da İsa Mesih'in hayatının dört ayrı kişi (Matta, Markos, Luka, Yuhanna) tarafından aktarıldığı kısımların her biri Müjde adıyla anılır. Tanrı'nın, insan ile arasındaki günah engelini tümüyle kaldırmak amacıyla kendi Diri Sözü olan İsa Mesih aracılığıyla aramızda yaşaması başlı başına muazzam müjdeli bir haber, müjdeli bir olay olduğundan dolayı, O'nun hayatının aktarıldığı kısımlar da birer müjdedir. Müjdelerin her biri İsa Mesih'i farklı gözle ele alır; aynı kişiyi tanıyan farklı insanların o kişiyi farklı tanıması gibi. Hepsinin tanıttığı kişi aynıdır, aynı kişinin kimliğinin farklı yönleri vurgulanmıştır. Matta'nın aktardığı haline Matta Müjdesi, Markos'un aktardığı haline Markos Müjdesi, Luka'nın aktardığı haline Luka Müjdesi, Yuhanna'nın aktardığı haline Yuhanna Müjdesi denir. Ayrıca İncil'in bu kısımlarıyla birlikte diğer kısımlarının bir arada verildiği hali, yani İncil'in tamamı da Müjde olarak adlandırılır.

Kitapta yer alan bazı terimler belki hem Hristiyan okurlarımıza hem Müslüman okurlarımıza yabancı gelebilir. Hepsini sıralamak burada mümkün değildir ama yalnızca birkaçına kısaca değinelim. Kitabımızda; *öğreti*, aslında hepimizin az çok âşinâ olduğu doktrindir. Doktrin yerine öğretiyi tercih etmemizin sebebi, hem Hristiyanlık için kullanıldığında hem İslâm için kullanıldığında uygun bir ifade oluşturmasındandır. *Öğretiş*, belirli bir öğreti kapsamı içinde aktarılan fikir veya bilgidir. Benzer şekilde, *inanmış* da belirli bir *inanç* kapsamı içinde aktarılan veya edinilen kanaattir.

Bu kitabı dilimize kazandırma gayretinde bize metin kontrolünde olsun, terim kullanımını desteğinde olsun, çeşitli katkılarla yardımlarını esirgemeyen herkese minnettarız. Çalışmamızın sonucundaki olası hatalarımızdan ötürü affınızı diliyoruz.

Son olarak, her bir okurumuza duamız şudur: RAB sizi mübarek kılsın ve sizi korusun; RAB yüzünü size tecelli etsin ve size lûtfetsin; RAB yüzünü size yöneltsin ve size selâmet versin.

Nabeel Qureshi ile Soru & Cevap

İslâm sahiden barışı öğretiyor mu?

Benim de parçası olduğum İslâmî mezhep gibi mezheplere mensup olup İslâm'ın sevgi ve barış dini olduğunu öğreten insanlar var. Benim daha evvel mensubu olduğum İslâmî mezhebin sloganı “herkesi sev, kimseden nefret etme”dir.

11 Eylül 2001’de saldırıyı öğrendiğimde –İkiz Kuleler’in yıkılışını gördüğümde– aklımdan ilk geçen, “Benim inancım adına bunu nasıl yaparlar? Sırf bu uçakları değil benim inancımı da sabote edip İslâm’ı şiddet yanlısı gibi gösteren de kim?” oldu.

Şiddet meselesini böylelikle araştırmaya başladım. Kur’ân’da şiddete dair ayetler var, fakat barışçıl ayetler de olduğundan dolayı ilk başlarda bunların savunma saldırısı olduklarına inanıyordum. Daha da detaya girdikçe, durumun böyle olmadığını fark ettim. Örneğin, 9. sûre oluşturulmuş en büyük son sûredir ve ayrıca Kur’ân’da en şiddet içeren sûredir. Daha birkaç örnekten ziyade özellikle 5., 2933. ve 111. ayetlere bir bakın. Bu ayetler korkutucudur; Allah’ın İslâm’ı diğer dinlerden üstün kıldığını ve Müslümanların savaşta kıyıma uğratmaları gerektiğini söyleyerek Müslümanlara gayrimüslimlerle savaşmayı ve onları öldürmeyi emreder. Muhammed’in Müslümanlara bıraktığı son büyük bölüm olan 9. sûrenin Müslüman topluma savaşa çıkma emri verme niyeti taşıdığı ve onların da bu sözleri layığıyla yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Muhammed’in ölümünü takiben 150 yıl boyunca Müslümanların bilinen dünyanın üçte birini fethetmelerinin sebebi de budur.

Kur’ân’a ek olarak, Muhammed’le ilgili gelenekler, yani hadisler de mevcuttur. Bunlar Kur’ân’ın çoğunlukla nasıl uygulanacağına dair bakış açısını şekillendirir. İnsanlar Muhammed’in yaşamında neler yaptığını öğrenmek için hadislere bakarlar. Çok sayıda hadis olduğundan, insanlar barışçıl olanlara dikkati çekip, “İşte İslâm böyle olmalı” derler. Aynı zamanda, İŞİD mensubu gibiler şiddet içerenlere dikkati çekip, “İşte İslâm böyle olmalı” derler. Kim haklı? Bir kere daha vurgulamak gerekir ki hadislerde anlatılan Muhammed’in hayatını sürekli örnek almaya niyetli olanlar nihayetinde İŞİD’in duruşuna yaklaşırlar.

“İslâm barış dinidir” diyen barışsever Müslümanlar size yalan söylüyor demek istemiyorum. Buna samîmî olarak inanıyorlar. Ben de inandım. Ancak aslî kaynakları henüz incelememişler veya en azından tarihi birebir örnek alacak şekilde davranmamışlardır. İslâm’ın ilk dönemi esasında ziyâdesiyle şiddet içerir. İslâm, Muhammed’in döneminde bile, Yahudilere ve Hristiyanlara yönelik taaruz savaşlarına girmiştir. İnsanları gayretle ve sadakatle şiddet dolu bir İslâm yaşamaya yönelten de İslâm tarihinde bu yaşananlar olmuştur.

Artan ölçüde göçmenlik meselelerine odaklanan İslâm karşıtı bir ortam veya bir politik hareketle karşı karşıya kalmış kiliseye öneriniz ne olur?

İsa’nın bize çağrısı düşmanlarımızı bile sevmemizdir. Bu çılgın bir anlayış, fakat İsa beklenmedik, hatta dünyadışı sözler söyleyen biridir. Tüm sınırları, engelleri cennete doğru ittirir.

Romalılar 5:8’e göre, “Biz daha günahkârken, Mesih bizim için öldü.” Biz O’na karşı savaşırken, O bizi sevdi. Ellerine ve ayaklarına çiviler çakılmasına yol açanlar bizzat biziz, biz O’nun kamçılanmasına ve öldürülmesine yol açtık, O yine de bizi sevdi ve bizim yerimize öldü. Şimdi de kendisini zlemeye davet ediyor bizi. Öyleyse, kendisine düşman olanları sevmiş ve onlar uğruna ölmüş İsa’yı izlemek ne anlama gelir?

Hristiyanlar olarak –özellikle şimdiki Hristiyanları kastediyorum– bizler korku içinde yaşayamayız. Batı’ya gelecek insanlardan, düşmanlarımızdan bile, korkan insanlar olarak yaşayamayız. Onları sevmek zorundayız, onlardan korkanlar olmamalıyız. İsa tam olarak böyle bir yaşam sürdü, sizi de O’nu izlemeye çağırdı, yani O’nun yaşadığı gibi yaşamaya.

Amerika’da şu sıra birçok kutuplaşma olduğunu görüyorum. Korkuyla birçok karar alındığını görüyorum. Mesele özellikle insan olduğunda bu tamamen Hristiyanlık dışı. İnsanlardan korkmamalıyız, insanları sevmeyiz, insanlara yardım etmeliyiz, düşmanımız bile olsalar.

Hristiyanlar olarak bizim aslı kimliğimiz Mesih’in takipçileri olmaktır; ancak bunun ardından ikincil olarak politikaya dahil olanlar olabiliriz. Politika önemsizdir demiyorum. Ülkemiz önemsizdir demiyorum, fakat Hristiyan olduğumuza göre, bizim dünyaya bakış açımız bu mercikle ol-

malı, korkmamalıyız. Korkuyla harekete geçmemeliyiz ve ancak ikincil veya Hristiyan inancımızın şemsiyesi altında olarak politik duruşa sahip olmalıyız.

Evet, politikaya dahil olun. Yaşadığınız bölgeyi ilgilendiren konulara dahil olun, fakat Hristiyan yaşamı prensipleri ve İsa'nın bize çağrısı doğrultusunda, korkunun yönlendirilişle değil.

Hristiyanlar Müslüman komşularından neler öğrenebilir?

Biz Batı Hristiyanlarına iyice benimsetilmiş en büyük öğretilerden biri bizim iman yoluyla lütufla kurtulduğumuzdur. Kurtuluşumuzu iman yoluyla ediniriz, çünlü Rab bizi lütufla kurtarmıştır. Bu muazzam, dönüştürücü ve doğru bir öğretilerdir. Bizi hem kendi yolumuzla bunu kazanma gayretine girme ve gurur zincirlerinden hem de hata işleme ve kusurlu kalma kaygısından özgür kılar. Kalplerimizdeki zehri akıttır: Tanrı bizi böylesi karşılıksız bağışladığına göre, bizler de başkalarını böylesi karşılıksız bağışlayabiliriz.

Lütuf mühim bir öğretilerdir, fakat bazılarımız biraz ileri gider ve lütufla kurtulmuş olduğumuza göre yaşamımızda bir disipline ihtiyacımız olmadığını, daha iyi bir yaşam sürmeye gayret etmemiz gerekmediğini düşünür. Bunun aksine, lütufla kurtulduklarına inanmamış Müslümanların çoğu, günde birçok kez dua eder. Oruç tutar. Kur'ân'ın bütün sûrelerini ezberler. Disiplinli bir yaşam sürer. Bence onların bu disiplinli yaşamlarını, Tanrı'yı hoşnut edeni yapmaya yönelik arzularını örnek alabiliriz.

Yine de, bizi harekete geçiren unsur Müslümanların birçoğunun sebebiyle aynı olmamalı. Müslümanların çoğu cehenneme gönderilme korkusuyla harekete geçerler. Müslümanların hepsi böyle değildir, ancak çoğu böyledir. Bizi harekete geçiren unsur asla bu olmamalı. Hristiyanlar olarak korkuyla harekete geçmemiz artık gerekmiyor ama Tanrı sevgisi adına disiplinli olmaya gayret etmemiz gerekir. Müslüman komşularımızı gözlemlemek bizi bu noktaya yöneltmeyi sağlayabilir.

Hristiyanların Müslüman komşularından öğrenebileceği diğer husus aileye ve topluluğa kıymet göstermektir. Bizler Batı'da fena halde bireyselleştik. Bu iyi bir şey değil. İsa da kesinlikle böyle bir yaşam sürmedi.

ski ve Yeni Antlaşma'yı okuduğunuzda, iman hikâyelerinin bireysel zevzelerde ortaya çıktığını göreceğinizi sanmıyorum. Ailemizi ve topluğumuzu kendimizin birer parçası olarak görmeliyiz, kendimizi de onların parçası olarak görmeliyiz. Yaptıklarımız başkalarını etkiler; topluluk inde yaşamalıyız. Batı'da böyle yapmıyoruz artık, o yüzden Müslüman omşularımızdan bunu örnek alabiliriz; yani aileye ve topluluğa değer emeyi.

Hristiyanlar Kur'ân'ı okumalı mı?

ur'ân Müslüman ilâhiyatı açısından temel metindir. Şunu söylemem ekir, Müslümanların çoğu Kur'ân'ı Hristiyanların Kutsal Kitap'ı okuğu gibi okumaz. Protestan inancı anlamak istediğinizde Matta Müjde'ni ve Yuhanna Müjdesi'ni, ardından Elçilerin İşleri kitabını, Romalılar e Birinci Korintliler mektuplarını okumanızın size faydası olur. Bunları umak İsa'yı takip edenlerin düşüncelerini, en azından neye inandıkları n anlamanızı sağlar.

lâm'da böyle değildir. Müslümanlar yaşamlarını birincil olarak, bilseler e bilmeseler de, hadislere –Muhammed'in yaşam tarzına dair kayıtlara– ayandırır, hatta esasında birebir onlara değil, âlimlerin çeşitli İslâmî işünce ekollerinin nesillerce aktarılmış gelenekler aracılığıyla oluşturıkları hadis yorumlarına dayandırır. İslâm otoriteyi oldukça temel an bir dindir. Din tümüyle Muhammed'in otoritesine, onun ardından a Muhammed'le ilgili onun yoldaşlarının ve ardından onların da yoldaşrının otoritesiyle bugün bize ulaşan geleneklere dayanır. Günümüzde, üslümanlar İslâm'ı büyüklerinden ve imamlarından, yani onlar üzerin e otorite sahibi olanlardan edinirler.

alnızca Kur'ân'ı okursanız, tüm bu yetki silsilesini, yorum basamakları tı atlamış olursunuz. Açıkçası Kur'ân'ı okursanız, Müslüman arkadaşla nızın yaşam tarzına dair çok az fikir sahibi olursunuz. Hatta, Müslüman kadeşiniz Kur'ân'ı bu anlamda okumamış olabilir bile.

rneğin, ben Müslümanken, Kur'ân'ı yedi kez ezberden Arapça okudum, kat Arapça bilmiyordum, bundan dolayı da okuduğumu anlamıyordum. alnızca Kur'ân'daki kelimeleri ezberlemiştim. Müslümanların bunu ıpmasının sebebi metni ezberlemenin başlı başına bir bereket olduğu a inanmalarıdır. Bir arkadaşım bana, "Nabeel, bak ben Kur'ân'ı tümüyle

okudum,” deseydi herhalde, “Vay be, arkadaş gerçekten bu konuda konuşmak istiyor; ödevini yapmış,” diye düşünürdüm. Fakat arkadaşım Kur’ân’ı okumakla benim inanışlarıma veya yaşam tarzıma dair pek bir şey öğrenmiş olmazdı.

Özetle, Müslüman komşunuzu anlamanın en iyi yolunun Kur’ân’ı okumaktan geçtiğini düşünmüyorum. Onları anlamanın en iyi yolu onlarla konuşmak ve İslâm hakkındaki düşüncelerini görmektir. Bunu deneyin ve bundan sonra, isterseniz, Kur’ân üzerinde incelemeye girişin. İslâm tarihi öğrencisi olmaya niyetlenmediğiniz sürece, Kur’ân okumanın tek gerçek sebebi takdir kazanmaktır. “Kur’ân’ı okudum,” demek size oldukça takdir kazandırır, ancak yalnızca bununla kalır.

Son bir nokta daha. Kur’ân’ı okurken anlamakta gerçekten güçlük çektiğiniz yerler olduğunu fark edeceksiniz. Bunun sebebi Kur’ân’ın Kutsal Kitap gibi sıralı düzende yazılmamış olmasından. Örneğin, Matta İsa’nın soyağacına giriş yapar, hizmetine değinir ve ölümü ile dirilişinin ardından sonlanır; oldukça sıralı bir düzeni vardır. Kur’ân böyle değil. Kur’ân’da sıklıkla atlamalar olur. Peşisıra gelen iki ayetin yazılışı arasından yirmi yıl geçmiş olabilir. Kur’ân’da devamında hangi konuda ne söyleneceğini tahmin edemezsiniz.

Kur’ân’ı okumaya çalışan insanların çoğu epey yılgınlığa uğrar. İslâm’la ilgili bilgi almak istiyorsanız, benim önerim, Müslümanların çoğunun yaptığını yapmanız olur; Müslümanlarla zaman geçirmek. Müslüman komşularınızı tanımak istiyorsanız, Müslüman komşularınızla vakit geçirin. Kur’ân’ı yalnızca tarihsel araştırmalara girmek veya takdir görmek niyetiyle okuyun.

Pavlus İslâmî açıdan nasıl görülür?

Pavlus’tan Kur’ân’da söz edilmez ve İslâm’ın ilk dönemlerine ait metinlerde adı pek geçmez, fakat Pavlus hakkında yapılan bir konuşma Müslümanların bazılarıyla epey tartışmalı geçebilir.

Kur’ân’da İsa’nın asıl havâriyelerinin diriliş gününe dek başkalarından “üstün” sayılacağı söylenir. Diğer deyişle, İslâm havâriyelerin İsa’yı takip ettiklerini ve iyi insanlar olduklarını öğretir. Buna karşın, Müslümanların bazıları Hristiyan öğretisinin Hristiyan tarihinin başlarından itibaren İslâm’a tezat olduğunu fark ederler. Örneğin, İsa’nın Tanrı olduğuna ve kur-

uluşun yalnızca O'nun çarpmışta döktüğü kanı aracılığıyla sağlandığına lair Hristiyan öğretiler İslâmî öğretilere uymaz.

şunu fark eden Müslümanlar birilerinin Hristiyanlığı neredeyse en b-ından itibaren baltaladığına inanmalıydılar. Oldukça güce sahip birini ve sil havâriyelerinden olmayan birini buna gerekçe göstermeliydiler. Bu kişi ancak Pavlus olabilirdi.

bu görüşe Reza Aslan'ın son kitabı Zealot'ta ve bazı daha eski akademisyenlerde rastlarız. Batılı akademisyenler bile, bir süreliğine, Pavlus'a dair bu görüş üzerinde tartışma yaşamışlardır. Görüşe dair sorun çoktur; örneğin Pavlus'un Petrus ile Yakup'a ve diğer havâriyelere tâbi olması gibi veya İsa'nın havâriyeri kolaylıkla yoldan sapabildiğine göre İsa'nın başarısız bir Mesih sayılabileceği gibi veyahut da Pavlus'un öğretilerinin İsa'nın Müjdeliler'de yer alan öğretileriyle uyumsuz olması gibi... Uzmanların çoğu Pavlus'un Hristiyanlığı baltaladığına dair iddiada bulunmanın içerdiği sorunların artık farkındadır ve en az Hristiyanlar kadar Pavlus'un İsa'nın akıpchisi ve ilk kilise döneminin sadık bir mensubu olduğundan emindir.

Kutsal Kitap'ın vahyedilmiş Tanrı Sözü olduğuna inanmayan ve Hristiyan olmayanların mevcûdiyetine dair nasıl bir açıklama yapabilirim?

Kutsal Kitap sahiden de Tanrı'nın vahyedilmiş sözüdür ve öğretmek, iyarmak, yola getirmek ve doğruluk yolunda eğitmek için kusursuz ve aydaldır. Biz Hristiyanların inancının ne olduğunu gösteren kaynaktır. Fakat biz Hristiyanların inanma gerekçesi olmamalıdır. İncimizin temeli bizzat İsa olmalıdır.

İlbert Ehrman adlı akademisyenin ekibinde bir süre çalışma yaptım. Ehrman Hristiyan olarak yetiştirilmişti, Kutsal Kitap'ı sevmişti ve Kutsal Yazılar hakkında daha çok bilgi edinmek üzere Moody Bible Enstitüsü'ne gitmişti. Sonrasında Princeton'a geçtiğinde, Kutsal Kitap'a yönelik Tanrı'nın kusursuz ve vahyedilmiş sözü olduğuna dair fikrini zora sokan bir şeyler öğrendi. Ehrman'ın inancının temeli bizzat İsa değil de Kutsal Kitap olduğundan, en kökünden sarsıldı. Kutsal Kitap'a güvenini yitirdiğinden İsa hakkında bildiği her şeyi de bir kenara attı.

Ancak İsa'ya güvenmenin 'çünkü Kutsal Kitap öyle söyler'den çok daha büyük gerekçeleri vardır. İşin gerçeği, İsa'ya eleştirel tarihsel perspektiften

yaklaşımında bulunursak, İsa'nın yaşamına dair varacağımız en iyi çıkarımlar O'nun çarmıh üzerinde öldüğü, ölümden dirildiği ve kendini Tanrı olarak tanıttığı yönünde olur. Bu çıkarımlara kutsal metinler harici kaynaklara dayanarak varabiliriz. Bu çıkarımlara öncelikle Kutsal Kitap'ın vahyedilmiş, kusursuz Tanrı Sözü olduğuna inanmadan varabiliriz. Yeniden vurguluyorum, Kutsal Kitap'ın vahyedilmiş, kusursuz Tanrı Sözü olduğuna inanıyorum, fakat İsa'ya iman etmek için buna ihtiyacımız yok. Müjdelere sadece birer birinci yüzyıl kayıtları olarak yaklaşımda bulunsak bile yine aynı çıkarıma ulaşırız.

Tarihsel kayıtlar üzerinde araştırma yaptığımızda ve İsa'nın kendini Tanrı olarak tanıttığı ve ölümden dirildiği sonucuna vardığımızda elimizde, "İsa Kutsal Kitap hakkında ne öğretir? Eski Antlaşma hakkında ne öğretir? Yakında ortaya çıkacak Yeni Antlaşma'yla herhangi bir ilişkisi var mı?" sorularına artık bir temel vardır. Bu noktadan hareketle Kutsal Yazılar'ın kusursuzluğuna ve vahyedilmişliğine inanmaya dair bir temelle sahibizdir: Çünkü ben İsa'ya inanıyorum, Kutsal Kitap'a inanıyorum, tersine değil. Eğer Bart Ehrman gibi durumu tersinden alırsak, kendimizi yenilgiye sürükleriz.

Hristiyan olmayan biriyle konuşurken, Kutsal Kitap'ın Tanrı sözü olduğuna inanmadıklarını aklınızda tutun. Meseleye farklı bir açıdan, tarihsel açıdan yaklaşın. Arkadaşım David'in benim Kutsal Kitap'a inanmadığım dönem bana yaklaşımı da böyle oldu ve nihayetinde işe yaradı.

Soruyu başka bir açıdan ele alalım. Yeni Antlaşma yazılmadan evvel, insanlar Hristiyan olduklarını İsa'nın dirilişine inandıkları için beyan ediyorlardı. Yeni Antlaşma'da yazılanlara dair hiçbir şeye henüz inanmış değilken bile Hristiyan'dılar.

Yeni Antlaşma sizin Hristiyan olup olmadığınızı belirleyen unsur değildir. İsa belirler ve İsa'yla ilgili inandıklarınız sizin Hristiyan olup olmadığınızı belirler.

Yeni Antlaşma daha derin anlayışa sahip olmak için, inancınızı geliştirmek için, Hristiyan öğretisini bilmek için elzemdir; fakat temeli İsa'dır ve İsa'nın bizim uğrumuza yaptıklarıdır, bunun anlatıldığı metin değildir. Kutsal Kitap'ı İsa'dan üstün tutmak putperestlik olacaktır.

Doktora çalışmanız ne üzerine?

Yüksek lisansımı Biola Üniversitesi'nden almıştım. Hristiyan inanç savunmacılığı üzerineydi ve tezim İslâm odaklıydı: Günümüzde İsa hakkında Müslümanlar ve fikirleri hangi doğrultuda?

Duke Üniversitesi'nden de bir yüksek lisansım oldu, bu kez din üzerine. Tezim yine Hristiyanlık ile İslâm üzerindediydi. Markos Müjdesi'nin yazılış biçimi ile Kur'an'ın yazılış biçimini karşılaştırdım.

İmdi Oxford Üniversitesi'ndeyim; doktoranızı Oxford'dan alırken çoğunlukla önce bir yüksek lisans programına yazılırsınız, ardından doktora devam edersiniz. Yüksek lisansım Grek Roma dünyasındaki Yahudilik ile Hristiyanlık üzerineydi, bu yüzden İÖ 200'den İS yaklaşık 500'e adarki dönemde Yahudilik üzerinde oldukça derin bir çalışma yaptım. Ayrıca Hristiyanlık üzerinde başlangıç tarihinden İS 200'e değin çalışma yapmaktayım, bu da kilisenin Yahudilikten koptuğu ve Roma'nın papalık iddialarının belirginleşmeye başladığı döneme denk geliyor.

Çalışmalarım, doktora başlamamla birlikte Markos Müjdesi üzerine olacak; özellikle Markos Müjdesi'nin sonuna odaklanacağım. Biz sonu nasıl açıklıyoruz? Akademisyenlerin çoğu bugünlerde Markos'un 16. bölümünün 9 ile 20. ayetleri arasının asıl metinde yer almadığına ikna olmuş durumdadır. En eski elyazmalarında bu kısım bulunmuyor. Sonraları eklenmiş.

Önce Markos 16:8'de bir hazine yatıyor, Markos Müjdesi'ne bakış açımızı belirgin ölçüde değiştirebilecek türden bir hazine. Yeni bir şeyler ortayaabileceğimi umuyorum, Rab'bin nasıl yönlendireceğini ve ne yapacağını bilemeyeceğiz. Lütfen benim için ve akademik çalışmalara umduğum ölçüde ki edebilsin diye çalışmam için dua edin!

İslâmın gelecekte Müslüman Hristiyan ilişkilerinde kötüleşeceğini düşünüyorsunuz neler var?

Müslüman Hristiyan ilişkilerinin kötüye gittiğini sanmıyorum. Hatta önce sanki daha iyiye gidiyor, özellikle benim annemle babam gibi Batılı ülkelere, Hristiyan ülkelere gelmiş göçmenlerle ilişkilerde.

İslâm ve Hristiyanlık tarihinin gidişatına baktığınızda, İS 610'da başlayan İslâm başlangıcından itibaren Hristiyanlıkla savaş halindedir. Muhammed bizzat Bizans Hristiyanlarıyla savaşa girişmiş, ölümünün hemen ardından sahâbeleri –özellikle Amr bin Âs– Mısır'a gitmiş ve orada Hristiyanlara galip gelmeye başlamıştır. Bu karşıtlık Haçlılara dek uzanmış ve çağdaş döneme değin de sürmüştür. Günümüzde bile bu çatışmanın sürdüğünü söyleyenler vardır. İslâm tarihi boyunca Müslümanlar Hristiyanlar ayrı olmuşlardır. Elbette bazı Hristiyanlar ile bazı Müslümanlar arasında iyi dostlukların görüldüğü de olmuştur, fakat yüzyıllardır ilişkiler gergindir.

Neredeyse geçtiğimiz yüzyıl içinde, uçak ve televizyon gibi çeşitli teknolojik gelişmelerle gittikçe küçülen dünyada, Müslümanlar ile Hristiyanlar hiç olmadığı kadar etkileşim haline girmeye başlamışlardır.

Bence ilişkiler çok daha iyiye gidiyor. IŞİD gibi hususlar var tabii ve IŞİD pek de küçük bir oluşum sayılmaz: IŞİD bünyesinde 20.000'den 200.000'i bulabilen sayıda savaşçı vardır, aktif olanların sayısı muhtemelen 50.000 ile 80.000 arasındadır. Çok dikkat çekici bir sayı, fakat buna bu kadar takılmamalıyız. Bundan ziyâde Hristiyan olan Müslümanların sayısı dikkat çekici ölçüde artmasına odaklanmalıyız. Milyonları dahi bulur. Son 14 yılda İslâm'dan ayrılıp Hristiyan olanların sayısı, son 1400 yıldakinin toplamını aşmaktadır.

Bence Müslüman Hristiyan ilişkileri gelişim gösteriyor ve Müslümanların İslâm'dan çıkışı için harika bir dönem. Müslümanlarla arkadaşlık edip müjdeyi paylaşmak isteyen bizler için çok umut verici bir dönem bu. Aralarında çok güzel kültürlere sahip çok güzel insanlar olan arkadaşlıklar bunlar. Cenneti, Müslüman çevrede doğmuş ama nihayetinde yaşamlarını Mesih'e adanmış insanlarla dolu halde görmeye sabırsızlanıyorum.

Ek Videolar

Nabeel Qureshi'nin Hristiyanlık ile İslâm hakkındaki önemli sorulara verdiği yanıtları izleyiniz. Bu videoları izlemek için İnternet bağlantınız olması gerekiyor.

Videoları izleyebilmek için Nabeel şifresini kullanınız. Şifre büyük harfe duyarlıdır, bundan dolayı "N" harfini büyük, "abeel" harflerini küçük girdiğinizden emin olunuz.

- Cihâd ile Haçlılar arasında ne fark var?
İzleyiniz: <http://zondervan.com/nabeelvideojihadandcrusades>
- İslâm barış dini mi?
İzleyiniz: <http://zondervan.com/nabeelvideoislamandpeace>
- İslâm ile Hristiyanlık aynı şeyi öğretmiyor mu?
İzleyiniz: <http://zondervan.com/nabeelvideodifferencesbetween-faiths>
- Allah ile Hristiyanlığın Tanrısı aynı mı?
İzleyiniz: <http://zondervan.com/nabeelvideoallahandchristian-god>

